

**T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
KAMU YÖNETİMİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**KENTSEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ SAĞLAMADA
GERİ PLANDA KALAN BİR BOYUT: TOPLUMSAL
DAYANIŞMA VE BÜTÜNLEŞME KÜLTÜRÜ**

Sıla CEYLAN

Danışman

Doç. Dr. İbrahim Güray YONTAR

İZMİR- 2019

TEZ ONAY SAYFASI

YÜKSEK LİSANS TEZ ONAY SAYFASI

Üniversite : Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Adı ve Soyadı : Sıla CEYLAN
Öğrenci No : 2016800500
Tez Başlığı : Kentsel Sürdürülebilirliği Sağlamada Geri Planda Kalan Bir Boyut: Toplumsal Dayanışma ve Bütünleşme Kültürü

Savunma Tarihi : 12/06/2019
Danışmanı : Doç.Dr.İbrahim Güray YONTAR

JÜRİ ÜYELERİ

Ünvanı, Adı, Soyadı

Üniversitesi

İmza

Doç.Dr.İbrahim Güray YONTAR - Dokuz Eylül Üniversitesi

Doç.Dr.Yunus Emre ÖZER - Dokuz Eylül Üniversitesi

Dr.Öğr.Üyesi Ahu KARAKURT
EREN - İzmir Demokrasi Üniversitesi

Sıla CEYLAN tarafından hazırlanmış ve sunulmuş olan bu tez savunmada başarılı bulunarak oy birliği / oy çokluğu () ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Metin ARIKAN
Müdür

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Kentsel Sürdürülebilirliği Sağlamada Geri Planda Kalan Bir Boyut: Toplumsal Dayanışma ve Bütünleşme Kültürü” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

....../....../2019

Sıla CEYLAN

İmza

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

**Kentsel Sürdürülebilirliği Sağlamada Geri Planda Kalan Bir Boyut: Toplumsal
Dayanışma ve Bütünleşme Kültürü**
Sıla CEYLAN

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Kamu Yönetimi Programı

Sanayi Devrimi ile birlikte üretim ve tüketim anlayışında meydana gelen değişim ve ülkelerin sınır tanımayan kalkınma politikaları, doğanın tahribatını hızlandırarak çevresel sorunların küresel çapta baş göstermesine neden olmuştur. Bu süreçte, mevcut kalkınma anlayışının doğa üzerinde yarattığı tahakküm sorgulanarak sürdürülebilirlik anlayışı uluslararası düzeyde gündeme getirilmiştir.

“Kentler yüzyılı” olarak ifade edilen 21. yüzyılda, kentlerin yoğun göç dalgası sonucunda kapasitelerinin oldukça üzerinde bir büyüme eğilimi ile karşılaşması, kentleri çevresel bozulmalar, enerji sorunu, gıda yetersizliği, hava ve su kirliliğinin yanı sıra; yoksulluk, eşitsizlik, dışlanma gibi birçok sorunun merkezi haline getirmiştir. Bu süreçte kentsel sürdürülebilirlik, sürdürülebilirliği kent ölçeğinde ele alan ve kentlerin daha yaşanılabilir, adil ve kapsayıcı yaşam alanları haline gelmesini amaçlayan bir yaklaşım olarak ortaya çıkmıştır.

Çalışmanın konusunu oluşturan kentsel sürdürülebilirlik, gelecekteki kuşaklara yaşanılabilir kentler bırakma noktasında oldukça önemli bir çaba olarak görülmektedir. Ekonomik, fiziksel, yönetsel, çevresel ve toplumsal boyutları bulunan kentsel sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için tüm bu boyutları dikkate alan, kararlı adımlara ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak yapılan çalışmalarda kentsel sürdürülebilirliğin toplumsal boyutunun görece geri planda kaldığı görülmektedir.

Bu sebeple çalışmanın amacı, görece geri planda kaldığı düşnlen toplumsal boyutu aydınlatmak ve kentsel srdrlebilirliğı sağlamadaki önemine dikkat çekmektir.

Anahtar Kelimeler: Kentsel Sürdürülebilirlik, Toplumsal Dayanışma ve Bütünleşme Kültürü, Toplumsal Dışlanma ve Eşitsizlik.

ABSTRACT

Master's Thesis

The Dimension that Remains in the Back Stage in Ensuring Urban Sustainability: Social Solidarity and Culture of Integration

Sıla CEYLAN

Dokuz Eylül University

Graduate School of Social Sciences

Department of Public Administration

Public Administration Program

The changes in the production and consumption concept along with the Industrial Revolution the unrestrained development policies of countries have accelerated the destruction of nature and caused the environmental problems to emerge globally. In this process, the domination of the current development concept on nature has been questioned and the understanding of sustainability has been raised at the international level.

In the 21st century, which is referred to as the century of cities, the fact that cities face a growth trend that is considerably higher than their capacity has made cities the center of many problems environmental degradation, energy problem, food shortage, air and water pollution , as well as poverty, inequality and exclusion. In this process, urban sustainability has emerged as an approach which handles sustainability in urban scale and aims to make cities become more livable, fair and inclusive living spaces.

Urban sustainability, which is the subject of the study, is seen as a very important effort in leaving future generations livable cities. In order to achieve urban sustainability with its economic, physical, managerial, environmental and social dimensions, decisive steps which take all these dimensions into account are needed. However, it is observed that the social dimension of urban sustainability remains relatively backward. For this reason, the aim of the study is to illuminate the social dimension which is thought to be relatively backward and to draw attention to its importance in providing urban sustainability.

Keywords: Urban Sustainability, Social Solidarity Integration Culture, Social Exclusion and Inequality.

KENTSEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ SAĞLAMADA GERİ PLANDA KALAN BİR BOYUT: TOPLUMSAL DAYANIŞMA VE BÜTÜNLEŞME KÜLTÜRÜ

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xiii
TABLolar LİSTESİ	xiv
ŞEKİLLER LİSTESİ	xvi
EKLER LİSTESİ	xvii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KENTSEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞE İLİŞKİN KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAVRAMI	3
1.2. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAVRAMININ TARİHSEL TEMELLERİ	8
1.2.1. Birleşmiş Milletler İnsan ve Çevresi (Stockholm) Konferansı (1972)	9
1.2.2. Habitat I Konferansı (1976)	10
1.2.3. Ortak Geleceğimiz (Brundtland) Raporu (1987)	10
1.2.4. Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma (RİO) Konferansı (1992)	11
1.2.5. Avrupa Birliği Beşinci Çevre Eylem Programı (1993-2000)	12
1.2.6. Birleşmiş Milletler Nüfus ve Kalkınma Konferansı (1994)	12
1.2.7. Habitat II Konferansı (1996)	13
1.2.8. Birleşmiş Milletler Bin Yıl (Milenyum) Kalkınma Hedefleri (2000)	14
1.2.9. Avrupa Birliği Altıncı Çevre Eylem Programı (2001-2010)	14

1.2.10. Dünya Sürdürülebilir Kalkınma (Johannesburg) Konferansı (2002)	15
1.2.11. Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma (RIO+20) Konferansı (2012)	16
1.2.12. Avrupa Birliği Yedinci Çevre Eylem Programı (2013-2020)	17
1.2.13. 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (2016)	18
1.2.14. Habitat III Konferansı (2016)	20
1.3. KENTSEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAVRAMI	21
1.4. KENTSEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ GÜNDEME GETİREN SÜREÇ	26
1.4.1. Atina Anlaşması (1941)	28
1.4.2. Sürdürülebilir Kentler Programı (1990)	29
1.4.3. Avrupa Kentsel Şartı I- II (1992- 2008)	30
1.4.4. Avrupa Birliği Sürdürülebilir Kentler Projesi (1993)	31
1.4.5. Avrupa Sürdürülebilir Kent ve Kasabalar Konferansı (1994)	31
1.4.6. Sürdürülebilir Kentler İçin Melbourne Prensipleri (2002)	32
1.4.7. Sağlıklı Kentler Belfast Bildirgesi (2003)	33
1.4.8. Kentlerde Sürdürülebilir Gelişme Hong Kong Bildirgesi (2004)	33
1.4.9. Avrupa Sürdürülebilir Topluluklar Üzerine Bristol Mutabakatı (2005)	34
1.4.10. Sürdürülebilir Avrupa Kentleri İçin Leipzig Şartı (2007)	35
1.4.11. Bask Bildirgesi (2016)	35
1.5. KENTSEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK GÖSTERGELERİ	36
1.5.1. Çin Kentsel Sürdürülebilirlik Endeksi	37
1.5.2. Avrupa Yeşil Başkent Ödülü	38
1.5.3. Avrupa Yeşil Şehir Endeksi	39
1.5.4. Kentsel Metabolizma Çerçevesi	40
1.5.5. Şehir Planları Göstergesi	41
1.6. KENTSEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİN BOYUTLARI	42
1.6.1. Fiziksel Boyut	42
1.6.2. Ekonomik Boyut	43
1.6.3. Çevresel Boyut	44
1.6.4. Yönetiş Boyut	45
1.6.5. Toplumsal Boyut	46

İKİNCİ BÖLÜM
KENTSEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİKTE TOPLUMSAL DAYANIŞMA VE
BÜTÜNLEŞME SORUNU

2.1. MODERNLEŞMENİN TOPLUMSAL YAPILARA ETKİSİ	49
2.1.1. Durkheim ve Dayanışmanın Değişimi	55
2.1.2. Tönnies ve Cemaat – Cemiyet Ayrımı	56
2.1.3. Wirth ve Şizofrenik Karakter	58
2.1.4. Simmel ve Metropolde Yaşam	59
2.2. NEOLİBERAL POLİTİKALAR EKSENİNDE TOPLUMSAL ÇÖZÜLME VE EŞİTSİZLİK	61
2.2.1. Toplumsal Eşitsizliklerin Kentte Yaşayan Bireyler Üzerindeki Etkileri	67
2.2.1.1. Kentsel Anomi	68
2.2.1.2. Kentsel Yabancılaşma	69
2.2.1.3. Kentsel Dışlanma	70
2.2.1.3.1. Dışlanma Sebepleri	71
2.2.1.3.1.1. Yoksulluk	71
2.2.1.3.1.2. Göç	74
2.2.1.3.1.3. Engellilik	76
2.2.1.3.1.4. Toplumsal Cinsiyet ve Cinsel Kimlik	78
2.2.1.3.1.5. Etnik Kimlik	81
2.2.2. Toplumsal Eşitsizlik ve Dışlanma Olgusunun Kentsel Mekana Yansımaları	83
2.2.2.1. Soylulaştırma	83
2.2.2.2. Mekansal Ayrışma	85
2.2.2.3. Kent Güvenliği	86
2.2.2.4. Kentsel Hizmetlere Erişimde Eşitsizlik	88
2.3. KENTTE TOPLUMSAL DAYANIŞMA VE BÜTÜNLEŞMEYİ SAĞLAMAYA YÖNELİK UYGULAMALAR	90
2.3.1. Medellín	90
2.3.2. Berlin	93

2.3.3. Aguascalientes	94
2.3.4. Bogota	95
2.3.5. Leeds	96
2.3.6. Cape Town	97

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KENTSEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİKTE TOPLUMSAL DAYANIŞMA VE BÜTÜNLEŞME SORUNUNA İLİŞKİN BİR ARAŞTIRMA: İZMİR İLİ ÖRNEĞİ

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI	100
3.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	100
3.3. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZİ	100
3.4. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ	101
3.5. ARAŞTIRMANIN UYGULANMASI	101
3.6. ARAŞTIRMANIN VERİ GİRİŞİ VE ANALİZİ	102
3.7. ARAŞTIRMANIN BULGULARI	102
3.7.1. Katılımcıların Genel Bilgilerine İlişkin Veriler	102
3.7.1.1. Cinsiyet	102
3.7.1.2. Yaş	103
3.7.1.3. Öğrenim	103
3.7.1.4. İzmir’de İkamet Süresi	104
3.7.2. Katılımcılara Yöneltilen İfadelere İlişkin Veriler	105
3.7.3. Araştırmada Verilen Yanıtların Cinsiyet İle İlişkisi	115
3.7.4. Araştırmada Verilen Yanıtların Yaş İle İlişkisi	124
3.7.5. Araştırmada Verilen Yanıtların Katılımcıların Eğitim Durumu İle İlişkisi	134
3.7.6. Araştırmada Verilen Yanıtların Katılımcıların İzmir’de İkamet Süresi İle İlişkisi	146

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

155

KAYNAKÇA

159

EK

KISALTMALAR

SPSS	Statistical Package for the Social Sciences
TBB	Türkiye Belediyeler Birliği
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1: Sürdürülebilirlik Kavramının Unsurlarını Oluşturan Ölçütler	s. 7
Tablo 2: Çin Kentsel Sürdürülebilirlik Endeksi	s. 38
Tablo 3: Örneklemin Cinsiyete Göre Dağılımı	s. 102
Tablo 4: Örneklemin Yaşa Göre Dağılımı	s. 103
Tablo 5: Örneklemin Öğrenim Durumuna Göre Dağılımı	s. 103
Tablo 6: Katılımcıların İzmir’de İkamet Sürelerine Göre Dağılımı	s. 104
Tablo 7: Toplumsal Cinsiyet İle İlgili İfadelere İlişkin Veriler	s. 105
Tablo 8: Cinsel Kimlik İle İlgili İfadelere İlişkin Veriler	s. 106
Tablo 9: Yoksulluk İle İlgili İfadelere İlişkin Veriler	s. 108
Tablo 10: Engellilik İle İlgili İfadelere İlişkin Veriler	s. 109
Tablo 11: Göç ve Etnik Kimlik İle İlgili İfadelere İlişkin Veriler	s. 111
Tablo 12: Mekânsal Ayrışma İle İlgili İfadelere İlişkin Veriler	s. 113
Tablo 13: “ Toplumsal Cinsiyet” İfadeleri İçin Bağımsız Örneklemeler T Testi	s. 115
Tablo 14: “Cinsel Kimlik” İfadeleri İçin Bağımsız Örneklemeler T Testi	s. 116
Tablo 15: “Yoksulluk” İfadeleri İçin Bağımsız Örneklemeler T Testi	s. 118
Tablo 16: “Engellilik” İfadeleri İçin Bağımsız Örneklemeler T Testi	s. 119
Tablo 17: “Göç ve Etnik Kimlik” İfadeleri İçin Bağımsız Örneklemeler T Testi	s. 121
Tablo 18: “Mekânsal Ayrışma” İfadeleri İçin Bağımsız Örneklemeler T Testi	s. 122
Tablo 19: “Toplumsal Cinsiyet” İle İlgili İfadelere Verilen Yanıtların Yaşa Göre Dağılımı	s. 124
Tablo 20: “Cinsel Kimlik” İle İlgili İfadelere Verilen Yanıtların Yaşa Göre Dağılımı	s. 125
Tablo 21: “Yoksulluk İle İlgili İfadelere Verilen Yanıtların Yaşa Göre Dağılımı	s. 127
Tablo 22: “Engellilik” İle İlgili İfadelere Verilen Yanıtların Yaşa Göre Dağılımı	128
Tablo 23: “Göç ve Etnik Kimlik” İle İlgili İfadelere Verilen Yanıtların Yaşa Göre Dağılımı	s. 130
Tablo 24: “Mekânsal Ayrışma” İle İlgili İfadelere Verilen Yanıtların Yaşa Göre Dağılımı	s. 132

Tablo 25: “Toplumsal Cinsiyet” İle İlgili İfadelerin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı	s. 134
Tablo 26: “Cinsel Kimlik” İle İlgili İfadelerin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı	s. 137
Tablo 27: “Yoksulluk” İle İlgili İfadelerin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı	s. 139
Tablo 28: “Engellilik” İle İlgili İfadelerin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı	s. 141
Tablo 29: “Göç ve Etnik Kimlik” İle İlgili İfadelerin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı	s. 142
Tablo 30: “Mekânsal Ayrışma” İle İlgili İfadelerin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı	s. 145
Tablo 31: “Toplumsal Cinsiyet” İle İlgili İfadelerin İzmir’de İkamet Süresine Göre Dağılımı	s. 147
Tablo 32: “Yoksulluk” İle İlgili İfadelerin İzmir’de İkamet Süresine Göre Dağılımı	s. 149
Tablo 33: “Engellilik” İle İlgili İfadelerin İzmir’de İkamet Süresine Göre Dağılımı	s. 150
Tablo 34: “Göç ve Etnik Kimlik” İle İlgili İfadelerin İzmir’de İkamet Süresine Göre Dağılımı	s. 150
Tablo 35: “Mekânsal Ayrışma” İle İlgili İfadelerin İzmir’de İkamet Süresine Göre Dağılımı	s. 151

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Sürdürülebilirlik Kavramının Temel Unsurları	s. 5
Şekil 2: Howard'ın Üçlü Mıknatıs Şeması	s. 27
Şekil 3: Avrupa Yeşil Şehir Endeksi Göstergeleri	s. 40
Şekil 4: Medellin Kentinin Dağlık Kesiminde Konumlanan Gecekondü Alanı	s. 91
Şekil 5: Medellin'de Gecekondü Alanına Ulaşımı Kolaylaştıran Metrokablo	s. 92
Şekil 6: Medellin'de Gecekondü Alanına Açılan Sosyal Tesisler	s. 93
Şekil 7: Aguascalientes'te Doksan Mahalleden Geçen Yeşil Hat	s. 95
Şekil 8: Village Heights'te Düzenlenen Aktiviteler	s. 99
Şekil 9: Örneklemin Eğitim Durum Grafiği	s. 104

EKLER LİSTESİ

EK: Anket Formu

ek s.1

GİRİŞ

Günümüzde sınırsız üretim ve tüketim anlayışının etkisiyle yaşanan ekonomik krizler, çevreyi ve doğal kaynakları dikkate almayan kalkınma politikaları ve neoliberal politikaların etkisiyle derinleşen toplumsal eşitsizlikler sürdürülebilirlik düşüncesinin küresel ölçekte önem kazanmasına neden olmuştur. Bununla birlikte, çevresel bozulmalar, iklim değişikliği, biyolojik çeşitlilik kaybı, enerji ve gıda sorunu ile sosyo- kültürel eşitsizlikler, yoksulluk ve dışlanma olgusunun günümüzün temel yerleşim alanları haline gelen kentlerde görünürlük kazanması nedeniyle sürdürülebilirlik kavramı kent ölçeğinde ele alınan bir kavram haline gelmiştir.

Son yıllarda kent planlamada oldukça önemli bir yer edinen kentsel sürdürülebilirlik, kentlerin mevcut sorunları karşısında bir çözüm olanağı olarak görülmektedir. Kentlerin mevcut sorunlarının giderilerek, varlıklarını devam ettirebilme kapasitelerinin artırılması için kentsel sürdürülebilirliğin fiziksel, ekonomik, çevresel, yönetsel ve toplumsal boyutlarını bir arada dikkate alan, bütünlük çabalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak, gerek kentsel sürdürülebilirliği sağlama hedefine dönük çabalara gerekse de kentsel sürdürülebilirliği konu alan çalışmalara bakıldığında, kentsel sürdürülebilirliğin genel itibarıyla kentlerin fiziksel ve çevresel niteliklerinin iyileştirilmesinden ibaret bir olgu olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Bu sebeple çalışmada, kentsel sürdürülebilirliğin boyutları içerisinde görece geri planda kaldığı düşünülen toplumsal boyutu analiz etmek amaçlanmaktadır.

Bu kapsamda çalışmanın birinci bölümünde; sürdürülebilirlik kavramı, sürdürülebilirlik kavramının ortaya çıkış süreci, kentsel sürdürülebilirlik kavramı, kentsel sürdürülebilirlik kavramının tarihsel gelişimi, kentsel sürdürülebilirlik göstergeleri ve kentsel sürdürülebilirliğin boyutları incelenmiştir.

İkinci bölümde, kentsel sürdürülebilirliği sağlamaya yönelik çabalar içerisinde geri planda kalan toplumsal boyutu analiz etmek amacıyla, “kentsel sürdürülebilirlikte toplumsal dayanışma ve bütünleşme sorunu” başlığı altında, bu sorunun kaynağında yer aldığı düşünülen modernleşme süreci, modernleşme sürecinin toplumsal yapılara etkisi, neoliberal politikalar ile ivmelenen toplumsal çözülme ve eşitsizlikler, söz konusu eşitsizliklerin bireyler ve kentsel mekân üzerindeki yansımaları ortaya konulmuştur. Bu bölümde, Medellin, Berlin,

Aguascalientes, Bogota, Leeds ve Cape Town kent örnekleriyle, kentte toplumsal dayanışma ve bütünleşmeyi sağlamaya yönelik uygulamalar için birer model örneği sunulmuştur.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise, toplumsal dayanışma ve bütünleşme kültüründe yaşanan sorunları kent bağlamında ele alan istatistiki veriler üretebilmek ve kentsel sürdürülebilirliğin görece geri planda kaldığı savunulan toplumsal boyutunu İzmir kenti ölçeğinde değerlendirebilmek amacıyla anket araştırması yapılmış, araştırmada elde edilen tüm veriler bu bölümde yer alan tablolarda detaylı olarak değerlendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KENTSEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞE İLİŞKİN KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAVRAMI

Çevresel sorunların giderek arttığı, sosyal eşitsizlik ve yoksulluk olgusunun toplumsal çözülme sürecini beraberinde getirdiği, yüksek enflasyon ve işsizlik gibi ekonomik sorunların hüküm sürdüğü günümüz dünyasında, sürdürülebilirlik giderek daha fazla vurgulanan bir kavram haline gelmektedir. Bu süreçte gerek ulusal ve uluslararası kuruluşların gerekse de politika uygulayıcılar ve akademisyenlerin sürdürülebilirlik düşüncesine verdikleri önem her geçen gün artmaktadır. (Giovannoni ve Fabietti: 2014 :21)

Sürdürülebilirlik kavramı etimolojik olarak Latince’de dayanmak, ayakta kalmak anlamına gelen “sustinere” sözcüğünden türetilmiş olmakla birlikte (Saraç ve Alptekin, 2017:21) genel itibarıyla sürdürmek, devam ettirmek, korumak anlamlarını ifade etmektedir. (Yurtbaşı, 2012: 557)

Birçok kişi tarafından farklı şekillerde tanımlanan sürdürülebilirlik kavramı Gilman’a göre bir toplumun, ekosistemin veya devam eden herhangi bir sistemin o sistemin dayandığı kaynakların tüketilmeden çalışmaya devam etmesi kabiliyetini ifade etmektedir. (Gilman, 1992:1) Diğer bir tanımlamada ise sürdürülebilirlik; kişi başına düşen gelirden artış, beslenme ve hijyen olanaklarının iyileştirilmesi, gelirin adil dağıtımı ve özgürlük artışı gibi sosyal hedeflere ulaşmada itici bir güç olarak değerlendirilmektedir. (Pearce ve diğerlerinden aktaran Klauer, 1999: 115) Sürdürülebilirlik, belirli bir noktaya ulaşıp sonlanması gereken bir proje olarak görülmemelidir. Bu sebeple sürdürülebilirliği sürekli devam etmesi gereken bir ilerleme çabası olarak da ifade etmek mümkündür. (Hjorth ve Bagheri, 2006: 75)

Kentbilim Terimleri Sözlüğü’nde sürdürülebilirlik, “çevre değerlerinin ve doğal kaynakların savurganlığa yol açmayacak biçimde akılcı yöntemlerle, bugünkü ve gelecekteki kuşakların hak ve yararları da göz önünde bulundurularak kullanılması ilkesinden özveride bulunmaksızın, ekonomik gelişmenin sağlanmasını amaçlayan çevreci dünya görüşü” olarak tanımlanmıştır. (Keleş, 1998: 112)

Bu tanımlamada yer alan “bugünkü ve gelecekteki kuşakların hak ve yararları” ifadesi sürdürülebilirlik kavramını oluşturan felsefeyi anlamak bakımından

önem taşımaktadır. Çünkü yalnızca bugünkü kuşakların değil, gelecekteki kuşakların da hakları ve yararları üzerine farkındalık geliştirmek nesiller arası adaleti sağlamanın bir koşuludur. Bu anlamda sürdürülebilirlik, kuşaklararası ve kuşaklar içi adaleti sağlamaya yönelik endişenin bir ifadesi (Moffat, 2000: 361) olarak görülebilir.

Sürdürülebilirlik kavramı ilk olarak Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 1982 yılında kabul edilen Dünya Doğa Şartı belgesinde yer almıştır. (Mengi ve Algan, 2003: 2) Bu belgenin 4. ilkesinde sürdürülebilirlik kavramına “insanların faydalandığı ekosistem, organizmalar, kara, deniz ve atmosfer kaynaklarının optimum sürdürülebilirliği sağlayacak biçimde yönetilmeleri gerektiği ve bunun ekosistemlerin ve türlerin bütünlüğünü tehlikeye uğratmayacak biçimde yapılması” şeklinde değinilmiştir. (United Nations, 1982: 2)

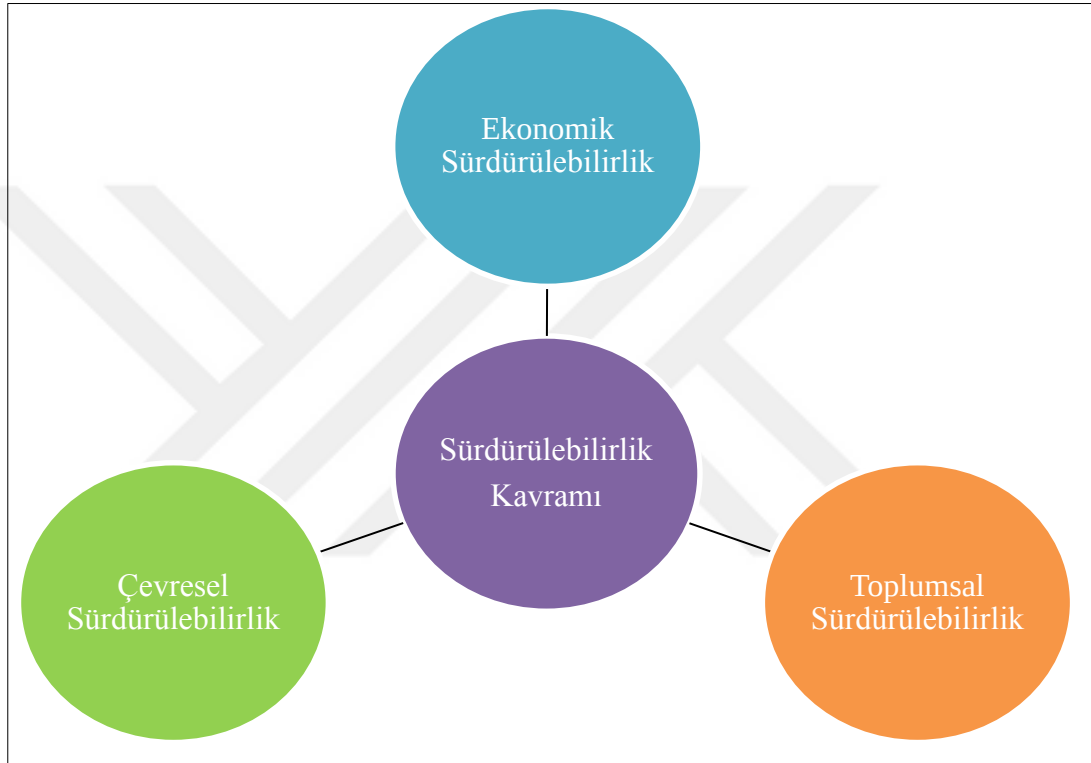
Sürdürülebilirlik kavramının en yaygın bilinen tanımı ise 1987 yılında Dünya Çevre ve Gelişme Komisyonu tarafından hazırlanan Ortak Geleceğimiz (Brundtland) Raporu’nda yer almıştır. Söz konusu raporda sürdürülebilirlik kavramı kalkınma odaklı ele alınarak “bugünkü neslin ihtiyaçlarını karşılayabilmek için gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılayabilme imkânlarından ödün vermemek” (World Commission on Environment and Development, 1987: 11) şeklinde tanımlanmıştır. Sürdürülebilirlik kavramı, Dünya Bankası tarafından da kalkınma çerçevesinde ele alınarak; “büyümenin hızlandırılması, yoksulluğun azaltılması ve çevre korumanın birbirlerini destekler şekilde gerçekleştirilmesini hedefleyen uzun vadeli bir çaba” (The World Bank, 1987: 5) olarak ifade edilmiştir.

Bu bağlamda sürdürülebilirliğe ilişkin birçok tanımlama yapılmasına karşın kavramın özünde yer alan temel düşüncenin, ‘toplumların mevcut refahlarını en üst noktaya taşıma arzularının doğa üzerinde yarattığı tahribatın bilincinde olunarak, bugün uğruna geleceği ve gelecekteki kuşakların haklarını göz ardı etmemek’ olduğunu ifade etmemiz yanlış olmayacaktır.

Günümüzde geline nokta sürdürülebilirlik, geleceğe ilişkin planlamaların odak noktasında yer almaya başlayan bir kavram haline gelmiştir. Ancak Tekeli’nin de ifade ettiği üzere, kavramın ilk ortaya çıkışının üzerinden uzun bir süre geçmesine rağmen sürdürülebilirlik bugün halen söylem düzeyinde kalan, pratiğe aktarılamayan bir kavram olarak görülmektedir. (Tekeli ve Ataöv, 2017: 8) Sürdürülebilirlik

söyleminin ötesine geçebilmek için çevresel, toplumsal ve ekonomik unsurları bir arada dikkate alan bütünleşik bir yaklaşıma ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bakımdan sürdürülebilirlik; izole edilmiş girişimler yerine sosyal, çevresel ve ekonomik açıdan sürdürülebilir, bütüncül çabalar ile başarılabilecek bir olgudur. (Giovannoni ve Fabietti, 2014: 22)

Şekil 1: Sürdürülebilirlik Kavramının Temel Unsurları

Sürdürülebilirliğe ulaşma hedefinde ekonomik sürdürülebilirlik, yürütülen faaliyetlerde yalnızca ekonomik maliyetleri göz önünde bulundurmak yerine, faaliyetlerin ekoloji üzerindeki etkilerinin de farkında olunması anlamına gelmektedir. (Akgül, 2010: 156) Bu bağlamda ekonomik sürdürülebilirlik, doğal kaynakların sınırsız görüldüğü büyüme anlayışına karşıt olarak, ekonomik faaliyetler yürütülürken doğal kaynakların kendilerini yenileyebilme potansiyellerinin de dikkate alınması anlayışını içermektedir. (Basiago, 1999: 150) Ancak, mevcut üretim ve tüketim anlayışında bir değişime gidilmeksizin ekonomik sürdürülebilirliğin sağlanması mümkün görünmemektedir. Engels'in de ifade ettiği üzere bir yanda ölçülemez boyuta gelen zenginlikler ve alıcıların başa çıkamayacağı ürün bolluğu yaşanırken diğer yanda bu ürün bolluğunu kendilerine mal edemez durumdaki geniş

kitlelerin var olduğu toplumlarda, üretilen fazlalıklar yalnızca toplumları daha kötü bir noktaya taşımaya hizmet edeceklerdir. (Engels, 2008: 24) Bu sebeple ekonomik sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi, sınırsız üretim ve tüketime dayalı bir anlayış ile işleyen tüketim toplumu mantığından (Şahin, E., 2009: 119) vazgeçmeyi gerektirmektedir.

Sürdürülebilirlik kavramının bir diğeri olan toplumsal sürdürülebilirlik; nesiller arası eşitlik, temel hizmetlere erişim, farklı kültürlere hoşgörü, yoksullukla mücadele ve katılım gibi olguları içerisinde barındıran bir kavram olarak toplumların yaşamlarını iyileştirmeye yönelik bir hedeftir. Bu hedef, bugünkü ve gelecekteki kuşaklar için sağlıklı, yaşanılabilir, adil ve demokratik bir hayata vurgu yapmaktadır. (McKenzie, 2004: 12, 18) Bu sebeple toplumsal sürdürülebilirlik; hiç kimsenin ayrımcılığa maruz kalmadığı, toplumun tüm üyelerinin eşit hak ve fırsatlara sahip olduğu, dezavantajlı kesimlerin ekonomik, sosyal ve kültürel politikalar ile desteklendiği bir yapıyı ifade etmektedir. (Mengi ve Algan, 2003: 7)

Toplumsal sürdürülebilirliğin sağlanması ekonomik ve çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması noktasında da önem arz etmektedir. Çünkü barınma, eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik gibi temel ihtiyaçları karşılamada sorunların var olduğu toplumlarda ekonomik ve çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması da zorlaşmaktadır.

Sürdürülebilirlik kavramının son unsuru olan çevresel sürdürülebilirlik ise, sınırsız tüketim anlayışına dayalı büyümenin sonuçları olan doğal kaynakların tükenmesi, kirlilik artışı, biyolojik çeşitliliğin azalması, iklim değişikliği ve kuraklık gibi birçok küresel çevre sorununa (Barlas, 2013: 221) yönelik çözüm arama girişimi olarak görülmektedir. Bu girişim, herkesin insan onuruna yaraşır bir çevrede yaşama hakkının gereğini oluşturmaktadır.

Çevresel sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için doğal kaynak tüketiminin azaltılması, geri dönüşüme uygun malzeme tüketilmesi, atıkların geri dönüştürülmesi, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılması ve suyun bilinçli kullanılması gerekmektedir. (Akgül, 2010: 156) Bu adımların atılabilmesinde, bireylerin çevresel sorunlara ilişkin farkındalığa sahip olmaları önem arz etmektedir.

Tablo 1: Sürdürülebilirlik Kavramının Unsurlarını Oluşturan Ölçütler

Sürdürülebilirlik Kavramının Temel Unsurları	Ölçütler
Ekonomik Sürdürülebilirlik	Büyüme, Gelişme, İstihdam, Verimlilik, Üretim-Tüketim İlişkisi, Dışsal Maliyet
Toplumsal Sürdürülebilirlik	Eşitlik, Katılım, Güçlendirme, Paylaşma, Kültürel Kimlik
Çevresel Sürdürülebilirlik	Biyolojik Çeşitlilik, Taşıma Kapasitesi, Kaynak Koruma, Ekosistem Bütünlüğü

Kaynak: Basiago, 1999: 151,153, 155’den alınarak tarafımda tablolaştırılmıştır.

Sürdürülebilirlik, değinilen ekonomik, toplumsal ve çevresel unsurlarıyla birlikte bir bütün olarak değerlendirilmesi gereken bir kavramdır. Ancak zaman içerisinde ekonomi ve çevre arasındaki ilişkinin ele alınış biçiminde meydana gelen değişimler sürdürülebilirlik kavramının tanımlanmasında farklı yaklaşımları beraberinde getirerek zayıf ve güçlü sürdürülebilirlik kavramlarını ortaya çıkarmıştır. (Tekeli ve Ataöv, 2017: 18)

Zayıf sürdürülebilirlik anlayışında; doğal kaynaklar ile insanlar tarafından üretilen sermayenin ikame edilebileceği düşüncesi benimsenirken, güçlü sürdürülebilirlik anlayışında doğal kaynakların insanlar tarafından üretilen sermayeye ikame edilemeyeceği vurgulanarak, üretilen sermayenin tekrarlanabilir nitelikte olduğu, fakat doğal kaynaklar bir kez tüketildiğinde geri dönüşün olmayacağı ifade edilmiştir. (Tekeli ve Ataöv, 2017: 19)

Zayıf sürdürülebilirlik, birçok ülkesel ve sektörel stratejide önceliğin çevreden ziyade kalkınmaya verildiği 1990’lı yılların hakim görüşünü oluştururken; ileriki yıllarda bu anlayışın ekolojik sınırları dikkate almadığının ve doğanın tahribatını hızlandırdığının anlaşılmasıyla güçlü sürdürülebilirlik anlayışına yönelik kabulün arttığı bir süreç gündeme gelmiştir. (Tekeli ve Ataöv, 2017: 19, 22)

Çevre ve ekonominin birbirlerinin ikamesi olarak görüldüğü ve sürdürülebilirliğin yalnızca ekonomik büyümenin devamlılığı olarak algılandığı zayıf

sürdürülebilirlik anlayışından; çevrenin ekonomi ile ikamesinin mümkün olamayacağı düşüncesine dayanan güçlü sürdürülebilirlik anlayışına doğru yaşanan bu değişim sürecinde sürdürülebilirlik kavramının tarihsel gelişim sürecinde yaşanan gelişmeler belirleyici olmuştur.

1.2. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAVRAMININ TARİHSEL TEMELLERİ

Sürdürülebilirlik kavramı günümüzde oldukça sık kullanılan bir kavram olmasına karşın, sürdürülebilirlik düşüncesine geçişin bilimsel ve felsefi temelleri uzun süreli bir değişim sürecini ifade etmektedir. Bu sürecin temelinde ise küresel çapta baş gösteren sosyo - ekonomik ve çevresel sorunlar yer almaktadır.

Günümüzde toplumlar artan şiddet ve eşitsizlikler, doğal kaynakların tükenmesi, iklim değişikliği ve enerji sorunu gibi çok boyutlu bir bunalımın etkisi altındadır. (Capra, 1989: 13) Bu bunalımın temel nedenini Aydınlanma düşüncesi ve moderniteden felsefi temelini alan ve gelişmiş ülkeler tarafından uygulanan sınırsız kalkınma politikaları (Keleş, 2013: 109, 110) oluşturmaktadır. İnsanlığın doğa ile olan ilişkisinin kritik bir noktaya ulaştığı, hem doğanın hem de toplumların geleceklerinin tehdit altında olduğu bu süreç ile başa çıkılabilmesi için doğa ile toplum arasında sürdürülebilirliği benimseyen yeni bir paradigmaya ihtiyaç duyulmaktadır. (Foster, 2002: 11, 13)

İnsanlık var olduğu tarihten beri doğa ile ilişki içerisinde olmuştur. Ancak bu ilişki 16. yüzyıldan itibaren organik dünya görüşünün yerini alan mekanik dünya görüşüyle birlikte sorgulanması gereken bir noktaya ulaşmıştır.

Avrupa’da organik dünya görüşünün hakim paradigmayı oluşturduğu 16. yüzyıla kadar, insanın evren içerisindeki konumlanışının diğer canlılar ile eşit görülmesine paralel olarak, insanın doğa ile ilişkisi doğayı anlamaya yönelik çabalardan ibaret olmuştur. (Ertürk, 2011: 31) Ancak Aydınlanma düşüncesinin felsefi temelini oluşturduğu Kopernik, Bacon ve Newton gibi düşünürlerin görüşleri ile şekillenen modern bilim, insanın doğa ile ilişkisinde büyük bir değişimi beraberinde getirmiştir. Bu süreçte insan “akıl” sahibi bir varlık olarak tüm canlılardan üstün tutulurken, doğa basit bir makineye indirgenmiştir. (Görmez, 1997: 28) Aydınlanma düşüncesine kadar Avrupa’da insanların doğaya boyun eğişleri ve bilinmezliğe karşı duydukları ürküntü aşağılanarak doğaya egemen olma düşüncesi

insan yaşamının mutlak amacı haline getirilmiştir. (Theodor ve Horkheimer, 2014: 54) Modern bilime bağlı olarak gelişen kapitalist sanayileşme sürecinde ise insanın doğa üzerindeki tahakkümü artarak devam etmiş, sürekli büyüme ve tüketim anlayışı gerek çevre sorunlarını gerekse de toplumsal yapıdaki sosyo - ekonomik farklılaşma ve eşitsizlikleri arttırmıştır.

Sanayi toplumunun ivme kazandırdığı ekolojik, ekonomik ve toplumsal sorunlar 1960'lı yıllardan itibaren Carsons'un Silent Spring (Sessiz Bahar) yayını, Erlichs'in The Population Bombs (Nüfus Bombası) kitabı gibi bir çok çalışmada yer almaya başlamıştır. (Tekeli ve Ataöv, 2017: 4) Söz konusu araştırmaların içerisinde 1972 yılında Roma Kulübü tarafından hazırlanan The Limits to Growth (Ekonomik Büyümenin Sınırları) adlı çalışma; dünya nüfusu, sanayileşme, çevre kirlenmesi ve doğal kaynak tüketiminin mevcut büyüme eğilimleri ile devam ettikleri takdirde büyümenin fiziksel sınıra dayanacağını (Meadows D. ve Meadows L.: 1978: 10) ortaya koyması bakımından son derece önemli olmuştur. Bu çalışmaların etkisiyle 1960'lı yılların anti-nükleer hareket, barış hareketi ve kadın hareketi gibi toplumsal eylemlerine çevre hareketleri de eklenmiştir. (Görmez, 2010: 70) Yaşanan bu gelişmeler sonucunda sürdürülebilirlik uluslararası alanda gündeme getirilen bir kavram haline gelmiştir.

1.2.1. Birleşmiş Milletler İnsan ve Çevresi (Stockholm) Konferansı (1972)

Çevresel sorunların kamuoyunda oluşturduğu farkındalığın etkisiyle 5-16 Haziran 1972 tarihinde 113 ülkenin katılımıyla gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler İnsan ve Çevresi Konferansı, çevrenin uluslararası düzeyde tartışıldığı ilk platform olmuştur. Söz konusu konferans, çevre sorunlarının evrenselliğinin kabul edilmesi bakımından önem taşıyan bir nitelik göstermiştir. (Keleş ve Hamamcı, 1998: 22)

Konferansta “gelişmiş” ve “az gelişmiş” ülkeler arasındaki farklara dikkat çekilerek, mevcut farklar devam ettiği müddetçe çevresel koşullarda iyileşmenin sağlanamayacağı ifade edilmiştir. (Toprak, 2012: 95) Bu durumun bir yansıması olarak Stockholm Bildirisi'nde “az gelişmiş” ülkelerdeki çevre sorunlarının nedeni olarak gelişme düzeyindeki yetersizlik gösterilirken, “gelişmiş” ülkelerdeki çevre sorunlarının ise teknolojik ilerlemeden kaynaklandığına dikkat çekilmiştir. (Keleş, 2013: 122) Farklı gelişmişlik düzeyine sahip ülkelerin çevrenin korunmasında ortak

sorumlu olduklarının belirtilmesi ise konferansın en önemli çıktılarından biri olmuştur. (Toprak, 2012: 95)

Birleşmiş Milletler İnsan ve Çevresi Konferansı'nın çevre ve kalkınma ilişkisini ele alması, insan onuruna yaraşır bir çevrede yaşamayı temel bir insan hakkı olarak görmesi ve doğal kaynakların nesiller arası adalete uygun kullanılması gerektiğini belirtmesi, Konferans'ta sürdürülebilirliğin temellerinin atıldığı şeklinde değerlendirilmiştir. (Turgut, 1996: 702)

1.2.2. Habitat I Konferansı (1976)

Habitat I Konferansı, Birleşmiş Milletler İnsan ve Çevresi Konferansı'nda insan yerleşimlerini temel alan bir konferans düzenlenmesi tavsiyesi üzerine Birleşmiş Milletler tarafından 1976 yılında Kanada'nın Vancouver şehrinde düzenlenmiştir. Konferans, sürdürülebilir insan yerleşimleri ve iskân programları geliştirmeyi ve kentlerde yaşanan sorunlara yönelik teknik ve mali yardım sağlamayı amaçlamıştır. (Türkiye Cumhuriyeti (T.C.) Dışişleri Bakanlığı, 2011: 1) Bu bakımdan Habitat I Konferansı, hızlı kentleşmeden kaynaklanan sorunların giderek artmasına karşı duyulan endişenin bir yansıması olarak, kentleşmeye ilişkin sorunların dünya ölçeğinde ele alındığı bir düzenleme olmuştur. (Dinçer, 1996: 17)

1.2.3. Ortak Geleceğimiz (Brundtland) Raporu (1987)

Ortak Geleceğimiz Raporu, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin 1983 yılındaki isteği üzerine, Norveç Başbakanı Gro Harlem Brundtland başkanlığında, birçok ülkenin katılımıyla oluşan Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından hazırlanarak 1987 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na sunulmuştur. (Tekeli'den aktaran Bozdoğan, 2005: 1019)

Raporda, sürdürülebilirlik kavramı kalkınma boyutu ile yer alırken, yapılan sürdürülebilirlik tanımında nesiller arası adalete yönelik vurgu ön plana çıkarılmış, “gelişmiş” ve “gelişmekte olan” tüm ülkelerde uygulanacak politikalarda sürdürülebilirlik anlayışının temel alınması gerektiği ifade edilmiştir. Söz konusu raporda ayrıca yirminci yüzyılın başı ve sonundaki ekonomik, toplumsal ve çevresel göstergeler kıyaslanarak insan faaliyetlerinin ekosistemler üzerindeki etkileri ortaya konulmuştur. İnsan faaliyetlerinin sonucu olarak ortaya çıkan bu olumsuz etkiler ile

mücadele edebilmek için insan ve doğanın uyum içerisinde olacağı sürdürülebilirlik anlayışı bir çıkış yolu olarak gösterilmiştir. (Okumuş, 2013: 10, 11)

1.2.4. Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma (RİO) Konferansı (1992)

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 1989 tarihli kararında çevre ve kalkınma üzerine küresel bir konferans düzenlenmesinin ön görülmesi üzerine konferansa ilişkin ön hazırlıklar başlatılmış, bu sürecin sonunda 3-14 Haziran 1992 tarihleri arasında Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı düzenlenmiştir. (Ertürk, 2012a: 281) 179 ülkenin devlet başkanı ve yetkililerinin bir araya geldiği; yerel yönetimler, gönüllü kuruluşlar, iş ve bilim dünyasından çok sayıda yetkilinin katıldığı Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı, uluslararası alanda yapılan toplantılar arasında en fazla katılımın gerçekleştiği konferanslardan biri olmuştur. (Keating, 1993: 7, 10)

Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı, sürdürülebilirlik kavramını ön plana çıkaran bir konferans olarak sürdürülebilir kalkınma anlayışını 21. yüzyılın ortak hedefi olarak göstermiştir. (Köken, 2017: 10) Kalkınma ve çevre korumanın birbirinden ayrı tutulmaması gerektiği belirtilen konferansta, uzun vadeli ekonomik kalkınma için çevre korumanın şart olduğu ifade edilmiştir. (Keating, 1993: 14)

Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı sonucunda Rio Bildirgesi, Gündem 21 Eylem Planı, Orman İlkeleri, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ve Birleşmiş Milletler Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi'nden oluşan beş temel belge ortaya çıkmıştır. (Yıldırım ve Öner, 2003: 12) Bu belgelerde “gelişmiş” ve “az gelişmiş” ülkeler arasında uzlaşmanın sağlanması ve küresel işbirliğinin gerçekleştirilmesi ortak hedefleri oluşturmuştur. (Turgut, 2009: 37)

Konferans sonucunda ortaya çıkan belgeler arasında Gündem 21 Eylem Planı, 1990'lı yıllardan başlanarak 2000'li yıllar boyunca çevre ve ekonomiyi etkileyen tüm alanlarda hükümetler, kalkınma örgütleri, Birleşmiş Milletler kuruluşları ve kamu nezdinde atılması gereken adımları tanımlaması bakımından konferansın en önemli çıktılarından biri olmuştur. (Keleş ve Hamamcı, 1998: 182)

Gündem 21 Eylem Planı'nda devlet yerine toplumu merkeze alan, çok aktörlü bir yönetim anlayışı benimsenmiş (Toprak, 2012: 104); insan yerleşimlerinin

sürdürülebilirliği, tarımsal sürdürülebilirlik, sürdürülebilir orman gelişimi ve sürdürülebilir dağ gelişimi gibi konular üzerinde de durularak sürdürülebilirlik kavramının kapsamı genişletilmiştir. (Bozdoğan, 2005: 1020)

1.2.5. Avrupa Birliği Beşinci Çevre Eylem Programı (1993-2000)

Avrupa Birliği'nin "Sürdürülebilirliğe Doğru" ismini taşıyan Beşinci Çevre Eylem Programı 1992 yılında gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'nın etkileri doğrultusunda şekillenmiştir. (European Commission, 1993: 11) Önceki çevre eylem programlarına göre çok daha geniş kapsamlı olan bu program, Avrupa Topluluğu içerisindeki büyüme kalıplarını sürdürülebilirlik anlayışına uygun şekilde değiştirmeyi hedeflemiştir. (Sarıkaya, 2004: 3)

Programda temel çevresel sorunlar olarak iklim değişikliği, doğal kaynakların yok olması, biyolojik çeşitliliğin kaybedilmesi, hava kirliliği, kentsel çevrenin bozulması, su kaynaklarının giderek azalması ve atık sorunlarına yer verilirken; doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı, çevresel kirliliğin kontrolü, atık yönetimi, kentsel çevrenin geliştirilmesi ve endüstriyel risklere karşı önlem öncelikli eylem alanları olarak belirlenmiştir. (European Commission, 1993:13, 95)

Bu açıdan Avrupa Birliği Beşinci Çevre Eylem Programı, çevresel sorunların uluslararası alanda gündeme getirilmesinin etkisiyle şekillenerek, politika oluşturma sürecinde çevresel etkilerin de dikkate alınması gerektiğini vurgulayan bir program olmuştur.

1.2.6. Birleşmiş Milletler Nüfus ve Kalkınma Konferansı (1994)

Birleşmiş Milletler Nüfus ve Kalkınma Konferansı, sürdürülebilirliği gerçekleştirmeyi amaçlayan bir konferans olarak 1994 yılında Kahire'de düzenlenmiştir. Konferansta kabul edilen Kahire Eylem Planı'nda "günümüzde ve gelecekte bütün insanların eşit paylaşacakları refahı sağlayacak bir araç olan sürdürülebilirlik ile nüfus, kaynaklar, çevre ve kalkınma arasında uyumlu, dinamik bir denge kurulması" gerekliliği ifade edilmiştir. (Mengi ve Algan, 2003: 35) Eylem Planı'nda hedeflenen dengenin sağlanabilmesi için eğitim, kadınların statüsünün güçlendirilmesi, temel sağlık hizmetlerine erişim, aile planlanması ve toplumsal

cinsiyet eşitliği gibi temel konuların önemine dikkat çekilmiştir. (United Nations, 1994: 4-8)

1.2.7. Habitat II Konferansı (1996)

Habitat II Konferansı, 1976 yılında düzenlenen Habitat I Konferansı'ndan 20 yıl sonra 1996 yılında İstanbul'da gerçekleştirilmiştir. Konferans, herkes için uygun barınma koşulları, sağlıklı ve güvenli kentler ve sürdürülebilir kentsel yerleşimler hedeflerini benimsemesi (Toprak, 2016: 221) bakımından uluslararası konferanslar içerisinde önemli bir yere sahip olmuştur. Konferansta, katılımcılık ve işbirliğine verilen önemin bir yansıması olarak oluşturulan Ortaklık Komitesi vasıtasıyla yerel yönetimler, özel sektör, sendika temsilcileri, sivil toplum kuruluşları ve akademisyenlerin görüş ve önerilerini devlet temsilcileri ile tartışması sağlanmıştır. (Ertürk, 2012a: 291)

Konferans sonunda İstanbul Bildirgesi ve Habitat Gündemi'nden oluşan iki önemli belge kabul edilmiştir. (Kılıçoğlu, 2005: 55) Bu belgelerden ilki olan Habitat Gündemi, gerçekleştirilmesi gereken beş temel eylem alanını ortaya koymuştur. Bu eylem alanları; (Mengi ve Algan, 2003: 36)

- *“herkes için yeterli barınak,*
- *kentleşen dünyada sürdürülebilir insan yerleşimlerinin gelişimi,*
- *kapasite oluşturulması ve kurumsal gelişme,*
- *uluslararası işbirliği ve eşgüdüm,*
- *gündemin izlenmesi ve hayata geçirilmesidir.*

İstanbul Bildirgesi'nde ise sürdürülemez üretim ve tüketim kalıplarının, çevresel bozulmaların, kalıcı yoksulluk ve sosyo-ekonomik eşitsizliklerin küresel etkilerine dikkat çekilmiştir. Bildirge'de ayrıca sürdürülebilir insan yerleşimlerinin geliştirilmesi, herkese yeterli konut sağlanması ve temel hizmetlere erişim için kamu kuruluşları, özel ve gönüllü kuruluşlar ile bireylerin ortaklaşa hareket etmesi gerektiği belirtilmiştir. (T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, 1999: 5, 11)

1.2.8. Birleşmiş Milletler Bin Yıl (Milenyum) Kalkınma Hedefleri (2000)

Bin Yıl Kalkınma Hedefleri, Birleşmiş Milletler tarafından 2000 yılında oluşturulmuş ve 189 ülke tarafından kabul edilmiştir. (United Nations, 2001: 7) 2015 yılına kadar ulaşılacak istenen hedefler aşağıda belirtilen 8 ana başlık altında toplanmıştır: (United Nations, 2001: 56-58)

- “yoksulluk ve açlığın son bulması,
- salgın hastalıklarla mücadele edilmesi,
- toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sonlandırılması,
- anne sağlığının iyileştirilmesi,
- evrensel temel eğitimin gerçekleştirilmesi,
- çocuk ölümlerinin azaltılması,
- kalkınma için küresel işbirliğinin geliştirilmesi,
- çevresel koşullarda iyileşmenin sağlanması.”

2014 yılında Birleşmiş Milletler tarafından yayımlanan Bin Yıl Kalkınma Hedefleri Raporu; 2000 ile 2014 arası dönemde “gelişmekte olan” ülkelerde aşırı yoksul oranının düştüğünü, temel eğitimden yoksun çocuk sayısının azaldığını, çocuk ölümlerinin sayısında düşme olduğunu ve sağlıklı su kaynaklarına ulaşabilen insan sayısının arttığını ortaya koymuştur. (United Nations, 2014: 4-7)

Raporda kaydedilen gelişmeler önemli olmakla birlikte, ülkeler ve bölgeler arasındaki eşitsizliklerin devam etmesi; cinsiyet, etnik köken, yaşanan coğrafya gibi sebeplere bağlı olarak milyonlarca insanın olumsuz yaşam koşullarına maruz kalması, 2015 yılı sonrası için yeni kalkınma hedeflerinin ortaya konulmasına sebep olmuştur. (Eşkinat, 2015: 8) Birleşmiş Milletler 2030 Hedefleri olarak da adlandırılan sürdürülebilir kalkınma hedefleri, çalışmada ayrı bir başlık altında incelenecektir.

1.2.9. Avrupa Birliği Altıncı Çevre Eylem Programı (2001-2010)

Avrupa Birliği’nin 2001-2010 yılları arasını kapsayan “Geleceğimiz, Seçimimiz” başlıklı Altıncı Çevre Eylem Programı, küresel çevre sorunlarının devam etmesi ve bu sorunlara ilişkin sürekli çaba harcamak gerekliliği üzerine şekillenmiştir. Yüksek seviyede çevre korumayı amaçlayan program; çevrenin

iyileştirilmesi, insan sağlığı ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi için sürdürülebilir gelişmenin önemi üzerinde durmuştur. Söz konusu programda iklim değışikliği, doğal ve biyolojik çeşitlilik, çevre, sağlık ve yaşam kalitesi ile doğal kaynaklar ve atıklar öncelikli konu alanlarını oluşturmıştır. Bu öncelik alanlarına yönelik olarak atmosferdeki sera gazı miktarının azaltılması, doğal kaynakların korunması, atık yönetimi, üretim ve tüketim kalıplarının sürdürülebilirlik anlayışı doğrultusunda değıştirilmesi ve kentsel sürdürülebilirliğin sağlanması hedeflenmiştir. Bu bakımdan programda sürdürülebilirlik, ekonomik büyüme ve doğal kaynak tüketimi bağlamında ele alınarak doğal kaynak kullanımında sınırların ve taşıma kapasitesinin bilincinde olma vurgusu yapılmıştır. (European Commission, 2002: 1-4, 12)

1.2.10. Dünya Sürdürülebilir Kalkınma (Johannesburg) Konferansı (2002)

Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı, 26 Ağustos - 4 Eylül 2002 tarihleri arasında Güney Afrika'nın Johannesburg kentinde gerçekleştirilmiştir. 104 devlet başkanının yanı sıra sivil toplum kuruluşları ve özel sektör temsilcilerinin de katıldığı konferans, Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda alınan kararların uygulanmasında yaşanan sorunlara çözüm getirmeyi amaçlamıştır. (T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, 2002: 1)

Konferansın üst düzey açılışında Güney Afrika Cumhurbaşkanı Mmbeki tarafından "küresel ayrımcılık" ifadesi kullanılarak, küreselleşen dünyada zengin ülkeler ile yoksul ülkeler arasındaki ayrımın devam ettiği, refahın adil dağıtılmadığı vurgulanmıştır. (Ağca, 2002: 1)

Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan "Küresel Meydan Okuma Küresel Fırsat" (Global Challenge Global Opportunity) adlı raporun sürdürülebilirliğe ilişkin var olan koşulları ve geleceğe ilişkin öngörülerini ortaya koyması konferansta yaşanan bir diğer önemli gelişme olmuştur. (Mengi ve Algan, 2003: 60) Söz konusu raporda; nüfus artışının doğal kaynaklar üzerinde yarattığı baskı, su kaynaklarının giderek artan kirliliği, dünya ormanlarının yok edilmesi, biyolojik çeşitliliğin kaybı, fosil yakıt kullanımının artışı, her yıl yaklaşık 3 milyon insanın hava kirliliği nedeniyle hayatını kaybetmesi ve iklim değışikliği gibi oldukça önemli sorunlara dikkat çekilmiştir. (United Nations, 2002: 4,10-12,14,20)

Konferansta, küreselleşmenin sonuçlarının ülkelere adil dağılmadığı vurgulanarak “az gelişmiş” ülkelerin sorunlarına dikkat çekilmiş ve ülkeler arasındaki farklılıkların sürdürülebilirliğe ulaşma hedefinde engel değil, itici bir güç olarak görülmesi gerektiği vurgulanmıştır. Konferansın çıktısı olan Uygulama Planı da bu anlayış çerçevesinde şekillenen hedefleri içermiştir. (Keleş, 2013: 140,141)

Uygulama Planı’nda yer alan sürdürülebilir kalkınma için yıllar itibarıyla seçilmiş temel hedefler şu şekilde özetlenebilir; (T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, 2002: 114, 115)

- 2005 yılına kadar temel eğitimden yoksun kız ve erkek çocuğunun kalmaması,
- 2010 yılına kadar biyolojik çeşitliliğin yok olma hızının azaltılması,
- 2015 yılına kadar günlük 1 dolardan az geliri olan insan sayısının %50 azaltılması,
- 2015 yılına kadar çocuk ölümlerinin 2/3 oranında azaltılması,
- 2015 yılına kadar temiz içme suyuna ulaşamayan insan sayısının yarı yarıya azaltılması,
- 2015 yılına kadar anne ölümlerinin sayısının %75 oranında azaltılması,
- 2020 yılına kadar “Gecekondusuz kentler” hedefi doğrultusunda en az 100 milyon gecekondulunun yaşamlarının iyileştirilmesi.

Uygulama Planı’nda yer alan hedefler değerlendirildiğinde; Johannesburg Konferansı’nın, ekonomik ve çevresel sürdürülebilirliğe yönelik kaygıları içermekle birlikte, toplumsal sürdürülebilirliğin sağlanması noktasında da önemli hedeflerin ortaya konulduğu bir konferans olduğunu ifade etmek mümkündür.

1.2.11. Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma (RIO+20) Konferansı (2012)

Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı, 1992 tarihli Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı’ndan beri ülkelerin sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirebilmelerinin önünde engel teşkil eden alanlara yönelik çabanın arttırılması hedefine dayalı olarak 20-22 Haziran 2012 tarihleri arasında Brezilya’nın Rio de Janeiro kentinde gerçekleştirilmiştir. (United Nations, 2012: 1,7)

Konferansta, yoksulluğun ortadan kaldırılması, sürdürülebilir tarım politikaları ile gıda güvenliğinin sağlanması, su kaynaklarının sürdürülebilir yönetilmesi, enerji verimliliğinin sağlanması, sürdürülebilir turizme ve sürdürülebilir ulaşım sistemlerine destek verilmesi, kentlerin sürdürülebilirliği için kapsayıcı konut ve sosyal hizmet politikalarının geliştirilmesi, gecekondü bölgelerinin iyileştirilmesi, kentlerin afet riskine karşı dirençli hale getirilmesi, tüm göçmenlerin temel hak ve özgürlüklerinin korunması hedefleri benimsenmiştir. (United Nations, 2012: 32-47) Bu hedeflere ulaşmada “yeşil ekonomi” bir çıkış yolu olarak gösterilmiştir. (United Nations, 2012: 17)

1.2.12. Avrupa Birliği Yedinci Çevre Eylem Programı (2013-2020)

Avrupa Birliği’nin 2012 yılında sona eren Altıncı Çevre Eylem Programı’nın ardından “Gezeğin Sınırları İçinde, Daha İyi Yaşamak” sloganı ile Yedinci Çevre Eylem Programı kabul edilmiştir. (Kıvılcım, 2014: 1)

Birlik, 2020 yılına kadar sera gazı emisyonlarını %20 azaltmak, enerji verimliliğini %20 oranında sağlamak, yenilenebilir enerji kaynaklarının payını %20’ye yükseltmek hedeflerini ortaya koymuştur. Bu hedeflere dayalı olarak Avrupa Birliği Yedinci Çevre Eylem Programı’nda Avrupa Birliği’nin doğal sermayesinin koruması ve geliştirilmesi, düşük karbon ekonomisine geçilmesi, ekonomik faaliyetlerin dışsalıklarının dikkate alınması ve kentsel sürdürülebilirliğin sağlanması konularına öncelik verilmiştir. (European Commission, 2013a:172, 174)

Programda kentsel sürdürülebilirlik; kentlerde yaşanan hava kalitesindeki azalma, trafik sorunu, sera gazı emisyonlarındaki artış, biyolojik çeşitliliğin kaybı, su kirliliği, yeşil alanlardaki azalma, atık miktarındaki artış ve kentlerin fiziksel sınırların ötesinde yayılmaları gibi sorunlar sebebiyle gündeme getirilmiş ve kentlerin sürdürülebilirliğinin sağlanması öncelikli hedef olarak benimsenmiştir. Bu hedefe ulaşabilmek için sürdürülebilir kent planlamalarının yapılması, kentsel toplu taşımanın arttırılması, kent binalarında enerji verimliliğinin sağlanması ve halk nezdinde sürdürülebilirliğe ilişkin farkındalık oluşturulması gerektiği belirtilmiştir. (European Commission, 2013a: 196,197)

1.2.13. 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (2016)

Bin yıl kalkınma hedeflerinin ardından, gerek bu hedeflerde ulaşılan başarıları devam ettirmek gerekse de yetersiz kalınan alanlarda politika üretmek amacıyla Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından (UNDP), 2016 yılında on yedi hedef belirlenmiş, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri olarak belirtilen bu hedeflere 2030 yılına kadar ulaşılmasını sağlamak amaçlanmıştır. Sürdürülebilirliğin farklı boyutlarını içeren bu hedefler aşağıda yer almaktadır: (United Nations, 2016a:

1)

- Yoksulluğa Son Verilmesi: Günümüzde insanlığın karşı karşıya kaldığı en büyük sorun olan, 800 milyondan fazla kişinin günde 1,25 ABD dolarının altında bir gelirle yaşam sürdürmesine neden olan yoksulluğun her biçimiyle ortadan kaldırılması.
- Açlığa Son Verilmesi: 795 milyon sürekli biçimde yetersiz beslenen insanların yeterli besine sahip olması amacıyla tarımsal teşvikler ile açlık ve yetersiz beslenmenin her türlüsüne son vermek.
- Sağlıklı Bireyler: AIDS, verem, sıtma ve diğer bulaşıcı hastalıklarla mücadele etmek ve herkesin sağlık hizmetlerine eşit erişimini sağlamak.
- Nitelikli Eğitim: Zengin ve yoksul kişiler arasında eğitime erişimde yaşanan eşitsizliği ortadan kaldırmak ve 2030 yılına kadar tüm kız ve erkek çocukların ilköğretim ve ortaöğretimi ücretsiz olarak tamamlamasını sağlamak.
- Toplumsal Cinsiyet Eşitliği: Kadınlar ve kız çocuklarına karşı her türlü ayrımcılığı ortadan kaldırmak.
- Temiz Su: 2030 yılına kadar herkesin güvenli suya erişimi için gerekli tesisatları inşa etmek, sulak alanları korumak.
- Erişilebilir Temiz Enerji: 2030 yılına kadar herkesin enerji kaynaklarına erişimini sağlamak; güneş, rüzgar ve termal gibi temiz enerji kaynaklarına yatırım yapmak.
- Sürdürülebilir Ekonomik Büyüme: 2030 yılına kadar tüm kadın ve erkekler için istihdam olanağı sağlamak, işsizliği azaltmak ve zorla çalıştırmayı sona erdirmek.

- Sürdürülebilir Sanayi ve Yenilikçilik: Sürdürülebilir endüstrileri desteklemek, bilimsel araştırma ve geliştirmeye yatırım yapmak.
- Eşitsizliklerin Azaltılması: Günümüzdeki en büyük sorunlardan birini oluşturan gelir eşitsizliği ile mücadele edebilmek için cinsiyet, ırk, din ve etnik köken gözetmeksizin dezavantajlı kesimleri desteklemek ve güçlendirmek.
- Sürdürülebilir, Güvenli ve Kapsayıcı Yaşam Alanları: 2030 yılına kadar herkes için güvenli, temel hizmetlere erişimi bulunan barınma olanağı yaratmak, sürdürülebilir ulaşım olanaklarını desteklemek, gecekondulaşmayı sona erdirmek.
- Sürdürülebilir Üretim ve Tüketim: 2030 yılına kadar mevcut üretim ve tüketim anlayışımız yerine doğal kaynakların sürdürülebilirliğini dikkate alan, atık miktarını azaltan ve geri dönüşüme destek veren, yerel üretimi destekleyen bir anlayış geliştirmek.
- İklim Değişikliğinin Etkileriyle Mücadele: Tüm ülkelerde iklim değişikliği ve doğal afetlere karşı kapasiteleri güçlendirmek, iklim değişikliğine karşı geliştirilen politikaları ulusal stratejilere dahil etmek, iklim değişikliği ile mücadele için kişilerin bilinçlenmek.
- Sürdürülebilir Kalkınma İçin Okyanusları, Denizleri ve Deniz Kaynaklarını Korumak: Denizlerdeki her türlü kirliliğin önüne geçmek, deniz ve kıyı ekosistemlerini korumak, yasadışı balıkçılık uygulamalarını sona erdirmek ve biyolojik çeşitliliğe katkıda bulunabilecek araştırma faaliyetlerini desteklemek.
- Kara Ekosistemlerinin Sürdürülebilirliğini Sağlamak: Ormanlar, sulak alanlar ve dağların sürdürülebilir kullanımını sağlamak, ormansızlaşmaya yönelik faaliyetlerin sona erdirmek, çölleşmeyle mücadele etmek, biyolojik çeşitlilik kaybını sona erdirmek, yasa dışı avcılığa son vermek.
- Barışçıl ve Kapsayıcı Toplumlara Teşvik Etmek, Herkes İçin Adalet Erişim Sağlamak: Her türlü şiddet ve şiddete bağlı ölüm olaylarının önüne geçmek, çocuklara yönelik istismar ile mücadele etmek, her türlü yolsuzluk ve rüşveti azaltmak, hesap verebilir, şeffaf kurumlar

geliştirmek, hiç kimse için ayrımcılık içermeyen yasa ve politikaları teşvik etmek.

- Sürdürülebilir Kalkınma İçin Küresel Ortaklığı Canlandırmak: Az gelişmiş ülkelerde araştırma ve geliştirme faaliyetlerine, bilimsel çalışmalara destek vermek, kamu-özel ve sivil toplum ortaklıklarını teşvik etmek.

1.2.14. Habitat III Konferansı (2016)

Habitat III Konferansı, 17-20 Ekim 2016 tarihleri arasında Ekvador'un başkenti Kito'da parlamenterlerin, yerel yönetimlerin, sivil toplum temsilcileri ve bilimsel toplulukların yeni bir kentsel gündem belirlemek amacıyla bir araya gelmeleri sonucu gerçekleştirilmiştir. (UN-Habitat, 2016: 1)

Konferansta, 2050 yılına kadar kentsel nüfusun yaklaşık iki katına çıkacağına ilişkin öngörüler değerlendirilerek, kentleşmenin 21. yüzyılın en önemli eğilimlerinden biri haline geleceği ifade edilmiştir. Bununla birlikte nüfusun büyük bir çoğunluğuna ev sahipliği yapan kentlerin ekonomik, çevresel ve insani etkilerin yoğunlaştığı alanlar olduğu; bu durumun konut, altyapı, temel hizmetler, gıda güvenliği, sağlık ve eğitim gibi birçok konuda sürdürülebilirlik sorunlarına yol açtığı belirtilmiştir. Yoksulluk ve artan eşitsizliklerin, sosyo-ekonomik dışlanmanın, mekânsal ayrışmanın ve çevresel bozulmaların insan yerleşimlerinde sürdürülebilirliğin sağlanmasının önündeki en büyük engeller olarak gösterildiği konferansta, kentsel sürdürülebilirlik için sosyal, ekonomik ve çevresel koşulların bütüncül olarak sağlanması gerektiği ifade edilmiştir. (United Nations, 2017a: 3-5)

Habitat III Konferansı'nın çıktısı olan Yeni Kentsel Gündem ise insan yerleşimlerinin planlanması, finanse edilmesi ve yönetilmesini yeniden tanımlayarak yoksulluğun tüm boyutlarıyla ortadan kaldırılması, toplumsal yapılardaki eşitsizliklerin azaltılması, sürdürülebilirliğin hızlandırılması ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sonlandırılması hedeflerini temel alarak "herkes için kentler" vizyonunu benimsemiştir. (United Nations, 2016b: 3-5) Yeni Kentsel Gündem'de insan yerleşimleri;

- Yeterli konut, gıda güvenliği, sağlık, eğitim, altyapı hizmetleri ve ulaşım gibi kamu hizmetlerinden faydalanmada herkes için eşit erişim imkânı sunan,
- Katılımcılığın teşvik edildiği, aidiyet hissinin uyandırıldığı, kuşaklararası etkileşimin arttırıldığı, çoğulcu toplumların var olduğu,
- Ayrımcılığın önlendiği, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlandığı, kadına şiddetin son bulduğu,
- Sürdürülebilir ekonomik büyümenin sağlandığı,
- Güvenli ve sürdürülebilir ulaşım sistemlerinin desteklendiği,
- Afetlere karşı dirençli,
- Ekosistemlerin korunduğu ve iyileştirildiği mekânlar olarak planlanmıştır.

(United Nations, 2016b: 4)

Kentsel paradigma değişimine duyulan ihtiyacın dile getirildiği Yeni Kentsel Gündem’de, kentsel sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için merkezi yönetimler, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliğiyle belirlenecek sürdürülebilir, insan odaklı, yaş ve toplumsal cinsiyete duyarlı kent politikalarının önemine dikkat çekilmiştir. Bununla birlikte kentsel paydaşları güçlendirmenin, yetkilendirmenin ve karar alma sürecine dahil etmenin gerek kentsel yönetişimi sağlamada gerekse de sosyal içermeye ilişkin sorunların çözümünde etkili olacağı ifade edilmiştir. (United Nations, 2016b: 5)

Bu bağlamda Habitat III Konferansı, sürdürülebilirlik kavramının kent ölçeğinde ele alındığı ve kentlerde sürdürülebilirlik anlayışı doğrultusunda atılması gereken adımların planlandığı bir konferans olmuştur. Habitat Konferansları içerisinde en son gerçekleştirilen bu konferans, geleceğin kentlerini planlamada sürdürülebilirliğin önemine yönelik farkındalığı arttırması bakımından sürdürülebilirlik kavramının tarihsel gelişim sürecinde önemli bir yer teşkil etmiştir.

1.3. KENTSEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAVRAMI

Kentler, tarihsel süreç boyunca kültür ve medeniyetlerin doğuşuna, gelişimine ve yayılışına tanıklık eden merkezler olmuştur. Kentlerin yıkılmasıyla birlikte temsil

ettikleri kültür ve medeniyetlerin de son bulduğu görülmüştür. Bu anlamda kentlerin tarihi aynı zamanda medeniyetlerin de tarihi olmuştur. (Yörük, 2006: 33)

Kentlerin fiziksel çevrelerinin değişmesi ve farklı bir yaşam kültürünü temsil etmeye başlamaları ise Sanayi Devrimi'nin etkisiyle gerçekleşmiştir. Bu etki doğrultusunda 19. yüzyılda kentler büyük sanayi merkezleri haline gelmeye başlamış ve bu gelişme 20. yüzyılda da hızla devam etmiştir. (Sam ve Ertürk, 2011: 34, 35) “Kentler yüzyılı” olarak ifade edilen 21. yüzyılda ise, kentler içerisinde barındırdıkları nüfus ile birlikte; ekonomik büyüme, araştırma ve geliştirme, eğitim, sağlık ve kültür gibi unsurları da temsil eden dinamik ağlar haline gelmiştir. (Nagurney, 2015: 40; Kiper, 2007: 78) Bu sebeple geçmişte kenti karakterize etmede önemli bir unsur olarak ele alınan “kale” ya da “sur” bugün yerini ekonomik faaliyet, nüfus yoğunluğu, toplumsal ilişkilerde yaşanan değişim gibi unsurlara bırakmıştır. (Topal, 2004: 277)

Kent kavramının tarihin hemen her döneminde farklı anlamlara sahip olan dinamik bir niteliğinde olması her ülke için geçerli olabilecek bir kent tanımı yapılmasını zorlaştırmıştır. (Toprak, 2016: 6) Bu sebeple kent kavramını tanımlamada birçok farklı görüş ortaya konulmuştur.

Bu görüşler içerisinde yer alan Tekeli'ye göre kent, zaman içerisinde farklı nitelikler kazanan insan yerleşmesinin, belirli birleşimleri taşıyan özel bir durumunu ifade etmektedir. Bu sebeple kenti tanımlamada öncelikli olan hangi değerlere sahip olan yerleşmelerin kent olarak nitelendirileceğinin belirlenmesidir. Kentlerin sahip olması gereken bu değerler Tekeli tarafından heterojenlik, hareketlilik, rekabet, iş bölümü, yoğunluk, ihtisaslaşma, çeşitlenme ve anonim ilişkiler olarak ifade edilmiştir. (Tekeli, 2011:16,17)

Tekeli'ye benzer bir yaklaşımla Keleş, kenti tanımlarken iş bölümüne, farklı kültürel grupların bir arada yaşamasına, kurumsallaşmanın yoğunluğuna ve karmaşık insan ilişkilerine dikkat çekmiştir. (Keleş, 2002: 21, 22)

Kent kavramının gelişimini uygarlık ile ilişkilendiren Sam ve Ertürk ise, kenti farklı sosyal sınıfların bir arada yaşadığı, yapay çevre ağırlıklı sorunların yaşandığı ve kişiler arasında samimi ilişki olanağının az olduğu yerleşim yeri olarak tanımlamışlardır. (Sam ve Ertürk, 2011: 49)

Bu anlamda genel bir ifadeyle kenti; tarım ve hayvancılık dışı ekonomik faaliyetlerin gerçekleştirildiği, kültürel çeşitlilikleri içerisinde barındıran, nüfus yoğunluğunun fazla olduğu ve toplumsal ilişkilerin farklılaştığı yerleşmeler olarak ifade etmek mümkündür. (Ulusoy ve Vural 2001: 8)

Sanayi Devrimi'nden bu yana hızla büyüyen kentler, günümüzde gelinen noktada küresel sermayenin yatırım için seçtiği alanlara dönüşerek ülke ekonomisinin yönlendirildiği merkezler haline gelmektedir. (Kayan, 2015: 273) Hizmet, iletişim, haberleşme ve ulaşım olanaklarının kentsel alanlarda yoğunlaşması da kentlerin ekonomik, kültürel ve politik rollerini arttırmaktadır. (Işık, 1999: 166)

Sosyo-kültürel gelişmeler ile ekonomik faaliyetlerin yoğunlaştığı alanlar olan kentler (Ertürk, 2012b: 119) değinmiş olduğumuz birçok olumlu özelliğe sahip olmalarına karşın; hızlı kentleşmenin etkileri, kentleri güvenli su kaynaklarına erişim; kentsel altyapı hizmetlerine ulaşım; atık yönetimi; doğal kaynakların etkin kullanımı ve sosyal adaletin sağlanması gibi birçok sorun ile karşı karşıya bırakmaktadır. (Yazar, 2006: 12)

Kentsel sorunların en temel nedenlerinden birini kentlerde yaşayan insanların üretmedikleri ürünleri kullanmaları, yetiştirmedikleri gıdaları tüketmeleri ve enerji ihtiyaçlarını yenilenemeyen kaynaklardan sağlamaları oluşturmaktadır. (Blassingame, 1998:1) Dolayısıyla kentsel sorunların temelinde doğadan koparılarak, üretim ve tüketim kısılacına alınmış insan faktörü bulunmaktadır. Bu durumun bir yansıması olarak Küresel Enerji Değerlendirmesi Raporu'nda yer aldığı üzere kentler 2005 yılında dünyanın toplam enerji kullanımının dörtte üçünden sorumlu hale gelirken, (aktaran Gardner, 2016a: 31) kentlerde üretilen atık miktarının 2012 yılından 2025 yılına kadar %69'luk bir artış göstermesi beklenmektedir. (Gardner, 2016b: 40)

Dünya kentsel nüfusu 1959 yılında ilk kez bir milyara ulaşmıştır. Yirmi altı yıl içinde iki milyara ulaşan kentsel nüfus, 2002 yılında üç milyarı geçmiştir. 2050 yılına kadar ise kentsel alanlarda yaşayan insan sayısının 6,3 milyara ulaşması beklenmektedir. (United Nations, 2015: 22) Kent nüfusunda yaşanan ve devam edeceği öngörülen bu artış, doğal kaynaklara duyulan ihtiyacın, gıda talebinin, üretilen atık miktarının, ekosistemlerde yaşanan bozulmaların ve kentsel mekanda sosyal adaletin sağlanmasına duyulan ihtiyacın da artacağı anlamına gelmektedir.

Kentlerin mevcut kaynak kullanımlarını, enerji tüketimlerini ve yayılma eğilimlerini sürdürmeleri halinde bir yerleşim birimi olarak varlıklarını devam ettirebilme kapasiteleri giderek azalacaktır. Bu sebeple kentlerde yaşanan çevresel bozulmaların önüne geçebilecek, kentlerde yaşayan bireylerin sosyo-ekonomik ve kültürel ihtiyaçlarına yanıt verebilecek, toplumsal eşitliği ve sosyal adaleti gözeten politikaların hayata geçirilmesi kentlerin devamlılığını sağlama noktasında bir zorunluluk haline gelmektedir. (Cates ve Francine'den aktaran Bayram, 2001: 252) Diğer bir ifadeyle, kentlerde medeni bir yaşam sürmenin koşulu kentsel sürdürülebilirliğin sağlanması olarak görülmektedir. (Blassingame, 1998: 3) Bu gereklilik, sürdürülebilirlik düşüncesinin kent ölçeğinde ele alınmasını beraberinde getirmektedir.

Son yıllarda kent planlamada sıklıkla vurgulanmaya başlanan “sustainable cities” (sürdürülebilir kentler), “sustainable urban development” (sürdürülebilir kentsel gelişme), “sustainable human settlements” (sürdürülebilir insan yerleşimleri), “eco cities” (eko-kentler), “liveable cities” (yaşanabilir kentler) gibi birbirleriyle küçük anlam farklılıkları bulunan yaklaşımların temelinde kentlerde yaşanan mevcut sorunların giderilmesi ve böylelikle kentlerin daha yaşanılabilir, adil ve sağlıklı alanlar haline getirilmesi düşüncesi bulunmaktadır. (Bayram: 2001: 254)

Söz konusu yaklaşımlar içerisinde, çalışmanın konusunu oluşturan kentsel sürdürülebilirlik ise birçok farklı boyutu içeren oldukça yeni bir olguyu ifade etmektedir. Bu nedenle kentsel sürdürülebilirliğe ilişkin herkesçe benimsenen tek bir tanımlama bulunmamakla birlikte kavramın çevresel, ekonomik, demografik, toplumsal ve kültürel hedefleri içerdiğini söylemek mümkündür. (Satterthwaite, 1997: 1668)

Nitekim, Ertürk kentsel sürdürülebilirliği “insan gereksinimlerine günümüz kentlerinden daha iyi yanıt veren kentlerin oluşturulmasının yanı sıra, kent sistemlerinin gelecek kuşakların gereksinimlerinin karşılanmasını engellemeyecek şekilde geliştirilmesi” (Ertürk, 1996: 175) olarak tanımlarken; Özcan, sürdürülebilir kenti “doğal ve kültürel miras değerleri ile biyolojik çeşitliliğe sahip çıkılan, enerji kaynaklarının verimli kullanıldığı, sosyal yaşam kalitesinin arttırıldığı, ekolojik ayak izlerinin azaltıldığı uzun dönemli bir vizyon” olarak ifade etmektedir. (Özcan, 2016: 10)

İklim değışikliği, biyolojik çeşitlilik kaybı, artan yoksulluk ve gelir adaletsizliğinin kentlerde acil çözüm bekleyen sorunlar olması, bu sorunların çözümünde kentsel sürdürülebilirliğe duyulan ihtiyacı güçlendirmektedir. Çünkü kentsel sürdürülebilirlik; gelecekteki kuşakların haklarından ödün vermeden bugünkü kuşakların ihtiyaçlarını karşılamak, ekosistemleri kirletmeyen atık bertaraf yöntemlerini geliştirmek, ekonomik sürdürülebilirliği sağlamak, halkın refah düzeyini arttırmak, yoksulluğu hafifletmek ve toplumsal bütünleşmeyi sağlamak hedeflerine dayanan bir anlayış olarak görölmektedir. (Prasad ve Bansal, 2015: 722)

Whitehead'e göre kentsel sürdürülebilirlik yalnızca fiziki planlamayı değil, aynı zamanda sosyo - ekolojik süreçlere ilişkin bir düzenlemeyi ifade etmekte ve bu bakımdan kapitalist kentleşmenin sosyo - ekolojik çelişkilerinin aşılmasını amaçlamaktadır. (Whitehead, 2003: 1184,1202) Bu açıdan sosyal adalet, politik katılımcılık ve ekolojik yenilenmenin olmadığı bir kentte sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi mümkün görünmemektedir. (Short, 2013: 439)

Benzer bir anlayışla Nijkamp ve Pepping, çevresel bozulmaların yaşandığı, verimsiz enerji kaynaklarının kullanıldığı, sosyo-ekonomik eşitsizliklerin var olduğu ve ekonomik istikrarın bulunmadığı kentleri, "sürdürülebilir olmayan kentler" olarak nitelendirmektedir. (Nijkamp ve Pepping, 1998: 1483) Bu anlamda bir kentin sürdürülebilirliği güvenlik, ekoloji, ekonomi ve toplumsal olgulara ilişkin sorunlarına çözüm getirmeyi başarmasına bağlı olmaktadır. (Göl, 2002: 51)

Boockhin'in de belirttiğı üzere kentler en temelde bir eko-topluluktur. Bunun görmezden gelindiği kentleşme biçimleri, kentleri büyük bir yıkımla karşı karşıya bırakmaktadır. (Bookchin, 1999: 9) Bu nedenle sürdürülebilir olmayan kentleşme pratiklerinin terk edilmesi kendi kendine yeten kentlerin hayata geçirilmesi için de bir fırsat olmaktadır. (Karaman, 2009: 19)

Ele alınan görüşler sentezlendiğinde kentsel sürdürülebilirliğin; kentlerde yaşayan bireylerin kent ile ilişkilerinde ve kamu hizmetlerine ulaşmalarında kalitenin artırılması, kentlerin varlığını devam ettirebilme kabiliyetlerinin güçlendirilmesi ve kentlerde kapasitelerinin üzerinde doğal kaynak kullanılmasına sebebiyet veren üretim ve tüketim kalıplarının değıştirilmesi amaçlarını içerisinde barındıran bir kavram olduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır. (Bayram, 2001: 256) Bu bakımdan kentsel sürdürülebilirlik, farklı birçok tanımı yapılan bir kavram olmasına

karşın doğa ile uyum, adil ve kapsayıcı bir toplumsal düzen ve sürdürülebilir arazi kullanımı söz konusu tanımları ortak kılan noktaları oluşturmaktadır. (Blassingame, 1998: 10)

1.4. KENTSEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ GÜNDEME GETİREN SÜREÇ

Kentlerin halihazırdaki sorunları çözüm beklerken, 2050 yılında dünya nüfusunun yüzde altmış altısının kentlerde yaşayacağını ve 2030 yılında nüfusu on milyonu aşan mega kentlerin sayısının kırk bire yükseleceğinin öngörülmesi (United Nations, 2015: 1) üzerine kentlerin geleceğine ilişkin kaygıların artması kentsel sürdürülebilirliği üzerinde fazlaca durulan bir kavram haline getirmiştir.

Her ne kadar kentsel sürdürülebilirlik 1990'lı yıllarda tartışılmaya başlanan bir kavram olsa da, Sanayi Devrimi'nin etkisiyle kentsel alanlarda ortaya çıkan sorunlar 20. yüzyılın başından itibaren sürdürülebilir kent arayışlarını beraberinde getirmiştir. (Ertan, 2007: 18) Bu dönem içerisinde ortaya konulan çeşitli kent modelleri ise kentsel sürdürülebilirliğin yapıtaşlarını oluşturmuştur. (Aydın, 2010: 39)

Bu süreçte ilk olarak Howard, modern sanayi kentinin insanı doğal ortamından kopardığı, insanları kalabalık, plansız ve sağlıklı kentlere mahkum ettiği eleştirisinden hareketle, “Bahçekent” modelini geliştirmiştir. (aktaran Basiago, 1996: 136) Geliştirdiği bu model ile bahçe kentin kurulacağı alanı 2400 hektarla sınırlamış, kentin çepherini demiryolu olarak tasarlamış, kentsel alanın ne kadarının tarımsal faaliyetler ne kadarının konut için ayrılacağını belirlemiş ve kentsel nüfusu otuz bin kişi ile sınırlandırmıştır. (Kurt, 2007: 167,168) Bu planlamalar doğrultusunda kentsel alanlarda yaşanan ekonomik sorunlara ve toplumsal yabancılaşmaya çözüm getirmeyi amaçlamıştır. (Buder, 1990: 65)

Howard, kır ve kent yaşamı arasındaki tezatlıkları göstermek amacıyla “üçlü mıknaş şeması” nı geliştirmiştir. Bu şemada Howard; kent yaşamını yüksek kiralar ve rant ile özdeşleştirirken, kentsel alanda yaşanan toplumsal eşitsizliklere dikkat çekmiştir. Kentlerdeki gecekondu sorununu kentsel toplumsal eşitsizliklerin bir yansıması olarak gören Howard, gecekonduları “modern şehirlerin garip tamamlayıcıları” olarak tanımlamıştır. Kentin aksine kır yaşamında çevresel bozulmaların daha az olduğunu ifade ederken, düşük ücretlerin ve sosyal donatı alanlarının yetersizliğinin ise kırsal alanlarda yaşanan sorunlar olduğuna dikkat

çekmiştir. Bu sebeple Howard, kır ve kent arasında dengeyi gözetken yeni bir model önerisinde bulunmuştur. (aktaran Basiago, 1996: 136,137)

Howard'ın geliştirdiği üçlü mıknatıs şeması, kır ve kent yaşamının bir sentezi olan Bahçe Kent modeli'ni açıklamada da önemli bir rol üstlenmiştir. Bu modelin ana hatları aşağıdaki şekilde yer almaktadır.

Şekil 2: Howard'ın Üçlü Mıknatıs Şeması

Kaynak: Basiago, 1996: 137

Kentlerin ve kırsal alanların sunduğu fırsatları birleştiren Bahçekent modeli, iş, hizmet ve konut bağlantılarının sağlanmasını, toplu taşımanın yaygınlaştırılmasını; bisiklet kullanımı ile toplu taşıma merkezlerine, sağlık ve kültür hizmetlerine kolay ulaşılmasını hedefleyerek kentsel sürdürülebilirlik bağlamında önemli bir alt yapı oluşturmuştur. (Aydın, 2010: 40)

Yirminci yüzyılda sanayi kentinin sorunlarına çözüm getirmeyi amaçlayan Lloyd Wright ise Broadacre (geniş dönüm) kent modelini tasarlamıştır. Wright bu modelde, büyük şehirlerde merkezileşmiş kurumların yerine yerel birimlerin daha işlevsel olacağı görüşünü savunmuştur. (Ertan, 2004: 15)

Broadacre modeli ile Wright, doğa ile koparılan ilişkinin yeniden kurulmasını ve kentsel yaşam ile kırın bütünleşmesini sağlamayı amaçlamıştır. (Kumar, 2005: 31)

Bu bağlamda Wright'ın geliştirdiği bu model doğa ile uyum içerisinde bir yaşamı öngörmesi bakımından kentsel sürdürülebilirlik için önemli bir adımı oluşturmuştur.

20. yüzyıl kent sorunlarını eleştiren ve modern kentin yapısını değiştirmeyi hedefleyen bir diğer isim olan Le Corbusier ise sanayi kentlerinin fiziksel ve ruhsal rahatsızlıklara yol açtığını belirtmiş, bu sebeple düşük yoğunluklu ve doğa ile iç içe kentlerin gerekliliğini savunmuştur. (Arredamento Mimarlık, 2002: 10)

Corbusier, sanayileşmenin etkisiyle yaşanan kentsel bozulmaların ortadan kaldırılması ve kötü koşullarda yaşamlarını idame ettiren işçilerin yaşam koşullarının iyileştirilmesi için yeni teknolojilerin kullanılarak kentsel alanların dönüştürülmesi gerektiğini ifade etmiştir. (Köken, 2017: 35) Planladığı yeni kentte rastlantıya karşı düzeni hedefleyen Corbusier; kentsel alanları iş, konut, endüstri ve toplumsal alanlar olarak çeşitli bölgelere ayırıp, kentte yaşayan insanların boş vakitlerini bahçe işleri ile geçirmelerini sağlayacak alanlar tasarlayarak, bu bahçelerden elde edilen ürünlerin kentlerin gıda talebini karşılamada etkili olacağını düşünmüştür. (Corbusier'den aktaran Arredamento Mimarlık, 2002: 10,11,14,15)

Howard, Wright ve Corbusier'in 20. yüzyılda kent planlamaya ilişkin belirtilen görüşleri kentsel sürdürülebilirliği sağlama hedefiyle değil, içinde yaşadıkları süreç içerisinde sanayileşmenin kentler üzerinde yarattığı çevresel tahribata, doğadan kopuşa ve mekansal ayrışmaya yönelik tepkisel bir arayış olarak ortaya konulmuştur. Ancak bu görüşler kentsel sürdürülebilirliğin düşünsel alt yapısını oluşturma noktasında önemli bir işlev görmüştür.

Sürdürülebilirlik düşüncesinin kent ölçeğinde ele alınması 20. yüzyıl kent planlayıcılarının ideal kent tasavvurlarının da etkisiyle şekillenerek; birçok ulusal ve uluslararası düzenlemeye konu olmuştur. Bu düzenlemeler içerisinde kentsel sürdürülebilirliği konu alan temel düzenlemeleri incelemek kentsel sürdürülebilirliği gündeme getiren sürecin aydınlatılması bağlamında önem taşımaktadır.

1.4.1. Atina Anlaşması (1941)

Atina Anlaşması, 1933 yılında Atina'da toplanan Milletlerarası Modern Mimari Kongresi'nde şehirciliğin temel ilkelerinin belirlenmesinden sekiz yıl sonra 1941 yılında kabul edilmiştir. Makineleşmenin gerek insan davranışlarındaki gerekse

de kentler üzerindeki etkilerine değinilen anlaşmada, kentlerin bir kaosun içinde bulundukları ifade edilmiştir: (İmar ve İskan Bakanlığı, 1969: 27, 28)

“ ... Meskenler, aileleri gerektiği şekilde barındıramamaktadır, mahrem hayatlarını bozmaktadır ve maddi yönden olduğu kadar manevi yönden de zorunlu olan hayati ihtiyaçların gerektiği şekilde bilinmemesi, zararlı meyvelerini vermektedir: hastalık, düşkünlük, isyan. Şehirlerde, onları içinden çıkılamayacak bir düzensizlik haline getiren bir üst üste yığılmaya, köylerde ise birçok toprakların terk edilmesine yol açan bu dert evrensel bir problem olarak görülmektedir.”

Anlaşmanın “Şehirlerin Bugünkü Durumu” başlığını taşıyan ikinci bölümünde nüfus yoğunluğuna, yeşil alanların yetersizliğine, mekansal ayrılmaya ve çevresel bozulmalara dikkat çekilirken; kültürel mirasa sahip çıkan, yeşil alanların fazlaştığı, iklim ile uyumlu, iş yerleri ile oturlan yerler arasında mesafenin en aza indirildiği, halk sağlığını dikkate alan ve estetik kaygıları gözetten yerleşimlerin gerekliliği vurgulanmıştır. (İmar ve İskan Bakanlığı, 1969: 33-49) Bu anlamda Atina Antlaşması, kentsel sürdürülebilirlik ifadesine doğrudan yer verilen bir anlaşma olmasa da benimsenen fikirler itibarıyla kentlerin sürdürülebilirlik anlayışı doğrultusunda planlanması gerektiğini ortaya koyan ve bu sebeple ileriki uluslararası düzenlemelere de temel teşkil eden bir anlaşma olmuştur.

1.4.2. Sürdürülebilir Kentler Programı (1990)

Sürdürülebilir Kentler Programı, kentlerin sosyal ve ekonomik kalkınmanın itici gücü olmaları, insanlar için barınak imkanı sağlamaları, iş merkezlerini içermeleri ve giderek daha fazla insanı çekmeleri sebebiyle sürdürülebilirliklerinin sağlamlasının gerekli olduğu görüşünden hareketle UN- Habitat ve UNEP tarafından 1990 yılında oluşturulmuştur. (UN- Habitat ve UNEP, 2002: 1-3)

Program’da dünya kentlerini karakterize eden özelliklerin; toplanmamış çöpler ve yoğun kirlilik, güvensiz su temini, yetersiz alt yapı, kirli nehirler, hava kalitesindeki düşüklük ve yaşam standartlarının kötüleşmesi olduğu belirtilirken bu olumsuzluklar ile başa çıkılabilmesi için kentsel sürdürülebilirliğin sağlanması gerektiği ifade edilmiştir. Bu bağlamda söz konusu programda sürdürülebilir kent; “sosyal, ekonomik ve fiziki gelişmede başarıların sağlandığı, sadece kabul edilebilir riskleri olan ve çevresel felaketlere karşı güvenliğin sağlandığı bir kent” olarak tanımlanmıştır. (UN-Habitat ve UNEP, 2002: 2, 4)

Sürdürülebilir Kentler Programı'nın kentsel çevrenin planlanması, doğal kaynakların kapasitelerine uygun yönetilmesi, çevresel tehditlerin kontrol altına alınması ve kentin tüm paydaşlarının tam katılımının sağlanması hedeflerine dayalı olarak geliştirilmesi (UN- Habitat ve UNEP, 2002: 3) kentsel sürdürülebilirliğin öneminin kavranması noktasında önemli bir adımı oluşturmuştur.

1.4.3. Avrupa Kentsel Şartı I- II (1992- 2008)

Avrupa Kentsel Şartı, “yerleşmelerde daha iyi yaşam” sloganıyla 1980 – 1982 yılları arasında Avrupa Konseyi tarafından düzenlenen “Kentsel Rönesans İçin Avrupa Kampanyası” kapsamında geliştirilmiş ve Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Sürekli Toplantısı'nın 1992 yılındaki oturumunda kabul edilerek, yerel yönetimlerin imzasına açılmıştır. (Tosun, 2009: 7)

Şart, yerleşmelerdeki yaşam koşullarının iyileştirilmesi, sosyo - kültürel olanakların artırılması ve katılımcılığın özendirilmesi hedeflerine dayalı olarak geliştirilen 20 maddeyi içermiştir. (Pektaş ve Akın, 2010: 28) Kent sakinlerinin haklarını belirten bu maddeler; güvenli bir kent ortamı, kirletilmemiş ve sağlıklı bir çevre, yeterli istihdam olanakları, yeterli konut stoğu, gelişmiş ulaşım sistemi, yeterli sağlık olanakları, bireyler için spor ve dinlenme etkinlikleri, kültürlerarası uyum ve kaynaşma, kaliteli fiziksel çevre, doğal ve kültürel zenginliklerin korunması, sürdürülebilir ekonomik büyümenin sağlanması, katılım olanaklarının artırılması ve kamusal hizmetlere eşit ulaşım olarak belirtilmiştir. (TBB, 2017: 8)

Yaşanan gelişmelere bağlı olarak Avrupa Kentsel Şartı'nda güncelleme yapma ihtiyacının hissedilmesi 2008 yılında Avrupa Kentsel Şartı II'nin kabul edilmesini beraberinde getirmiştir. “Yeni Bir Kentlilik İçin Manifesto” olarak ifade edilen Avrupa Kentsel Şartı II, kentlerin mevcut sorunları ile başa çıkabilmeyi olanaklı hale getiren yeni ilkeleri oluşturmayı amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda yerel yönetimlerinin kapasitelerinin güçlendirilmesi, kentlerde mekansal eşitsizliklerin azaltılması, katılımcılığın artırılması, farklı kültürler arasında uyumun sağlanması, doğal ve kültürel mirasların korunup geliştirilmesi ve kentlerin ekolojik ayak izlerinin azaltılması gibi konulara öncelik verilmiştir. (TBB, 2017: 42-50)

Bu bağlamda Avrupa Kentsel Şartı I ve II'de benimsenen ilkeler, gerek kentlerin var olan sorunlarını ortaya koyması ve bu sorunlar ile mücadele edebilmeye

yönelik hedefleri içermesi gerekse de kentsel sürdürülebilirliği gündeme getirmesi bakımından önem arz eden ilkeler olarak görülmektedir.

1.4.4. Avrupa Birliği Sürdürülebilir Kentler Projesi (1993)

Avrupa Birliği'nde 1993 yılında başlatılan Sürdürülebilir Kentler Projesi ile kent ve kasabaların sürdürülebilir mekansal gelişimlerinin sağlanması amaçlanmıştır. Bu hedefin ortaya konulmasının temel nedenleri olarak Avrupa nüfusunun yaklaşık %80'nin kent ve kasabalarda yaşaması ve buna bağlı olarak kentlerde yaşanan işsizlik sorunu, kent yoksulluğundaki artışın beraberinde getirdiği sosyal ve ekonomik kutuplaşmalar ile kentsel alanlarda yaşanan çevresel bozulmalar gösterilmiştir. (European Commission, 1997: 3-7)

Bu proje ile Gündem 21'de belirtilen ilkeler ile uyumlu, sürdürülebilirliği temel alan, sürdürülebilir kentleşme örneklerini atıracak nitelikte uygulamaların yaygınlaştırılması hedeflenmiştir. (European Commission, 1997: 12)

1.4.5. Avrupa Sürdürülebilir Kent ve Kasabalar Konferansı (1994)

1994 yılında Danimarka'nın Aalborg kentinde düzenlenen Avrupa Sürdürülebilir Kent ve Kasabalar Konferansı, kentsel sürdürülebilirliğe yönelik farkındalığın ön plana çıktığı bir konferans olmuştur. (Karakuzulu, 2010: 400)

Konferans sonunda oluşturulan Avrupa Sürdürülebilir Kent ve Kasabalar Şartı'nda (Aalborg Şartı), Avrupa kent ve kasabalarının tarih boyunca gerek imparatorlukların gerekse de ulus devletlerin içerisinde var oldukları ve buradan öteye geçerek Avrupa'da ekonominin, toplumsal hayatın ve kültürel mirasın temsilcileri haline geldikleri ifade edilmiştir. Ancak mevcut kentsel yaşam tarzının, üretim ve tüketim faaliyetlerinin, ulaşım sistemlerinin ve arazi kullanımının etkisiyle kent ve kasabaların birçok sorunla karşı karşıya olduğu belirtilmiştir. (European Sustainable Cities Platform, 1994:1)

Avrupa Sürdürülebilir Kent ve Kasabalar Şartı'nda kent ve kasabaların mevcut sorunlarıyla başa çıkabilmek için şu politikalar önerilmiştir; (European Sustainable Cities Platform, 1994: 2-7)

- Her kentin bir diğerinden farklı olması sebebiyle, sürdürülebilirlik yolunda kendilerine özgü yolları bulmaları,

- Doğal kaynaklar üzerindeki baskının azaltılması,
- Yoksulluğun azaltılması ve tüketimi arttırmak yerine yaşam kalitesinin artırılması yoluyla sosyal adaletin sağlanması,
- Arazi kullanımında çevresel etki değerlendirmesinin yapılması,
- Erişilebilirliğin artırılması,
- İklim değişikliğinin etkileriyle mücadele edilebilmesi için fosil yakıtlara bağlı enerji kullanımından vazgeçilerek yenilenebilir enerji kaynaklarına geçilmesi,
- Tüm yurttaşların etkin katılımının sağlanması.

Bu bakımdan Aalborg Şartı, Avrupa’da kentsel sürdürülebilirliğin sağlanmasının önünde engel teşkil eden sorunlara çözüm oluşturabilecek politikaları ortaya koyması nedeniyle kentsel sürdürülebilirliği gündeme getiren süreçte önemli bir yere sahip olmuştur. Özellikle, kentlerin birbirlerinden farklı niteliklere sahip olmaları nedeniyle kentsel sürdürülebilirlik yolunda atmaları gereken adımların da farklılaşacağı vurgusu, her kente özgü fırsat ve tehditlerin bilincinde olunması ve buna yönelik politika geliştirilmesi anlamında önem taşıyan bir ifade olmuştur.

1.4.6. Sürdürülebilir Kentler İçin Melbourne Prensipleri (2002)

Sürdürülebilir Kentler İçin Melbourne Prensipleri, 2002 yılında Birleşmiş Milletler Çevre Programı ve Uluslararası Yerel Çevre Girişimleri Konseyi’nin çabaları sonucunda geliştirilmiştir. Melbourne İlkeleri, kentsel sürdürülebilirliği sağlamak için belirlenen on temel ilkeye dayandırılmıştır. Söz konusu ilkeleri şu şekilde ifade etmek mümkündür; (United Nations Environment Programme, 2002: 2-14)

- Kentsel sürdürülebilirlik için kuşaklararasıda sosyal, ekonomik ve siyasal eşitliğe dayanan uzun vadeli bir vizyon oluşturulması,
- Sosyal ve ekonomik güvenliğin sağlanması,
- Biyolojik çeşitliliğin değerinin farkına varılması ve korunup iyileştirilmesi,
- Ekolojik ayakizinin en aza indirilmesi,

- Sağlıklı ve sürdürülebilir şehirlerin desteklenmesi,
- Kültürel, tarihi ve doğal değerler dahil olmak üzere kentlerin ayırt edici özelliklerinin farkına varılması,
- Katılımın artırılması,
- Sürdürülebilirlik ile uyumlu iş ağlarının genişletilmesi,
- Sürdürülebilir üretim ve tüketim kalıpları ile çevreye duyarlı teknolojilerin teşvik edilmesi,
- Hesap verebilirlik, şeffaflık ve sürekli gelişime dayanan yönetim anlayışının desteklenmesi.

1.4.7. Sağlıklı Kentler Belfast Bildirgesi (2003)

Sanayi Devrimi'nin etkisiyle yaşanan kırdan kente göç sürecinde kentsel alanların giderek büyümesi ve kent nüfusunun artması sonucunda kent sağlığı ve kentte yaşayan insanların sağlığı üzerinde önemle durulması gereken bir sorun alanı haline gelmiştir. Bu süreçte Dünya Sağlık Örgütü, sağlığın herkes için bir hak olduğundan hareketle 1987 yılında Sağlıklı Kentler Hareketi'ni başlatmıştır. Bu hareket, kentlerde yaşayan insanların fiziksel, psikolojik ve çevresel koşullarını iyileştirmeyi ve bu anlamda kentsel yaşam kalitesini arttırmayı amaçlamıştır. (Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği, 2015: 1)

Sağlıklı Kentler Hareketi'nin Belfast'de düzenlenen 19-22 Ekim 2003 tarihli toplantısında Sağlıklı Kentler Belfast Bildirgesi kabul edilerek kentte yaşayan tüm insanların ihtiyaçlarına cevap verebilecek nitelikte düzenlemeler yapılması, güçlü ortaklıkların kurulması taahhüt edilmiştir. Söz konusu Bildirge'de, kentsel yoksulluk ve eşitsizliklerin azaltılmasının, kentlerde sağlık planlaması yapılmasının ve kentlerde ayrımcılık yerine toplumsal bütünleşmenin hakim kılınmasının gerekliliğine dikkat çekilmiştir. (Başaran, 2008: 32, 34) Bu anlamda Belfast Bildirgesi, sağlıklı kent ve kentlileri gündeme getirmesinin yanında kentlerin sürdürülebilirliği için temel koşulların da belirtildiği bir düzenleme olmuştur.

1.4.8. Kentlerde Sürdürülebilir Gelişme Hong Kong Bildirgesi (2004)

Kentlerde Sürdürülebilir Gelişme Hong Kong Bildirgesi, 2004 yılında Hong Kong'da gerçekleştirilen Asya ve Pasifik Sürdürülebilirlik Üzerine Liderlik

Forumu'nda kabul edilmiştir. (United Nations, 2004: 7) Bildirge'de, Gündem 21 Eylem Planı'nda ortaya konulan ilkelere bağlılık belirtilirken, dünyada yaklaşık bir milyar insanın gecekondularda yaşadığı ve bu insanların 550 milyonunun Asya'da bulunduğu ifade edilmiştir. Gelecek yıllarda da Asya - Pasifik bölgesindeki kentsel alanlarda nüfusun artacağı ve artan kentleşme eğilimine bağlı olarak kentsel alanlarda ekonomik, çevresel ve toplumsal taleplerin karşılanmasının da giderek zorlaşacağı belirtilmiştir. Bu nedenle sürdürülebilir gelişmeyi kentler ile bütünleştirmenin önemi vurgulanarak; kentlerde yaşam kalitesinin artırılması, kent yönetiminde şeffaflık ve hesap verebilirliğin sağlanması, vatandaşların kentsel politikaların karar alma ve uygulama süreçlerine katılımının teşvik edilmesi, kadınların statülerinin güçlendirilmesi, kentsel politikaların oluşturulmasında gençler ve yaşlılara yönelik ihtiyaçların dikkate alınması ve kentlerde afet yönetimi stratejilerinin hazırlanmasının kentsel sürdürülebilirliğin sağlanması yolunda atılması gereken adımlar olduğu ifade edilmiştir. (United Nations, 2004: 1-3)

1.4.9. Avrupa Sürdürülebilir Topluluklar Üzerine Bristol Mutabakatı (2005)

6-7 Aralık 2005 tarihinde İngiltere'nin Bristol kentinde Avrupa Birliği bakanları düzeyinde düzenlenen toplantıda kabul edilen Bristol Mutabakatı ile Avrupa çapında sürdürülebilir toplulukların oluşturulması amaçlanmıştır. (Toprak, 2016: 62)

Mutabakatta; sürdürülebilir yerleşmelerin insanların bugün ve gelecekte yaşamak ve çalışmak isteyeceği yerler olduğu ifade edilerek güvenli ve kapsayıcı, iyi planmış ve herkes için fırsat eşitliği sunan kentlerin ülkelerin başarılarının anahtarı olduğu ifade edilmiştir. Toplulukların bölge, kent ve mahalle gibi farklı mekansal ölçeklerde sürdürülebilirliklerini yansıtabileceklerine değinilen Mutabakatta; yerleşimlerin “aktif ve kapsayıcı, güvenli, vatandaşların etkin katılımını sağlayan, temel kamu hizmetlerine eşit erişim imkanı sunan, çevreye duyarlı, bugünkü ve gelecekteki kuşaklar için adil” bir nitelik taşımaları gerektiği belirtilmiştir. (U.K. Presidency, 2005: 3,5,6)

1..4.10. Sürdürülebilir Avrupa Kentleri İçin Leipzig Şartı (2007)

2005 yılında kabul edilen Bristol Mutabakatı'nın devamı niteliğinde olan Sürdürülebilir Avrupa Kentleri İçin Leipzig Şartı, Avrupa Birliği ülkelerinin kentsel gelişim ve bölgesel uyumundan sorumlu bakanlarının Leipzig'de bir araya gelmelerinin sonucu olarak 2007 yılında kabul edilmiştir. Söz konusu Şartta kentsel sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için uygulanması gereken ilkeler şu şekilde sıralanmıştır: (Türkiye Mimarlar Odası, 2007: 1-6)

- Bütünleşik kentsel gelişme politikaları benimsenmeli,
- Kaliteli kamusal alan planlaması yapılmalı,
- Altyapı hizmetleri çağa uygun hale getirilmeli ve verimli enerji kullanımı gerçekleştirilmeli,
- Yenilikçi eğitim politikaları oluşturulmalı,
- Geri kalmış mahallelerin iyileştirilmesine öncelik verilmeli,
- Çevresel sorunların giderilmesine yönelik stratejiler izlenmeli,
- Yerel ekonomi ve yerel iş gücü desteklenmeli,
- Etkin, sürdürülebilir ve erişilebilir kentsel ulaşım desteklenmeli,
- Çocuklara ve gençlere yönelik kentsel politikalar üretilmelidir.

Kentsel sürdürülebilirliğin sağlanması için Leipzig Şartı'nda belirtilen bu ilkelerin uygulamaya geçilmesinin önemi büyüktür. Diğer bir ifadeyle Leipzig Şartı'nda kentlerin sürdürülebilirliğini sağlamak için gerekli görülen bu ilkelerin uygulanması durumunda geleceğin kentlerinin daha yaşanılabilir alanlar haline geleceği ifade edilebilir.

1.4.11. Bask Bildirgesi (2016)

27-29 Nisan 2016 tarihinde Bilbao'da Sekizinci Avrupa Sürdürülebilir Kent ve Kasabalar Konferansı düzenlenmiştir. Konferansta Avrupa'nın geleceğini şekillendirmekte kentsel sürdürülebilirliğin önemi konu edilmiştir. (European Sustainable Cities Platform, 2016a: 2)

Konferans sonunda kabul edilen Bask Bildirgesi ile yaşanabilir ve kapsayıcı Avrupa kentleri için sürdürülebilirlik, üretkenlik ve dayanıklılık temeline dayanan

yeni kentsel politikalar oluşturulması gerektiği ifade edilmiştir. Bildirge’de ekosistemlerin sınırları dahilinde yaşamak ve kentsel alanlarda yaşayan insanların yaşam kalitesini arttırabilmek için teknolojik, sosyo-ekonomik ve kültürel bir dönüşüme ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir. Gerekli dönüşüm ise; toplam enerji tüketiminin azaltılması ve karbonsuz enerji kaynaklarına yönelinmesi, herkes için kamusal hizmetlere erişilebilirliğin sağlanması, biyolojik çeşitliliğin korunması, hava ve su kalitesinin artırılması, doğal afet riskinin azaltılması, kamusal alanların iyileştirilmesi, herkes için yeterli konut sağlanması, toplumsal bütünleşmenin gerçekleştirilmesi ve yerel ekonomilerin güçlendirilmesi olarak ifade edilmiştir. (European Sustainable Cities Platform, 2016b: 3)

Kentsel sürdürülebilirliği gündeme alan, konferans ve düzenlemeler değerlendirildiğinde; bu oluşumların koşulları kötüleşen kentlerin sorunlarına çözüm bulmaya yönelik arayışlar olduğu ifade edilebilir. Söz konusu konferans ve düzenlemelerde, kentlerin ve kentlerde yaşayan toplumların varlıklarını devam ettirebilme kapasitelerinin güçlendirilmesi için sürdürülebilirliğin kent ölçeğinde ele alınması gerektiği düşüncesi ortak vurguyu oluşturmaktadır. Bu sebeple değinmiş olduğumuz oluşumlar kentlerin mevcut sorunları üzerine uluslararası farkındalık yaratmak bağlamında önem arz etmekle birlikte, sorunlarla başa çıkmada atılacak kararlı adımlara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu adımların planlanmasında kentlerin mevcut koşul ve eğilimlerini ortaya koyan kentsel sürdürülebilirlik göstergeleri önem arz etmektedir.

1.5. KENTSEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK GÖSTERGELERİ

20. yüzyılın başından beri ülkelerin “gelişmişlik” düzeylerini değerlendirmek amacıyla ülkelerdeki büyüme, enflasyon ve istihdam düzeylerini ortaya koyan göstergeler ortaya çıkmıştır. (Godin, 2003: 680) Kentsel sorunların etkisiyle, kentlerin sosyo - ekonomik ve çevresel performanslarının izlenmesi ihtiyacının ortaya çıkması, mevcut göstergelere kentsel sürdürülebilirlik göstergelerinin de eklenmesini beraberinde getirmiştir. (European Commission, 2015: 5)

Kentsel altyapı hizmetlerine, kentin çevresel niteliğine ve kentlerde yaşayan bireylerin sosyo-ekonomik koşullarına ilişkin verilerin düzenli olarak toplanmaması kentsel politikaların üretilme sürecinde gerekli verilerden yoksun olunmasına

sebebiyet vermektedir. Bu sebeple kentsel sürdürülebilirlik göstergeleri, kentsel alandaki koşullar ve eğilimler ile ilgili bilgi toplamak; kentlerdeki mevcut koşulları iyileştirme hedefine dayalı olarak toplanan bilgileri analiz etmek; toplanan ve analiz edilen bilgiler ışığında kentsel politikalar oluşturmak amacıyla kullanılmaktadır. (Newton, 2001: 15)

Kentsel sürdürülebilirliğe ilişkin “Çin Kentsel Sürdürülebilirlik Endeksi, Avrupa Yeşil Başkent Ödülü, Avrupa Yeşil Şehir Endeksi, Küresel Şehir Göstergeleri Programı, Sürdürülebilirlik İçin Göstergeler, Sürdürülebilir Şehirler İçin Referans Çerçevesi, Şehir İstatistikleri, Avrupa Kent Ekosistemi, Kentsel Metabolizma Çerçevesi, Şehir Planları Göstergesi, Kentsel Sürdürülebilirlik Göstergeleri ve STAR Topluluk Derecelendirme Sistemi’nden oluşan ve birbiriyle büyük ölçüde benzerlik gösteren çok sayıda endeks ve gösterge bulunmakla birlikte, (European Commission, 2015: 11) en fazla kullanılan endeks ve göstergelerin incelenmesi konuyu aydınlatma bağlamında önem taşımaktadır.

1.5.1. Çin Kentsel Sürdürülebilirlik Endeksi

Çin Kentsel Sürdürülebilirlik Endeksi, Çin Kentsel Girişimi tarafından finanse edilmekte ve yaklaşık 200 Çin kentinin sürdürülebilirliğini rapor etmektedir. Endeksin temel amaçları; Çin’deki kentsel gelişme için en uygun çözümleri geliştirmek, kentsel gelişmede yerli ve yabancı uzmanları bir araya getiren bir platform oluşturmak ve kentleşmeye ilişkin tartışmaları merkezi ve yerel düzeyde yürütmek olarak belirtilmiştir. Endeks ile kentsel sürdürülebilirliği sağlamada kilit rol oynayan faktörlerin tespit edilerek, kentsel sürdürülebilirliği sağlamayı başarmış kentler ile sürdürülebilirlik yolunda engelleri bulunan kentlerin kıyaslanması ve böylelikle farklı deneyimlerin paylaşılması yoluyla Çin kentsel gelişiminin sürdürülebilirlik hedefleri doğrultusunda yönlendirilmesi planlanmaktadır. (The Urban China Initiative, 2014: 2)

Bu planlama doğrultusunda Çin Kentsel Sürdürülebilirlik Endeksi’nde değerlendirme konuları ekonomi, toplum, kaynaklar ve çevre olmak üzere dört temel kategoriye ayrılmış ve bu kategorilerin sürdürülebilirlik düzeylerini ölçmede farklı göstergelerden yararlanılmıştır. (The Urban China Initiative, 2014: 5) Bu göstergeler Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2: Çin Kentsel Sürdürülebilirlik Endeksi

KATEGORİLER	GÖSTERGELER
Toplum	Kentsel istihdam oranı, kişi başına düşen doktor sayısı, genç nüfustaki öğrenci sayısı, emeklilik güvenlik kapsamı, sağlık sigortası kapsamı
Çevre	Hava kalitesi oranları, endüstriyel kirlilik düzeyleri, atıksu arıtma oranı, kamusal yeşil alan oranı, toplu taşıma kullanım oranı
Ekonomi	Kişi başına düşen gelir, devlet faaliyetleri içerisinde hizmet sektörünün payı, devletin Ar-Ge yatırımları
Kaynaklar	Kişi başına konut elektrik tüketimi, toplam su tüketimi, toplam enerji tüketimi

Kaynak: The Urban China Initiative, 2014: 5

1.5.2. Avrupa Yeşil Başkent Ödülü

Avrupa Yeşil Başkent Ödülü, on beş Avrupa ülkesinin ve Estonya Kentler Birliği'nin 2006 yılındaki girişimleri sonucunda başlatılmış bir uygulamadır. Bu uygulamada kentsel sürdürülebilirlik yolunda çaba sarfeden kentlere Avrupa Yeşil Başkent Ödülü verilmektedir. Söz konusu ödül ile kentlerin yüksek çevresel standartlara ulaşmalarının desteklenmesi, kentlerin ileriki dönemler için iddialı hedeflere uymaya teşvik edilmesi, kentlerin çevresel koşullarında iyileşme sağlanması ve diğer kentlere olması gereken yolunda model sağlanması amaçlanmaktadır. Avrupa Yeşil Başkent Ödülü'nün verileceği kentin seçiminde değerlendirilen on iki gösterge ise şu şekildedir: (European Commission, 2017: 4,10)

- *“İklim değişikliğini azaltma*
- *İklim değişikliğinin etkilerine uyum*
- *Sürdürülebilir kentsel hareketlilik*
- *Sürdürülebilir arazi kullanımı*

- *Hava kalitesi*
- *Doğa ve biyolojik çeşitlilik*
- *Gürültü seviyesi*
- *Atık yönetimi*
- *Sürdürülebilir su yönetimi*
- *Yeşil büyüme*
- *Enerji verimliliği*
- *Yönetişim düzeyi”*

Bu göstergeler Avrupa Yeşil Başkent Ödülü’nün verileceği kenti belirlemenin yanında kentsel sürdürülebilirlik yolunda gelişme kaydeden kentlerin de belirlenmesi anlamı taşımaktadır. Bu sebeple değinilen göstergeler kentsel sürdürülebilirliğin ölçülmesi için de önem arz etmektedir.

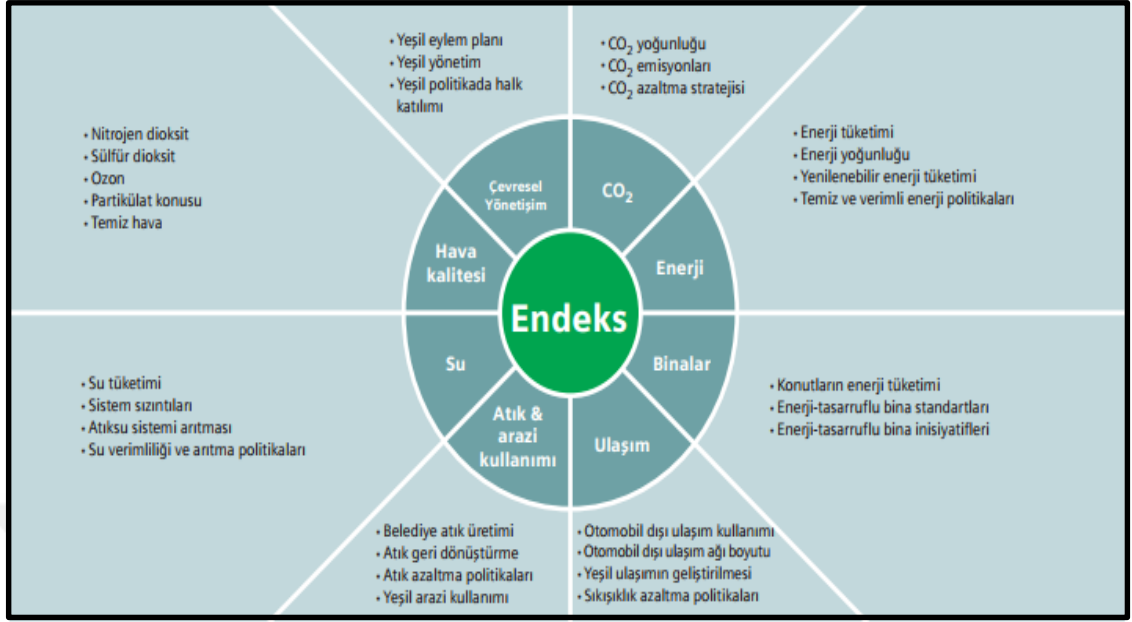
Belirlenen on iki gösterge doğrultusunda Avrupa Yeşil Başkent Ödülü 2010 yılında Stockholm’e, 2011 yılında Hamburg’a, 2012 yılında Vitoria- Gasteiz’e, 2013 yılında Nantes’e, 2014 yılında Kopenhag’a, 2015 yılında Bristol’e ve 2016 yılında Ljubljana’ya verilmiştir. (European Commission, 2016: 4)

1.5.3. Avrupa Yeşil Şehir Endeksi

Avrupa Yeşil Şehir Endeksi, Siemens ve Ekonomist Intelligence Unit (EUI) tarafından kentlerin çevresel performanslarını değerlendirmek ve geliştirmek amacıyla oluşturulmuştur. Endeksin başlangıç olarak otuz Avrupa kentine uygulanmasıyla, bu kentlerdeki sorunların ve teşvik edilmesi gereken eğilimlerin ortaya çıkarılması hedeflenmiştir. Bu uygulama sonucunda Avrupa kentlerindeki temel sorunlar; toplu taşımanın tercih edilme oranındaki düşüklük, su yönetimindeki olumsuzluklar ve toplam enerji kullanımı içerisinde yenilenebilir enerji kaynaklarının payındaki yetersizlik olarak belirlenmiştir. (Siemens, 2010: 8)

Avrupa Yeşil Şehir Endeksi’nde, kentlerin çevresel performanslarını ölçmek amacıyla geliştirilen ve sekiz ana kategori içerisinde yer alan otuz gösterge aşağıdaki şekilde gösterilmektedir.

Şekil 3: Avrupa Yeşil Şehir Endeksi Göstergeleri

Kaynak: Siemens, 2010: 9

1.5.4. Kentsel Metabolizma Çerçevesi

Kentsel Metabolizma Çerçevesi, kentlerin sürdürülebilirliğini değerlendirmede bir araç olarak Avrupa Çevre Ajansı tarafından geliştirilmiştir. Burada kentlerin metabolizması ile kastedilen üretim ve tüketim esasına dayanan faaliyetlerin kent sistemleri üzerinde yarattığı değişimdir. Bu anlamda kentsel metabolizma kavramı, kentlerdeki tüketim faaliyetleri ile birlikte malların ve hizmetlerin tedarik sürecinde kentler üzerinde yaratılan etkiyi ifade etmektedir. (European Environment Agency, 2010: 7, 8)

Kentsel Metabolizma Çerçevesi'nde ortaya konulan göstergeler ile kentlerin metabolik özelliklerinin belirlenip, çevre ile kentler arasındaki etkileşimin izlenerek kentlerdeki mevcut sorunların en aza indirilmesi hedeflemektedir. Kentsel Metabolizma Çerçevesi'nde kentsel sürdürülebilirliği değerlendirmek amacıyla başvuru gösterge ise şu şekildedir; (European Commission, 2015: 13)

- “Kişi başına karbondioksit emisyonu,
- Taşımacılıkta enerji verimliliği,
- Konutlarda enerji verimliliği,
- Kentsel su kullanımının verimliliği,

- *Atık yoğunluğu,*
- *Geri dönüşüm,*
- *Kentin kapladığı alan,*
- *Yeşil alana erişim,*
- *Azotdioksit konsantrasyonları,*
- *Kükürtdioksit konsantrasyonları,*
- *İşsizlik oranları,*
- *Arazi kullanım verimliliği,*
- *Toplu taşıma ağının uzunluğu,*
- *Kayıtlı otomobil sayısı,*
- *Kişi başına düşen gayrisafi yurtiçi hasıla.”*

1.5.5. Şehir Planları Göstergesi

Kentleşme hızındaki artış nedeniyle kentlerdeki su talebi artarken; iklim değişikliğinin etkileri kentlerdeki su talebinin karşılanmasına engel teşkil etmektedir. Bu durum kentlerde sürdürülebilir su yönetimini zorunlu kılmaktadır. Bu anlayışa dayalı olarak, KWR Su Döngüsü Araştırma Enstitüsü tarafından geliştirilen Şehir Planları Göstergesi ile kentlerdeki su yönetiminin sürdürülebilirliğini değerlendirmek ve bir kentin su yönetimindeki etkinliğini diğer kentler ile karşılaştırmalı olarak analiz etmek amaçlanmaktadır. (Leeuwen ve Koop, 2012: 1)

Şehir Planları Göstergesi, kentlerin güçlü ve zayıf yönlerini değerlendirmede ve kentlerin sürdürülebilir su yönetimlerini planlamada önemli bir adım olarak görülmektedir. Şimdiye kadar otuz ülkede yaklaşık altmış kente uygulanan Şehir Planları Göstergesi’nde kentlerin sürdürülebilirliğini değerlendirmek amacıyla; kentlerin su kaliteleri, katı atık arıtma oranları, atıksu arıtımı payları, temel su hizmetlerine erişim sağlama oranları, iklim dayanıklılıkları, altyapı durumları ve yönetim düzeyleri dikkate alınmaktadır. (Leeuwen ve Koop, 2012: 1)

Ele alınan kentsel sürdürülebilirlik göstergeleri doğrultusunda, giderek karmaşılaşan kentsel sistemleri doğru anlamada kentsel sürdürülebilirlik göstergelerinin önemli bir rolü olduğunu ifade etmek mümkündür. (KMPG International Cooperative, 2016: 5)

Kentsel sürdürülebilirliği değerlendirmek amacıyla başvuru gösterge kentlerin fiziksel, çevresel, ekonomik, toplumsal ve yönetsel olmak üzere birçok

yönden ele alınmaları ise kentsel sürdürülebilirliğin farklı boyutlar içeren bir kavram olduğunu ve kentin yalnızca tek bir boyutunda gerçekleştirilen iyileşmelerin kentsel sürdürülebilirliği sağlamada yeterli olamayacağını ortaya koymaktadır.

1.6. KENTSEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİN BOYUTLARI

Kentsel sürdürülebilirlik; sürdürülebilir ulaşım sistemleri geliştirmeyi, mevcut üretim ve tüketim kalıplarını değiştirmeyi, istihdam olanaklarını arttırmayı, şeffaf ve hesapverebilir yönetimi gerçekleştirmeyi, sürdürülebilir arazi kullanımını, herkes için erişilebilir kentsel hizmetler sağlamayı, kentsel yoksulluğu azaltmayı, kentsel dışlanma ve mekansal ayrışmayla mücadele etmeyi ve farklı kültürler ile uyum içerisinde yaşayabilmeyi içeren oldukça geniş kapsamlı bir kavramdır. Bu bakımdan kentsel sürdürülebilirliği sağlamak için kentin farklı boyutlarını birarada dikkate alan bütünlük politikalar geliştirmeye ihtiyaç duyulmaktadır. Bu boyutları fiziksel, çevresel, ekonomik, yönetsel ve toplumsal olmak üzere beş grupta ifade etmek mümkündür.

1.6.1. Fiziksel Boyut

Kentlerin fiziksel durumları; kentlerde yaşayan insan sayısı, kentlerin kapladıkları alan ve kentsel arazi kullanımı ile ilişkidir. Kentlerin sahip olduğu bu nitelikler, kentsel sürdürülebilirliğin sağlanmasında oldukça önemli görülmektedir. (Yazar, 2006: 64)

Daha iyi şartlarda yaşama ümidiyle kırdan kente yoğun olarak göç edilmesi, kent nüfusunun artışına paralel olarak kentsel yayılmaya sebebiyet vermektedir. Kentlerin kapladıkları alan ve barındırdıkları nüfus büyüdükçe karşılanması gereken su, kanalizasyon gibi altyapı hizmetleriyle birlikte; eğitim, sağlık, konut gibi toplumsal hizmetlere duyulan ihtiyaç da giderek artmaktadır. (Yıldız, 2011: 6; Keleş, 1997: 46) Bu durumun etkisiyle kentler fiziksel açıdan baskılanan alanlar haline gelmektedir.

Kentsel yayılma, tarım alanlarının ve ormanların yok edilmesi yoluyla kentin sınırlarının ötesine saçaklanması durumunu ifade etmektedir. (Gillham, 2002: 3) Bu süreçte yerleşime açılan yeni alanlarda dağınık yerleşme niteliği görülmekte, doğal çevre zarar görmekte, tarım alanları yok edilmekte, altyapı maliyetleri yükselmekte

ve kentsel alanda toplumsal ayrışma artmaktadır. Bununla birlikte kentsel yayılma otomobil bağımlı yerleşmelerin oluşmasına sebebiyet vererek ulaşımdan kaynaklanan sera gazı emisyonlarının da artmasına sebep olmaktadır. (Akseki, 2011: 43) Yaşanan bu olumsuzluklar kentleri fiziksel olarak sürdürülemez alanlar haline getirmektedir.

Fiziksel boyutuyla kentlerin sürdürülebilirliğini sağlamak için kentsel yayılmanın önüne geçilerek, sürdürülebilir arazi kullanımının benimsenmesi gerekmektedir. Ayrıca kentlerin fiziksel boyutu içerisinde önemli bir yer teşkil eden kentiçi ulaşımın da kent ekosistemi ile uyum sağlayacak, kentin ekonomik kalkınmasını destekleyecek ve kent sakinlerinin ihtiyaçlarına yanıt verecek şekilde düzenlenmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Böyle bir düzenlemede özel araç kullanımı yerine toplu taşıma araçlarının kullanımını teşvik eden, kentte yaşayan tüm bireylere eşit erişim olanağı sunan, sera gazı emisyonlarını en aza indirmeyi hedefleyen, sürdürülebilir ve kapsamlı bir kent içi ulaşım sisteminin oluşturulması (Cirit, 2014: 15-17) kentsel sürdürülebilirliği sağlama noktasında önemli bir girişim olacaktır.

1.6.2. Ekonomik Boyut

Günümüzde artan ekonomik fonksiyonlarına paralel olarak kentler, ülke ekonomisindeki gelişmeyi temsil eden alanlar haline gelmekte, mali ve yönetsel işlevleri giderek artmaktadır. (Sam ve Ertürk, 2011: 43) Ancak kentlerin ekonomik fonksiyonlarında görülen bu artış kentsel alanlarda toplumsal ve çevresel sorunların derinleşmesine sebep olmaktadır.

Nitekim, kentlerde yaşanan hızlı nüfus artışı kentsel hizmetlere duyulan ihtiyacı arttırarak kentleri üretim ve tüketiminin başat alanları haline getirmektedir. Ülkelerin sınırsız ekonomik büyüme politikaları da kentlerin sürdürülemez üretim ve tüketim kalıpları içerisine itilmesinde önemli rol oynamaktadır.

Kentlerin içerisinde barındırdığı nüfusun önemli bir kısmının ekonomik fırsatlardan faydalanamaması sonucunda kentler hem zenginliğin hem de yoksulluğun bir arada yaşandığı alanlar haline gelmektedir. Daha iyi yaşam koşulları ümidiyle kırdan kente göç eden bireylerin istihdam taleplerinin karşılık bulamaması ise kentlerde işsizlik sorununun artmasına neden olmaktadır. Bu durum, kayıt dışı

personel çalıştırmanın giderek artmasına neden olarak kentlerdeki ekonomik ve toplumsal eşitsizlikleri derinleştirmektedir. (Çelik ve Güney, 2017: 226)

Kentsel sürdürülebilirliğin önünde engel teşkil eden ekonomik boyuttaki bu sorunlarla başa çıkılabilmesi için ekosistemlerin sınırlarını gözeten ve doğal kaynakların sürdürülebilirliğini dikkate alan ekonomik büyüme anlayışının benimsenmesi gerekmektedir. Bu ise sınırsız üretim ve tüketim kalıplarından vazgeçilmesi ve bu bağlamda çevreye verilen zararın en aza indirilmesi anlamına gelmektedir. Ayrıca kentlerdeki ekonomik fırsatlardan kentte yaşayan herkesin eşit oranda fayda sağlayabilmesi de kentsel sürdürülebilirliği sağlamanın bir gereğini oluşturmaktadır.

1.6.3. Çevresel Boyut

1990 yılında dünya nüfusunun %10'u kentlerde yaşarken, bu oranın 2050 yılında %75'e yükseleceği tahmin edilmektedir. Kentsel alanlarda yaşanan bu nüfus artışının doğal kaynaklar, çevre ve enerji üzerinde de önemli sonuçlar ortaya çıkarması beklenmektedir. (Burdett ve Rode, 2007: 8)

Kentler, fosil yakıt kullanımlarına bağlı olarak dünyanın toplam karbondioksit emisyonlarının %75'inden sorumlu bulunmaktadır. Kentlerin fosil yakıtlara olan bu bağımlılığı, küresel iklim değişikliğinin etkilerini derinleştirerek, kentleri kasırgalar, kuraklık, deniz seviyesinin yükselmesi ve sıcaklık artışı gibi olumsuz etkiler karşısında savunmasız bırakmaktadır. (Droege, 2006: 61, 62) Bununla birlikte dünyadaki atık miktarının önemli bir kısmının kentlerde üretilmesi ve doğal kaynak tüketiminin büyük çoğunluğunun kentlerde gerçekleştirilmesi de kentleri çevresel açıdan sürdürülemez alanlar haline getirmektedir. (Battle, 2007: 386)

Kentlerde yaşanan bu olumsuzlukların da etkisiyle kentsel sürdürülebilirliğin çevresel boyutu, diğer boyutlara nazaran daha fazla gündeme gelmektedir. Bu durum daha önce incelenen kentsel sürdürülebilirlik göstergelerinin içinde kentin çevresel boyutuna dair göstergelerin göreceli olarak daha fazla yer almasından da anlaşılmaktadır.

Kentlerin sürdürülebilirliğini sağlamada çevresel boyutun ön plana çıkan niteliği, kentlerin maruz kaldıkları olumsuzlukları giderecek adımlar ile bütünleştiği

takdirde, geleceğin kentlerinin daha sağlıklı yaşam alanları haline gelmesi mümkün olacaktır. Bu amaç doğrultusunda atılması gereken adımları kentlerde toplu taşımacılığın ve bisiklet kullanımının desteklenmesi, kentlerin enerji ihtiyaçlarının yenilenebilir kaynaklardan sağlanması, kentlerde yeşil alanların artırılması, kentsel atık yönetiminde geri dönüşümün desteklenmesi (Dodman ve diğerleri: 2013: 31) ve dolayısıyla insanoğlunun doğaya olan etkilerinin ifadesi olan kentsel ekolojik ayakızının en aza indirilmesi olarak ifade etmek mümkündür. (Wackernagel ve Rees, 2004: 214)

1.6.4. Yönetisel Boyut

Kentlerde yaşanan ekonomik eşitsizlik, çevresel bozulma, toplumsal kutuplaşma ve yoksulluk gibi sorunlarla mücadele edebilmek etkin bir kent yönetimini gerekli kılmaktadır. Etkin kent yönetimi ifadesiyle yalnızca bir kesimin değil, toplumun genelinin refahını sağlamaya yönelik, demokratik bir yönetime duyulan ihtiyaç vurgulanmaktadır. (Sorensen, 2011: 410)

Kamu yönetiminde halka en yakın birimlerin yerel yönetimler olması, kentsel sorunlara yerel düzeyde çözüm bulunabileceğine dair inancı güçlendirmektedir. Bu sebeple yerel halkın istek ve şikayetlerini gözetmekle görevli yerel yönetimlerin kapasitelerinin güçlendirilmesi kent yönetimi açısından önem taşımaktadır. (B. Henden ve R. Henden, 2005: 48, 49)

Kentlerde yönetim modelinin uygulanması ise kentsel sürdürülebilirliğin yönetsel boyutunda değinilmesi gereken bir diğer önemli noktayı oluşturmaktadır. İyi yönetim anlamına gelen yönetim modeli; karar alma aşamasında yalnızca merkezi yönetime söz hakkı vermek yerine, halkın da kendisini etkileyecek kararlarda söz sahibi olabilmesini içermektedir. Bu durum geleneksel yönetim anlayışında yukarıdan aşağıya doğru ilerleyen politika oluşturma süreci yerine, yönetimde çokaktörlülüğü sağlamak anlamına gelmektedir. (Özer, 2010: 44) Karar alma süreçlerini yönetim anlayışı çerçevesinde düzenleyerek çokaktörlülüğü tesis etmek, alınan kararların meşruiyetini sağlama noktasında da önem arz etmektedir. Çünkü alınan kararlar ancak yönetilenlerin rızasıyla meşru gelebilmektedir. (Kahraman ve diğerleri, 1999: 55)

İyi yönetim anlayışı içerisinde bireylerin birer paydaş olarak karar alma sürecinin odağında yer almaları ise katılıma verilen önemi ortaya koymaktadır. (Sobacı, 2007: 224)

Bireylerin karar alma, kararları uygulama ve denetleme süreçlerine katılmaları olarak ifade edilebilecek katılım kavramı, (Alkan, 2000: 58) kentlerde demokratik yönetimi sağlamak için gerekli bir koşuldur. Diğer bir ifadeyle katılım, bireylerin çıkarlarını savunmaları için gerekli çoğulcu bir araçtır. (Sanoff, 2000: 12) Bu sebeple kentlerin yönetsel sürdürülebilirliklerini sağlamak için, kentsel karar alma süreçlerinin katılımcılığı esas alacak şekilde düzenlenmesi; kentte yaşayan tüm bireylerin katılıma teşvik edilmesi; yeni katılım mekanizmalarının oluşturulması ve bireylerin kentli hakları konusunda bilinçlendirilmesi (Kentleşme Şurası, 2009a: 74) gerekmektedir.

1.6.5. Toplumsal Boyut

Kentsel sürdürülebilirlik, çevresel kirliliğin en aza indirilmesi; enerji tüketiminin azaltılması; doğal kaynak kullanımında verimliliğin sağlanması ve atık yönetimi gibi konularla ilişkilendirilmekte ve bu bağlamda kentsel sürdürülebilirliğin çevresel boyutu daha fazla vurgulanırken; (Bromley ve diğerlerinden aktaran Weingaertner ve Moberg, 2014: 124) insan merkezli odak noktasını oluşturan kentsel toplumsal sürdürülebilirlik görece geri planda kalmaktadır. (Dempsey ve diğerleri, 2011: 289)

Toplumsal uyum, sosyal içirme ve toplumsal dışlanma konuları üzerine geniş bir literatür bulunmasına karşın; bu konuları kent ölçeğinde ve kentsel sürdürülebilirlik bağlamında ele alan çalışmaların sayısı oldukça azdır. (Dempsey ve diğerleri, 2011: 290) Ancak toplumsal yapılarda dayanışma ve bütünleşmeye ilişkin değerlerin modernite sürecinde geçirdiği dönüşüm, dünya nüfusunun büyük çoğunluğunu barındıran kentleri doğrudan etkilemektedir. Bu süreçte kentsel eşitsizliklerin de derinleşmesi sonucunda kentler toplumsal gerilimlerin yaygınlaştığı alanlar haline gelmektedir. (Erder, 2002: 13) Kentte yaşayan bireylerin gelir farklılıkları doğrultusunda kentin farklı bölümlerine yerleşmeleri yalnızca yaşadıkları konut alanının niteliğini değil, bireylerin günlük yaşam kalitelerini, iş olanaklarını,

sağlık koşullarını ve eğitim olanaklarını da doğrudan etkilemektedir. (Castells, 1997:14)

Kentsel yoksulluk ve eşitsizliklere bağlı olarak gelişen olumsuz koşullar altında yaşamlarını idame ettirmeye çalışan bireylerin kent ile kurdukları bağlar da zayıf olmakta ve bu kişilerde kente aidiyet duygusu gelişmemektedir. Bu durum kentsel yabancılaşmaya sebebiyet vererek kentsel suç oranlarını arttırıcı bir etki yaratmaktadır. Ayrıca aidiyet duygusunun yokluğu kentsel alanlarda sağlıklı bir çevre oluşmasını da engelleyici bir nitelik arz etmektedir. (Dempsey ve diğerleri, 2011: 296, 297)

İfade edilen konular ışığında kentsel toplumsal sürdürülebilirlik, diğer kentsel sürdürülebilirlik boyutlarına nazaran daha az değinilen, geri planda kalmış bir boyut olmasına karşın kentsel sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için en önemli koşulu oluşturmaktadır. Çünkü kentleri, içerisinde barındırdıkları toplumlar ve bu toplumların sorunlarından bağımsız olarak düşünmek olanaksızdır. Kaldı ki toplumsal dayanışma ve bütünleşme yerine çözümlerin yaşandığı toplumlarda var olan sorunların kent ölçeğine yansımaları yalnızca toplumsal sürdürülebilirliği değil; çevresel, ekonomik, fiziksel ve yönetsel sürdürülebilirliği de olanaksız hale getirmektedir. Bu nedenle çalışmanın ikinci bölümünün amacı, kentsel sürdürülebilirliğe ilişkin çalışmalar içerisinde geri planda kalan toplumsal dayanışma ve bütünleşme kültürünün kent ölçeğine yansımalarını ele almak ve bu doğrultuda toplumsal dayanışma ve bütünleşme kültürünün kentsel sürdürülebilirliği sağlamada gördüğü işlevlere dikkat çekmektir.

İKİNCİ BÖLÜM

KENTSEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİKTE TOPLUMSAL DAYANIŞMA VE BÜTÜNLEŞME SORUNU

Kentlerin mevcut sorunlarının giderilerek daha sağlıklı, adil, kapsayıcı ve güvenli yaşam alanları haline getirilebilmeleri için kentsel sürdürülebilirliğin sağlanması gerekmektedir. Ancak kentsel sürdürülebilirlik, çoğunlukla kentlerin çevresel ve fiziksel niteliklerinin iyileştirilmesinden ibaret bir olgu olarak görülmekte, bu nedenle kentsel politika oluşturma sürecinde kentlerin fiziksel ve çevresel sorunlarına öncelik verilmektedir. Böyle bir anlayış kentsel sorunların nüvesi olan “toplum” ve dolayısıyla “insan” unsurunu göz ardı etmek tehlikesini içermektedir.

Günümüzde toplumlar, gelir dağılımındaki adaletsizlik, etnik ve kültürel bölünmeler, cinsiyet eşitsizliği ve göç gibi sorunlar karşısında giderek kutuplaşmaktadır. Toplumsal kutuplaşmanın etkileri doğrultusunda, dünya nüfusunun büyük çoğunluğunun yaşam alanlarını oluşturan kentler sosyo – ekonomik ve kültürel eşitsizliklerin ve buna bağlı olarak toplumsal dışlanma olgusunun yoğun olarak görüldüğü yaşam alanları haline gelmektedir. Bu durumun temel nedenini; sorunlar karşısında birlikte direnme olanağı veren dayanışma (Marshall, 2005: 132, 133) ve toplumdaki “biz olma duygusunu” ifade eden bütünleşme (Türkkahraman ve Tutar, 2009: 6) kültürünün zayıflaması oluşturmaktadır.

Toplumsal dayanışma ve bütünleşme kültürünün zaman içerisinde geçirdiği dönüşüm nedeniyle insanlar kentsel alanları yoksul, farklı etnik, kültürel veya cinsel kimliğe sahip, göç ile gelen ya da engeli bulunan kişilerle (yabancılarla) paylaşmaktan hoşnut olmamaktadır. Kentlerde yaşayan insanları bir araya getirecek alanlar yerine birbirlerinden soyutlayacak alanların inşa edilmesi de bu hoşnutsuzluktan kaynaklanmaktadır. (Bauman, 2014: 81, 84) İnsanlar yalnızca kendileri gibi olan diğerleriyle vakit geçirdikçe, birlikte yaşama biçimleri de o kadar unutulmakta, kentte yaşayan tüm bireylerin hakları ve refahı için ortak bir sorumluluk hissedilmemektedir. (Bauman, 2014: 85; European Committee for Social Cohesion, 2004: 12) Bu durum kentlerin toplumsal sorunlarının yanısıra fiziksel, yönetsel, ekonomik ve çevresel sorunlarının da temelinde yer almaktadır.

Bu bağlamda, günümüzde kentsel sürdürülebilirliğin sağlanmasının önündeki en büyük engellerden birini dayanışma ve bütünleşmeden yoksun toplumsal yapılar oluşturmaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünü oluşturan ve “kentsel sürdürülebilirlikte toplumsal dayanışma ve bütünleşme sorunu” olarak ifade edilen bu sorun tarihsel, felsefi ve ekonomik koşulları itibariyle modernleşme sürecini işaret etmektedir.

2.1. MODERNLEŞMENİN TOPLUMSAL YAPILARA ETKİSİ

Kökenini Latince’de “modernus” sözcüğünden alan modern kavramı; bugüne, ana ait olanı, şimdiyi ifade etmektedir. Bu açıdan modern, şimdiki zamanın geçmiş zaman karşısında yüceltilmesi anlamı taşımaktadır. (Aktay, 2008: 8; Habermas, 1994: 31) Bu süreçte geçmişte anlam ifade eden, katı ve sürekliliği bulunan nesneler geçerliliklerini kaybetmektedir. (Taylor, 2011: 14) Çünkü modernlik, değişimi yüceltmekte ve bu süreçte “yeni” olan değer kazanmaktadır. (Paz, 1996: 27) Bu bakımdan modernlik, “tüketilmesi imkansız bir yenilik bolluğu”nu ifade etmektedir. (Toulmin, 2002: 14)

Dellaloğlu’na göre modernliğin başlangıcının; felsefi olarak Descartes’in rasyonalizmine, siyasal olarak ulus devlet ve özellikle 1789 Fransız Devrimi’ne, sosyolojik olarak Sanayi Devrimi, kentleşme ve ücretli emeğe, dini olarak Luther’in öncülüğünde Reform Hareketleri’ne ve sekülerizme dayandırılması mümkündür. (Dellaloğlu, 2012: 28, 29) Benzer şekilde Toulmin de modernliğin Gutenberg’in matbaayı icadıyla, Luther’in kiliseye yönelik isyanıyla, Otuz Yıl Savaşları’nın son bulmasıyla, Amerikan ya da Fransız Devrimleri ile başlatılabileceğine dikkat çekmiştir. (Toulmin, 2002: 13) Giddens ise modernliğin Avrupa’da feodalizm sonrasında başladığı ve 20. yüzyıla gelindiğinde dünya çapında bir etkiye sahip olduğu görüşündedir. (Giddens, 2014: 28, 29) Bu bakımdan modernlik, mekansal olarak Batı’yı işaret etmekle birlikte, birden çok çıkış noktası olan bir kavram olarak görülmektedir. (Dellaloğlu, 2012: 29)

Modernlik, çoğunlukla özgürlük, ilerleme ve otoritelerin boyundurluğundan kurtulma olarak tanımlanmaktadır. (Cevizci, 1999: 598) Modernliğe ilişkin bu olumsuz tanımlama modernliğin insanlığı karanlık, cahillik ve akıldışılığın hakimiyetinden kurtarmayı vaad etmesinden kaynaklanmaktadır. (Rosenau, 2004:

24) Bu anlayış, modernleşmeyle birlikte aklın özgürleşmesi sürecinde bilimsel ve teknolojik ilerlemenin dünya refahını arttıracığına yönelik bir kabulü içermektedir. (Toulmin, 2002: 18) Ancak, yirminci yüzyıl sonlarına doğru yaşanan Yahudi soykırımı, Hiroşima'ya atılan atom bombası, Körfez Savaşı gibi tarihsel olaylar ve zengin ile yoksul arasındaki uçurumun giderek artması modernleşmenin varsayımlarını, özellikle de ilerleme düşüncesini sorgulanır hale getirmektedir. (Giddens, 2016: 17; Kamper ve Wulf'dan aktaran Rosenau, 2004: 25)

Modernlik, bütün toplumsal kurum ve yapıların belirli bir zihniyete göre inşa edildiği bir projedir. (Dellaloğlu, 2012: 28) Bu bakımdan modernlik; bilimsel, teknolojik ve idari etkinliğin artması sonucunda siyaset, aile, ekonomi ve din gibi toplumsal kurumların giderek farklılaşmasını ifade etmektedir. (Touraine, 2012: 25) Bu farklılaşma, geçmişte değerli kabul edilen geleneklerin birer kölelik biçimi olarak görülmesine paralel şekilde, insanların davranış biçimlerini, giyim ve beslenme alışkanlıklarını ve bireysel kimliklerini de etkileyen gelenek – ötesi bir düzen oluşturmaktadır. (Berman, 1994: 24; Giddens, 2014: 28) Dellaloğlu'na göre bu süreç;

“... Yeninin peşinden koşarken eskiye ihanet etmektir. Kendiliğin eskiliğini unutmaya, unutturmaya çalışmak, hatta belki de bastırmaktır. Her sabah zamani sıfırlamak istemektir. Yeniden başlamak. Yeniden başlayabilmenin bile eskiyle bir ilişki olduğunu gözardı etmek. Modern olmak şimdiyi, geçmişti kötüleyerek meşrulaştırmanın adıdır aslında. Kibirli ama kendine güvensiz. Şiddete eğilimli. Çocukça. Belki de biraz sonradan görmelik. Modern olmak kendi geçmişinden utanmaktır. Modern olmak sürekli farklı olma sıradanlığına mahkum olmaktır.” (Dellaloğlu, 2012: 34)

Geçmişe ait olan toplumsal düzenin değersizleştirildiği bu süreçte, değişimin hızı ve nesnelerin süreksizliği, modernleşmenin getirdiği yeni yaşam tarzlarını karakterize etmektedir. (Giddens: 2016: 14) Bu değişim hızı, çağımızda kullanılan her şeyin ömrünü kısaltmakta, günümüz insanı için kalıcı hiçbir “şey” bırakmamaktadır. (Arendt, 1994: 132) Bu bakımdan modernleşme, insanlığa bir yandan güç, gelişme ve dünyayı dönüştürme imkanı sunarken, diğer yandan sahip olunan her şeyi yok etmekte ve bu anlamda katı olan her şeyi buharlaştırmaktadır. (Berman, 1994: 11)

Modernleşmeyle birlikte nesnelerin değişim hızında meydana gelen aşırı artış, modernist ideolojinin iktisadi alanda kapitalizm biçimiyle hakim olmasından kaynaklanmaktadır. (Touraine, 2012: 43) “Kapitalist modernleşme modeli”,

etkinliğini attırabilmek için kapitalist insana ihtiyaç duymakta, bu nedenle insan arzularının potansiyel sonsuzluğunu harekete geçirmekte ve arzuların tatmini için değil, yeni arzuların oluşumu için çabalamaktadır. (Bauman, 2014: 50; Touraine, 2012: 44) Sanayileşmenin erken aşamalarında makine verimliliğinde çalışan insanlara ihtiyaç duyulurken, günümüzde geline nokta kapitalist sistemin devamlılığı için sürekli arzulayan insanlara ihtiyaç duyulmaktadır. (Connerton, 2011: 69, 70) Buna bağlı olarak geçmişte temel gereksinimlerin karşılanmasını ifade eden “ihtiyaç” kavramı, modernleşmeyle birlikte anlam değiştirerek keyfi ve gelir – geçer bir arzu tatminine dönüşmektedir. (Farrelly, 2015: 11) Modern insanın tutkuları kendi kendini tüketmekte, (Sennett, 2011: 90) bu nedenle karşılanan arzular da insanlara kalıcı bir tatmin duygusu vermemektedir. Dolayısıyla, modern insanın mutluluğu “istenilen her şeye sahip olma”ya indirgenmekte, ancak elde edildiği anda değerini yitiren nesnelerin sahipliği insanlara “gerçek” mutluluğu getirmemektedir.

Kapitalist modernleşme, hatırlatmaktan ziyade unutturmak üzerine kurulu bir “düzen” oluşturmaktadır. Modernleşmenin yarattığı unutkanlık nedeniyle, insanlar her gün karşı karşıya geldikleri ve satın aldıkları nesnelerin ardında bir emek süreci olduğunun farkına varamamaktadır. Bu sebeple modernleşme sürecinde emek bulanıklaşmakta, şeyleşmekte; nesneler ise üreticisinden kopmakta ve soyutlaşmaktadır. (Connerton, 2011: 47, 48, 50) Emelin toplumsal görünürlüğünün kaybolduğu, ürünlerin ise birer öğreti biçimi haline getirildiği bu süreçte, tek boyutlu bir düşünce ve davranış kalıbı doğmaktadır. (Marcuse, 1990: 11) Söz konusu düşünce ve davranış kalıbı, temelini modernleşmenin akıl anlayışından almaktadır.

Modernleşme sürecinde akıl, doğal ve toplumsal olguların büyümesini çözen ve böylelikle insanın özgürleşmesini sağlayan bir yeti olarak görülmektedir. (Çiğdem, 1997: 14) Bu bakımdan modernleşme akıl ile özgürlüğü birleştirirken, insanın aklını kullanma gerekliliğini özgürlüğün koşulu olarak sunmaktadır. (Amin, 2006: 9) Feyerabend’in “akla veda” olarak adlandırdığı bu süreç; akli, deneyimin, geleneğin ve olgusal dünyanın ötesine yerleştirilerek mutlaklaştırılmaktadır. (Feyerabend, 2012: 22; Cassirer’den aktaran Çiğdem, 1997: 57)

Batı düşüncesinde modernleşmeyle birlikte gerçekleşen değişim, akli insanlararası ilişkilerde, toplumsal kurumlarda ve doğada var olan bir güç olmaktan çıkararak yalnızca bireyin zihniyle sınırlandırmaktadır. Bireyle özdeşleştirilen aklın

ölçütü ise bireye getirdiği fayda, verimlilik ve çıkara indirgenmektedir. (Horkheimer 1998: 56, 57) Bu bakımdan modern çağda bireyin çıkarlarından bağımsız, ahlaki gerekçelerle gerçekleştirdiği davranışlar “akıl - dışı” olarak yaftalanmaktadır.

Nesnelerin işlevlerinin anlamın yerini aldığı, düşüncelerin bireylerin çıkarlarına ulaşmalarında birer alet haline geldiği bu süreçte adalet, eşitlik, hoşgörü gibi kavramlar akıldan koparılmakta, akıl araçsallaştırılmaktadır. (Horkheimer, 1998: 68, 69) Söz konusu araçsallaşma nedeniyle kimse bir şelaleyi onu elektrik enerjisi düşüncesine dönüştürmeksizin göremez, sürülerin otlandığı toprağa et stoku değerlendirmesini yapmaksızın bakamaz, yerlilerin el zanaatlarını, modern teknik prosedürle ikame etmeyi tasarlamaksızın düşünemez hale gelmektedir. (Spengler'den aktaran Zimmerman, 2011: 69)

Aklın araçsallaşmasıyla birlikte, bireyin çıkarlarının doğal ve toplumsal öğretilerin üzerinde bir yer edinmesi, bireyi bağlantısız bir özne haline getirmektedir. (Taylor, 2011: 85) Bireyin toplumsal bağlarından kurtularak, kendi yaşam tarzını saptaması, inançlarını şekillendirmesi ve bu bağlamda kendi özgürlüğünü ilan etmesi çoğunlukla modern çağın en büyük kazanımlarından biri olarak görülmekte; toplumsal bağların, ritüellerin ve normların insan hayatına kattığı anlam ise yok sayılmaktadır. (Taylor, 2011: 10-12) Bu nedenle modernleşme sürecinde birey, toplumsal aidiyet hissini yitirip, kendi çıkarını her şeyin üstünde tutan köksüz bir varlığa dönüşürken; Bauman'ın “anamlı hayatın fidelikleri” ve “mutlu yaşamının tek reçetesi” olarak tasvir ettiği toplum ise (Bauman, 2015: 10, 11) çözülmektedir.

Geçmişte insanlara sorumluluk duygusu, bağlılık ve dayanışma imkanı sunan toplum, modernleşmeyle birlikte giderek daha fazla mekanikleşmekte, alıcı ve satıcıların çıkarları doğrultusunda hareket eden bir hal almaktadır. (Beneton, 1991: 90) Toplumun, uluslararası piyasada varlığını sürdürmeye çalışan bir işletmeye indirgendiği bu süreçte, giderek artan toplumsal eşitsizlikler karşısında da kayıtsız kalınmaktadır. (Touraine, 2012: 16) Çünkü modern birey tek başına bir mücadelenin içine itilmektedir ve artık toplum tarafından kurtarılma imkanı da yoktur. Granovetter'in “zayıf bağlar çağı” olarak adlandırdığı bu çağda, birey korku ve endişeleri ile yalnızdır. (Granovetter, 1973: 1370; Bauman, 2015: 15, 39) Bu durum en iyi ifadelerinden birini Tocquevelli'de bulur;

“Kendi içine kapanmış her insan, bütün öteki insanların kaderlerine ilgisiz bir yabancı gibi davranır. O insan için tüm insan türü, çocukları ve yakın arkadaşlarından oluşur. Hemşehrileriyle ilişkilerine gelince, aralarına katılır ama onları görmez; dokunur ama onları hissetmez; yalnız kendi başına ve kendisi için vardır. Ve bu şartlarda kafasında bir aile mefhumu kalmışsa bile artık bir toplum mefhumu yoktur.” (Aktaran Sennett, 2016: 11)

Geçmişte kabul gören değerlerin anlamını yitirdiği ve toplumsal bütünlüğün parçalandığı modern çağ, Nietzsche’ye göre toplumsal bir fenomen olarak nihilizm çağıdır. (Küçükalp, 2017: 5) Nihilist modernleşme sürecinde insan yaşamını anlamlandıran temel yok olmakta; toplum, üyelerinin birbirine yabancı olduğu bir yapıya bürünmektedir. (Nihistani, 1990: 3; Touraine, 2012: 246) Böyle bir yapı içerisinde yer alan insanlar birbirlerinin hayatlarında sürekli olma şansını yitirirken, kalıcı bağlar yerini geçici birlikteliklere bırakmaktadır. (Sennett, 2008: 19, 104) Bu süreçte varoluşsal bir ihtiyaç olan güven duygusu da değişime uğramaktadır. Modern uzmanlık biçimlerinin giderek artan etkisi nedeniyle, insanlar birbirlerine güvenmek yerine soyut sistemlere, kişilik dışı ilkelere güvenir hale gelmektedir. Modernleşmeyle birlikte gelişen bu yeni güven biçimi, kişisel bağların eksikliği nedeniyle incinme, aldatılma, kuşku duyma gibi varoluşsal kaygıların artmasına neden olmaktadır. (Giddens, 2016: 119; Giddens ve Pierson, 2001: 98)

Baudrillard’a göre, modernleşmenin belirtilen etkileri toplumsalın özgünlüğü elinden almakta, tarihsel niteliğini ise buharlaştırmaktadır. Toplumsal olandan geriye toplumun bütünüyle bir ilişkisi bulunmayan, kolektif amaçlarını ve inançlarını yitirmiş insanlardan oluşan bir “kitle toplumu” kalmaktadır. (Boudrillard, 2006: 9, 24) Toplumsal olanın yok edilmesi sürecinde yaratılan yeni toplum, yalnızca terör gibi toplumsal felaketlerle ayakta tutulabilir bir hal almaktadır. (Horkheimer, 1998: 67) Çünkü soyut-kişisel çıkarların her şeyin üstünde tutulması nedeniyle, ulusal güvenliği tehdit eden bir sorun yaşanmadığı sürece bireyler dayanışma ve bütünleşme yerine farklılaşma ve ötekileştirmeye yönelik bir tutum sergilemektedir. Bireylerin tamamıyla kendi benliklerine gömüldükleri ve ortak bir toplumsal sorun etrafında toplanmaktan uzaklaştıkları bu süreçte kamusal alan da giderek sönükleşmektedir. (Sennett, 2016: 18; Bauman, 2015: 39)

Kamusal alan, toplumun ortak çıkarlarını temel alan, herkesin denetimine açık bulunan, “kamuoyu benzeri bir şeyin oluşturulabildiği” bir alanı ifade etmektedir. Bu tür birarada toplanma, yurttaşların ortak yarara ilişkin konular

hakkında örgütlenme ve görüş bildirme özgürlüklerini kamusal bir görev biçiminde kullanabilmeleri anlamı taşımaktadır. (Habermas, 2004: 95) Bu bakımdan kamusal alan, kimsenin dışlanmaya maruz kalmadığı, söyleme dayanan ve sonunda uzlaşıya varılan bir tartışma etkinliği alanını ifade etmektedir. (Kejanlıoğlu, 2004: 691) Ancak modernleşme ve kapitalizmin etkileri doğrultusunda toplumsal iyiden ziyade bireysel iyyinin gözetilir hale gelmesi, bireysel kaygıların kamusal alanı doldurmasına yol açmaktadır. Tocqueville'nin "birey yurttaşın en kötü düşmanıdır" (aktaran Bauman, 2015: 70) sözüyle özetlediği bu durum, ben – merkezli düşünme tarzının hakim olduğu özel alanın, kamusal alanı kuşatmasıyla sonuçlanmaktadır. (Bauman, 2015: 71) Kamusal alanın iyyinin boşaltılmasıyla, toplumsal sorunlar önemsiz görülmekte, insanlar kamusal kimliğini yitirmektedir. (Bauman, 2015: 145; Sennett, 2016: 145)

Kamusal alanın giderek sönükleşmesi medyanın dönüşümü ile birlikte ilerlemektedir. Çünkü modernleşme sürecinde bireysel çıkarların kamusal alana hakim olması, kamusal iletişim araçları olan gazete, dergi, televizyon ve radyonun işlevlerini de farklılaştırmaktadır. (Habermas, 2004: 95) Habermas'ın "kültür tüketimi" olarak adlandırdığı bu farklılaşmayla birlikte, kamusal, toplumsal olaylar ve sosyal problemler gerçeklikten ziyade kurgu şeklinde yansıtılmaktadır. (Habermas, 2005: 293, 294) Bu nedenle başka hayatlarda yaşanan yoksulluk, şiddet, işsizlik gibi sorunlar diğer insanlar için seyirlik bir hal almaktadır. Bu bağlamda, yapılan değerlendirmeler ışığında modernleşmenin, Beck'in ifadesiyle dayanışma ve bütünleşmeden yoksun bir "risk toplumu" (Beck, 2008: 1) anlamına geldiğini ifade etmek yanlış olmayacaktır. Çünkü modernleşme sürecinde, kendilerini oluşturan parçaların toplamından daha büyük bir bütünlüğü ifade eden toplum fikriyatı sekteye uğratılmıştır. (Bauman, 2015: 69)

Modernleşmeyle birlikte kapitalizmin hakim iktisadi model haline gelmesi, aklın araçsallaşması, bireyselleşmenin yükselmesi ve kamusal alanın sönükleşmesi sürecinde toplumsal yapıda meydana gelen değişim toplumbilimciler tarafından da üzerinde önemle durulan bir sorun alanını oluşturmaktadır. Bu noktada mevcut değişmeyi toplumsal dayanışma ve bütünleşme kültürü üzerinden okuyan toplumbilimcilerin görüşlerine yer verilmesi önemli görülmektedir.

2.1.1. Durkheim ve Dayanışmanın Değişimi

Emile Durkheim, sosyolojinin kurucuları arasında gösterilen, çağdaş toplumbilim kuramının gelişmesinde yadsınamayacak önemde katkıları bulunan bir toplumbilimcidir. (Güven, 1999: 18) Feodalizmin yıkılışı ve modern toplum biçiminin oluşumu onun eserlerinin odak noktasını oluşturmaktadır. (Giddens, 2010: 119) Çünkü Durkheim'e göre toplumsal değişim sürecinde düzenin sürdürülmesi sosyolojinin temel problemidir. (Slattery, 2008: 114) Bu düşünce Durkheim'in topluma atfettiği değer ile yakından ilişkilidir.

Durkheim toplumu, bireylerin toplamından ibaret bir olgu olarak değil, kendisini oluşturan bireylerden önce de var olan ve bireylerin varlıklarını devam ettirmelerini sağlayan, kendine ait bir kadere ve bilince sahip bir varlık olarak tanımlamaktadır. (aktaran Giddens, 2010: 122) Durkheim'e göre yaşam nasıl parçalarından ayrı düşünülemeyecek bir bütün ise toplum da böyle bir bütünlüğü ifade etmektedir. (Durkheim, 2013: 23, 24) Bu nedenle Durkheim, insanı değerli bir varlık haline getiren her şeyin toplumun birikmiş kültürel zenginliğinden kaynaklandığı kanısındadır. (aktaran Giddens, 2010: 122)

Durkheim'e göre modernleşme süreci, toplumsal yapıda geleneksel olandan modern olana doğru bir farklılaşma yaratmaktadır. Modern toplumu geleneksel toplumdan ayıran temel unsuru ise, toplumsal dayanışma biçimindeki değişim oluşturmaktadır. (Bilton ve diğerleri, 2008: 470) Durkheim'a göre, geleneksel toplumda bireyler kendilerine benzer kişiler ile birlikte bir toplum meydana getirmektedir. (Kongar, 1999: 102) Bu toplumda bireyleri, benzerlikten ileri gelen bir dayanışma biçimi olan “mekanik dayanışma” bir arada tutmaktadır. Bu dayanışma türünün hakim olduğu toplumlarda bireyler aynı duyguları paylaşıp aynı değerleri benimsedikleri için toplumsal farklılaşma oldukça az görülmektedir. (Ergun, 2008: 97) Bu bakımdan mekanik dayanışma, toplumu oluşturan bireylerin ortak inanç ve duygularıyla oluşan kolektif bir bilinci yansıtmaktadır. (Durkheim, 2006: 109)

Ancak bireylerin ortak inanç ve duygularının tezahürü olan kolektif bilinç, modernleşme sürecinde köklü bir değişim geçirmektedir. Çünkü nüfus artışının da etkisiyle ivmelenen işbölümü, bireylerin işlerinde uzmanlaşmalarına ve böylelikle birbirlerinden giderek farklılaşmalarına sebebiyet vermektedir. Bu farklılaşma, Durkheim'in “organik dayanışma” olarak ifade ettiği yeni bir dayanışma türünü

ortaya çıkarmaktadır. (Durkheim, 2006: 163, 164; Kongar, 1999: 103) Organik dayanışmayla birlikte kollektif bilinç de yerini bireylerin tekilleşen ve farklılaşan bilinçlerine bırakmaktadır.

Organik dayanışmanın hakim olduğu modern toplumda her birey bir başkasının gördüğü işe muhtaç hale gelerek birbirini tamamlamaktadır. Böyle bir yapı içerisinde toplumsal bütünleşme ise farklılaşma yoluyla sağlanmaktadır. (Dinçkol, 2001: 48) Her ne kadar Durkheim, organik dayanışma biçimini karşılıklı bağımlılıkların bireyler arasında dayanışmaya imkan vermesi nedeniyle olumlasa da, (Bkz. Durkheim, 2006: 268) bu bağımlılıkların bireysel çıkarlara dayalı olduğu ve araçsal bir dayanışma türü ortaya çıkardığı göz ardı edilmemesi gereken bir önem taşımaktadır. Bu bakımdan modernleşme sürecinde mekanik dayanışmadan organik dayanışmaya doğru bir değişim seyri izleyen toplumsal dayanışma, bireysel çıkarlar doğrultusunda sıkılaşıp gevşeyen bağlarla açıklanabilir bir hal almaktadır.

2.1.2. Tönnies ve Cemaat – Cemiyet Ayrımı

Ferdinard Tönnies, 1800’lü yılların sonlarında sanayileşme ve kentleşmenin etkisiyle Avrupa ve Amerika’da yaşanan toplumsal, ekonomik ve siyasal dönüşüm sürecine tanıklık etmiş bir toplum bilimcidir. (Slattery, 2008: 59) Bu nedenle Tönnies’in sosyolojisi, sosyal gerçekliğin birey üstü mahiyetini çözümlemek üzerine kurulmuştur. (Sorokin, 1994: 56) Toplumsal değişimin itici gücü olan modernleşme süreci de bu çözümlemelerinden birini oluşturmaktadır.

Tönnies, modernleşme sürecinde değişen toplumsal yapıları analiz ederken toplumsal ilişkilerin doğasını incelemiş ve söz konusu ilişkilerin cemaat (gemeinschaft) ve cemiyet (gesellschaft) şeklinde iki biçimi olduğunu ortaya koymuştur. (Kösemihal, 1968: 211) Cemaat ile cemiyet kavramları arasında yaptığı bu ayrım, geleneksel toplumdan modern topluma, kır yaşamından kent yaşamına geçişte toplumsal ilişkilerde meydana gelen değişimi açıklama rolü üstlenmiştir. (Bahar, 2005: 60)

Tönnies’ye göre toplumlar cemaat oluşumundan cemiyete oluşumuna doğru bir değişim seyri izlemektedir. (Bahar, 2005: 60) Geleneksel toplum yapısını ifade eden cemaat, toplum içerisinde bireylerin birbirlerine karşı duydukları aidiyet hissiyle açıklanmaktadır. Bu sebeple, yalnızca benzer özellikler göstermek, aynı

davranış biçimlerini sergilemek veya bir durum karşısında aynı tepkiyi vermek cemaat oluşumu için yeterli olmamaktadır. Cemaat, ortak kader ve dayanışma duygusu hissedilen ve buna bağlı olarak toplumsal aidiyet duygusunun geliştiği bir oluşumu ifade etmektedir. (Weber, 2002: 79, 82) Bu bakımdan cemaat, yüzyüze ilişkilerin hakim olduğu, insanların birbirlerine dostluk duygularıyla bağlandıkları, ortak inanç ve değerlere dayanan kır yaşamını temsil etmektedir. (Bahar, 2005: 61) Fakat, modern sanayi kapitalizminin etkisiyle cemaat tipi toplumsal yapılar çözülerek, yerini cemiyetlere bırakmaktadır. (Kösemihal, 1968: 212)

Cemiyet, “muamele ve karşılıklı usuller, gruplaşma ve bölünmeler” sistemini ifade etmektedir. (Maciver ve Page, 1969: 9) Diğer bir ifadeyle, bir toplumsal ilişkinin karşılıklı menfaat teminine dayanan akılcı bir anlaymayı içermesi cemiyetleşmenin göstergesini oluşturmaktadır. (Weber, 2002: 79) Bu bakımdan modernleşme sürecinde cemaatten cemiyete geçiş; sevgiye ve karşılıklı bağlılığa dayanan ilişkilerden hesaba dayalı ilişkilere geçiş anlamına gelmektedir. (Pappelbaum: 1970: 27) Cemaatin içerisinde yüksek bir dayanışma duygusu hisseden insan, cemiyetleşmeyle birlikte kendisine yabancı bir topluma dahil olmaktadır. (Tönnies, 1942: 713) Bu süreçte insanlarla yakın ilişkiler kurmak yerine sözleşmeye dayalı ilişkiler kurmak tercih edilmektedir. Çünkü modern kent yaşamını temsil eden cemiyette, insanlar giderek bireyselleşmekte, buna bağlı olarak kendi çıkarlarını toplumsal çıkarlara üstün tutmaktadır. (Bahar, 2005: 61; Slattey, 2008: 60) Böyle bir toplumda duygu ve bağlılığa yer olmadığı gibi bireylerin temel gayelerini de yüksek ekonomik kazanç ve daha iyi yaşam koşulları oluşturmaktadır. (Slattey, 2008: 60)

Bu bağlamda Tönnies’in cemaat ve cemiyet ayrımı kır yaşamındaki toplumsal dayanışma ile kent yaşamındaki atomistik bireyciliğin karşıtlığına dayanmaktadır. (Tönnies’den aktaran Swingewood, 1998: 129) Cemaat, insanlara sahici bir hayat birlikteliği sunarken; cemiyet, geçici birliktelikleri yüceltmektedir. Bu sebeple “cemaat canlı bir organizmayı, cemiyet ise mekanik bir topları” ifade etmektedir. (Tönnies, 1942: 714) Tönnies’in cemaat ve cemiyet ayrımına dayalı olarak yaptığı bu analiz, geleneksel toplumdaki modern topluma geçişte, bireyselleşmenin yükselişiyle birlikte toplumsal dayanışma ve bütünleşme kültüründe meydana gelen çözülme ve “toplumsal” olanın giderek “bireysel” olana tercih edilmesi sürecini ortaya koyması bakımından oldukça değerlidir.

2.1.3. Wirth ve Şizofrenik Karakter

Chicago Sosyal Bilim Okulu'nun öncüleri arasında yer alan Louis Wirth, kentsel yaşam biçiminin kırdan farklı bir yaşam biçimi oluşturduğu düşüncesini benimsemiş bir toplum bilimcidir. Wirth'ün kente ilişkin görüşlerinin şekillenmesinde, yirminci yüzyılın başlarında yoğun göç dalgası sonucunda Chicago kentinde yaşanan kaos, suç oranlarında görülen artış ve değişimin hızı etkili olmuştur. (Slattery, 2008: 285-287) Bu bakımdan Wirth, modernleşme sürecinde toplumsal yapıda meydana gelen değişimi, “modern zamanın en önemli olgularından biri” (Wirth, 2002: 78) olarak gördüğü “kent” üzerinden değerlendirmiştir.

Wirth'e göre kent yalnızca bir yaşam alanını değil, aynı zamanda bir yaşam tarzını ifade etmektedir. (Alptekin, 2012: 85) Bu nedenle, bir topluluğu sadece nüfus ölçütüne tabi tutularak kentsel olarak nitelendirmenin doğru olmadığı görüşündedir: (Wirth, 2002: 78)

“Çağdaş dünya için kullanılabilen “kentleşme”nin derecesi, tam olarak ve geçerli bir biçimde, kentlerde yaşayan toplam nüfusun oranı ile ölçülemez. Kentlerin, toplumsal yaşam ya da insan üzerindeki etkileri, kentli nüfusun oranının göstereceği etkiden daha büyüktür. Kent yalnızca, günümüz insanına daha büyük bir oranda iş ve yerleşim olanakları sunan bir yer değildir, aynı zamanda dünyanın en uzak yerlerini kendine çeken, türlü bölgeleri, insanları ve etkinlikleri bir düzene göre biçimlendiren, ekonomik, siyasal ve kültürel yaşamın öncüsü ve denetleyicisi konumunda olan bir merkezdir.”

Wirth, kentsel yaşamı kırsal yaşamdan ayıran, toplumsal yaşamın tüm yönlerini kökten değiştiren unsurları “büyüklük”, “yoğunluk” ve “heterojenlik” olarak ifade etmektedir. Çünkü, nüfus yoğunluğundaki artış nedeniyle kentlerde yaşayan insan sayısı giderek artmakta, bu durum kentlerdeki bireysel farklılıkların da artmasına neden olmaktadır. Kent sakinlerinin sayısındaki bu artış, insanların birbirlerini tanıma olanaklarını zayıflatmakta, birincil ilişkilerden çok ikincil ilişkiler kurulmasına yol açmaktadır. Bu nedenle kentte kurulan ilişkiler yüz yüze bile olsa yapay ve geçici bir nitelik taşımaktadır. (Wirth, 2002: 78, 89, 91) Kentte yaşayan birey için bir başkası kendi amaçlarına ulaşmada fayda sağlayabileceği bir araçtan daha fazla anlam taşımamaktadır. (Giddens, 2000: 507) Bu nedenle kırsal yaşamdaki sahici birlikteliklerden kaynaklanan duygular yok olmakta; bireyler arasındaki rekabet, toplumsal dayanışmanın yerini almaktadır. Diğer bir deyişle, kentsel yaşam

içerisinde bireyler diğer bireylerle kurdukları bağılıklardan kopmaları nedeniyle toplumsal denetimden sıyrılarak görece daha özgür hale gelirken; dayanışma ve bütünleşmenin var olduğu bir toplumda yaşama fırsatını yitirmektedir. (Wirth, 2002: 91)

Kırsal toplumda bireylerin birbirleriyle kurdukları yakın ilişkiler nedeniyle oluşan güven duygusu ve davranışların kestirilebilir olma niteliği, kentsel toplumla birlikte yerini öngörülemez davranış biçimlerine bırakmaktadır. Bu durum kentte yaşayan bireylerin ruhsal dengelerini doğrudan etkileyerek Wirth'ün “şizofrenik karakter” adını verdiği, kente özgü bir kişilik türü ortaya çıkarmaktadır. (Wirth, 2002: 90, 103) Luchini'nin “sinir yorgunluğu” olarak ifade ettiği bu durum, (Bkz. Luchini, 2006: 227) kişisel bağlar yerine maddi bağların yüceltildiği, (Wirth, 2002: 97) anlamlı ilişkilerin yok olmaya yüz tuttuğu modernleşmenin bir sonucudur.

Wirth'in bir yaşam biçiminin tezahürü olarak gördüğü kente ilişkin yapmış olduğu bu değerlendirmeler, Tönnies'in cemaat ve cemiyet ayrımına dayalı olarak geliştirdiği görüşleri ile benzeşen bir nitelik göstermektedir. Tönnies'ye benzer şekilde Wirth'ün de, geleneksel toplumdan modern topluma geçişi kent bağlamında değerlendirmesi ve bu süreçte toplumsal dayanışma ve bütünleşme kültüründe görülen zayıflamanın kentin kendini devam ettirebilme kapasitesini azalttığını ortaya koyması (Wirth, 2002: 101) kentsel sürdürülebilirliğin toplumsal boyutuna da ışık tutmaktadır.

2.1.4. Simmel ve Metropolde Yaşam

George Simmel, büyük çapta toplumsal düzen ve değişme kuramı geliştirmek yerine, gündelik hayattaki ilişkilerin ve duyguların ayrıntılarını yorumlayı amaçlayan bir toplum bilimcidir. (Slattey, 2008: 52) Çünkü toplumsal yapıların etkileşim biçimlerini kavramadan bireyi de toplumu da anlamamanın mümkün olamayacağı görüşündedir. Bu bakımdan Simmel'e göre toplum, hiçbir ögesi yalıtılmadan bütünlük içerisinde anlaşılabilir bir nitelik taşımaktadır. (Turner, 2014: 240, 241)

Modern kitle toplumunun içerisinde kuşatılmış birey, Simmel'in topluma ilişkin görüşlerinin odak noktasında yer almaktadır. (Slattey, 2008: 52) Simmel'in sosyolojisinde bu kuşatılmışlığın merkezini ise metropoller oluşturmaktadır. Metropol hayatında her bir caddenin geçilmesiyle birlikte hayatın hızı da katlanarak

artmakta, bu durum geleneksel toplumlardaki kırsal hayat ile önemli bir tezat oluşturmaktadır. İçsel ve dışsal uyaranların sürekliliği ve metropol hayatının ritmi, bu koşullara uyum sağlayabilecek metropole özgü bir birey tipi ortaya çıkarmaktadır: (Simmel, 2000: 168)

“Ruhun merkezinde bir şeyin yokluğu bizi her yeni uyaranda, heyecanda ve dışsal etkinlikte anlık tatmin arayışına iter. Böylece, kendisini metropolün kargaşası, seyahat manisi, çılgın rekabet ve beğeni, üslup, fikirler ve kişisel ilişkilere tipik modern sadakatsizlik olarak açığa vuran istikrarsızlık ve çaresizlik içinde kısıp kalırız.” (Simmel, 2014: 489)

Metropol hayatında, geleneksel toplumlardaki duygusal bağılıkların bulunmaması, bireylerin güvensizlik hissine kapılmalarına ve diğer bireylere karşı ihtiyatlı bir tutum izlemelerine neden olmaktadır. Bu sebeple metropolde yaşamak, başka hiçbir yerde görülmeyen şekilde yalnızlık ve kaybolmuşluk içinde yaşamak anlamına gelmektedir. (Simmel, 2000: 175, 178) Simmel’e göre metropol hayatında insanlar arasındaki ilişkileri nesnelleştiren bu durumun temelinde metropolün para ekonomisinin merkezi olması yer almaktadır. (Simmel, 2006: 30)

Metropol ve zihinsel hayatın temel unsuru olan para, insanlar arasındaki duygusal bağlarla kurulu ilişkileri “Kaça?” sorusuna indirgemekte, insan zihnini giderek artan bir hesapçılığa mahkum etmektedir. (Simmel, 2000: 170) Bu nedenle metropol hayatında, bir bireyin başka kişilerle kurduğu ilişki nesnel bir nitelik taşımakta, bu ilişkinin de temelinde para yer almaktadır. Dolayısıyla modernleşme, para aracılığıyla insanlar arasında yeni mesafeler yaratmakta, bu süreçte bireylerin birbirleri için ifade ettikleri önem parasal çıkarlarından ileri gelmektedir. (Simmel, 2014: 286, 481)

Simmel’in metropol hayatı ve modern bireyin zihinsel değişimine ilişkin görüşleri, modernleşme sürecinde artan bireyselleşme ile ilişkilendirilebilecek bir nitelik taşımaktadır. Özellikle her şeyin “kaça” sorusuna indirgendiği, yaşamın tüm renklerinden soyutlanan ve araçsallaşmadan öteye geçemeyen toplumsal ilişkilere yönelik vurgusu, Wirth’ün şizofrenik karakter kavramsallaştırmasına benzer şekilde toplumsal dayanışma ve bütünleşmeden yoksun bireylerin giderek yalnızlaşan hayatlarına dair önemli bir değerlendirme olanağı sunmaktadır.

Bu bağlamda, değindiğimiz toplumbilimcilerin toplumsal dayanışma ve bütünleşme kültüründe görülen azalmayı modernleşme ve modernleşmeyle birlikte

yükselen kentleşme üzerinden değerlendirmeleri, bu süreçte toplumsal yapılarda meydana gelen değişimi anlama noktasında oldukça önemli bir işleve sahiptir.

Bununla birlikte, kentsel sürdürülebilirliği sağlamanın önünde engel teşkil eden toplumsal dayanışma ve bütünleşme sorununun ortaya çıkışında önemli bir etkiye sahip olan neoliberalizmin kent ve toplum üzerinde yarattığı değişimin incelenmesi de en az modernleşme kadar değerli görülmektedir.

2.2. NEOLİBERAL POLİTİKALAR EKSENİNDE TOPLUMSAL ÇÖZÜLME VE EŞİTSİZLİK

Günümüzde hegemonik bir söylem haline gelen neoliberalizm, yalnızca bir iktisadi politika değildir. Bundan çok daha fazlası olarak neoliberalizm, kendimizle ve başkalarıyla ilişki kurma; dünyayı yaşama, anlama ve yorumlama biçimlerimizi ifade etmektedir. (Harvey, 2015: 11; Dardot ve Laval, 2012: 1) Tarihsel olarak 1980’li yıllarda uygulamaya konulan neoliberalizmin varlık sebebi ise klasik liberalizmin krizlerinin giderilerek devletin liberal çizgiye yeniden döndürülmesidir. (Dubiel, 2017: 9) Bu bakımdan neoliberalizmin köklerini aldığı klasik liberalizme değinmek “hakim paradigma” haline gelen neoliberalizmi anlama imkanı sunmaktadır.

Kökenini İngilizce’de “liberty” sözcüğünden alan liberalizm, “özgürlük”, “serbestlik”, “bağımsızlık” anlamına gelmektedir. (Aktan, 1995: 3) Bu anlam itibariyle de “geniş bir ifade özgürlüğüne; kişisel, ekonomik ve dinsel geniş bir özgürlük alanına; geçmişte talep edilenden çok daha büyük bir özgürlük alanına sahip olunmasını salık veren bir toplum tasarısı” olarak tanımlanmaktadır. (Vergara, 2014: 8) Liberallerin bireysel özgürlüğe yönelik kayda değer vurguları, insanın rasyonel bir varlık oluşuna duydukları inanç ve toplumsal kurumlar yerine bireyselleşmiş insana verdikleri değerden kaynaklanmaktadır. (Berktaş, 2012: 51) Bu nedenle genel itibariyle liberalizmin tarihinin, köleliğe karşı çıkılıp bireysel hak ve özgürlüklerin güvence altına alınmaya başlandığı 17. yüzyıl sonuna dayandığı düşünülmektedir. 1776 yılında Amerika Birleşik Devletleri Bağımsızlık Bildirisi’nde ifade edilen “Bütün insanlar eşit yaratılmışlardır. Tanrı tarafından temel ve devrolunamayan bazı haklarla donatılmışlardır. Bu haklar arasında ... özgürlük vardır.” şeklindeki paragraf ile 1789 tarihli Fransız İnsan Hakları Bildirisi’nde yer

alan “İnsanlar özgür doğarlar ve özgür kalırlar” şeklindeki söylem bu durumun bir göstergesidir. (Vergara, 2014: 43-45, 46)

Liberalizmde merkezi konumda bulunan bireysel özgürlük kavramı, kapitalist ekonomi modeline meşruiyet zemini sağlamıştır. Çünkü, liberalizmin yücelttiği bireysel özgürlükler, devletin piyasa üzerindeki kısıtlayıcı düzenlemelerinin kaldırılması ve böylelikle bireylerin piyasada serbestçe hareket etmelerine imkan verilmesi şeklindeki “bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler” söylemiyle bütünleşmiştir. (Berktaş, 2012: 59) Bu bakımdan liberal düşüncede ekonomik özgürlük, bireysel özgürlüğün en temel koşulu olarak görülmüş; piyasanın devlet tarafından kısıtlamaya tabi tutulduğu, bireylerin piyasada serbestçe rekabet edemediği bir ortamda özgürlüğün mümkün olamayacağı savunulmuştur.

Liberalizmde, rasyonel bir varlık olarak görülen bireylerin serbest piyasada kendi çıkarlarının peşinden gitmesi ve kendi durumunu iyileştirme çabasının topluma da fayda sağlayacağı düşüncesi kabul görmüştür. (Dardot ve Laval, 2012: 29) Her bireyin kendi çıkarına olanları fazlaştırmaya çalıştığı bir ortamda devlete biçilen rol ise liberal düşüncenin önemli temsilcilerinden biri olan Mill’in belirttiği üzere “bireyin özgürlüğünü kullanırken bir başkasına zarar vermesini engellemek” (Mill, 2012: 16) ile sınırlı tutulmuştur. Çünkü, “görünmez el”in devlet müdahalesine ihtiyaç bırakmayacak şekilde sorunsuz işlediği varsayılmıştır. (Kazgan, 2016: 15) Dolayısıyla liberalizmde devlet, birbirleriyle rekabet halindeki bireyler arasında güvenliği sağlamakla görevli bir hakeme indirgenmiştir. (Heywood, 2013: 55) Bireylerin serbest rekabetine dayalı olarak işleyen piyasa sistemiyle birlikte toplumun önemli bir kısmının yaşam koşullarının giderek zorlaşması ise devletin müdahale alanının dışında bırakılmıştır. Toplumdaki sosyo – ekonomik eşitsizliklere devletin müdahale etmesine yönelik bu olumsuz tutum, liberalizmin toplumsal eşitliği, fırsat eşitliğinden ibaret bir olgu olarak kabul etmesinden kaynaklanmıştır. Çünkü liberal düşüncede hakların herkese eşit olarak tanınması, toplumdaki tüm bireylere fırsatlar karşısında eşit erişim imkanı sağlanması için yeterli görülmüş, toplumsal ve kültürel eşitsizliklerin fırsat eşitliğinin önünde yarattığı engel görmezden gelinmiştir. (Dubiel, 2017: 90)

Liberalizmin adalet anlayışını ifade eden usul-ü adalet ise toplumsal kuralların konulup tüm bireylere eşit uygulanmasından sonra meydana gelen

eşitsizliklerin adaletin konusu dışında kaldığı düşüncesi üzerine kurulmuştur. Çünkü, Clarke'ın “piyasa adaleti” olarak ifade ettiği liberal adalet anlayışında, toplumsal eşitsizlikler öngörülü olma, çalışkanlık ve girişimciliğin ödüllendirilmesi karşısında aylaklık ve insiyatif almama gibi tutumların cezalandırılmasının bir sonucu olarak görülmüştür. (Clarke, 2007: 101) Bu düşüncenin başat temsilcilerinden biri olan Spencer'ın “Kendi kötülüğü ya da ihtiyatsızlığı yüzünden muhtaç duruma düşen bir birey, hemşehrilerinden adalet eylemi olarak bir yardım talebinde bulunabilir mi? Elbetteki hayır.” (Aktaran Vergara, 2014: 178) şeklindeki söylemi bu durumu aydınlatır niteliktedir. Ancak, 19. yüzyıl ilerledikçe liberalizmin savunusunu yaptığı hakların toplumda yalnızca küçük bir azınlık tarafından kullanılması, buna karşın Sanayi Devrimi'nin etkisiyle işçi sınıfının ağır toplumsal sonuçlara maruz bırakılması liberalizmi sorgulanır hale getirmiştir. Tüm Avrupa'da etkili olan 1848 isyanı ile aynı dönemde basılan Marx ve Engels'in Komünist Manifesto'su ise bu sorgulamaların başında yer almıştır. Marx ve Engels'e göre, modern burjuva toplumu, feodal toplumun sınıfsal çelişkilerini ortadan kaldırmak yerine yeni baskı ve savaşım biçimlerini getirmiştir. Çünkü Sanayi Devrimi ile birlikte emekçiler giderek daha yoksul hale gelirken, toplumun küçük bir azınlığının paylaştığı zenginlik hızla büyümüştür. (Marx ve Engels, 2013: 50, 63) İlerleyen yıllarda patlak veren Birinci Dünya Savaşı ve 1929 Dünya Ekonomik Buhranı da tam serbest piyasanın devlet müdahalesine ihtiyaç duymayacak şekilde kusursuz işlediği varsayımını sekteye uğratarak; devletin yoksulluk, cehalet, salgın hastalıklar gibi toplumsal sorunlar ve eşitsizliklere müdahale etmesi gerekliliğine yönelik bir tepkiyi ortaya çıkarmıştır. (Kazgan, 2016: 17; Berktaş, 2012: 75) Serbest piyasaya duyulan güvenin sarsılması, Keynes'in arz ve talebin ancak devlet müdahalesi ile sorunsuz işleyebileceğine yönelik teorisi ile birleşerek İkinci Dünya Savaşı sonrası Refah Devleti politikalarının oluşumuna zemin hazırlamıştır. (Dubiel, 2017: 103)

Refah devleti, serbest piyasanın neden olduğu olumsuzlukları gidermek amacıyla devletin bilinçli olarak kullanılması ve bu anlamda bireylere ve ailelere asgari bir gelir güvencesi sağlanması; bireylerin hastalık, yaşlılık ve işsizlik gibi toplumsal durumlar karşısında korunması ve toplumsal hizmetlerin tüm bireyleri kapsayacak şekilde genişletilmesi hedeflerine dayandırılmıştır. (Briggs, 1961: 235) Çünkü, liberalizmden sosyal refah devletine geçiş negatif özgürlük anlayışından;

pozitif özgürlük anlayışına geçişi temsil etmiştir. (Çubukçu, 2012: 258) Liberalizmin benimsediği negatif özgürlük anlayışında bir kişinin davranışı, bir başkası tarafından yönlendirilmediği ve engellenmediği sürece bu kişinin özgür olduğu kabul edilmiştir. (Abramson, 2012: 238, 239) Ancak refah devletiyle birlikte özgürlük, müdahalesizlik olarak görülmek yerine somut bir nitelik kazanmış ve bireyin potansiyelini gerçekleştirebilmesinin önündeki sosyo – kültürel engellerin kaldırılması olarak görülmüştür. (Petring, 2013: 12) Bu nedenle sosyal refah devletinde kamusal harcamaların payı sürekli artarken eğitim, sağlık, sosyal güvenlik ve işsizlik yardımlarında geniş kapsamlı düzenlemelere gidilmiştir. Devletin iktisadi alandaki müdahaleleriyle birlikte işsizlik azaltılmış, toplumdaki dezavantajlı bireylere sosyal yardım desteği sağlanmıştır. (Lapavitsas, 2007: 64) Bu bakımdan refah devleti, toplumsal kutuplaşmaya neden olan sorunlar karşısında bir mücadele imkanı sunmuştur. (MacGregor, 2007: 238) Ancak, refah devletinin kapitalist sermaye birikiminin önünde engel olarak görülmesi, sermayenin kar artışı için kamusallaştırma yerine özelleştirmeye ve devletin küçültülmesine ihtiyaç duyulması refah devletinin getirilerini sorgulanır hale getirmiştir. (Çubukçu, 2012: 288, 290) Bu dönemde Amerika Birleşik Devletleri'nin II. Dünya Savaşı'yla birlikte altına endekslediği doları, 1971 yılında serbest dalgalanmaya bırakması yeni bir dünya düzenin habercisi olmuştur. 1973 yılında yaşanan petrol krizinin etkisiyle ortaya çıkan işsizlik, ekonomik durgunluk ve enflasyonun devletin piyasadaki başarısızlığının bir sonucu olarak görülmesi de yeni dünya düzenin yapı taşlarını oluşturmuştur. (Kazgan, 2016: 26, 27; Çubukçu, 2012: 289) Çünkü yaşanan krizlerden refah devleti uygulamalarının sorumlu tutulmasıyla birlikte, krizlerin çözümü olarak minimal devlet anlayışına ve topluma hizmet sağlayan kamusal kuruluşların özelleştirilmesine dayanan neoliberalizm gündeme getirilmiştir. (Çubukçu, 2012: 292) ABD'de Reagan, İngiltere'de Thatcher hükümetleriyle yükselen neoliberalizm, IMF ve Dünya Bankası gibi finansal kuruluşların yapısal uyum programları adı altında diğer ülkelere de empoze edilmiş, bu ülkelerin de tam serbestlik yanlısı politikalar izlemeleri sağlanmıştır. (Şimşek, 2017: 48)

Neoliberalizmin birçok yönden temelini oluşturan klasik liberalizm, Avrupa'da yaklaşık seksen yıl hakim olmuş, fakat bu dönemde dahi Almanya, İtalya gibi bazı Avrupa ülkelerinin birliklerini tamamlayamamaları nedeniyle tam

anlamıyla uygulanamamıştır. Buna karşın neoliberalizm, dünyadaki yaşama, çalışma, öğrenme ve eğlenme gibi temel insan faaliyetlerini derinden etkileyen küreselleşme ile birlikte yükselerek tüm ülkeler üzerinde önemli etkiler ortaya çıkarmaktadır. (Kazgan, 2016: 25,32)

1980’li yıllardan itibaren işsizliğin azaltılması, ekonomik krizlerin önlenmesi gibi sorunların piyasaya daha geniş özgürlük verilerek çözülebileceği düşünülmektedir. (Vergara, 2014: 11) Çünkü neoliberalizmde serbest piyasa, akılcılık ile özdeşleştirilmekte, devletin piyasaya yönelik müdahalelerinin ise, bu akılcılığı zedelediği ve bireyin özgürlüğüne zarar verdiği düşünülmektedir. (Munck, 2007: 107) Bu anlamda neoliberalizm, sürekli rekabete dayanan bir iktisadi düzen yaratmayı hedeflemektedir. Ancak bu hedefin geçmişe dayalı alışkanlıkları sürdüren bireylerle sağlanamayacağı düşünülmekte, bu sebeple kendi koşullarını iyileştirmeyi amaçlayan, rekabetçi ve girişimci öznenin yaratılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. (Dardot ve Laval, 2012: 159, 199) Devletin temel görevi olan rekabeti mümkün kılacak koşulların hazırlanması da (Hayek, 2014: 65) neoliberalizmin hedeflediği rekabetçi ve girişimci özneyi yaratmanın bir koşulu olarak görülmektedir.

Neoliberal düşüncede bireysel girişimcilik ile birlikte artan zenginliğin “aşağı sızdırma” olarak ifade edilen şekilde toplumun tüm kesimlerinin yaşam standartlarını iyileştireceği, yoksulluğun azaltılmasının da serbest piyasa ile mümkün olabileceği kabul edilmektedir. Buna karşın, neoliberalizmde her birey kendi refahından sorumlu tutulmakta ve bireylerin içinde bulundukları olumsuz koşullar kişisel başarısızlıklarının sonucu olarak görülmektedir. (Harvey, 2015: 72,73) Çünkü, neoliberal düşünceye göre yaşam, bireylerin tercihleri doğrultusunda şekillenmektedir. Dolayısıyla bireylerin hasta, işsiz ya da yoksul olmaları da kendi öngörüsüzlüklerinden kaynaklanmaktadır. (Dardot ve Laval, 2012: 282) Bu sebeple neoliberalizm toplumdaki dezavantajlı bireyler için özel önlemler alınmasına karşıt bir tutum izlemekte; zengin ile yoksul arasındaki ayrımı ortadan kaldırmaya yönelik girişimleri de “dağıtıcı adaletin iktisadi teşebbüslere ket vurması” olarak nitelendirmektedir. (Dardot ve Laval, 2012: 236, 237; Johnston, 2007: 226) Nitekim, “İşsizlik tazminatları ve asgari gelir işsizliğin sorumlusudur, hasta masraflarının üstlenilmesi bütçe açığını derinleştirir ve maliyet enflasyonuna yol açar; eğitimin bedava olması öğrencileri aylaklığa ve göçebeliğe iter; gelir dağılımını düzenleme

politikaları eşitsizlikleri azaltmaz, çaba sarfetmekten vazgeçirir” (Dardot ve Laval, 2012: 263) şeklindeki söylem neoliberalizmin dağıtıcı adalet ve pozitif özgürlük karşısında yer alan tutumunun en net ifadelerinden birini oluşturmaktadır.

Neoliberal düşünce kendi çıkarını gözeten, hedeflediği amaçlara ulaşmak için gereken bütün araçları hesaplayan akılcı bireyi temel almakta; (Lapavitsas, 2007: 68) toplumun varlığını ise “çıkarların ödeşliği” ile açıklamaktadır. (Bkz. Nozick, 2006: 241) Bu nedenle de neoliberalizmde toplum, bireylerin toplamından ibaret bir oluşum olarak görülmekte, her bireyin kendi çıkarından sorumlu olması sebebiyle toplumun bireye karşı hiçbir sorumluluğu olmadığı kabul edilmektedir. (Kazgan, 2016: 78; Dardot ve Laval: 267) Bu anlayış Polanyi’nin de ifade ettiği üzere, tüm toplumun piyasanın bir parçası gibi işlemesine, toplumsal ilişkilerin ekonomik sistem içerisine yerleşmesine sebebiyet vermektedir. Diğer bir ifadeyle, neoliberalizmle birlikte toplum piyasalaşmaktadır. (Polanyi, 2010: 101) Neoliberal uygulamaların öncülerinden biri olan Thatcher’ın “toplum diye bir şey yoktur, sadece tek tek insanlar vardır.” sözlerinde de açıkça görüldüğü gibi neoliberalizm, bireyciliği temel olarak toplumsal dayanışma biçimlerini zayıflatmakta, toplumsal çözümü hızlandırmaktadır. (Harvey, 2015: 31)

Neoliberal uygulamalara geçiş ile sosyal refah devletinin üstlendiği kamusal hizmetlerin giderek azalması bir yandan yoksullaşan kesimlerin sayısını hızla yükseltirken, diğer yandan yüksek gelir sahibi kişilerin ulusal gelirden aldıkları payı giderek arttırmaktadır. (Navarro ve Shi, 2001: 484, 489; Harvey, 2015: 25) Bu anlamda neoliberalizm toplumsal eşitsizlik olgusu ile birlikte ilerlemektedir. 2012 yılında dünyada her sekiz kişiden biri aşırı yoksul durumdayken, yaklaşık 800 milyon kişi yeterli gıdaya erişimden yoksunken, 2015 yılında önlenebilir sebeplerle olmasına rağmen beş yaşın altında 5,9 milyon çocuk hayatını kaybederken, 2013 yılında 59 milyon okul çağındaki çocuk eğitim olanağından yoksunken (United Nations, 2016c: 3-5); dünyadaki en zengin %1’lik kesimin dünyadaki toplam servetin %46’sına sahip olması (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, 2016: 7) söz konusu eşitsizliğin en temel göstergesini oluşturmaktadır.

Neoliberalizmin serbest piyasa, bireyselleşme ve özelleştirmeye dayalı politikaları ülkeler arasındaki farklılaşmayı arttırmakla birlikte ülkeler içindeki eşitsizlik ve kutuplaşmaları da derinleştirmektedir. (Kazgan, 2016: 169) Toplumsal

kaygıların yerini bireysel kaygılara bıraktığı bu süreçte toplumsal bağlar aşınmakta ve çözülmektedir. MacGregor'un da belirttiği üzere toplumsal dayanışmanın varlığı ancak risklerin paylaşımı ile mümkün olabilmektedir. (MacGregor, 2007: 245) Fakat neoliberalizm ile birlikte yükselen eşitsizlikler toplumda bir kesimin yaşamları üzerinde son derece olumsuz etkiler yaratırken, azınlık bir grubun koşulları ise giderek iyileşmektedir. Bu durum dayanışma ve bütünleşme kültürünün zayıflamasına ve toplumsal kutuplaşmaların giderek artmasına sebebiyet vermektedir. Dolayısıyla toplumsal yapıda risk paylaşımı yerine ötekileştirme olgusu hakim olmaktadır.

Eşitsizlik ve kutuplaşmalarla birlikte ortaya çıkan toplumsal çözülme, nüfusları giderek artan kentlerde temel bir sorun alanını oluşturmaktadır. Çünkü birbiriyle birçok yönden farklılaşan bireylerin kentlerde bir arada bulunmaları, kentleri eşitsizlik ve kutuplaşmaların üretildiği alanlar haline getirmektedir. Kentlerde gökdelenler, özel güvenli siteler ve rantın; gecekondulaşma ve yoksulluk ile bir arada bulması da bu durumun bir göstergesini oluşturmaktadır. Toplumsal dayanışma biçimlerinin aşınması sonucunda gerçekleşen bu durum, kentte yaşayan bireylerin birbirleri ve kent ile olan ilişkileri üzerinde de önemli etkiler ortaya çıkarmaktadır.

2.2.1. Toplumsal Eşitsizliklerin Kentte Yaşayan Bireyler Üzerindeki Etkileri

1980'li yıllardan itibaren uygulanan neoliberal politikalar ile birlikte "rekabetçi birey" yaratma hedefinin benimsenerek toplumsal dayanışma biçimlerinin işlevsiz bırakılması, toplumsal yapılarda var olan eşitsizliklerin derinleşmesine neden olmaktadır. Bu süreçte kentler, sosyo – ekonomik altüst oluşların ve mücadelelerin odak noktası haline gelmektedir. (Theodore ve diğerleri, 2012: 23, 30)

Kentsel kaynakların toplumun farklı kesimleri arasında eşitsiz dağıtılması, bir yandan kent yoksulluğunu artırırken diğer yanda zengin kesimin toplumun geri kalanından giderek ayrışmasına neden olmaktadır. (Sipahi, 2012: 111) Bu sebeple kentler küçük dahi olsalar zenginlerin kenti ve yoksulların kenti olarak ikiye bölünmektedir. (Glaeser ve diğerleri: 2009: 1) Kentleri bölünmüş mekanlar haline getiren bu eşitsizlik, toplumsal yapıdaki dezavantajlı bireyleri kentsel alandaki

risklere daha açık hale getirmektedir. Bu durumun örneklerinden birini 2005 yılında Louisiana kıyılarını etkisi altına Katrina Kasırgası oluşturmaktadır. Çünkü kasırganın New Orleans'a vuracağı bilinmesine ve sığınaklara kaçmak için yeterli vakit bulunmasına karşın yoksul ve siyahi kesimlerin maddi imkanlarındaki yetersizlik nedeniyle bölgeyi terkedememesi, bu kişileri doğal afetin kurbanları haline getirmiştir. "Doğal afet" in "doğal olmayan" bu sonucu eşitsizliğin boyutlarını açıklar niteliktedir. (Bauman, 2014: 12-15)

Bu bağlamda, neoliberalizmin kentsel mekana yansması olan eşitsizlik olgusu, bireylerin fiziksel ve ruhsal sağlıklarını, günlük yaşam kalitelerini ve kentsel karar alma süreçlerine katılımlarını doğrudan etkilemektedir. (Bauman, 2014: 9) Söz konusu eşitsizlikler nedeniyle toplumsal dayanışma ve bütünleşme biçimleri giderek aşınmaktadır. (Sipahi, 2012: 111) Toplumların varlıklarını sağlıklı bir şekilde devam ettirebilmelerini sağlayan toplumsal dayanışma ve bütünleşme kültüründe (Erdoğan, 1991: I) gözlemlenen bu çözümler, kentte yaşayan bireyler üzerinde anomi, yabancılaşma ve dışlanma ile sonuçlanan etkilere sebebiyet vermektedir.

2.2.1.1. Kentsel Anomi

Durkheim sosyolojisinde önemli bir yere sahip olan anomi kavramı, toplumsal bütünleşmenin bozulduğu, dayanışma biçimlerinin çözüldüğü ve toplumsal bağların gevşediği bir "kuralsızlık" durumunu ifade etmektedir. (Erdoğan, 1991: 23) Bir diğer ifadeyle anomi, toplumsal normların etkisiz hale geldiği, çöküntü ya da karışıklığın ortaya çıktığı durumları açıklamak için kullanılan bir terimdir. (Marshall, 2005: 32) Bireyin toplum içinde varlık bulmasını sağlayacak sosyal ilişkilerden mahrum bırakılması anominin ortaya çıkışındaki temel nedenlerden birini oluşturmaktadır. (Arda ve diğerleri, 2003: 32) Bu bakımdan anomi, toplumsal değer ve kuralların önemini yitirdiği, çözümlerin yaşandığı toplumlarda görülmektedir. (Erkan, 2002: 24)

Kentler, anomi olgusunun en fazla görüldüğü alanları oluşturmaktadır. Çünkü daha iyi yaşam koşulları sağlayabilmek umuduyla kırdan kente göç eden bireylerin kent yaşamında bu beklentileri karşılayamaması, (Erkan, 2002: 25) kentlerde yüzyüze ilişkilerin yerini resmiyete dayalı ilişkilere bırakması ve kentteki sosyal, ekonomik ve kültürel olanaklardan eşit düzeyde fayda sağlanamaması kentsel anomi

olgusunun oluşumuna zemin hazırlamaktadır. Bu bağlamda kentsel anomi ya da anomik kentleşme olarak ifade edilen olgu, bir kentlileşme sorunu olarak görülmektedir. (Özbay, 2002: 33)

Kentlileşme, genel anlamıyla kentte yaşayan bireylerin kent ile bütünleşmesi durumunu ifade etmektedir. (Es ve Ateş, 2004: 214) Bu bütünleşmenin göstergelerini ise, bireylerin dayanışma, yardımlaşma, hak arama ve bilgilenme biçimleri oluşturmaktadır. (Torlak ve Polat, 2006: 171) Ancak, bireylerin kent yaşamına uyum sağlamalarını ve kent ile bütünleşmelerini sağlayacak araçlardan yoksun olmaları kentlileşmelerinin önünde engel yaratmakta; kentteki toplumsal gerilimin artmasına ve dolayısıyla suç olgusunun ortaya çıkmasına (Gökulu, 2010: 214) neden olmaktadır. Bu bakımdan kentsel anomi, kent yaşamına uyum sağlamasını kolaylaştıracak toplumsal destek ve dayanışma mekanizmalarından yoksun bireyin, toplumsal normlardan giderek soyutlanması sürecini ifade etmekte, bu durumun temelinde ise toplumsal eşitsizlikler ile ivmelenen toplumsal çözülme süreci yer almaktadır.

2.2.1.2. Kentsel Yabancılaşma

Genel itibarıyla bireylerin birbirlerinden ya da belirli bir ortam ve süreçten uzaklaşmalarını ifade eden yabancılaşma, Karl Marx'ın çalışmalarının temelinde yer almaktadır. (Marshall, 2005: 798) Marx, insanlık tarihini insanın giderek yabancılaşmasının tarihi olarak görmekte; yabancılaşmayı insanın doğaya, diğer insanlara ve kendi varlığına yabancı kalmaları olarak tanımlamaktadır. (Tolan, 1980: 142) Fromm ise yabancılaşmayı bireyin içinde bulunduğu bir yaşam biçimi olarak ifade etmektedir. Yabancılaşan birey, kendisini kendi eylemlerinin yaratıcısı ve kendi dünyasının merkezi olarak görememekte; diğer bireylerle ilişki kuramadığı için kendisine de temas edememektedir. (Fromm, 1962: 56) Bu bakımdan yabancılaşma, daha önceleri birey için önem arz eden nesnelerin, şeylerin bireyin bilincine uzak hale gelmesi, dostluk ilişkisi içinde bulunan bireylere karşı ilgisizlik, kayıtsız kalma anlamına gelmekte, yabancılaşma ile birlikte kişilerarası ilişkiler anlamını yitirmektedir. (Cevizci, 1999: 906)

Yabancılaşma olgusu, yeterli konuttan yoksun bulunan, güvenlikten uzak, istihdam ve eğitim olanaklarında sıkıntıların olduğu, temel ihtiyaçlara yanıt vermekte

başarısız kent ortamında oldukça sık görülmektedir. (Uchitelle, 2000: 226; Holcomb ve McCoy, 2004: 188) Bu açıdan kentsel eşitsizlikler, kentte yaşayan bireylerin giderek yalnızlaşmasına, diğer bireyler ile birlikte kente de yabancılaşmasına sebebiyet vermektedir. Bu süreçte bireylerin kent ortamında diğer bireyler ile kurdukları ilişkiler yapay bir nitelik taşımakta, kente aidiyet duygusu da gelişmemektedir.

Kentte dezavantajlı koşullar altında yaşayan birçok birey yabancılaşmayı tecrübe etmektedir. (Holcomb ve McCoy, 2004: 188) Ancak “kentsel yabancılaşma” olarak ifade edilen olgu yalnızca kentsel hizmetlerden eşit oranda faydalanamayan, sosyal ve kültürel olanakları sınırlı ve düşük gelirli gruplarda yaşanan bir sorun değildir. Toplumsal dayanışma ve bütünleşme kültüründeki çözülme nedeniyle kentte sosyal diyalogun giderek azalması yabancılaşma sorununu kentte yaşayan tüm bireylere açık hale getirmektedir. Çünkü toplumsal ilişkilerin süreksiz hale gelmesi ve anlamlı ilişkilerin çözülmesi ile birlikte kentte yaşayan bireyler kalabalıklar içerisinde yalnızlaşmaktadır. (Teber, 2001: 224) Bu süreçte birey, hem kendisine hem de kentte yaşayan diğer bireylere yabancı hale gelip giderek yalnızlaşırken, (Yaşar, 2007: 240) yaşadığı kentten de soyutlanmaktadır. Dolayısıyla kentsel yabancılaşma, kentte yaşayan bireylerin birbirleri ve kent ile ilişkileri arasında iki yönlü işleyen bir olgu olup, kentte yaşayan tüm bireyleri etkisi altına alabilecek bir sorun alanını oluşturmaktadır.

2.2.1.3. Kentsel Dışlanma

Dışlanma, bireylerin yoksulluk, temel yetkinliklerden mahrumiyet, eğitim olanaklarından yoksunluk ya da ayrımcılık gibi sebeplere dayalı olarak toplum dışına itilmeleri durumunu ifade etmektedir. Bu durum bireylerin iş olanaklarına, gelir fırsatlarına ve eğitim imkanlarına erişimlerinde eşitsizliğe neden olmakta, toplumsal ilişkileri önünde de engel oluşturmaktadır. Dışlanmaya maruz kalan bireyler toplumdaki güçsüz kesimi oluşturmakta, bu bireyler gündelik hayatlarını etkileyen kararlar üzerinde dahi etkisiz kalmaktadır. (European Commission, 2004: 10) Bu bakımdan dışlanma olgusu, bireyin toplum ile bütünleşmesini sağlayan sosyo – ekonomik ve kültürel yeterliliklerden yoksun olunmasını içermektedir. (Çakır, 2002: 84) Benzer bir görüşteki Sen’e göre dışlanma, toplumsal ilişkilerle birlikte yaşam

olanaklarının da sınırlanması anlamı taşımaktadır. Bu sebeple dışlanma, “mahrum kalma” sürecinin bir ifadesini oluşturmaktadır. (Sen, 2000: 5)

Dışlanma sorunun, özellikle toplumsal dayanışma kültürünün zayıfladığı yerlerde yaşandığı görülmektedir. Bu bağlamda dışlanma, bir toplumsal dayanışma sorununu ifade etmektedir. (Sapancalı, 2005: 25) Diğer bir ifadeyle, modernleşme ile birlikte bireylerin birbirleriyle kurdukları ilişkilerin araçsal bir hal alması ve neoliberalizm ile birlikte yükselen eşitsizlikler, toplumsal dayanışma kültüründe çözülmeye neden olarak, dışlanma sorununun oluşumuna zemin hazırlamaktadır. Bu durum, heterojenliğin hakim olduğu kentsel mekanda görünürlük kazanmaktadır. Power ve Wilson’un “toplumsal dışlanma gündemi, kentsel bir gündemdir.” (Power ve Wilson, 2000: 1) şeklindeki söylemleri de toplumsal dışlanma sorununun kentlerde derinleştiğini açıklamaktadır.

Kentsel dışlanma, gerek kentlerin gerekse de toplumların sürdürülebilirliği önünde engel oluşturan bir sorunu ifade etmektedir. Bu sorun, kentlerin toplumlardaki farklılıkların varlık bulunduğu alanlar olmasından kaynaklanmaktadır. (Nowosielski, 2012: 369) Bu noktada, söz konusu farklılıkların temelinde yer alan yoksulluk, göç, engellilik, cinsel kimlik ve etnik - dinsel etkenlerin açıklanması önem taşımaktadır.

2.2.1.3.1. Dışlanma Sebepleri

2.2.1.3.1.1. Yoksulluk

Kentsel dışlanmanın en temel nedenlerinden birini oluşturan yoksulluk,

“sürdürülebilir bir yaşam için gerekli gelire ve kaynaklara sahip olamama; açlık ve yetersiz beslenme; sağlığın kötü olması; eğitim ve diğer temel hizmetlere sınırlı erişim ya da hiç erişememe; yüksek düzeyde hastalanma ve ölüm oranları; evsizlik ve uygun olmayan barınma imkanları; güvenli olmayan çevre koşulları ve sosyal ayrımcılık ve dışlanma ile birlikte sivil, sosyal ve kültürel yaşama ve karar alma süreçlerine katılamama” (United Nations, 1995: 1)

durumunu ifade etmektedir. 1980’li yıllardan itibaren artış gösteren yoksulluk olgusu, geçmişteki yoksulluk biçimleri ile farklılık göstermektedir. Çünkü “yeni yoksulluk” olarak da ifade edilen günümüz yoksulluğu, kamusal harcamaların azaltılmasına, temel insan gereksinimlerine yönelik hizmetlerin özelleştirilmesine ve

işgücü piyasalarının esnekleştirilmesine dayalı olarak işleyen neoliberal politikaların bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. (Özbudun, 2002: 53, 54)

Yoksulluk, çoğunlukla az gelişmişliğin göstergesi olarak görülmesine karşın, günümüzde gelişmiş ülkeler için de önemli bir sorun alanını oluşturmaktadır. Diğer bir ifadeyle 1980’li yıllarla birlikte uygulanmaya başlanan neoliberal politikaların gelişmiş ülkelerin gelir dağılımında da önemli sonuçlar ortaya çıkardığı görülmektedir. Nitekim Avrupa’da Yoksulluk ve Eşitsizlik Raporu, 2005 yılında Avrupa nüfusunun %16’sının yoksulluk riski altında olduğunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte 2014 yılında Reuters tarafından yapılan araştırmada, kişisel servetlerin Avrupa genelinde tüm zamanların en yüksek seviyesine çıktığı, bu bağlamda zengin kesimlerin gelir seviyesi giderek yükselirken; yoksul kesimlerin ulusal gelirden aldıkları payın giderek azaldığı ifade edilmektedir. (Zarkov, 2018: 134, 136) Bu nedenle yoksulluk, genel itibariyle “az gelişmiş” ya da “gelişmekte olan” ülkelerde yüksek düzeyde olmasına karşın; gelişmişlik düzeyi yüksek olan ülkelerde de sorun olmaya devam etmektedir. Bu sorunun temelinde yoksulluğun toplumsal eşitsizlik ile olan ilişkisi yer almaktadır. En yoksul çocukların temel eğitim alma oranlarının, en zengin çocuklardan dört kat aşağıda olması, dünya çapında 780 milyon okuma yazma bilmeyen yetişkinin bulunması, yoksul kişilerin yetersiz beslenme ve açlık riski altında yaşamaları ve temel sağlık hizmetlerinden faydalanamamaları (The World Bank, 2016: 2) yoksulluğun toplumsal eşitsizlik ile olan bağıını açıklar niteliktedir. Bu bakımdan yoksulluk, yalnızca gelir yetersizliği ile açıklanamayacak derecede önemli etkilere sahip bir olguyu oluşturmaktadır. Bu durum yoksulluk tanımlamalarında mutlak ve göreceli yoksulluk şeklinde ifade edilen bir ayrıma sebebiyet vermektedir.

Mutlak yoksulluk, hane halkı ya da bireylerin varlıklarını devam ettirebilmeleri için fizyolojik olarak ihtiyaç duydukları asgari bir gelir ve harcama düzeyini ifade etmektedir. (Aktan ve Vural, 2002: 43) Mutlak yoksulluk halinde açlık ile birlikte devam ettirilmeye çalışılan bir yaşam ve oldukça düşük düzeyde bir yaşam standardı söz konusu olmaktadır. (Seyyar, 2003: 41) Bu bakımdan mutlak yoksulluk, bireylerin insan onuruna uygun koşullarda bir yaşam sürmeleri için gerekli olan gıda, barınma, temizlik koşullarından yoksun olunması durumunu ifade etmektedir. (Giddens, 2000: 288)

Görelî yoksulluk ise, bireylerin toplumun ortalama refah düzeyinin altında bir yaşam sürmeleri olarak tanımlanmaktadır. (Ensari, 2010: 9) Görelî yoksulluk durumunda bireyler temel ihtiyaçlarını asgari düzeyde de olsa karşılamakla birlikte, eğitim, sağlık, sosyo-kültürel olanaklar ve yaşanan mekan açısından dezavantajlı konumda bulunmaktadır. (Dumanlı, 1996: 7, 8) Bir diğer ifadeyle görelî olarak yoksul kişiler, kişisel olanaklarındaki yetersizlikleri nedeniyle toplumun yaşam koşullarının altında kalan ve bu sebeple de toplum ile ilişkileri kısıtlanmış bireylerden oluşmaktadır. (Oyen’den aktaran Şenses, 2001: 91) Bu bakımdan görelî yoksulluğa ilişkin görüşler, mutlak yoksulluğa ilişkin söylemlere kıyasla yoksulluğu daha geniş bir bağlamda değerlendirmektedir. Benzer bir görüş ile Şenses de mutlak yoksulluk baz alındığında toplumda yoksul kesim sayısının az olabileceğini, ancak yoksulluğu görelî olarak düşünmenin toplumsal eşitsizliklerin de hesaba katılmasının bir sonucu olarak toplumdaki yoksulluk gerçeğini daha açık şekilde ortaya koyacağını ifade etmektedir. (Şenses, 2001: 92) Birleşmiş Milletler de yoksulluğu belirlemede Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi’nden faydalanarak, yoksulluğun gelir yetersizliğinin ötesinde bir olgu olduğunu doğrulamaktadır. Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi, yoksulluğu sağlık, eğitim ve yaşam koşullarından oluşan üç boyutta incelemektedir. Endeks’te sağlık boyutunun altında çocuk ölüm oranları ve yetersiz beslenme; eğitim boyutunun altında hane halkının içindeki çocukların okula devamları ve eğitim almamış kişi sayıları; yaşam koşulları boyutunda ise elektrik, temiz içme suyu, kanalizasyon, bilgiye erişim, hareketlilik, yemek pişirmede kullanılan yakıt türü (Kovacevic ve Calderon, 2016: 3, 4, 5) gibi göstergelere yer verilerek çok boyutlu bir yoksulluk yaklaşımı benimsenmektedir.

Yoksulluğu gelir yetersizliğinden öte bir olgu olarak ele almak, yoksulluğun ekonomik boyutunun yanında, bireylerin toplum içerisindeki konumlanışını da anlama imkanı sunmaktadır. (Erdoğan, 2002: 9) Bu durum en açık şekliyle kentsel mekanda gözlenmektedir. Çünkü özellikle hızlı kentleşmenin etkisiyle kentler yoksulluğun somutlaştığı alanlar haline gelmektedir. (Sipahi, 2006: 176) Kentsel yoksulluk olarak ifade edilen bu durum, “sağlık, eğitim, konut, kişisel güvenlik, alt yapı gibi yoklukları kapsayan, dinamik ve potansiyel boyutları olan” bir sorunu ifade etmektedir. (Canbay ve Selim, 2010: 638) Bu sorun yalnızca kentte var olan imkanlardan eşit oranda faydalanamayan insanların varlığını açıklamamakta, ayrıca

insanların yaşam koşullarındaki olumsuzluklar nedeniyle dışlanmaya maruz kalma süreçlerini de içerisinde barındırmaktadır. (Cansuyu Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, 2010: 5) Bu anlamda kentsel yoksulluk, toplumsal dışlanmanın temel nedenlerinden birini oluşturmaktadır.

Kentsel yoksulluğa bağlı olarak dışlanma, kentin çöküntü bölgelerinde sürdürülen bir yaşam, alt yapı ve temel hizmetlerin yetersizliği, doğal afet risklerine kentte yaşayan diğer bireylere oranla daha fazla açık olmak, güvencesiz çalışma koşulları ve toplumun bir kesimi tarafından potansiyel birer suç unsuru olarak görülmek anlamına gelmektedir. (Öztürk, 2009: 163) Dolayısıyla kent ortamında yoksullukları nedeniyle dışlanmaya maruz kalan bireyler, mekansal olarak kentin olumsuz koşullarına sahip alanlarına itilmekte, eğitim ve sağlık hizmetleri gibi en temel hizmetlere dahi erişimleri yetersiz kalmakta ve toplum içerisindeki kutuplaşmaların dezavantajlı kesimi haline gelmektedir. (Keyder ve Adaman, 2006: 132) Neoliberal eşitsizliklere bağlı olarak sayıları artan kentsel yoksulların toplumsal dışlanmaya maruz kalmaları ve bu sebeple yoksulluklarını çöküntü alanlarında ya da apartman dairelerinin rutubetli, ışıksız bodrum katlarına kapanarak yaşamaları (Ocak, 2002: 95, 96) toplumsal bağlarda yaşanan çözülme ve aydınlatılmaktadır.

2.2.1.3.1.2. Göç

Göç, son elli yıl içerisinde beş kıtayı etkisi altına alan, demografik açıdan milyonlarca insanı kapsamakla birlikte, ulus kavramının da niteliğini etkileyen ve dönüştüren bir kavramı ifade etmektedir. (Unat, 2002: 3) Uluslararası Göç Terimleri Sözlüğü'nde ise göç; "Uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmektir. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Buna mülteciler, yerinden edilmiş kişiler, yerinden çıkarılmış kişiler ve ekonomik göçmenler dahildir." (Uluslararası Göç Örgütü, 2009: 22) şeklinde tanımlanmaktadır. Bu anlamda göç, bireylerin sosyo – ekonomik ve kültürel imkanlarını gönüllü ya da zoraki olarak bırakarak yer değiştirmesi ve yerleştiği yeni topraklarda yeni yaşam olanakları bulmaya çalışması durumunu ifade etmektedir. (Nakanishi ve diğerleri, 2008: 9)

Belirtilen göç tanımlamalarından da anlaşılacağı üzere; kişisel, ekonomik, siyasal ya da ekolojik sebeplere dayalı olarak yapılabilen göç etme eylemi (Yalçın,

2004: 13) gönüllü ya da zorunlu olabileceği gibi ülke içinde veya ülke dışında da gerçekleştirilebilmektedir. Ülke içerisinde gerçekleşen göç olgusunu ifade eden “iç göç”, genel itibariyle kırdan kente göç biçiminde görülmektedir. (Şahin,T., 2009: 69) Bu durum, kentlerin kırsal alanlara oranla eğitim, sağlık, ulaşım ve istihdam olanakları bakımından daha iyi bir yaşam imkanı sağladığının düşünülmesinden kaynaklanmaktadır. (Gündüz ve Yetim, 1996: 110, 111) “Dış göç” ise, iç göçe oranla uzun mesafeli olup, ülke dışına yapılan göçleri ifade etmekte; genel itibariyle ülkelerin büyüklükleri, gelişmişlik seviyeleri, iş olanakları ve sosyo – kültürel imkanlarındaki farklılıklar nedeniyle meydana gelmektedir. (Akıncı ve diğerleri, 2015: 62, 63) Bireylerin göçe ilişkin kararlarını kendi istekleri doğrultusunda almaları durumunda, “isteğe bağlı- gönüllü bir göç” süreci söz konusu olmaktadır; göç kararının doğal afetler, savaş, insan hakkı ihlalleri, totaliter rejim baskısı gibi nedenlere dayalı olarak alınması durumunda “zorunlu göç” söz konusu olmaktadır. (Özgüç ve Tümertekin, 1997: 286, 287) Bununla birlikte göçler, göç edilen ülkenin yasal düzenlemelerine uygun şekilde gerçekleştirilebildiği gibi, yasadışı yollar izlenerek de gerçekleştirilebilmektedir. (Akıncı ve diğerleri, 2015: 63)

Son yıllarda giderek artan göçlerin çoğunlukla ülkelerdeki iç çatışmalar, şiddet ve çevresel bozulmalar nedeniyle “zorunlu” olarak gerçekleştirildiği görülmektedir. (International Organization for Migration, 2017: 1) Nitekim veriler, 2015 yılı itibariyle dünya üzerinde tahmini olarak 244 milyon göçmen bulunduğunu (United Nations, 2016d: 5), 2016 yılının sonunda ülkelerindeki şiddet ve çatışmalar nedeniyle göç eden kişi sayısının toplamda 40,3 milyona ulaştığını, (International Organization for Migration, 2017: 37) ve aynı yıl 24,2 milyon kişinin de doğal afetler nedeniyle göç etmek zorunda kaldığını ortaya koymaktadır. (Internal Displacement Monitoring Centre, 2017: 31) Değerlenen veriler, günümüzde tüm dünyayı etkisi altına alan göç olgusunun ulaştığı boyuta açıklık getirmektedir.

Göç, birden çok boyutu ve değişkeni olan bir olguyu ifade etmektedir. Bu nedenle dünya nüfusunun %3.3’ün göçmen haline geldiği günümüzde (United Nations, 2016d: 21) göç olgusunun yalnızca bireylerin yer değiştirme hareketi olarak görülmesi doğru bir yaklaşım değildir. Çünkü, göç ile birlikte yaşanan yeni ortamda ekonomik, sosyal ve kültürel değişimler görüldüğü gibi bireylerin toplumsal yapı içerisinde konumlanış biçimlerinde de farklılaşmalar meydana gelmektedir.

(Durugönül, 1996: 95) 2016 yılındaki verilere göre göç eden bireylerin %60'ının kentsel alanlara yönelmesinden de anlaşılacağı üzere, (International Organization for Migration, 2017: 32) söz konusu farklılaşmalar kentsel alanlarda somut bir nitelik kazanmaktadır.

Kente göç süreci ile birlikte “yerli olmak” ve “öteki olmak” şeklinde bir gruplaşmanın tarafı olunmaktadır. Yerli olmak, yaşanılan kent ortamının oluşma, dönüşme süreçlerine tanık olmak üstünlüğünü ifade etmekte, bu sebeple kente göç eden kişiler kaygı ve kuşku duyulan “ötekiler” olarak görülmektedir. Bu durum göç eden kişilerin kentten birçok boyutta dışlanmasıyla sonuçlanmaktadır. (Cantek'den aktaran Akkaya, 2002: 204) Mekansal olarak değerlendirildiğinde, kente göç eden kişiler, kentten soyutlanan yoksul mahallelerde, plansız ve sağlık koşulları bakımından yeterli olmayan konutlarda yaşamaktadır. (Bal, 2006: 93) İstihdam bakımından ise, bu kişiler yerli halkın iş gücü önünde bir engel olarak görülmekte, çoğunlukla düşük nitelikli ve güvencesiz işlerde istihdam edilmektedir. (Deniz ve diğerleri, 2016: 33) Eğitim ve sağlık hizmetlerinden de yeterli düzeyde faydalanamayan göçmenler, kentin sosyo - kültürel olanaklarının da dışında kalmaktadır. Bu koşullar altında, kente göç eden bireylerde umutsuzluk, değersizlik, desteksizlik ve korunmasızlık duyguları hakim olmaktadır. (Wilkinson'dan aktaran Tufan ve Özgür, 2009:) Ancak göç ile birlikte ivmelenen kentsel dışlanma, yalnızca dışlanmaya maruz kalan bireylere değil; sosyal sorunları giderek arttırması ve dışlanan bireylerde toplumsal sapmaya sebebiyet vermesi bağlamında tüm topluma ve kente zarar veren bir nitelik taşımaktadır. (Tufan ve Özgür, 2009: 89)

2.2.1.3.1.3. Engellilik

Engellilik, bireylerin gündelik aktiviteleri üzerinde kısıtlamalara neden olan ve bu sebeple bireylerin yaşam koşulları ile birlikte toplumsal ilişkileri üzerinde de etkiler yaratan fiziksel, duyuşsal veya zihinsel bir işlevsel bozukluk durumu olarak ifade edilmektedir. (International Labour Organization, 2015: 10) Ancak, engelli olmak çoğunlukla tıbbi boyutta bir sorun olarak algılanmakta, engelliliğin toplumsal boyutları göz ardı edilmektedir. Engelli bireylere yönelik tıbbi destekler sağlanması önemli olmakla birlikte, bu bireylere yönelik önyargılı ve ayrımcılık içeren davranışların önüne geçilmesi de en az tıbbi destekler kadar değerlidir. (Özbulut ve

Sayar, 2009: 60) Bu bakımdan engellilik, sağlık sorunları bulunan bireylerden çok, bu bireyleri toplumsal yaşama dahil edemeyen, bütünleşmeden uzak toplumsal yapıların bir sorunu olmaktadır. (Şahin, 2017: 7)

Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre günümüzde dünya nüfusunun 1 milyarını diğer bir ifadeyle yaklaşık %15'ini engelli bireyler oluşturmaktadır. Bu bireylerin yarısından fazlası kentlerde yaşamakta ve bu sayının kentleşme eğiliminde devam edeceği öngörülen artış ile birlikte, 2050 yılına gelindiğinde çok daha fazla olacağı tahmin edilmektedir. (The Global Network on Disability Inclusive and Accessible Urban Development, 2016: 9) Ancak engelli bireyler kentlerdeki dezavantajlı gruplardan birini oluşturmaktadır. Çünkü engelli bireyler, kentsel hizmetlere, konut ve kamu binalarına erişim sorunu yaşamakta; kentsel kararlara katılımları yeterli düzeyde olmamakta; bilgiye ve teknolojiye erişimleri kısıtlı olmakta; ekonomik ve sosyal olarak kalkınmalarının önünde de birçok zorluk bulunmaktadır. (World Health Organization ve The World Bank, 2011: 262, 263) Bu bakımdan engelli bireyler, kentte birçok boyutta dışlanmaya maruz kalmakta, bu durum engellilerin toplum ile bütünleşmesi önündeki en büyük engellerden birini oluşturmaktadır.

Engellilerin toplum ve kent ile bütünleşememe sorununun temel nedenlerinden biri, engelliliğin kentsel yoksulluk ile çift yönlü bir ilişki içerisinde bulunmasıdır. Çünkü engelli bireyler çoğunlukla kentteki istihdam olanaklarının dışında kalmakta, bu nedenle giderek yoksullaşmaktadır. Diğer taraftan yoksulluk nedeniyle kötü beslenme, temiz içme suyundan yoksunluk, sağlıksız çevre koşulları, ve sağlık hizmetlerine erişememe gibi sorunların ortaya çıkması engelli bireylerin içinde bulunduğu koşulları daha da zorlaştırmaktadır. (Özgökçeler ve Bıçkı, 2010: 227) Engelli bireylerin çalışma hayatının dışında kalma oranlarının diğer bireylere oranla 2,5 kat daha yüksek olması engellilik ile yoksulluk arasındaki çift yönlü ilişkiyi açıklar niteliktedir. (World Health Organization ve The World Bank, 2011: 237)

Engelli bireylerin toplumsal bütünleşmelerinin önündeki bir diğer engeli ise eğitim olanakları oluşturmaktadır. Çünkü ülkelerin eğitim sistemleri, eğitim kurumlarının fiziksel nitelikleri ve bu kurumlara ulaşım imkanları engelli bireyler için uygun koşulları içermemektedir. (Yiğit ve diğerleri, 2009: 685, 686) Bu nedenle

engellilerin, diğer kişilere oranla daha az eğitim aldıkları, çoğunlukla eğitimlerini yarıda bırakmak zorunda kaldıkları görülmektedir. (Bkz. World Health Organization ve The World Bank, 2011: 206)

Engellilerin istihdam, eğitim olanaklarında yaşadıkları olumsuzlukların yanı sıra, kentsel alandaki gündelik faaliyetlerinde de yollar, kaldırımlar, ulaşım araçları, park ve bahçeler bakımından fiziksel yetersizlikleri bulunmaktadır. (Öztürk M., 2013: 114) Kent içerisinde merdiven basamakları ve korkulukların engelliler için uygun şekilde geliştirilmemesi, tekerlekli engelli arabalarının kaldırımda yürüyebilmeleri için gerekli düzenlemelerin yetersizliği, engelli otopark alanlarının engelli olmayan bireyler tarafından gasp edilmesi, toplu taşıma araçlarının engellilerin kolaylıkla binip inebilecekleri şekilde tasarlanmaması, görme engelli bireyler için kent yollarının özel kabartmalı malzeme ile döşenmemesi gibi birçok nedenle kent içerisinde engelli bireylerin hareketliliği kısıtlanmaktadır. (Güneli, 2011: 86-91, 101, 119) Fiziksel erişilebilirlikten yoksunluğu ifade eden bu sorun, engelli bireylerin kent içerisinde diğer bireylerle eşit olanaklarla, güvenli şekilde dolaşımlarının önünde engel oluşturmaktadır. (Ergenoğlu ve Yıldız, 2013: 124)

Engellilerin istihdam olanakları, eğitim - sağlık hizmetleri ve kentin fiziki durumu itibarıyla yaşadıkları olumsuzluklar, bu bireylerin giderek yoksullaşmasına, kamusal alandaki görünürlüklerinin kaybolmasına ve sosyal hareketliliklerinin azalmasına neden olmaktadır. Kentsel eşitsizlikler ve dışlanma nedeniyle engelli bireylerin ev dışında geçirdikleri zamanın giderek azalması ve toplumsal ilişkilerden soyutlanmaları kentin kapsayıcılık düzeyindeki düşüklüğün de bir göstergesini oluşturmaktadır. (Köten ve Erdoğan, 2014: 27)

2.2.1.3.1.4. Toplumsal Cinsiyet ve Cinsel Kimlik

Cinsiyet, bireyin biyolojik ve fizyolojik özellikleri doğrultusunda belirlenen, önceden verili, demografik bir kategoriye ifade etmektedir. Toplumsal cinsiyet ise, biyolojik olarak verili olan kadın ya da erkek cinsiyetine toplum tarafından yüklenen değer, rol ve beklentileri içermektedir. Diğer bir ifadeyle biyolojik cinsiyet, kadın ve erkek arasında doğuştan gelen, öğrenilmemiş farklılıkları içerirken; toplumsal cinsiyet, sonradan öğrenilen, toplum tarafından yaratılan farklılıkları ifade etmektedir. (Dökmen, 2009: 20, 25) Bu anlamda cinsiyet, toplumun gelenekleri, dini,

ahlaki ve kültürel değerleri çerçevesinde şekillenmekte ve toplumdaki cinsiyet algısına dayalı olarak bireye farklı davranış kalıpları ve görevler yüklenmektedir. (Adaçay, 2015: 1, 2)

Toplumun değer ve normlarıyla şekillenen toplumsal cinsiyet, kentsel dışlanma olgusunun sebeplerinden birini oluşturmaktadır. Bu durum kadın ve erkek arasındaki cinsiyet ayrımının toplumda hiyerarşik olarak kabul edilmesinden ve bu hiyerarşide erkeğe üstünlük atfedilmesinden kaynaklanmaktadır. (Agacinski, 1998: 19)

Kadınların maruz kaldığı kentsel dışlanma incelendiğinde, kentsel yoksulluğun erkeklere kıyasla kadınlarda daha fazla olduğu görülmektedir. Bu durumun temel nedenini kadınların düşük statüsü, düşük ücretli ve sosyal güvenceden yoksun işlerde çalıştırılmaları oluşturmaktadır. (Bkz. T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, 2000: 152, 153) Çünkü kadınlar, toplumsal cinsiyet rollerinin dağıtımında ev ve aile yaşamı ile özdeşleştirilmekte, kamusal alan ise erkeğe ait görülmektedir. (Kümbetoğlu, 2002: 135) Nitekim, dünya çapında istihdama katılan erkek oranı %94 iken, kadın oranı %63 ile sınırlı kalmakta; 25-34 yaşları arasında aşırı yoksul koşullarda yaşayan her 100 erkeğe karşılık 122 kadın bulunmaktadır. Bununla birlikte, kadınlar erkeklere oranla %11 daha fazla gıda güvensizliği tehlikesi altında yaşamakta; temiz suya erişimleri erkeklere oranlara daha az olmakta; temel eğitimden yoksun 10 milyon erkek çocuğuna kıyasla 15 milyon kız çocuğu bulunmaktadır. (United Nations Women, 2018: 20, 21) Bu veriler, kadın ile erkek arasındaki eşitsizliğin boyutlarını ortaya koymaktadır.

Bu bağlamda kadınların istihdam, eğitim ve sosyal güvenlik olanaklarının önünde bulunan toplumsal cinsiyete dayalı engeller, kadınların kentsel alanda görünürlüklerini kaybetmelerine yol açmaktadır. (Akın A. , 2009: 36) Ayrıca, kentlerin yetersiz sokak ve cadde aydınlatmaları, bakımsız ve tehlikeye açık alanları kadınlara yönelik cinsel istismar ve şiddete olanak sağladığı için kadınların kentteki güvenlik kaygılarının artmasına neden olmakta, kentsel hareketliliklerini azaltmaktadır. (Greed ve Nişancıoğlu'ndan aktaran Alkan A. , 2005: 55) Bu sorunlara yönelik olarak 1994 yılında kabul edilen Kentte Kadınlar İçin Avrupa Şartı'nda belirtilen ilkelere uyum sağlanması oldukça önemli görülmektedir. Kadınların aktif vatandaşlıklarının önündeki engellerin kaldırılması, kadınların

kentsel karar alma süreçlerine katılımları ve temsil oranlarının yükseltilmesi, kent planlamasının her alanında kadınlar için eşit fırsat imkanlarının yaratılması, kadınların kent yaşamında maruz kaldıkları şiddetin önüne geçilerek gündelik kent yaşamı içerisinde görünürlüklerinin artırılması, kadınların cinsiyet temelli sınırlamalarının aşılması ve bu konuda medya desteğinin sağlanması olarak özetlenebilecek ilkelere (Eurocultures ve diğerleri, 1994: 8-12) bağlılık gösterilmesi, kentte toplumsal cinsiyete dayalı dışlanma olgusuyla mücadele edebilme olanağı sunmaktadır.

Bununla birlikte, biyolojik olarak verili bir statüyü ifade eden cinsiyetin, toplumsal olarak “kadın ya da erkek olmak” şeklinde keskin bir ayrım ile belirlenerek bireylere biyolojik cinsiyetlerine uygun roller biçilmesi, (Agacinski, 1998: 15; Vatandaş, 2007: 30) toplumun biçtiği rolün dışında kalan LGBTİ (lezbiyen, gay, biseksüel, transseksüel, interseks) bireyleri de kentsel dışlamanın temel aktörleri haline getirmektedir. Bu bireyler, sahip oldukları cinsel kimlikleri nedeniyle çoğunlukla “hasta, sapkın, günahkar ve suçlu” olarak damgalanarak toplumun dışına itilmektedir. (Güner, 2015: 25) Kır yaşamındaki yüz yüze ilişkilerin ve buna bağlı olarak gelişen psikolojik baskının yoğunluğu nedeniyle LGBTİ bireyler kalabalık kent ortamında yaşamayı, kır yaşamına tercih etmektedir. Ancak, bu bireylerin kent ile kurdukları ilişkiler de oldukça sınırlı olmaktadır. LGBTİ bireyler kentte cinsel kimliklerini gizleme yoluyla varlık gösterebilmekte ve bu sebeple ev ile sınırlı bir yaşam sürmekte; cinsel kimlikleri açığa çıktığında ise ötekileştirilme, dışlanma sorunu ile karşı karşıya kalmaktadır. (Güney ve Selçuk, 2016: 580, 583)

LGBTİ bireylerin cinsel kimlikleri nedeniyle maruz kaldıkları dışlanma, bu bireylerin kentin istihdam olanaklarının, sosyal ve kültürel ağlarının dışında kalmalarına; kentin çöküntü bölgeleri haline gelmiş belirli alanlarında güvensiz ve her türlü şiddete açık bir yaşam sürmelerine sebep olmaktadır. Bununla birlikte, maruz kaldıkları dışlanma, topluluktan tecrit olma bakımından kentte toplu taşıma araçları kullanımı yerine, özel araç ya da taksiyi tercih etmelerine, insan onurundan uzak iş kollarında çalışmak zorunda kalmalarına ve bu bağlamda gündüzleri kentten soyutlanmalarına neden olmaktadır. (Güney ve Selçuk, 2016: 582; Göregenli, 2012: 249) LGBTİ bireylerin sosyal destekten yoksunlukları, bu bireylerin psikolojileri

üzerinde de olumsuz etkiler yaratarak depresyon, uyuşturucu madde bağımlılığı ve intihar gibi sorunların oluşumuna zemin hazırlamaktadır. (Feinleib, 1989: 16)

2.2.1.3.1.5. Etnik Kimlik

Yunanca’da ethos (halk) kavramından gelen etnik sözcüğü, siyasal bir anlama sahip olmaktan ziyade, ortak köklere duyulan inancı ifade etmektedir. (Somersan, 2004: 22) Bu anlamda etnik kavramı din, dil ve kültüre dayalı farklılaşmaları içermektedir. (Türkdoğan, 1999: 11) Ancak bu sözcük, günümüzde geline noktada “ötekiyi”, “bizden olmayanları”, “daha aşağıda olanları” betimlemenin bir aracı haline gelmiştir. (Cornell ve diğerlerinden aktaran Somersan, 2004: 22) Çünkü tarihsel süreç itibarıyla insanlar ait oldukları etnik topluluğu yüceltme arzusuyla “ötekileri” değersizleştirme eğilimi göstermiştir. (Schnapper, 2005: 91) Bu durum hemen her dönemde kentsel alanlarda görünür bir hal alarak, kentsel dışlanma nedenlerinden biri haline gelmiştir. Amerika Birleşik Devletleri’nde “getto”, Fransa’da “banliyö”, İtalya’da “dış mahalleler”, Arjantin’de “sefalet mahalleri” olarak adlandırılan mekanların varlığı da, etnik kimliğe dayalı dışlanmanın kentteki yansımalarını oluşturmaktadır. (Wacquant, 2011: 11)

Kentte etnik kimliğe dayalı dışlanma, yaşanan semt ve mahalleyi, öğrenim görülen okulu, ulaşım araçlarının kullanımını, belirli meslek gruplarına girişi, kamusal alanlara ve hizmetlere erişimi de etkileyen çok boyutlu bir nitelik taşımaktadır. Bu dışlanma biçiminin en temel örneklerinden biri 1948-1994 yılları arasında Güney Afrika’da yaşanmıştır. Bu süreçte Güney Afrika’da siyahiler ile beyazların ortak kullanabileceği tek bir alan bile bırakılmamış, kentlerde yaşadıkları mahalleler birbirinden ayrılmış, siyahilerin beyazların yaşadığı kentlere ancak bir tür vize ile giriş yapabilmeleri mümkün kılınmıştır. (Somersan, 2012: 208; Somersan, 2004: 82) Benzer şekilde Amerika’da da uzun yıllar boyunca siyahiler ancak çöküntü mahallelerinde yaşama imkanı bulabilmiş; eğitim, sağlık, iş olanakları ve toplu taşıma araçlarının kullanımında dahi ayrımcılığa maruz kalmıştır. (Schnapper, 2005: 213; Mızrak, 2017: 1)

Amerika ve Güney Afrika örneklerinde ifade edilen etnik kimliğe dayalı kentsel dışlanma biçimleri son bulmuş gibi görünmesine karşın, değişik biçimlerde günümüzde hala varlığını korumaktadır. Nitekim, bugün geline noktada Amerikan

yasaları siyahilere karşı pozitif ayrımcılık hükümleri içerse de 2013 yılı verileri incelendiğinde beyazlarda işsizlik oranı %6,6 iken, siyahilerde bu oranın %13,7 olduğu, dolayısıyla siyahilerin Amerika'daki refah düzeyinden diğer kişiler ile eşit düzeyde faydalanamadığı görülmektedir. (Karagöz, 2013: 1; Mızrak, 2017: 19)

Avrupa'da yükselen İslamofobi nedeniyle de Müslüman göçmenler, iş bulmada ve çalışma yaşamlarında, sağlık ve eğitim hizmetlerinde ayrımcılığa maruz kalmaktadır. (Kirman, 2010: 22) Avrupa'da Müslümanların, çoğunlukla kentlerdeki yoksul mahallelerde, içme suyu ve tuvalet tesisatı bakımından yetersiz koşullara sahip, hizmetlere erişim sorunu olan alanlarda ve güvensiz konutlarda yaşamaları (European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia, 2006: 54) kentlerde etnik - dinsel temelli dışlanmanın bir örneğini oluşturmaktadır.

Etnik - kültürel sebeplerle kentsel dışlanmaya maruz kalan gruplardan bir diğerini Romanlar oluşturmaktadır. Romanlar, Avrupa'da kentlerin en yoksul bölgelerinde, oldukça düşük yaşam standartlarında yaşamaktadır. Romanlara yönelik “sorumsuz”, “suça eğilimli” bireyler oldukları yönündeki önyargılar bu kişilerin içinde bulunduğu koşulların daha da zorlaşmasına sebebiyet vermektedir. (Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı , 2016: 10, 22)

Türkiye’de ise Romanlara yönelik toplumsal dışlanma, bu bireylerin aşırı yoksulluklarından kaynaklanmaktadır. Romanların yoksulluk ile ilişkili olarak eğitim olanaklarının düşük olması, alt yapısı oldukça düşük konutlarda yaşamaları ve “Roman mahalleleri” olarak bilinen alanlardaki güvenlik sorunları, Romanların kentte yaşayan diğer bireyler tarafından potansiyel birer tehlike unsuru olarak görülmelerine ve dışlanmaya maruz kalmalarına neden olmaktadır. (Karan, 2017: 4)

Aleviler ise Türkiye’de mezhepleri nedeniyle ayrımcılığa maruz kalmakta, kentlerin Alevi kimliği ile bilinen mahalleleri çoğunlukla kentsel hizmetlere erişim yetersizliği yaşamaktadır. (Kentleşme Şurası, 2009b: 57) Son yıllarda Aleviler’in yaşadıkları evlerin işaretlenmesi, etnik - dinsel sebeplere dayalı olarak kentlerde yaşanan dışlanmanın bu bireylerin güvenliğini de tehdit eder boyutlara ulaştığını göstermektedir. Verilen örneklerde de görüldüğü üzere dinsel ve kültürel farklılaşmaları içeren etnik dışlanma, günümüz kentlerinde geçerliliğini koruyan bir sorun alanı olarak kentlerde yaşanan mekansal ayrışmanın da temel nedenlerinden birini oluşturmaktadır.

2.2.2. Toplumsal Eşitsizlik ve Dışlanma Olgusunun Kentsel Mekana Yansımaları

Toplumsal eşitsizlik ve dışlanma olgusu, birey ile birlikte kentsel mekan üzerinde de etkilere neden olmaktadır. Nitekim, neoliberal politikalar ile birlikte piyasada geçerli olan ilkelerin toplumsal yaşam için de geçerli kabul edilmesi ve buna bağlı olarak gelişen metalaşma ile birlikte kentler fiziksel bölünme ile karşı karşıya kalmaktadır. Çünkü neoliberal politikaların etkisiyle ivmelenen gelir dağılımındaki dengesizlikler, zengin ile yoksul arasındaki uçurumun derinleşmesine neden olmaktadır. Bu süreçte kentler yeniden üretilirken, ayrıcalıklı mekanlar yaratılmakta; kentte yaşayan birçok kişi ise bu mekanlardan dışlanmaktadır. (Geniş ve Çelik, 2012: 5, 6)

Harvey'e göre toplumsal eşitsizliklerin artışı ve buna bağlı olarak gelişen dışlanma olgusu kentsel sistemdeki eğitim, sağlık ve ulaşım hizmetlerini, kültür, eğlence ve boş zamanları değerlendirme imkanlarını kentte eşitsizliklere maruz kalan ve dışlanan kesim için erişilemez hale getirmektedir. Bu süreçte, kentsel sistem içerisinde var olan kaynaklara erişilebilirlikte önemli düzeyde dengesizlikler ortaya çıkmakta, bu dengesizlikler kentsel mekanı yeniden şekillendirmektedir. (Harvey, 2013: 69, 70)

Kentsel mekan üzerinde soylulaştırma, mekansal ayrışma, kent güvenliği ve kamusal hizmetlere erişim olarak ifade edilebilecek etkilerin incelenmesi, toplumsal dayanışma ve bütünleşme sorunu ile birlikte kentsel eşitsizlik ve dışlanma olgusunun kenti nasıl dönüştürdüğünü anlama olanağı sunmaktadır.

2.2.2.1. Soylulaştırma

Tarihsel süreç itibarıyla bakıldığında, ilk olarak 19. Yüzyılda Sanayi Devrimi'nin etkisiyle yaşanan hızlı kentleşme süreciyle birlikte artan konut ihtiyacı ve bu süreçte kentlerde sağlıklı konut alanlarının fazlaşması kentlerin yenilenmesi ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. (Şahinalp ve Bozkurt, 2014: 11) Ardından 1939-1945 yılları arasında yaşanan İkinci Dünya Savaşı'nın kentler üzerindeki yıkıcı etkileri de kentlerin yenilenmesi, yeniden yapılandırılması anlayışını gündeme getirmiştir. (Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği, 2017: 11) Neoliberal politikaların küresel

olarak etkili hale geldiği 1980’li yıllarda ise, kentsel mekanın da rekabetçilik ilkelerine uygun şekilde düzenlenmesi düşüncesi kabul görmüştür. (Özdemir, 2010: 1) Bu süreçte kentlerin küresel sermayeyi çeken alanlar haline gelmesi, kentler için yeni bir imaj üretilmesini gerekli kılarak kentlere müdahale biçimlerini beraberinde getirmiştir. (Sadri, 2013: 1) “Kentsel dönüşüm” olarak ifade edilen bu müdahale biçimlerinin, genellikle kentlerin çöküntü alanları haline gelmiş yoksul mahallelerinde gerçekleştirildiği görülmektedir. (Yalçınan ve Çavuşoğlu, 2013: 87) Bu anlamda kentsel dönüşüm; “kentsel bir alanın var olan ekonomik, toplumsal, fiziksel ve çevresel sorunlarına yönelik kalıcı bir çözüm bulunması ve kentsel alanın yaşam koşullarının iyileştirilmesi ile birlikte kentin bozulan dokusunun yeniden sağlanmasına yönelik bir girişim” olarak tanımlanmaktadır. (Yıldırım, 2006: 8)

Arslan’a göre kentsel dönüşüm, kentsel problemlerin çözülmesini amaçlayan, kentin doğal ve kültürel mirasına sahip çıkan, toplumsal ihtiyaçları gözeten ve kenti ekonomik olarak yeniden canlandırma düşüncesini içeren kapsayıcı bir süreci ifade etmektedir. (Arslan, 2013: 11) Arslan’ın belirttiği, çöküntü alanları haline gelmiş kentsel bölgelerin iyileştirilmesi ve böylelikle kentin toplumsal eşitsizliklerine de müdahale edilmesi bağlamında kentsel dönüşüm önemli olmakla birlikte, özellikle neoliberal kentsel politikaların etkisiyle kentsel alanların rant odaklı düşünülmesi, kentsel dönüşüm uygulamalarını sorgulanır hale getirmektedir. Çünkü kentsel dönüşüm adı altında gerçekleştirilen projelerin birçoğunda kentteki yoksul, işsiz ve düşük ücretli kesim kent dışına itilmekte; kentsel eşitsizlikler azaltılmak yerine derinleştirilmektedir. (Yalçınan ve Çavuşoğlu 2013: 88) “Soylulaştırma” olarak ifade edilen bu kentsel dönüşüm yöntemi, kent merkezi içerisinde yoksul kesimlerin yaşam alanlarını oluşturan bölgelerin yenilerek, orta veya üst gelir gruplarına hitap edecek hale getirilmelerini, böylelikle kentsel alanda toplumsal sınıfın ve mülkiyetin değişimini içermektedir. (Ergün, 2006: 15) Bu süreç öncelikle boş arazi ve konutların alınması şeklinde küçük bir ölçekte başlatılmakta, ancak zaman içerisinde kentsel alanda meydana gelen değer artışı ile birlikte düşük gelir gruplarının barınamayacağı bir fiyat yükselmesine neden olarak zorunlu bir yer değiştirme sürecine dönüşmektedir. Dolayısıyla soylulaştırma ile birlikte, dönüşüme uğrayan kentsel alanın asıl sahipleri olan düşük gelirli haneler gönülsüz şekilde yerlerinden edilmekte, bu kişilerin yaşadığı kentsel alanlar üst gelir gruplarının yaşadığı yerler

haline getirilmektedir. (Kennedy ve Leonard, 2001: 6) Bu bağlamda yoksulluk temelli eşitsizlik ve dışlanma, kentlerin hiyerarşik bir yapı içerisinde yeniden düzenlenmesine sebep olmakta, soylulaştırma ile birlikte de kentler içeridekiler ve dışarıdakiler şeklinde bölünmüş bireylerin yaşadığı yerler haline gelmektedir. (Karaman, 2006: 73; Erden, 2006: 79)

2.2.2.2. Mekansal Ayrışma

Toplumsal eşitsizlik ve dışlanma olgusunun kentsel mekandaki yansıması temel olarak mekansal ayrışma biçiminde gözlenmektedir. Bu durum bireyler arasındaki sosyo - ekonomik ve kültürel farklılaşmaların birer “ötekileştirme” biçimini alması nedeniyle birçok ülkede farklı düzeylerde yaşanan bir sorun alanını oluşturmaktadır. (Tümtaş, 2012: 67)

Mekansal ayrışma, toplumdaki ayrışmanın mekansal görünümü olarak, kentin belirli bir alanında diğer bireylerden yalıtılmış bir halde bulunan, kentin barınma ve istihdam olanaklarından yeterli düzeyde faydalanamayan bireylerin ve bu bireyler ile sosyal etkileşim içerisinde bulunmaktan kaçınan kişilerin kentin birbirinden farklı bölgelerini mesken edinmeleri durumunu ifade etmektedir. Diğer bir deyişle, bireylerin sosyal, ekonomik ve kültürel durumlarındaki farklılıklar yaşadıkları mekanların da farklılaşmasına neden olarak, mekansal kümelenmelerin oluşumuna zemin hazırlamaktadır. (Çetin, 2012: 163, 164) Bu süreçte kentteki dezavantajlı kesimler kentin çöküntü alanları ve gecekondü mahallerinde yaşama imkanı bulurken; varlıklı kişiler kent içerisinde “kapalı - kapılı refah adacıkları” inşa ederek kendilerini korunaklı sitelerin içine kapatmakta, böylelikle sahip oldukları avantajlarını mekan üzerinde de üstünlük kurarak korumaya çalışmaktadır. (Es, 2010: 91)

Kentteki güvensizlik kaygıları, bozulmuş kentsel çevreden uzaklaşma isteği ve ayrıcalıklı bir yaşam sürme arzusuyla ortaya çıkan özel güvenli siteler, sosyo-ekonomik tabakalaşma neticesinde gelişen mekansal ayrışmanın kentteki temel görünümünden birini oluşturmaktadır. (Altun, 2012: 41) Özel güvenli siteler, yüksek duvarları, gelişmiş güvenlik hizmetleri, sosyal tesisleri ve spor alanları ile kentin ayrıcalıklı kesimleri için özel bir yaşam alanı oluşturmaktadır. (Aydın S., 2012: 100) Bu sitelerde yaşayan kişiler, “kendileri ile aynı şartlara sahip” bireylerle

birlikte yaşayabilmek için yüksel bir bedel ödemeyi göze almakta, böylelikle kendilerini “öteki” hemşehrilerinden soyutlamaktadır. Söz konusu ayrıcalıklar ortamına, kentin dezavantajlı kesiminin erişimi ise mümkün olamamaktadır. (Özgür E. F., 2006: 81) Bu bakımdan özel güvenli sitelerde yaşayan kişiler kendilerini karmaşık ve güvensiz buldukları kent yaşamının dışında emniyetli bir alana kapatırken; kentin köhneleşen, sağlıksız, sosyo-kültürel olanaklara ve kamusal hizmetlere yeterli erişimden yoksun alanları diğer bireylere bırakılmaktadır. (Bauman, 2014: 82) Ancak önemle belirtmek gerekir ki, özel güvenli siteler yalnızca bir yaşam alanı olmaktan ziyade bir yaşam tarzının da tezahürünü oluşturmaktadır. Çünkü söz konusu sitelerde yaşamak, toplumda belirli bir statüye sahiplik anlamı taşımakta, bu sebeple de bir itibar unsuru olarak görülmektedir. (Tümtaş, 2012: 129)

Bu bağlamda, toplumsal kutuplaşmaların etkisiyle yeni ayrıcalıklı mekanlar üretilirken kentler bölünüp parçalanmakta, kentin farklı kesimlerinin yaşadığı semtler arasına dışarıdan görülmeyen ancak aşılması oldukça zor sınırlar çizilmektedir. (Özkan, 2017: 414; Işık, 1993: 27) Bu durum “biz” ve “öteki” arasındaki ayrımın derinleşmesine ve kent sakinlerinin birbirlerine giderek artan şekilde yabancılaşmasına neden olmaktadır. (Bayhan, 2012: 439; Bayhan, 1996: 190)

2.2.2.3. Kent Güvenliği

Güvenlik kavramı genel itibarıyla, “bireylerin umumi ve umuma açık yerlerde saldırıya, itilip kakılmaya, kazaya ve engellemeye uğramadan dolaşmaları veya bulunmaları, can ve malları için hiçbir zaman endişe duymamaları ve bu yönde inanç ve kanaat sahibi olmaları” durumunu ifade etmektedir. (Duran, 1982: 254) Bu bakımdan güvenlik, gerek bireysel gerekse de toplumsal olarak suç tehditinden uzak bir yaşam sürmek anlamı taşımaktadır. Kent güvenliği ise, temel yaşam alanları haline gelen kentlerde, bireylerin sosyo-ekonomik ve kültürel gereksinimlerini hiçbir tehlike unsuru olmadan karşılayabilmeleri durumunu ifade etmektedir. (Güçer, 2011: 330) Kentte yaşayan tüm bireyleri kapsayacak şekilde, gece ve gündüz ayrımı götmeden kentlerin yasa-dışı olaylardan arındırılması tüm kent sakinleri için geçerli bir kentsel hakkı oluşturmaktadır. (Kaypak, 2016: 36) Nitekim, Avrupa Kentsel Şartı’nda da “mümkün olduğunca suç, şiddet ve yasa dışı olaylardan arındırılmış

emin ve güvenli” bir kentte yaşamak bir kentli hakkı olarak kabul edilmiştir. (TBB, 2017: 8) Benzer şekilde, Kentte İnsan Hakları İçin Küresel Şart Gündemi’nde de kentlerde bireylerin fiziksel ve zihinsel güvenliğini sağlamak için gerekli önemlerin alınması gerektiğine dikkat çekilmiş ve bu anlamda güvenlik kentte yaşayan tüm bireyler için bir hak temelinde ele alınmıştır. (United Cities and Local Governments, 2016: 12) Söz konusu belgelerde kentsel güvenliğe yönelik vurgu önemli olmakla birlikte, günümüzde toplumsal dayanışma ve bütünleşme kültüründe yaşanan sorunların, sürekli büyüyen kentleri güvenlik yerine suç olgusunun hakim olduğu mekanlar haline getirdiği görülmektedir. (Fırat, 2008: 202) 1980 yılından 2000 yılına kadar geçen sürede, her 100 bin kişi için toplam kayıtlı suç sayısının %30’luk artış göstermesi ve bu suçların büyük çoğunluğunun kentsel nitelikli olması suç eğiliminde yaşanan artışı ortaya koymaktadır. (United Nations Human Settlements Programme, 2007: 45)

Suç, bireyin toplumsal koşullarından bağımsız şekilde anlaşılması mümkün olmayan bir olguyu ifade etmektedir. Bu bakımdan suç, kişinin toplum içerisindeki konumu ile ilişkili olarak sosyolojik bir bakış açısı ile incelenmesi gereken bir olguyu oluşturmaktadır. (Özensel, 2012: 369) Bu durum, suç işleyen kişilerin çoğunlukla ortalama eğitim seviyesinin altında bir eğitime sahip, iş piyasasının dışında kalmış ve sosyal yardımlara muhtaç bir yaşam süren kişilerden oluşmasından anlaşılmaktadır. (Yörükan T., 2012: 75) Böyle bir analiz, toplumda belirli bir grubu hedef göstermekten ziyade, suç olgusunun toplumsal koşullar bağlamında bir anlam ifade ettiğini ortaya koyma amacı taşımaktadır.

Kentsel ölçekte bakıldığında, kentlerde sosyal, ekonomik ve kültürel olanakları, etnik ve dinsel kimlikleri ile farklılaşan bireylerin bir arada bulunmaları kentsel suç oranlarını arttırıcı bir etki yaratmaktadır. (Karasu, 2017: 43) Suç olgusu kırsal alanlarda da var olmakla birlikte hırsızlık, dolandırıcılık, kaçakçılık, gasp, fuhuş gibi suç olaylarının kentsel alanlarda daha fazla yaşandığı görülmektedir. Bu durum, kırsal alanlarda yaşayan bireylerin birbirleriyle kurdukları ilişkilerin araçsallıktan uzak ve bu bağlamda daha samimi ve dayanışmacı bir nitelik taşımasından kaynaklanmaktadır. (Karabağ, 2004: 38, 39) Buna karşın kent yaşamında bireylerin destek ve dayanışma imkanlarından yoksunlukları, insan ilişkilerinin çözülmesi niteliği ve yalnızca kendi çıkarını gözetme arzusu, kentlerde

umutsuz ve desteksiz kalan bireylerin marjinalleşmelerine yol açarak bu kesimi yasa dışı faaliyetlere açık hale getirmektedir. (Yılmaz, 2001: 346) Bu bakımdan düşük gelirli ya da işgücü piyasasının dışında kalan, eğitim olanakları bakımından yetersiz, uygun barınma koşullarına sahip olmayan, göç süreci sonunda geldiği kente uyum sağlayamayan ve kentin sosyo-kültürel olanaklarından faydalanamayan bireylerin anomi ve yabancılaşma süreçlerinin etkisiyle suça sebebiyet veren eylemlerde bulunma ihtimalleri görece daha yüksek olmaktadır. (Demirbaş, 2014: 226, 230; Gökulu, 2010: 221) Dolayısıyla toplumsal eşitsizlik ve dışlanma olgusu, bireyin toplumdan giderek soyutlanması nedeniyle, suça sebebiyet veren “sapma” olgusuna varan davranış biçimlerini benimsemesi olanağını arttırmakta, kentlerin güvenliğini bir sorun alanı haline getirmektedir.

Kentlerde güvenliğe duyulan ihtiyacın bir yansıması olarak kentsel çevreden yalıtılmış özel güvenli sitelerin inşa edildiği, kentlere güvenlik sistemlerinin kurulduğu görülmektedir. (Kaypak, 2016: 47, 48) Ancak bu uygulamalar kentsel güvenliği tehdit eden asıl unsurun toplumsal dayanışma ve bütünleşme yoksunluğu olduğunu ve bu sebeple toplumdaki ötekileştirme ve ayrımcılıklarla mücadelenin kentleri daha güvenli ve bu bakımdan daha sürdürülebilir mekanlar haline getireceği gerçeğini gözardı etme tehlikesi taşımaktadır.

2.2.2.4. Kentsel Hizmetlere Erişimde Eşitsizlik

Toplumsal eşitsizlik ve dışlanma olgusunun benzer özelliklere sahip toplumsal kesimlerin kentin belirli alanlarında yoğunlaşmaları bağlamında mekansal ayrışmaya sebep olduğu ve bu durumun kentte yaşayan bireyler arasındaki kutuplaşmayı derinleştirdiği ifade edilmiştir. Ancak mekansal ayrışmanın etkileri yalnızca toplumsal kutuplaşma ile sınırlı olmamaktadır. Bu durumun ötesinde, mekansal ayrışmayla birlikte kentin çepherinde, çöküntü bölgesi haline gelmiş alanlarında veya gecekondu bölgelerinde barınma olanağı bulan toplumsal kesimler (Açıkgöz ve Öztürk 2014: 309) kamusal - kentsel hizmetlere erişimde de eşitsizlikler ile karşı karşıya kalmaktadır.

Kamusal hizmet kavramı, kamuya yönetilmiş ve kamu yararı taşıyan hizmetlerin, kamu kuruluşlarınca ya da kamu kuruluşlarının denetimi altında özel kişilerce yürütülmesini ifade etmektedir. (Gözübüyük, 1972: 8) Temelinde kamu

yararı bulunan kamusal hizmetin “sürekli, düzenli, eşitlikçi ve adaletçi” bir nitelik taşıması gerekmektedir. (Toprak, 2010: 2, 3) Söz konusu hizmetlerin verimli şekilde gerçekleştirilmesi için ülkelerde merkezi ve yerel düzeyde örgütlenmelere gidilmektedir. (Toprak, 2010: 12) Ülkelerin idari yapılanmaları farklılık göstermekle birlikte kentsel nitelik taşıyan hizmetlerin, çoğunlukla belediye hizmetleri olarak karşılandığı görülmektedir. Bu hizmetler, genel itibariyle katı atık yönetimi, kentsel su temini, kentsel toplu taşıma hizmetleri, kent aydınlatması ve kentte halk sağlığını korumaya yönelik faaliyetlerden oluşmaktadır. (Urban Institute, 2014: 5) Ancak dünya genelinde kentsel alanlarda yaşayan milyonlarca insan, yaşadıkları alanın koşullarıyla ilişkili olarak, temiz su, kentsel temizlik ve sağlık, enerji, atık ve toplu taşıma gibi kentsel hizmetlere erişim sorunu yaşamaktadır. (United Nations Human Settlements Programme, 2015: 14)

Küresel ölçekte, 1,1 milyardan fazla birey temiz ve güvenli su imkanından; 2,6 milyardan fazla birey ise yeterli sıhhi tesislerden yoksun durumda bulunmaktadır. Özellikle “gelişmekte olan” ülkelerde giderek artan kentsel nüfus, yetersiz düzeydeki kaynakların paylaşımını daha da zorlaştırmakta, kentteki düşük gelir gruplarının bu hizmetlere erişimi oldukça düşük düzeyde kalmaktadır. Kentsel atıkların uygun yöntemler ile bertaraf edilmemesi ise su, hava ve toprak üzerinde kirleticili etki yaratarak, özellikle kentsel nüfusun dezavantajlı bireylerinde ciddi sağlık problemlerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. (UN- Habitat: 2012: 1; United Nations, 2017b: 2, 4)

Dünyada halen elektriğe erişimden yoksun 1,5 milyar birey bulunmakta; 3 milyar kişinin ise yemek pişirmek için katı yakıtlara bağımlılığı devam etmektedir. Bu durum kent ölçeğinde değerlendirildiğinde ise yoksulluk olgusu ön plana çıkmakta, temiz ve güvenilir enerji kaynaklarından yoksunluk bireylerin yaşam kaliteleri önünde de ciddi bir engel oluşturmaktadır. (World Health Organization ve The United Nations Development Programme, 2009: 1; Lipu ve diğerleri, 2013: 396; United Nations, 2016c: 6) Bununla birlikte, özellikle kırdan kente göç nedeniyle, kentsel alanların giderek büyümesi ve kentin dışında yeni yerleşimlerin oluşması, kentsel işlevlerin konumlandığı kent merkezinden uzakta barınma imkanı bulan bireylerin ulaşım olanaklarına erişimlerinin de kısıtlı olmasına neden olmaktadır. (Akbulut, 2016: 338, 341) Dolayısıyla toplumsal dayanışma ve bütünleşme

kültüründeki çözümler, yaşanan kentsel mekanı doğrudan etkilemekte, üst gelir grubunun kentin hizmet olanaklarının toplandığı alanlarda; göç, yoksulluk, cinsel kimlik, fiziksel engellilik, etnik - dinsel sebeplerle sosyo - ekonomik dışlanmaya maruz kalmış bireylerin ise kentsel hizmetlere erişim yetersizliği bulunan alanlarda yoğunlaşmasına sebebiyet vermektedir. Bu durum toplumsal dayanışma ve bütünleşme sorunun kentlerin sürdürülebilirliği önünde ciddi bir engel yarattığının göstergesini oluşturmaktadır. Bu sebeple kentte toplumsal dayanışma ve bütünleşmeyi sağlamaya yönelik ülke uygulamalarını incelemek, kentlerin toplumsal sürdürülebilirlik sorunlarına çözüm üretme ve model sağlama olanağı sunmaktadır.

2.3. KENTTE TOPLUMSAL DAYANIŞMA VE BÜTÜNLEŞMEYİ SAĞLAMAYA YÖNELİK UYGULAMALAR

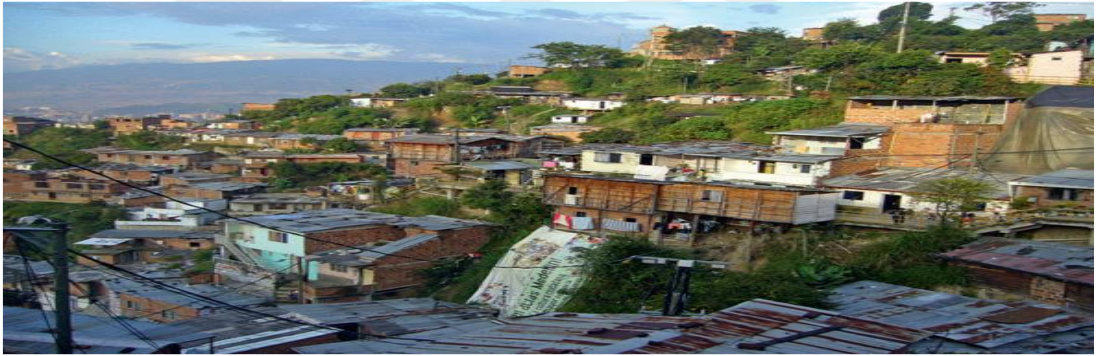
2.3.1. Medellin

Medellin, Kolombiya’da yer alan ve özellikle yüksek şiddet ve suç oranlarıyla gündeme gelmiş bir kenttir. (Maclean, 2014: 7) 1948 yılında toplumun büyük çoğunluğu tarafından saygı duyulan bir siyasetçi olan Jorge Gaitan’ın süikastı ile başlayan iç çatışmalar kenti bir suç merkezi haline getirmiş, 1990’lı yıllarda Medellin’de her yıl yaklaşık 6500 cinayet meydana gelirken, kentin belirli bölgeleri sokak çeteleri, gerilla grupları ve uyuşturucu kartellerinin kontrolü altına girmiştir. (Drummond ve diğerleri, 2012: 146-148) Medellin kentinin uyuşturucu ticareti ile özdeşleşir hale gelmesinde ve büyük çapta şiddet olaylarına konu olmasında, uyuşturucu kartelinin ana lideri konumundaki Pablo Escobar’ın büyük ölçüde sorumlu olduğu düşünülmektedir. (Maclean, 2014: 5) Ancak Escobar’ın ölümünden sonra da Medellin’de yaşanan kaos devam etmiş, farklı suç örgütleri Medellin’de bir süre daha etkili olmuştur. (Ceballos ve Cronshaw’dan aktaran Maclean, 2013: 23) Bununla birlikte, Medellin idaresinin Escobar’ın ölümünü takiben şiddetin ve yoksulluğun en fazla görüldüğü bölgelerde izlediği güvenlik politikaları ile kentte olumlu sonuçlar alınmaya başlanmış, böylelikle Medellin kentinin dönüşümünde önemli bir süreç başlamıştır. (Drummond ve diğerleri, 2012: 149)

Medellin’de kent ölçeğinde yaşanan sorunun temelinde, kırsal alanda yayılan iç çatışmalardan kaçan kişilerin Medellin’e göç etmesi, bu süreçte dağlık alanlarda gecekondü mahallelerinin hızla artması ve bu bağlamda kentte toplumsal

kutuplaşmaların derinleşmesi yer almıştır. (Drummond ve diğerleri, 2012: 146-148) Kentin gecekondu bölgelerinde yaşayan kişilerin temel hizmetlerden ve asgari geçim koşullarından yoksunlukları Medellin için kapsayıcı politikalar uygulanması ihtiyacını güçlendirmiştir. Bu kapsamda 1993 yılında Almanya ve Kolombiya hükümetleri arasındaki işbirliği ile başlatılan “Medellin’deki Gecekondu Bölgelerin İyileştirilmesi İçin Bütünleşik Program” (PRIMED) ile kentin daha yaşanılabilir ve adil hale getirilmesi için gerekli girişimler başlatılmıştır. Proje kapsamında ilk olarak Medellin’in temel sorunları incelenmiş ve bu sorunlar “güvensizlik ve şiddet, altyapı ve temel hizmet yetersizliği, sel riski, düşük konut kalitesi, aşırı nüfus yoğunluğu ve uygun olmayan arazi kullanımı” şeklinde saptanmıştır. (Betancur, 2007: 3, 4) Proje başlatılmadan önce Medellin kentindeki gecekondu alanının görüntüsü aşağıda yer almaktadır.

Şekil 4: Medellin Kentinin Dağlık Kesiminde Konumlanan Gecekondu Alanı

Kaynak: Drummond ve diğerleri, 2012: 14

Kentin gecekondu bölgelerinde görülen sorunlara yönelik olarak, 2004 yılında kentin yamaçlarındaki gecekondu mahallerinden merkezi metro sistemine erişim sağlayan havadan “metrokablo” tramvay sistemi kurularak bu alanların hareketliliğini arttırmak amaçlanmıştır. (Davila ve Daste, 2011: 2; Davila, 2013: 12) Ancak bu girişim yalnızca gecekondu bölgelerindeki erişim sorununu çözmekle sınırlı kalmamış, bu alanlara belediyenin girişimi ile ek aydınlatma sistemleri, yeni yaya yolları ve köprüler, sosyal konutlar, okul, park ve kütüphaneler kurularak toplumsal eşitlik anlayışı içerisinde yoksul alanların kalkındırılması ve kent ile bütünleştirilmesi sağlanmıştır. (Cerdá ve diğerleri, 2012: 1045; Joseph, 2014: 1) Ayrıca projedeki karar alma süreçleri tüm halka açık tutulmuş, ve projenin başarıya

ulaşmasında katılıma büyük önem verilmiştir. (Betancur, 2007: 7) Kentteki toplumsal kutuplaşmaların azaltılması ve toplumsal dayanışma ve bütünleşmenin sağlanmasıya yönelik olan bu proje sonucunda kentin güvenliğini tehdit eden unsurlar azaltılmış, gecekondu bölgelerinin temel hizmetlere erişimi kolaylaştırılmış, kent merkezine ulaşım imkanı sağlanmış ve böylelikle kentteki toplumsal sorunların çözümüne katkıda bulunulmuştur. (Betancur, 2007: 14)

Medellin kentinin gecekondu alanında yaratılan sosyal tesisler, bu alanda yaşayan bireylerin eğitimine verilen destek ve dayanışma kültürü ile toplumsal katılımı geliştirmeye yönelik girişimler sonucunda kentin suç, şiddet ve uyuşturucu temeline dayanan kimliğinin son bulması ve yeni bir kimlik edinmesi “Medellin Mucizesi” olarak ifade edilmektedir. (Maclean, 2014: 27)

Projede gerçekleştirilenlerin ardından Medellin kentinin yeni görünümü aşağıdaki görsellerde yer almaktadır.

şekil 5: Medellin’de Gecekondu Alanına Ulaşımı Kolaylaştıran Metrokablo

Kaynak: Drummond ve diğerleri, 2012: 14

Şekil 6: Medellin’de Gecekondu Alanına Açılan Sosyal Tesisler

Kaynak: Drummond ve diğerleri, 2012: 151,152

2.3.2. Berlin

Almanya’nın başkenti Berlin kentinde izlenen erişilebilirlik politikası ile kentin toplumsal dayanışma ve bütünleşme kültürüne katkı sağlanmaktadır. Berlin kentinde engelli birey sayısının yüksekliği Berlin’in erişilebilir bir kent olma ihtiyacını arttırmaktadır. Bu sebeple Berlin kentinde “herkes için erişilebilir Berlin” hedefinden yola çıkılarak engelli bireyleri kentsel yaşam ile bütünleştirecek planlama rehberleri hazırlandığı görülmektedir. Bu kapsamda ilk olarak 2007 yılında Berlin Senatosu Kentsel Gelişim ve Çevre Dairesi tarafından “Engelsiz Planlama ve Berlin’de İnşaat” rehberi yayınlanmış, bu rehberi 2011 yılında “Herkes İçin Tasarım” rehberi izlemiştir. (The Policy Transfer Platform, 2013: 1) Söz konusu rehberler, 2011 yılından beri Berlin’deki inşaat projeleri için uygulanması zorunlu hale getirilmiştir. Bu rehberlerde genel itibarıyla kamu binalarına engelsiz erişim için binaların akustik ve aydınlatma, dokunma yüzeyleri, ulaşım bağlantıları, park yerleri, rampaları, merdivenleri, kapıları ve asansörleri ile ilgili nitelikler ve spor salonları, tiyatro ve sinemalar, konser salonları ve okullar gibi tesisler ve kamusal alanların taşınması gereken nitelikler belirlenmiştir. (Grenner, 2017: 1) Bu süreçte Berlin’de bulunan Avrupa’nın en büyük tren garına engelli bireyler için 30 adet konuşan asansör, kabartma ve yön çizgileri eklenerek garın engelli bireylerin erişimine uygun olacak şekilde yenilenmesi ve gezinti gemilerine tekerlekli sandalyeler

yerleştirilmesi gibi kapsayıcı uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Ayrıca Berlin'deki tüm otobüsler engelli bireylerin erişimlerine uygun şekilde yenilenmiştir. (Devineaux, 2013: 1) Berlin'de kentte yaşayan her bireyin kente erişimine verilen önem nedeniyle, 2013 yılında "Erişilebilir Kent Ödülü" de Berlin'e verilmiştir. (European Commission, 2013b: 5) Bu bağlamda Berlin kentinde, engelli bireyleri kent yaşamında görünür kılacak uygulamalarla kentteki ayrışma ve eşitsizliklere müdahale biçimleri geliştirilmiş ve bu yönüyle diğer kentler için bir önemli bir model sağlanmıştır.

2.3.3. Aguascalientes

Meksika'da bulunan kentler genel itibariyle toplumsal kutuplaşma ve mekansal ayrışmanın örneklerini oluşturmaktadır. Çünkü Meksika kentlerinde yoksul kesim kentsel yayılmanın etkisiyle kent merkezinin dışına itilmekte, bu kişiler altyapısı yetersiz alanlarda yaşamakta; üst gelir grubu ise kentsel hizmetlere erişimi yüksek alanlarda barınmaktadır. (Monkkonen, 2010: 2) Belirtilen sorunların yaşandığı Meksika kentlerden biri olan Aguascalientes'te 2010 yılında başlatılan "La Linea Verde - The Green Line: Comprehensive Social Development Plan" (Yeşil Hat: Kapsamlı Sosyal Gelişim Planı) ile kentin en yoksul bölgesinde yaşayan 300.000'den fazla kişinin yalıtılmışlık duygusundan kurtararak toplum ile bütünleşmesini sağlamak amaçlanmıştır. Plan kapsamında kente petrol boru hattının sebep olduğu kısıtlama nedeniyle 12 kilometreyle sınırlı bir sosyal alan eklenerek, kentin dezavantajlı kesiminin boş zamanlarını geçirebilmeleri, fiziksel ve ruhsal olarak sağlıklarını iyileştirebilmeleri amaçlanmıştır; bu kişilere mesleki, kültürel, sanatsal eğitimler ile birlikte insan hakları eğitimi de verilerek kentteki uyuşturucu bağımlılığı, aile içi şiddet gibi toplumsal sorunların önüne geçilmesi hedeflenmiştir. Planın finansmanı ise temel olarak belediye fonlarından karşılanmıştır. (Rodriguez ve diğerleri, 2010: 140-143)

Yeşil Hat Planı ile Aguascalientes kentindeki su sorunu için arıtma tesisinden kazanılan suyu kullanan bir su boru hattı kurulmuş, plan kapsamında inşa edilen parkta güneş enerjisinden faydalanılarak yerel maliyetler azaltılmış ve sürdürülebilir enerji desteklenmiş, aile içi şiddeti engellemek ve kadınları toplumsal yaşama dahil etmek adına toplantılar düzenlenmiştir. Bu girişimler sonucunda kentin en yoksul

alanında yaşayan bireylerin boş zaman etkinlikleri için kent merkezine olan bağımlılıkları azalmış, kentsel karar alma süreçlerine katılımları artmış ve söz konusu iyileştirmelere bağlı olarak suç oranında yarıya varan bir azalma olduğu görülmüştür. (The Policy Transfer Platform, 2010: 1; Rodriguez ve diğerleri, 2010: 144) Bu bağlamda Yeşil Hat Planı Aguascalientes kentinde toplumsal sürdürülebilirliği sağlamada önemli bir işleve sahip olmuştur.

Yeşil Hat Planı ile gerçekleştirilenler doğrultusunda Aguascalientes kentinin görünümü aşağıdaki görselde yer almaktadır.

Şekil 7: Aguascalientes’te Doksan Mahalleden Geçen Yeşil Hat

Kaynak: Prensa’ dan aktaran Arana, 2014: 1

2.3.4. Bogota

Tüm dünyada kentleşme hızında yaşanan artış ile birlikte kentsel mekanda üretilen eşitsizliklerin derinleşmesi, kentlerin güvenliğini temel bir sorun alanı haline getirmektedir. Şiddet ve korku kentte yaşayan tüm bireyleri etkileyebilecek bir sorun iken, toplumsal cinsiyet eşitsizliği nedeniyle kadınlar üzerinde sürekli bir tehdit unsuru haline gelmektedir. Özellikle kentlerde aydınlatmanın yetersiz olduğu alanların ve güvensiz sokakların varlığı kadınların kent yaşamındaki gündelik hayatlarını olumsuz etkilemekte, hareketlilikleri üzerinde kısıtlamaya neden olmaktadır. (Viswanath, 2015: 1) Bu soruna yönelik olarak, Kolombiya’da bir kent

olan Bogota’da, Bogota Kadın ve Cinsiyet Eşitliği Gözlemevi, kadınların kent yaşamındaki durumları hakkında stratejik bilgi üretmeyi ve kadınların kent yaşamındaki görünürlüklerini engelleyen fiziki ve kültürel engelleri aşmayı temel hedef olarak belirlemiştir. 2013 yılında Bogota’da gerçekleştirilen Uluslararası Güvenli Şehirler Semineri’nin çıktıları doğrultusunda, daha önce Yeni Delhi’de uygulanan “SafetiPin” uygulaması Bogota kentinde de kabul görmüştür. “Using Safetipin to Build Safer Cities For Women” (Kadınlar İçin Güvenli Şehirler İnşa Etmek İçin SafetiPin Kullanma) olarak ifade edilen uygulama ile kentte herkes tarafından yapılabilen bir güvenlik denetimi olanağı sağlamak amaçlanmıştır. Bu amaca yönelik olarak Bogota Kadın Bölge Sekreteri, SafetiPin ile uzlaşma içerisinde, kentin belirli noktaları referans alınarak saat 18.00’den sonra kadınların kentsel güvenliğini belirleyebilecek “aydınlatma, mekan açıklığı, görünürlük, ortamdaki insan sayısı, kamusal ya da özel güvenliğin varlığı, yürüme yolunun durumu ve toplu taşıma araçlarına yakınlık değişkenleri doğrultusunda kentteki bir alanın güvenlik puanının hesaplanmasını mümkün kılmıştır. (The Policy Transfer Platform, 2015: 1) Kentin referans noktalarını belirlemede, Kadınların Yerel Güvenliği toplantılarına katılan yetişkin, genç, engelli ve farklı etnik kökene sahip kadın gruplarının görüşleri dikkate alınmıştır. (International Community of Practice for Sustainable Urban Development, 2018: 1) Bu projeye Bogota Kadın Bölge Sekteri, ALS SafetiPin Kuruluşu, Birleşmiş Milletler Habitat, Şehirler İttifakı ve Bogota Kadın ve Cinsiyet Eşitliği Gözlemevi destek vermiştir. (The Policy Transfer Platform, 2015: 1)

Akıllı telefonlara ücretiz olarak indirilebilen bu uygulama ile, kadınların kent içerisinde büyük ölçekli bir güvenlik denetimi yapabilmeleri, güvensiz hissettikleri ya da tacize maruz kaldıkları alanları işaretleyebilmeleri, kent içerisindeki herhangi bir yerin güvenlik puanını görüntüleyerek kentsel hareketliliklerini güvenli bir şekilde sürdürebilmeleri sağlanmıştır. (Viswanath, 2015: 1)

2.3.5. Leeds

Leeds kenti, 140 farklı etnik grubun yaşadığı, İngiltere’nin en hızlı büyüyen kentlerinden biridir. Barındırdığı etnik grupların çeşitliliği nedeniyle Leeds kentinde toplumsal dayanışma ve bütünleşmenin sağlanmasında göçmenlere yönelik içerme politikaları izlenmesi oldukça önemli görülmektedir. Bu farkındalıkla Leeds kentinde

2010 yılında The Migrant Access Project (Göçmen Erişim Projesi) başlatılmıştır. Bu proje ile göçmenlerin dil, bilgi yetersizliği ve kültürel sorunlar nedeniyle hizmetlere erişimleri üzerindeki dezavantajlı konumu aşmak, göçmenlerin iş yaşamına katılımlarını sağlamak ve göçmenler ile yerli halk arasındaki toplumsal ilişkiyi güçlendirmek amaçlanmaktadır. (Summers, 2015: 1-3) Bu amaç doğrultusunda, projeye gönüllü katılımcılar alınarak kente yeni gelen göçmenlerin kentsel konut, istihdam, sağlık, eğitim ve sosyal hizmetler konularında bilgi ve yardım almaları, endişe ve ihtiyaçlarını paylaşarak sosyal destek bulmaları sağlanmaktadır. Göçmenlerin işe başvurabilmeleri ve güven oluşturabilmeleri için hazırlanan çalışma gruplarında, ebeveynlik becerileri, yemek dersleri, kendini savunma, ilk yardım ve kuyumculuk dersleri verilmektedir. (Eurocities, 2016: 2) Ayrıca Asya ve Afrika toplumlarında yaygın olarak kullanılan niş tütününün sağlığa zararları hakkında göçmenler için bilinçlendirme, atık yönetimi ve geridönüşüm için farkındalığı arttırma, hizmet beklentilerine yönelik geribildirim vermelerinin önemi, okula devam konusundaki önemin farkındalığına yönelik toplantılar düzenlenmektedir. Projenin lideri Leeds Belediye Meclisi olmakla birlikte, kentin Göç Etki Fonu, Yetişkin Sosyal Bakım ve Halk Sağlığı Müdürlüklerinden proje için mali destek sağlanmaktadır. (Summers, 2015: 4, 13)

2.3.6. Cape Town

Cape Town, Güney Afrika'da yer alan, zengin biyolojik çeşitliliğe sahip olmakla birlikte, hızlı kentleşme sürecinin etkileri nedeniyle sürdürülebilirliğinin önünde çeşitli engeller bulunan bir kenttir. (Merwe, 2015: 4) Cape Town kentinde gayri resmi bir yerleşim alanı olan Village Heights ise çevresel bozulmaların yaşandığı, kamusal hizmetlere erişimi yetersiz, işsizlik, uyuşturucu ve alkol kaynaklı şiddet ve suç olaylarının oldukça sık görüldüğü bir kentsel alandır. 2012 yılında başlatılan “Çitin Diğer Tarafı: Arkadaşlar ve Komşular Projesi”, Village Heights ile bu alanda bulunan False Bay doğal kaynakları arasında güçlü bir ilişki kurulması yoluyla hem doğal kaynak alanının korunması ve geliştirilmesini hem de Village Heights'de yaşayan bireylerin toplum ile bütünleştirilmesi sağlamayı amaçlamıştır. Bu kapsamda kısa ve orta vadede gerçekleştirilebilecek beş özel proje belirlenmiştir. Bu projeler arasında yasadışı olan atık boşaltım alanının temizlenmesi, istilacı

nitelikteki yabani otların kaldırılması, çocuk oyun alanının inşa edilmesi, gıda bahçelerinin oluşturulması ve doğal kaynaklar ile Village Heights arasındaki alanda doğa bahçesi planlanması ve uygulanması yer almaktadır. İlk dört proje başarıyla uygulanmış olmasına karşın doğa bahçesine yeterli finansman bulunamadığı için bu proje ertelenmiş ancak Ulusal Hükümetin kaynak temini ile 2017 yılı itibarıyla uygulanmaya başlanmıştır. Bununla birlikte Arkadaşlar ve Komşular Projesi kapsamında, Village Heights'ın sosyal ve ekonomik yönden kalkındırılması amacıyla toplum kütüphanesi, çocuk bakımı, ev ödevi yardımı, farklı yaş grupları için sörf eğitimi ve sebze bahçesi oluşturulması gibi çeşitli aktiviteler düzenlenmiş, Cape Town Çevre Eğitimi Vakfı tarafından çocukların çevresel farkındalık kazanmaları amacıyla okul sonrasındaki saatlerde eğitimler verilmiştir. Ayrıca Village Heights'de Mandela Günü kutlamaları yapılarak, bu kutlamalar esnasında temizlik ve ağaç dikme faaliyetleri ile çocuklar için eğitici aktiviteler düzenlenmiştir. Tüm bu etkinlik ve aktiviteler neticesinde Village Heights ile False Bay doğal kaynakları arasında kurulan ilişki ile doğa ile insanın yeniden bütünleştirilmesi sağlanmıştır. Özellikle suç olgusunun yüksek olduğu, istilacı nitelikteki yabani otların bulunduğu alanın temizlenmesi ile bu alanın kullanıma açık olumlu bir alan haline getirilmesi, proje kapsamında yaratılan uzun ve kısa dönemli iş olanakları ile kentsel yoksulluğun azaltılmasına katkı sağlanması ve projenin her aşamasına Village Heights'de yaşayan bireylerin dahil edilmesi ile toplumsal dayanışma ve bütünleşme kültürüne katkı sağlanmıştır. (International Community of Practice for Sustainable Urban Development, 2017: 1)

Village Heights'de özellikle çocukları toplumsal yaşama dahil etmede ve çevre korumaya yönelik farkındalık geliştirmede önemli bir rol üstlenen etkinlikler aşağıdaki görsellerde yer almaktadır.

Şekil 8: Village Heights'te Düzenlenen Aktiviteler

Kaynak: International Community of Practice for Sustainable Urban Development, 2017: 1

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KENTSEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİKTE TOPLUMSAL DAYANIŞMA VE BÜTÜNLEŞME SORUNUNA İLİŞKİN BİR ARAŞTIRMA: İZMİR İLİ ÖRNEĞİ

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI

Çalışmanın birinci ve ikinci bölümlerinde kentsel sürdürülebilirliğe ilişkin kavramsal çerçeve ve kavramın geçirdiği tarihsel süreç açıklanarak, çalışmada kentsel sürdürülebilirliğin boyutları içerisinde görece geri planda kaldığı savunulan kentsel sürdürülebilirliğin toplumsal boyutuna ışık tutmak amaçlanmıştır. Bu kapsamda çalışmada toplumsal dayanışma ve bütünleşme kültüründe görülen çözümlerin kent yaşamında görünürlük kazanma biçimleri incelenmiş ve bu durumun kentlerin sürdürülebilirliği önünde bir engel oluşturduğu ifade edilmiştir. Bu bakımdan çalışmanın üçüncü bölümünü oluşturan araştırmanın temel amacını toplumsal dayanışma ve bütünleşme kültüründe yaşanan sorunları kent bağlamında ele alan araştırmaların azlığı nedeniyle bu sorunu istatistikî veriler ile aydınlatma ihtiyacının hissedilmesi oluşturmaktadır.

3.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Toplumsal dayanışma ve bütünleşme kültüründe yaşanan çözümü kent bağlamında değerlendiren istatistikî verilerin bulunmaması nedeniyle araştırmanın yöntemi olarak veri toplama aracı olan anket yöntemi tercih edilmiştir.

3.3. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZİ

Kentsel sürdürülebilirlik çevresel, ekonomik, fiziksel, yönetsel ve toplumsal boyutları olan bir kavramdır. Bu sebeple kentsel sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için tüm boyutları dikkate alan somut adımlara ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak, kentsel sürdürülebilirliği sağlama hedefiyle yapılan çalışmalara bakıldığında kentsel sürdürülebilirliğin toplumsal boyutunun geri planda kaldığı görülmektedir. Bu nedenle kentler, toplumsal dayanışma ve bütünleşme sorununun görünürlük kazandığı mekanlar haline gelmektedir. Kentte toplumsal cinsiyete, cinsel kimliğe,

yoksulluk, engellilik ve göçe dayalı olarak dışlanan bireylerin varlığı da bu durumun göstergesini oluşturmaktadır. Bu bağlamda araştırmanın hipotezi, kentleri sürdürülebilir kılarken toplumsal boyutun geri planda kaldığıdır.

3.4. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ

Araştırmanın evrenini İzmir’de ikamet eden 18 yaş üstü tüm bireyler oluşturmaktadır. Ancak bu sınır içerisinde kalan tüm bireylere ulaşmanın zorluğu nedeniyle örneklem rassal olarak seçilmiştir.

Örneklem seçiminde anket çalışmasının İzmir’in farklı ilçelerinde uygulanmasına, farklı yaş gruplarının çalışmaya dahil edilmesine ve ana kütleyi temsil edebilecek yeterlilikte kişi sayısına ulaşılmasına önem verilmiştir.

3.5. ARAŞTIRMANIN UYGULANMASI

İstatistiki olarak %5 hata payıyla, araştırmanın hedef kitle büyüklüğünün 1.000.000’ un üzerinde olması durumunda anlamlı bir istatistiki sonuca ulaşmak için araştırmanın en az 384 kişiye uygulanması gerekmektedir. (Tokgöz, 2011: 144; Eşitti ve Işık, 2015: 20) Araştırmanın güvenilirliğini arttırmak amacıyla en az 384 kişiye uygulanması gereken anket çalışması, 165 adedi elden ve 268 adedi internet üzerinden olmak üzere toplam 433 kişiye uygulanmıştır. Ancak 8 katılımcının İzmir’de ikamet etmemeleri ve 18 yaş sınırının altında bulunmaları nedeniyle verdikleri yanıtlar araştırmaya dahil edilmeyerek anket çalışması 425 kişi ile sonuçlandırılmıştır. Çalışmanın yeterli kişi sayısına ulaşması yaklaşık 4 ay sürmüştür.

Anket sorularının hazırlanmasında kentsel sürdürülebilirlik göstergeleri ve Birleşmiş Milletler 2030 Hedefleri başta olmak üzere, Bahar Özsoy ve Esra Banu Sipahi’nin “*Türkiye’de Kadın Dostu Olma İddiasındaki Bir Kent: Gaziantep*” isimli çalışmasından, European Social Survey tarafından geliştirilen “*Attitudes towards Immigration and Their Antecedents*” isimli anket çalışmasından, Çağlar Keyder ve Fikret Adaman’ın “*Türkiye’de Büyük Kentlerin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma*” adlı çalışmasından, Avrupa Komisyonu tarafından yayınlanan “*Poverty and Social Exclusion*” isimli çalışmadan, “*National Disability Authority Survey of Public Attitudes to Disability*”

isimli anket çalışmasından, M.E. Kite ve K. Deaux tarafından geliştirilen “*Attitudes toward Homosexuality: Assessment and Behavioral Consequences*” adlı tutum ölçeğinden, Yasemin Çakırer Özservet’in, “*Algının Kent Mekanına ve Mekanda Ayrışmaya Etkisinin Ölçülmesi, Adana Örneği*” isimli çalışmasından ve Mapping Social Cohesion’un “*The Scanlon Foundation Surveys 2017*” isimli çalışmasından faydalanılmıştır. Araştırma kapsamında katılımcılara demografik bilgileri içeren dört adet soru ile birlikte toplam yedi bölümden oluşan kırk bir adet soru yöneltilmiştir. Araştırmanın yanıtları “kesinlikle katılmıyorum”, “katılmıyorum”, “ne katılıyorum ne katılmıyorum”, “katılıyorum” ve “kesinlikle katılıyorum” şeklinde beşli likert tutum ölçeğine göre geliştirilmiştir.

3.6. ARAŞTIRMANIN VERİ GİRİŞİ VE ANALİZİ

Araştırma kapsamında toplanan verilerin girilmesinde ve bu verilerin istatistiksel analizinde Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) isimli istatistik paket programının yirmi dördüncü versiyonundan faydalanılmıştır.

3.7. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

3.7.1. Katılımcıların Genel Bilgilerine İlişkin Veriler

Araştırma kapsamında katılımcılara anket formunun ilk bölümünü oluşturan dört adet demografik soru yöneltilmiştir. Katılımcılara yönelik genel bilgileri içeren bu sorulara ilişkin yanıtlara, frekans tablosu ve yüzdeler ile yer verilecektir.

3.7.1.1. Cinsiyet

Tablo 3: Örneklemenin Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyetiniz					
		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Geçerli	Kadın	250	58,82	58,82	58,82
	Erkek	175	41,18	41,18	100,0
	Toplam	425	100,0	100,0	

Tablo 3’de görüldüğü üzere, anket çalışmasının örneklemini 425 kişiden oluşmaktadır. Örneklemin %58,82’sini kadınlar, %41,18’ini ise erkekler oluşturmaktadır.

3.7.1.2. Yaş

Tablo 4: Örneklemin Yaşa Göre Dağılımı

Yaşınız					
		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Geçerli	18-34	182	42,82	42,82	42,82
	35-54	173	40,71	40,71	83,53
	55+	70	16,47	16,47	100,0
	Toplam	425	100,0	100,0	

Örneklemin yaşa göre dağılımı incelendiğinde, katılımcıların %42,82’sinin 18-34 yaş aralığında, %40,71’inin 35-54 yaş aralığında, %16,47’sinin ise 55 yaş ve üzerinde olduğu görülmektedir. Bu bakımdan katılımcıların büyük çoğunluğunun genç ve orta yaştaki bireylerden oluştuğunu ifade etmek mümkündür.

3.7.1.3. Öğrenim

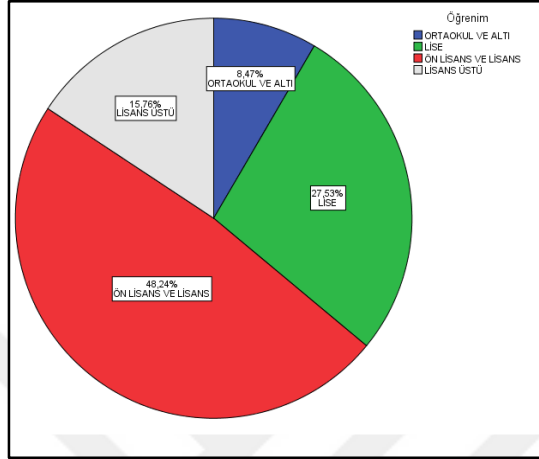
Tablo 5: Örneklemin Öğrenim Durumuna Göre Dağılımı

Öğrenim Durumunuz					
		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Geçerli	Ortaokul ve Altı	36	8,47	8,47	8,47
	Lise	117	27,53	27,53	36,0
	Ön Lisans ve Lisans	205	48,24	48,24	84,24
	Lisansüstü	67	15,76	15,76	100,0
	Toplam	425	100,0	100,0	

Örneklemin öğrenim durumunu gösteren frekans tablosunda özetlendiği üzere, araştırmaya katılan 425 kişinin %8,47’si ortaokul ve altı, %27,53’ü lise, %48,24’ü ön lisans ve lisans, %15,76’sı lisansüstü eğitim seviyesine sahiptir. Bu

bakımdan katılımcıların eğitim durumları içerisinde ön lisans ve lisans eğitim seviyesinin en büyük, ortaokul ve altı eğitim seviyesinin ise en küçük paya sahip olduğunu ifade etmek mümkündür. Bu durum Şekil 9’da açıkça görülmektedir.

Şekil 9: Örneklemin Eğitim Durum Grafiği

3.7.1.4. İzmir’de İkamet Süresi

Araştırma alanının İzmir ili olarak belirlenmesi ve örneklemin İzmir’de yaşayan 18 yaş üstü bireyler ile sınırlanması nedeniyle, katılımcılara kaç yıldır İzmir’de ikamet ettikleri sorularak katılımcıların yaşadıkları kent olan İzmir’de toplumsal dayanışma ve bütünleşme kültürüne ilişkin görüşlerinin şekillenmesinde kentte yaşadıkları sürenin etkili olup olmadığı ölçülmeye çalışılmıştır. Katılımcıların İzmir’de ikamet sürelerine ilişkin veriler Tablo 6’da yer almaktadır.

Tablo 6: Katılımcıların İzmir’de İkamet Sürelerine Göre Dağılımı

Kaç yıldır İzmir’de ikamet ediyorsunuz?					
		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Geçerli	1-5 yıl	19	4,5	4,5	4,5
	6-15 yıl	43	10,1	10,1	14,6
	16-25 yıl	132	31,1	31,1	45,6
	26-35 yıl	77	18,1	18,1	63,8
	36-45 yıl	79	18,6	18,6	82,4
	46-55 yıl	58	13,6	13,6	96,0
	56 ve üzeri	17	4,0	4,0	100,0
	Toplam	425	100,0	100,0	

Tablo 6’da görüldüğü üzere, katılımcıların %4,5’i 1-5 yıldır, %10,1’i 6-15 yıldır, %31,1’i 16-25 yıldır, %18,1’i 26-35 yıldır, %18,6’sı 36-45 yıldır, %13,6’sı 46-55 yıldır, %4’ü ise 56 yıl ve daha fazla süredir İzmir’de ikamet etmektedir. Verilerden hareketle örneklem içerisinde 16-25 yıldır İzmir’de ikamet eden bireylerin sayıca en fazla, 56 ve daha fazla süredir İzmir’de ikamet eden bireylerin ise sayıca en az olduğu söylenebilmektedir.

3.7.2. Katılımcılara Yöneltilen İfadelere İlişkin Veriler

Araştırma kapsamında katılımcılara yöneltilen ve altı bölüme ayrılan otuz yedi adet soru SPSS programında yer alan Tek Örneklem T Testi ile değerlendirilerek, katılımcıların 5’li likert ölçeğine göre derecelendirdiği yanıtların önceden belirlenen “3” değerinden farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek amaçlanmıştır. Burada verilen “3” değeri, “Ne katılıyorum ne katılmıyorum” şeklindeki kararsızlık ifadesine karşılık olarak kullanılmıştır.

Katılımcıların, Tek Örneklem T Testi’nde analiz edilen yanıtlarına ilişkin veriler aşağıdaki tablolarda yer almaktadır.

Tablo 7: Toplumsal Cinsiyet İle İlgili İfadelere İlişkin Veriler

TOPLUMSAL CİNSİYET				
İfadeler	Katılımcı Sayısı	Ortalama $\bar{X}$	Standart Sapma	Anlamlılık Düzeyi
Yaşadığım kentte kadınlar gece saatlerinde dışarıya çıktıklarında güvencedir.	425	3,1647	1,10367	,002
Yaşadığım kentte kadınlar ve erkekler kentin istihdam olanaklarından eşit düzeyde faydalanmaktadır.	425	3,3435	1,08141	,000
Yaşadığım kentte kadınların kendilerini tehdit altında hissedebileceği alanlar	425	3,5506	1,16470	,000

bulunmaktadır.				
Yaşadığım kentte kadınların kent merkezinde görünürlükleri fazladır.	425	4,0824	,87701	,000
Yaşadığım kentte kadınlar ev ve aile yaşamı ile sınırlandırılmıştır.	425	2,1106	,90830	,000
Kadınlar ile erkekler kentsel karar alma süreçlerine eşit düzeyde katılım sağlamaktadır.	425	3,3224	1,00569	,000

Katılımcıların “toplumsal cinsiyet” bölümünde yönelttilen ifadelerle verdikleri yanıtlar değerlendirildiğinde, İzmir’de toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik olumlu algıların kadınların kent merkezinde görünürlüklerinin fazla olduğu ($\bar{X}$: 4,08) ve İzmir’de kadınların ev ve aile yaşamı sınırlandırılmadıkları ($\bar{X}$: 2,11) ifadeleri ile sınırlı olduğu görülmektedir. Buna karşın katılımcılar, İzmir’de kadınların kendilerini tehdit altında hissedebileceği alanlar bulunduğunu ($\bar{X}$: 3,55) düşünmekte; kadınların gece saatlerinde dışarıya çıktıklarında güvende oldukları ($\bar{X}$: 3,16), kadın ve erkeklerin kentin istihdam olanaklarından eşit düzeyde faydalandıkları ($\bar{X}$: 3,34) ve kentsel karar alma süreçlerine eşit düzeyde katılım sağladıkları ($\bar{X}$: 3,32) şeklindeki ifadeler karşısında ise kararsız kalmaktadır.

Bu bulgular, araştırma alanı olan İzmir’de kadınların kent merkezinde görünür oldukları, ev ve aile yaşamı ile sınırlı bir hayat yerine kamusal alanda da varlık gösterebildikleri, fakat kent güvenliğinin kadınların hiçbir tehdit unsuru hissetmemeleri bakımından yeterli düzeyde bulunmadığı ve kadınların istihdam olanaklarının artırılması ile kentin karar alma mekanizmalarına katılımları noktasında atılacak somut adımlara ihtiyaç duyulduğu şeklinde yorumlanabilmektedir.

Tablo 8: Cinsel Kimlik İle İlgili İfadelerle İlişkin Veriler

CİNSEL KİMLİK				
İfadeler	Katılımcı Sayısı	Ortalama $\bar{X}$	Standart Sapma	Anlamlılık Düzeyi

Komşumun eşcinsel bir birey olmasından rahatsızlık duymam.	425	3,7224	1,20263	,000
Eşcinsel bireylerin çocuk tacizi, tecavüzü gibi sapkın cinsel eylemler gerçekleştirme ihtimali daha yüksektir.	425	2,1365	1,03030	,000
Eşcinsel bireylerin psikolojik tedaviye zorlanması gerektiğini düşünüyorum.	425	2,1741	1,07405	,000
Kamu idaresi seçimlerinde eşcinsel bir adayı destekleyebilirim.	425	3,3741	1,24529	,000
Eşcinselliğin giderek kabul görmesi toplumumuzda ahlaki yozlaşmaya neden olmaktadır.	425	2,4729	1,19742	,000

Araştırmanın “cinsel kimlik” bölümünde yer alan ifadelerle ilişkin verilen yanıtlar değerlendirildiğinde, katılımcıların komşularının eşcinsel bir birey olmasından rahatsızlık duymayacaklarını ($\bar{X}$: 3,72) belirttikleri görülmektedir. Bununla birlikte katılımcılar, eşcinsel bireylerin çocuk tacizi ve tecavüzü gibi sapkın cinsel eylemler gerçekleştirme ihtimallerinin daha yüksek olduğu ($\bar{X}$: 2,13), eşcinsel bireylerin psikolojik tedaviye zorlanması gerektiği ($\bar{X}$: 2,17) ve eşcinselliğin giderek kabul görmesinin toplumda ahlaki yozlaşmaya neden olduğu ($\bar{X}$: 2,47) şeklindeki ifadelerle katılmamaktadır. Ancak katılımcılar, “kamu idaresi seçimlerinde eşcinsel bir adayı destekleyebilirim” şeklindeki ifade karşısında kararsız ($\bar{X}$: 3,37) kalmaktadır. Bu bulgular, katılımcıların eşcinsel bireylere yönelik homofobik bir tutum içerisinde bulunmasalar da, kamu idaresi gibi ülkenin gerek bugününü gerekse de geleceğini şekillendirecek olan karar mercisinin seçiminde eşcinsel bir bireyi destekleme noktasında olumlu bir tutuma sahip olmadıkları ve kararsız görüş bildirdikleri şeklinde açıklanabilmektedir.

Tablo 9: Yoksulluk İle İlgili İfadelere İlişkin Veriler

YOKSULLUK				
İfadeler	Katılımcı Sayısı	Ortalama $\bar{X}$	Standart Sapma	Anlamlılık Düzeyi
Yaşadığım kentte yüksek gelirli ve düşük gelirli kişiler arasındaki gelir farkı büyüktür.	425	4,0565	,88574	,000
Yoksulluk kişinin tembel olması veya iş beğenmemesi durumuyla ilişkilidir.	425	2,4424	1,08031	,000
Komşumun yoksul olması beni tedirgin eder.	425	2,7388	1,22860	,000
Yoksul kişiler suç işlemeye daha yatkındır.	425	2,5459	1,10034	,000
Yaşadığım kentte yoksul kişilere yönelik toplumsal destek yeterli düzeydedir.	425	2, 2400	,92339	,000
Herhangi bir nedenle yoksul hale gelirsem toplumsal ilişkilerimin zayıflayacağını düşünüyorum.	425	3,2400	1,17714	,000

Araştırmanın “yoksulluk” bölümünde verilen yanıtlar incelendiğinde, katılımcıların İzmir’de yüksek ve düşük gelirli kişiler arasındaki gelir farkının büyük olduğunu düşündükleri ($\bar{X}$: 4,05), ancak yoksulluğu kişinin temel olması veya iş beğenmemesi durumuyla ilişkilendirmedikleri ($\bar{X}$: 2,44) görülmektedir. Katılımcıların, komşumun yoksul olması beni tedirgin eder ifadesi karşısında kararsız ($\bar{X}$: 2,73) kaldıkları, fakat yoksul kişiler suç işlemeye daha yatkındır ($\bar{X}$: 2,54) şeklindeki ifadeye katılmadıkları, bu bağlamda yoksulluk olgusunu suç olgusundan bağımsız olarak değerlendirdikleri görülmektedir. Bununla birlikte katılımcılar, İzmir’de yoksul kişilere yönelik toplumsal desteğin yeterli düzeyde olduğunu düşünmemekte ($\bar{X}$: 2,24), herhangi bir nedenle yoksul hale gelirlerse

toplumsal ilişkilerinin zayıflayacağı ifadesi karşısında ise kararsız ($\bar{X}$: 3,24) kalmaktadır.

Bu bulguları, neoliberal politikaların yüksek ve düşük gelir grupları arasındaki gelir uçurumunu arttırması ve yoksul kesimin ülkenin refah düzeyinden aldığı payın giderek azalması nedeniyle bireyin çalışma isteği ve azminin yoksulluğunun önündeki engelleri kaldıramaması ile ilişkilendirmek mümkündür.

Günümüz kentlerinin en büyük sorunlarından birini oluşturan yoksulluk olgusu ile mücadele edebilmek için toplumsal desteğe ihtiyaç duyulduğu, ancak katılımcıların yanıtlarından hareketle bu desteğin İzmir kentinde yeterli düzeyde bulunmadığı görülmektedir. Bu sebeple katılımcılar, herhangi bir nedenle yoksul hale geldiklerinde toplumsal ilişkilerinin zayıflayacağı ifadesi karşısında kararsız kalmakta, gerek yakın çevrelerinin gerekse de yerel yönetimlerin vereceği destekten emin olamamaktadır.

Tablo 10: Engellilik İle İlgili İfadelere İlişkin Veriler

Engellilik				
İfadeler	Katılımcı Sayısı	Ortalama $\bar{X}$	Standart Sapma	Anlamlılık Düzeyi
Yaşadığım kentte engelli bireylere yönelik istihdam olanakları düşüktür.	425	3,4306	1,02585	,000
Yaşadığım kent, engelli bireylerin gündelik yaşamlarını etkin şekilde sürdürebilmeleri için uygun donanıma sahiptir.	425	2,6094	1,02695	,000
Engelli bireyler, eğitim olanaklarından diğer bireyler ile eşit düzeyde faydalanabilmektedir.	425	2,6918	1,04455	,000
Çalışma arkadaşımın engelli olması yaptığımız işin verimliliğini düşürür.	425	1,9247	,88700	,000

Komşumun zihinsel engelinin bulunması kendimi tedirgin hissetmeme neden olur.	425	2,0729	,99378	,000
---	-----	--------	--------	------

Araştırmanın “engellilik” bölümünde verilen yanıtlar incelendiğinde; katılımcıların, İzmir’de engelli bireylere yönelik istihdam olanaklarının düşük olduğunu düşündükleri ($\bar{X}$: 3,43) ve İzmir’in engelli bireylerin gündelik yaşamlarını etkin şekilde sürdürebilmeleri için uygun donanımına sahip olduğu ifadesine katılmadıkları ($\bar{X}$: 2,60) görülmektedir.

Katılımcılar, engelli bireylerin eğitim olanaklarından diğer bireyler ile eşit düzeyde faydalanabilmektedir ifadesi karşısında kararsız ($\bar{X}$: 2,69) bir tutuma sahip olmakla birlikte, çalışma arkadaşlarının engelli olmasının yaptıkları işin verimliliğini düşüreceği ifadesine katılmamaktadır. ($\bar{X}$: 1,92) Katılımcıların zihinsel engellilik özelinde yöneltilen “komşumun zihinsel engelinin bulunması kendimi tedirgin hissetmeme neden olur” ifadesine de katılmadıkları ($\bar{X}$: 2,07) görülmektedir.

Katılımcıların engelli bir çalışma arkadaşına sahip olmalarının yaptıkları işin verimliliğini olumsuz yönde etkilemeyeceğini ve komşularının zihinsel engelli bir birey olmasının tedirginlik yaratacak bir neden olmadığını ifade etmeleri, engelli bireylere yönelik ayrımcılığa karşı bir tutuma sahip olmaları bakımından oldukça olumlu görülmektedir. Ancak, katılımcıların engelli bir çalışma arkadaşının yaptıkları işin verimliliğini azaltacağını düşünmemelerine karşın, İzmir’de engelli bireylere yönelik istihdam olanaklarının düşük olduğu ifadesine katıldıkları görülmektedir. Bu durum İzmir’de istihdam olanaklarının engelli bireyler için kapsayıcı politikalar içerecek şekilde genişletilmesi gerektiğini göstermektedir. Bununla birlikte katılımcıların, İzmir’in engelli bireylerin gündelik yaşamlarını etkin şekilde sürdürebilmeleri için uygun donanımına sahip olmadığını düşünmeleri ve engelli bireylerin eğitim olanaklarından diğer bireyler ile eşit düzeyde faydalanabildiği ifadesi karşısında kararsız kalmaları, İzmir’de engelli bireyleri gündelik kent yaşamında yalıtılmışlık duygusundan kurtararak aktif bireyler haline getirecek, başkalarının yardımına ihtiyaç duymaksızın kentsel erişilebilirliklerini arttıracak ve temel bir hak olan eğitim hakkından mahrum kalmamaları için kentteki

tüm okullarda uygun donanımı sağlayacak somut ve kararlı adımlar atılmasına ihtiyaç duyulduğu şeklinde yorumlanabilmektedir.

Tablo 11: Göç ve Etnik Kimlik İle İlgili İfadelere İlişkin Veriler

Göç ve Etnik Kimlik				
İfadeler	Katılımcı Sayısı	Ortalama $\bar{X}$	Standart Sapma	Anlamlılık Düzeyi
Farklı ülkelerden göç ile gelen yabancılar, yaşadığım kentin kültürel birikimini zayıflatmaktadır.	425	3,5671	1,22699	,000
Yoksul bir ülkeden göç ile gelen yabancılar, yaşadığım kentin güvenliğini olumsuz etkilemektedir.	425	3,8682	1,04003	,000
Yoksul bir ülkeden göç ile gelen yabancılar, kentin eğitim ve sağlık hizmetlerinden yerli halk ile eşit düzeyde faydalanmalıdır.	425	3,3271	1,17113	,000
Yoksul bir ülkeden göç ile gelen yabancılar, ülkenin mevcut iş gücü üzerinde tehdit yaratmaktadır.	425	3,7600	,99943	,000
Yoksul bir ülkeden göç ile gelen yabancı sayısının sınırlandırılması gerektiğini düşünüyorum.	425	4,2000	,95661	,000
Zengin ülkelerden göç ile gelen yabancı sayısının sınırlandırılması gerektiğini düşünüyorum.	425	3,5482	1,18884	,000
Herkesin aynı kültür ve gelenekleri paylaşmasının ülke için daha olumlu olacağını düşünüyorum.	425	2,8729	1,25812	,038

Farklı bir ırk veya etnik gruptan bir bireyle arkadaşlık kurmada tereddüt yaşarım.	425	1,9906	,94913	,000
Bazı ırk veya etnik grupların diğerlerinden daha az zeki olduğunu düşünüyorum.	425	2,1835	1,15710	,000

Araştırmanın “göç ve etnik kimlik” bölümünde yer alan ifadelerle ilişkin yanıtlar incelendiğinde katılımcıların, farklı ülkelerden göç ile gelen yabancıların İzmir’in kültürel birikimini zayıflattığını ($\bar{X}$: 3,56), yoksul ülkelere göç ile gelen kişilerin İzmir’in güvenliğini olumsuz etkilediğini ($\bar{X}$: 3,86) ve yoksul ülkelere göç ile gelen kişilerin ülkenin mevcut iş gücü üzerinde tehdit yarattığını ($\bar{X}$: 3,76) belirttikleri görülmektedir. Katılımcıların, yoksul bir ülkeden göç ile gelen kişilerin kentin eğitim ve sağlık hizmetlerinden yerli halk ile eşit düzeyde faydalanması noktasında ise kararsız ($\bar{X}$: 3,32) oldukları görülmektedir. Belirtilen verilere paralel şekilde, katılımcıların “yoksul ülkelere göç ile gelen yabancı sayısının sınırlandırılması gerektiğini düşünüyorum” ifadesine yüksek düzeyde katılmakla birlikte ($\bar{X}$: 4,20), “zengin ülkelere göç ile gelen yabancı sayısının sınırlandırılması gerektiğini düşünüyorum” ifadesine de katıldıkları ($\bar{X}$: 3,54) görülmektedir. Bununla birlikte katılımcılar, “herkesin aynı kültür ve gelenekleri paylaşmasının ülke için daha olumlu olacağını düşünüyorum” ifadesi karşısında kararsız kalırken, farklı bir ırk veya etnik gruptan bireyle arkadaşlık kurmada tereddüt yaşamayacaklarını ($\bar{X}$: 1,99) ve bazı ırk veya etnik grupların diğerlerinden daha az zeki olduğunu düşünmediklerini ($\bar{X}$: 2,18) belirtmektedir.

Belirtilen verilerden hareketle, katılımcıların gerek kent kimliği ve güvenliği gerekse de ülke ekonomisi açısından göçmenlere karşı olumsuz bir tutum içerisinde bulunduğu ancak bu durumun etnik grup ya da ırksal farklılığa dayandırılmaktan ziyade yoksulluk ile ilişkilendirilebileceği görülmektedir. Nitekim “göç ve etnik kimlik” bölümünde yöneltilen ifadeler içerisinde katılımcıların, en yüksek derece ile “yoksul ülkelere göç ile gelen yabancı sayısının sınırlandırılması gerektiğini düşünüyorum” şeklindeki ifadeye katıldıkları görülmektedir. Bununla birlikte katılımcıların “herkesin aynı kültür ve gelenekleri paylaşmasının ülke için daha

olumlu olacağını düşünüyorum” ifadesi karşısında kararsız kalmaları da katılımcıların çok kültürlülüğü ülkenin kültürel zenginliği olarak görme bakımından ne olumlu ne de olumsuz bir tutum içerisinde oldukları şeklinde yorumlanabilmektedir.

Bu noktada, İzmir kentinde toplumsal dayanışma ve bütünleşme kültüründe göçe ilişkin sorunların oldukça önemli bir yer edindiğini, gerek ülkenin gerekse de yerel yönetimlerin göç politikalarının yerli halkın taleplerini de dikkate alacak şekilde düzenlenmesi gerektiğini ve birlikte yaşama kültürünü geliştirmenin bu politikaların odak noktası haline getirilmesine ihtiyaç duyulduğunu ifade etmek mümkündür.

Tablo 12: Mekânsal Ayrışma İle İlgili İfadelere İlişkin Veriler

Mekânsal Ayrışma				
İfadeler	Katılımcı Sayısı	Ortalama $\bar{X}$	Standart Sapma	Anlamlılık Düzeyi
Yaşadığım kentte "asla oturmam" dediğim alanlar bulunmaktadır.	425	3,8612	1,14390	,000
Oturduğum mahalleyi seçme nedenim gelir düzeyime uygun olmasıdır.	425	3,3341	1,11439	,000
Yoksulların yaşadığı mahallelerde genellikle zenginler yaşamamaktadır.	425	3,9600	,99328	,000
Yoksulların yaşadığı bir mahallede yaşamak istemem. Çünkü yoksul mahallelerde kentsel hizmet yetersizdir.	425	3,3835	1,12904	,000
Yaşadığım kentte erişme olanağımın bulunmadığı özel güvenli site bulundğunu düşünüyorum.	425	3,7506	1,02511	,000
Yaşadığım kentteki özel güvenli site sayısının giderek arttığını düşünüyorum.	425	3,9718	,92612	,000

Mekânsal ayrışma ile ilgili yöneltilen ifadelere katılımcıların verdikleri yanıtlar incelendiğinde ilk olarak, katılımcıların İzmir’de “asla oturmam” dedikleri alanlar bulunduğu ($\bar{X}$: 3,86) görülmektedir. Katılımcılar, “oturduğum mahalleyi seçme nedenim gelir düzeyime uygun olmasıdır.” ifadesi karşısında kararsız kalırken, ($\bar{X}$: 3,33) yoksulların yaşadığı mahallelerde genellikle zenginlerin yaşamadıkları ifadesine büyük bir oranda katılmaktadır. ($\bar{X}$: 3,96) Katılımcılar, “yoksulların yaşadığı bir mahallede yaşamak istemem. Çünkü yoksul mahallelerde kentsel hizmet yetersizdir.” ifadesine ise kararsız ($\bar{X}$: 3,38) görüş bildirmektedir. Bununla birlikte katılımcıların, İzmir’de erişme olanaklarının bulunmadığı özel güvenli siteler bulunduğunu ($\bar{X}$: 3,75) ve İzmir’deki özel güvenli site sayısının giderek arttığını düşündükleri ($\bar{X}$: 3,97) görülmektedir.

Belirtilen veriler ışığında katılımcıların İzmir’de “asla oturmam” dediği alanların bulunması, kentin bazı alanlarının güvenlikten yoksun, kentsel hizmet bakımından yetersiz ve sağlıklı çevresel koşullardan uzak olduğunu, bu nedenle kişilerin İzmir’deki her alanı aynı ölçüde yaşanabilir bulmadıkları şeklinde yorumlanabilmektedir. Katılımcıların yoksul mahallelerde genellikle zengin kişilerin yaşamadığını düşünmesi de İzmir’de yoksul ve zengin kesim arasındaki mekânsal ayrışmanın yüksek düzeyde hissedildiğini ve gelir dağılımındaki düzensizliğin kentsel mekânda kutuplaşma ile sonuçlandığını göstermektedir. Bununla birlikte katılımcıların “oturduğum mahalleyi seçme nedenim gelir düzeyime uygun olmasıdır” ve “yoksulların yaşadığı bir mahallede yaşamak istemem. Çünkü yoksul mahallelerde kentsel hizmet yetersizdir.” ifadelerine kararsız görüş bildirmeleri, yaşam alanının belirlenmesinde gelir düzeyinin yadsınamaz önemde olmasıyla birlikte diğer birçok etkenin de etkili olabileceği ve katılımcıların yoksul mahallelerde kentsel hizmetlerin yeterliliği noktasında fikir sahibi olmadıkları şeklinde açıklanabilmektedir.

Son yıllarda mekânsal ayrışmanın kentteki temel tezahürleri haline gelen özel güvenli sitelere yönelik ifadelere verilen yanıtlar ise İzmir’de mekânsal ayrışmayı değerlendirmede önemli görülmektedir. Bu bağlamda katılımcıların, İzmir’de erişme olanaklarının bulunmadığı özel güvenli siteler bulunduğunu ve bu sitelerin sayısının giderek arttığını belirtmeleri, toplumsal dayanışma ve bütünleşme

kültüründe yaşanan çözümlenin kentsel mekânı da bu çözümme doğrultusunda etkilediği ve dönüştürdüğü şeklinde yorumlanabilmektedir.

3.7.3. Araştırmada Verilen Yanıtların Cinsiyet İle İlişkisi

Araştırma kapsamında yöneltilen ifadelere katılımcıların vermiş oldukları yanıtların, katılımcıların cinsiyetlerine göre değişkenlik gösterip göstermediğini analiz etmede Bağımsız Örneklem T Testi'nden (Independent Samples Test) faydalanılmıştır. Bu kapsamda ilk olarak Levene Testi'nde Sig. değerlerine bakılarak varyansların homojen dağılıp dağılmadığı tespit edilmiş ve T testinde yer alan sig-2 değerleri, varyansların dağılımına göre analiz edilmiştir. Bu değerler aşağıdaki tablolarda yer almaktadır.

Tablo 13: “ Toplumsal Cinsiyet” İfadeleri İçin Bağımsız Örneklem T Testi

İfadeler	Cinsiyet	Katılımcı Sayısı	Ortalama $\bar{X}$	Standart Sapma	P değeri
Yaşadığım kentte kadınlar gece saatlerinde dışarıya çıktıklarında güvencedir.	Kadın	250	3,1120	1,12093	,240
	Erkek	175	3,2400	1,07725	
Yaşadığım kentte kadınlar ve erkekler kentin istihdam olanaklarından eşit düzeyde faydalanmaktadır.	Kadın	250	3,2440	1,11600	,023
	Erkek	175	3,4857	1,01629	
Yaşadığım kentte kadınların kendilerini tehdit altında hissedebileceği alanlar bulunmaktadır.	Kadın	250	3,5120	1,18638	,415
	Erkek	175	3,6057	1,13410	
Yaşadığım kentte kadınların kent merkezinde görünürlükleri fazladır.	Kadın	250	4,0440	,91510	,282
	Erkek	175	4,1371	,81899	

Yaşadığım kentte kadınlar ev ve aile yaşamı ile sınırlandırılmıştır.	Kadın	250	2,1640	,94055	,148
	Erkek	175	2,0343	,85700	
Kadınlar ile erkekler kentsel karar alma süreçlerine eşit düzeyde katılım sağlamaktadır.	Kadın	250	3,2880	1,00053	,401
	Erkek	175	3,3714	1,01386	

Tablo 13’de yer alan veriler incelendiğinde, “yaşadığım kentte kadınlar gece saatlerinde dışarıya çıktıklarında güvendedir.”, “yaşadığım kentte kadınların kendilerini tehdit altında hissedebileceği alanlar bulunmaktadır.”, “yaşadığım kentte kadınların kent merkezinde görünürlükleri fazladır.”, “yaşadığım kentte kadınlar ev ve aile yaşamı ile sınırlandırılmıştır.” ve “kadınlar ile erkekler kentsel karar alma süreçlerine eşit düzeyde katılım sağlamaktadır.” ifadelerine yönelik katılımcıların verdikleri yanıtlarda cinsiyete göre bir farklılaşma saptanmamıştır. ($p>0,05$) Bununla birlikte “yaşadığım kentte kadınlar ve erkekler kentin istihdam olanaklarından eşit düzeyde faydalanmaktadır.” şeklindeki ifadeye verilen yanıtlarda kadın ve erkekler arasında istatistiki olarak anlamlı düzeyde bir farklılaşma görülmüştür. ($p<0,05$) Nitekim bu ifadeye yönelik ortalama değerlerine bakıldığında, kadın katılımcıların yanıtlarının ortalaması $\bar{X}$: 3,24 iken; erkek katılımcıların ortalaması $\bar{X}$: 3,48’dir. Bu bağlamda kadın katılımcılar, İzmir’de kentin istihdam olanaklarından erkekler ile eşit düzeyde faydalanabildikleri ifadesi karşısında kararsızken; erkek katılımcılar, İzmir’in istihdam olanaklarının kadın ve erkekler için eşit düzeyde olduğunu düşünmektedir.

Tablo 14: “Cinsel Kimlik” İfadeleri İçin Bağımsız Örneklem T Testi

İfadeler	Cinsiyet	Katılımcı Sayısı	Ortalama $\bar{X}$	Standart Sapma	P değeri
Komşumun eşcinsel bir birey olmasından rahatsızlık duymam.	Kadın	250	3,8880	1,14573	,001
	Erkek	175	3,4857	1,24502	

Eşcinsel bireylerin çocuk tacizi, tecavüzü gibi sapkın cinsel eylemler gerçekleştirme ihtimali daha yüksektir.	Kadın	250	1,9800	,93761	,000
	Erkek	175	2,3600	1,11500	
Eşcinsel bireylerin psikolojik tedaviye zorlanması gerektiğini düşünüyorum.	Kadın	250	2,0480	,98467	,005
	Erkek	175	2,3543	1,16962	
Kamu idaresi seçimlerinde eşcinsel bir adayı destekleyebilirim.	Kadın	250	3,5480	1,21557	,001
	Erkek	175	3,1257	1,24853	
Eşcinselliğin giderek kabul görmesi toplumumuzda ahlaki yozlaşmaya neden olmaktadır.	Kadın	250	2,3480	1,18343	,010
	Erkek	175	2,6514	1,19803	

Tablo 14’de yer alan veriler incelendiğinde, katılımcılara “cinsel kimlik” bölümünde yöneltilen tüm ifadeler kadın ve erkek katılımcıların vermiş oldukları yanıtların istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaştığı gözlenmektedir. ($p<0,05$)

İlk olarak “komşumun eşcinsel bir birey olmasından rahatsızlık duymam” ifadesine kadın ve erkek katılımcıların vermiş oldukları yanıtların ortalamasına bakıldığında, kadın katılımcıların yanıtlarının ortalaması $\bar{X}$: 3,88 iken; erkek katılımcıların $\bar{X}$: 3,48 olduğu görülmektedir. Bu bakımdan kadın katılımcılar, “komşumun eşcinsel bir birey olmasından rahatsızlık duymam” ifadesine erkek katılımcılara oranla daha yüksek seviyede katılmaktadır. İkinci olarak “eşcinsel bireylerin çocuk tacizi, tecavüzü gibi sapkın cinsel eylemler gerçekleştirme ihtimali daha yüksektir.” şeklindeki ifadeye verilen yanıtların ortalamalarına bakıldığında, bu ifadeye kadın katılımcıların ($\bar{X}$: 1,98), erkek katılımcılara kıyasla ($\bar{X}$: 2,36) daha yüksek seviyede karşı çıktıkları görülmektedir. Üçüncü olarak “eşcinsel bireylerin psikolojik tedaviye zorlanması gerektiğini düşünüyorum” şeklindeki ifadeye verilen yanıtların ortalaması dikkate alındığında, bu ifadeye kadın katılımcıların ($\bar{X}$: 2,04), erkek katılımcılara kıyasla ($\bar{X}$: 2,35) daha yüksek seviyede katılmadıkları görülmektedir. Bununla birlikte, “kamu idaresi seçimlerinde eşcinsel bir adayı

destekleyebilirim.” ifadesine verilen yanıtların ortalamalarına bakıldığında, kadın katılımcıların bu ifadeye katıldıkları ($\bar{X}$: 3,54); erkek katılımcıların ise kamu idaresi seçimlerinde eşcinsel bir adayı destekleme noktasında kararsız kaldıkları ($\bar{X}$: 3,12) görülmektedir. Son olarak, “eşcinselliğin giderek kabul görmesi toplumumuzda ahlaki yozlaşmaya neden olmaktadır.” ifadesine yönelik yanıtların ortalamasına bakıldığında kadın katılımcıların bu ifadeye katılmadıkları ($\bar{X}$: 2,34); erkek katılımcıların ise bu ifadeye kararsız görüş bildirdikleri ($\bar{X}$: 2,65) görülmektedir.

Tablo 15: “Yoksulluk” İfadeleri İçin Bağımsız Örneklem T Testi

İfadeler	Cinsiyet	Katılımcı Sayısı	Ortalama $\bar{X}$	Standart Sapma	P Değeri
Yaşadığım kentte yüksek gelirli ve düşük gelirli kişiler arasındaki gelir farkı büyüktür.	Kadın	250	3,9720	,87077	,019
	Erkek	175	4,1771	,89542	
Yoksulluk kişinin tembel olması veya iş beğenmemesi durumuyla ilişkilidir.	Kadın	250	2,3480	1,05039	,031
	Erkek	175	2,5771	1,11084	
Komşumun yoksul olması beni tedirgin eder.	Kadın	250	2,7400	1,23876	,981
	Erkek	175	2,7371	1,21747	
Yoksul kişiler suç işlemeye daha yatkındır.	Kadın	250	2,4040	1,05700	,001
	Erkek	175	2,7486	1,13192	
Yaşadığım kentte yoksul kişilere yönelik toplumsal destek yeterli düzeydedir.	Kadın	250	2,2120	,93518	,456
	Erkek	175	2,2800	,90744	
Herhangi bir nedenle yoksul hale gelirim toplumsal ilişkilerimin zayıflayacağını düşünüyorum.	Kadın	250	3,2040	1,16955	,452
	Erkek	175	3,2914	1,18936	

Araştırmanın “yoksulluk” bölümünde yer alan ifadelere katılımcıların vermiş oldukları yanıtların cinsiyetlerine göre farklılık gösterip göstermediği incelendiğinde, “komşumun yoksul olması beni tedirgin eder.”, “yaşadığım kentte yoksul kişilere yönelik toplumsal destek yeterli düzeydedir.” ve “herhangi bir nedenle yoksul hale gelirim toplumsal ilişkilerimin zayıflayacağını düşünüyorum.” ifadelerine verilen yanıtlarda kadın ve erkek katılımcılar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmamıştır. ($p>0,05$) Bununla birlikte, “yaşadığım kentte yüksek gelirli ve düşük gelirli kişiler arasındaki gelir farkı büyüktür.”, “yoksulluk kişinin tembel olması veya iş beğenmemesi durumuyla ilişkilidir.” ve “yoksul kişiler suç işlemeye daha yatkındır.” ifadelerine verilen yanıtlarda kadın ve erkek katılımcıların istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaştıkları görülmektedir. ($p<0,05$) İlk olarak, “yaşadığım kentte yüksek gelirli ve düşük gelirli kişiler arasındaki gelir farkı büyüktür.” ifadesine verilen yanıtların ortalamalarına bakıldığında, bu ifadeye erkek katılımcıların ($\bar{X}$: 4,17), kadın katılımcılara kıyasla ($\bar{X}$: 3,97) daha yüksek seviyede katıldıkları görülmektedir. İkinci olarak, “yoksulluk, kişinin tembel olması veya iş beğenmemesi durumuyla ilişkilidir.” ifadesine verilen yanıtların ortalaması incelendiğinde, bu ifadeye kadın katılımcıların ($\bar{X}$: 2,34) erkek katılımcılara kıyasla ($\bar{X}$: 2,57) daha yüksek seviyede katılmadıkları görülmektedir. Son olarak, “yoksul kişiler suç işlemeye daha yatkındır.” ifadesine verilen yanıtların ortalaması dikkate alındığında, kadın katılımcıların bu ifadeye katılmadıkları ($\bar{X}$: 2,40); erkek katılımcıların ise bu ifade karşısında kararsız görüş bildirdikleri ($\bar{X}$: 2,74) söylenebilmektedir.

Tablo 16: “Engellilik” İfadeleri İçin Bağımsız Örneklem T Testi

İfadeler	Cinsiyet	Katılımcı Sayısı	Ortalama $\bar{X}$	Standart Sapma	P Değeri
Yaşadığım kentte engelli bireylere yönelik istihdam olanakları düşüktür.	Kadın	250	3,4160	1,05803	,726
	Erkek	175	3,4514	,98067	

Yaşadığım kent, engelli bireylerin gündelik yaşamlarını etkin şekilde sürdürebilmeleri için uygun donanıma sahiptir.	Kadın	250	2,5560	1,02129	,200
	Erkek	175	2,6857	1,03311	
Engelli bireyler, eğitim olanaklarından diğer bireyler ile eşit düzeyde faydalanabilmektedir.	Kadın	250	2,6640	1,06378	,513
	Erkek	175	2,7314	1,01816	
Çalışma arkadaşımın engelli olması yaptığımız işin verimliliğini düşürür.	Kadın	250	1,8480	,91006	,033
	Erkek	175	2,0343	,84348	
Komşumun zihinsel engelinin bulunması kendimi tedirgin hissetmeme neden olur.	Kadın	250	2,0640	1,01589	,825
	Erkek	175	2,0857	,96405	

Araştırmanın engellilik bölümünde yer alan ifadelerle ilişkin katılımcıların vermiş oldukları yanıtların cinsiyet değişkenine göre farklılık gösterip göstermediği incelendiğinde; “yaşadığım kentte engelli bireylere yönelik istihdam olanakları düşüktür.”, “yaşadığım kent, engelli bireylerin gündelik yaşamlarını sürdürebilmeleri için uygun donanıma sahiptir.” “engelli bireyler, eğitim olanaklarından diğer bireyler ile eşit düzeyde faydalanabilmektedir.” ve “komşumun zihinsel engelinin bulunması kendimi tedirgin hissetmeme neden olur.” ifadelerine verilen yanıtların katılımcıların cinsiyetlerine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmektedir. ($p>0,05$) Bununla birlikte “çalışma arkadaşımın engelli olması yaptığımız işin verimliliğini düşürür.” ifadesine kadın ve erkek katılımcıların verdikleri yanıtların istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaştığı saptanmıştır. ($p<0,05$) Söz konusu ifadeye verilen yanıtların ortalama değerlerine bakıldığında da, bu ifadeye kadın katılımcıların ($\bar{X}$: 1,84), erkek katılımcılardan ($\bar{X}$: 2,03) daha yüksek düzeyde katılmadıkları görülmektedir.

Tablo 17: “Göç ve Etnik Kimlik” İfadeleri İçin Bağımsız Örneklem T Testi

İfadeler	Cinsiyet	Katılımcı Sayısı	Ortalama $\bar{X}$	Standart Sapma	P Değeri
Farklı ülkelerden göç ile gelen yabancılar, yaşadığım kentin kültürel birikimini zayıflatmaktadır.	Kadın	250	3,5120	1,24259	,269
	Erkek	175	3,6457	1,20353	
Yoksul bir ülkeden göç ile gelen yabancılar, yaşadığım kentin güvenliğini olumsuz etkilemektedir.	Kadın	250	3,8280	1,03668	,341
	Erkek	175	3,9257	1,04506	
Yoksul bir ülkeden göç ile gelen yabancılar, kentin eğitim ve sağlık hizmetlerinden yerli halk ile eşit düzeyde faydalanmalıdır.	Kadın	250	3,2520	1,16358	,114
	Erkek	175	3,4343	1,17687	
Yoksul bir ülkeden göç ile gelen yabancılar, ülkenin mevcut iş gücü üzerinde tehdit yaratmaktadır.	Kadın	250	3,7240	1,00990	,375
	Erkek	175	3,8114	,98488	
Yoksul bir ülkeden göç ile gelen yabancı sayısının sınırlandırılması gerektiğini düşünüyorum.	Kadın	250	4,1840	,95593	,681
	Erkek	175	4,2229	,95985	

Zengin ülkelerden göç ile gelen yabancı sayısının sınırlandırılması gerektiğini düşünüyorum.	Kadın	250	3,5560	1,17831	,872
	Erkek	175	3,5371	1,20704	
Herkesin aynı kültür ve gelenekleri paylaşmasının ülke için daha olumlu olacağını düşünüyorum.	Kadın	250	2,8680	1,22334	,923
	Erkek	175	2,8800	1,30973	
Farklı bir ırk veya etnik gruptan bir bireyle arkadaşlık kurmada tereddüt yaşarım.	Kadın	250	1,9920	,93993	,971
	Erkek	175	1,9886	,96483	
Bazı ırk veya etnik grupların diğerlerinden daha az zeki olduğunu düşünüyorum.	Kadın	250	2,1240	1,13922	,205
	Erkek	175	2,2686	1,18024	

Araştırmanın “göç ve etnik kimlik” bölümünde yer alan ifadelerle verilen yanıtların katılımcıların cinsiyetine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelendiğinde, bu bölümde yer alan ifadelerle verilen yanıtların katılımcıların cinsiyetine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmektedir. ($p>0,05$)

Tablo 18: “Mekânsal Ayırışma” İfadeleri İçin Bağımsız Örneklem T Testi

İfadeler	Cinsiyet	Katılımcı Sayısı	Ortalama $\bar{X}$	Standart Sapma	P Değeri
Yaşadığım kentte "asla oturmam" dediğim alanlar bulunmaktadır.	Kadın	250	3,9280	1,11345	,150
	Erkek	175	3,7657	1,18272	
Oturduğum mahalleyi seçme nedenim gelir düzeyime uygun olmasıdır.	Kadın	250	3,2600	1,11956	,101
	Erkek	175	3,4400	1,10151	

Yoksulların yaşadığı mahallelerde genellikle zenginler yaşamamaktadır.	Kadın	250	3,8960	1,03609	,112
	Erkek	175	4,0514	,92394	
Yoksulların yaşadığı bir mahallede yaşamak istemem. Çünkü yoksul mahallelerde kentsel hizmet yetersizdir.	Kadın	250	3,2760	1,13356	,019
	Erkek	175	3,5371	1,10773	
Yaşadığım kentte erişme olanağımın bulunmadığı özel güvenlikli siteler bulunduğunu düşünüyorum.	Kadın	250	3,7600	1,04440	,821
	Erkek	175	3,7371	,99974	
Yaşadığım kentteki özel güvenlikli site sayısının giderek arttığını düşünüyorum.	Kadın	250	3,9800	,97540	,827
	Erkek	175	3,9600	,85339	

Araştırmanın “mekânsal ayrışma” bölümünde yöneltilen ifadelere katılımcıların vermiş oldukları yanıtların cinsiyet değişkenine göre farklılık gösterip göstermediği incelendiğinde, “yaşadığım kentte asla oturmam dediğim alanlar bulunmaktadır.”, “oturduğum mahalleyi seçme nedenim gelir düzeyime uygun olmasıdır.”, “yoksulların yaşadığı mahallelerde genellikle zenginler yaşamamaktadır.”, “yaşadığım kentte erişme olanağımın bulunmadığı özel güvenlikli siteler bulunduğunu düşünüyorum.” ve “yaşadığım kentteki özel güvenlikli site sayısının giderek arttığını düşünüyorum.” ifadelerine verilen yanıtların katılımcıların cinsiyetlerine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmektedir. ($p>0,05$) Bununla birlikte mekânsal ayrışma bölümünde katılımcılara yöneltilen “yoksulların yaşadığı bir mahallede yaşamak istemem. Çünkü yoksul mahallelerde kentsel hizmet yetersizdir.” ifadesine verilen yanıtların, katılımcıların cinsiyetlerine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir. ($p<0,05$) Bu ifadeye katılımcıların verdikleri yanıtların ortalamasına bakıldığında da, kadın katılımcıların bu ifade karşısında kararsız kaldıkları ($\bar{X}$: 3,27), erkek katılımcıların ise söz konusu ifadeye katıldıkları ($\bar{X}$: 3,53) görülmektedir.

3.7.4. Araştırmada Verilen Yanıtların Yaş İle İlişkisi

Araştırma kapsamında yöneltilen ifadelere katılımcıların vermiş oldukları yanıtların, katılımcıların yaş durumuna göre değişkenlik gösterip göstermediğini analiz etmede One Way Anova testinden faydalanılmıştır. Bu test kapsamında ilk olarak Levene Testi'nde yer alan p değerine bakılarak varyansların homojenlik durumu incelenmiş, varyansların homojen olmadığı durumlarda Anova testinin devam ettirilemeyeceği saptanarak Kruskal Wallis Testi uygulanmıştır. Varyansların homojen olup olmaması kıstasıyla faydalanılan p değerinin hangi teste ait olduğuna tablolarda yer verilmiştir. Söz konusu testlere ilişkin veriler aşağıdaki tablolarda yer almaktadır.

Tablo 19: “Toplumsal Cinsiyet” İle İlgili İfadelere Verilen Yanıtların Yaşa Göre Dağılımı

İfadeler	Yaş	Katılımcı Sayısı	Ortalama $\bar{X}$	Standart Sapma	P Değeri
Yaşadığım kentte kadınlar gece saatlerinde dışarıya çıktıklarında güvencedir.	18-34	182	3,0440	1,02361	,048 (Kruskal Wallis)
	35-54	173	3,2948	1,13087	
	55+	70	3,1571	1,21149	
	Toplam	425	3,1647	1,10367	
Yaşadığım kentte kadınlar ve erkekler kentin istihdam olanaklarından eşit düzeyde faydalanmaktadır.	18-34	182	3,2692	1,11198	,473 (One Way Anova)
	35-54	173	3,3988	1,06607	
	55+	70	3,4000	1,04118	
	Toplam	425	3,3435	1,08141	
Yaşadığım kentte kadınların kendilerini tehdit altında hissedebileceği alanlar bulunmaktadır.	18-34	182	3,8132	1,13129	,000 (One Way Anova)
	35-54	173	3,3526	1,15005	
	55+	70	3,3571	1,16763	
	Toplam	425	3,5506	1,16470	
Yaşadığım kentte kadınların kent merkezinde görünürlükleri fazladır.	18-34	182	4,0989	,91706	,548 (Kruskal Wallis)
	35-54	173	4,0694	,91869	
	55+	70	4,0714	,64429	
	Toplam	425	4,0824	,87701	

Yaşadığım kentte kadınlar ev ve aile yaşamı ile sınırlandırılmıştır.	18-34	182	2,1813	,96060	,458 (Kruskal Wallis)
	35-54	173	2,0462	,84092	
	55+	70	2,0857	,92850	
	Toplam	425	2,1106	,90830	
Kadınlar ile erkekler kentsel karar alma süreçlerine eşit düzeyde katılım sağlamaktadır.	18-34	182	3,2802	,99920	,734 (One Way Anova)
	35-54	173	3,3642	1,00596	
	55+	70	3,3286	1,03169	
	Toplam	425	3,3224	1,00569	

Araştırmanın “toplumsal cinsiyet” bölümünde yöneltilen ifadelere katılımcıların vermiş oldukları yanıtların yaş değişkenine göre farklılık gösterip göstermediği incelendiğinde, istatistiksel olarak farklılaşan ifadenin “yaşadığım kentte kadınların kendilerini tehdit altında hissedebileceği alanlar bulunmaktadır.” ifadesi olduğu görülmektedir. ($p < 0,05$) Bu ifadenin varyans dağılımı homojen olduğu için, bu ifadeye verilen yanıtların hangi yaş grupları arasında farklılaştığını saptamada Gabriel Testi’nden faydalanılmıştır. Bu test kapsamında “yaşadığım kentte kadınların kendilerini tehdit altında hissedebileceği alanlar bulunmaktadır.” ifadesine verilen yanıtların 18-34 yaş grubu ile 35-54 yaş grubu arasında, 18-34 yaş grubu ile 55 yaş ve üzeri yaş grubu arasında farklılaştığı görülmektedir. Dolayısıyla bu ifadeye verilen yanıtları farklılaştıran grubun 18-34 yaş grubu kişilerden oluştuğunu ifade etmek mümkündür. Nitekim katılımcıların vermiş oldukları yanıtların ortalamalarına bakıldığında da 18-34 yaş grubunun bu ifadeye katıldıkları, diğer yaş gruplarının ise bu ifade karşısında kararsız kaldıkları görülmektedir.

Tablo 20: “Cinsel Kimlik” İle İlgili İfadelere Verilen Yanıtların Yaşa Göre Dağılımı

İfadeler	Yaş	Katılımcı Sayısı	Ortalama $\bar{X}$	Standart Sapma	P Değeri
Komşumun eşcinsel bir birey olmasından rahatsızlık duymam.	18-34	182	3,8736	1,26599	,059 (One Way Anova)
	35-54	173	3,6474	1,15510	
	55+	70	3,5143	1,11307	
	Toplam	425	3,7224	1,20263	

Eşcinsel bireylerin çocuk tacizi, tecavüzü gibi sapkın cinsel eylemler gerçekleştirme ihtimali daha yüksektir.	18-34	182	2,0220	1,10726	,137 (One Way Anova)
	35-54	173	2,2139	,95566	
	55+	70	2,2429	,98445	
	Toplam	425	2,1365	1,03030	
Eşcinsel bireylerin psikolojik tedaviye zorlanması gerektiğini düşünüyorum.	18-34	182	2,0330	1,11197	,034 (One Way Anova)
	35-54	173	2,2312	1,02512	
	55+	70	2,4000	1,05501	
	Toplam	425	2,1741	1,07405	
Kamu idaresi seçimlerinde eşcinsel bir adayı destekleyebilirim.	18-34	182	3,5220	1,29898	,098 (One Way Anova)
	35-54	173	3,2428	1,16590	
	55+	70	3,3143	1,26883	
	Toplam	425	3,3741	1,24529	
Eşcinselliğin giderek kabul görmesi toplumumuzda ahlaki yozlaşmaya neden olmaktadır.	18-34	182	2,3516	1,26904	,117 (One Way Anova)
	35-54	173	2,5145	1,12378	
	55+	70	2,6857	1,16149	
	Toplam	425	2,4729	1,19742	

Araştırmanın “cinsel kimlik bölümünde yöneltilen ifadelere katılımcıların vermiş oldukları yanıtların yaş değişkenine göre farklılık gösterip göstermediği incelendiğinde, “eşcinsel bireylerin psikolojik tedaviye zorlanması gerektiğini düşünüyorum.” ifadesine verilen yanıtların katılımcıların yaş durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir. ($p<0,05$) Bu ifadenin varyans dağılımı homojen olduğu için Gabriel Testi’nden faydalanılarak, verilen yanıtların hangi gruplar arasında farklılaştığı incelenmiştir. Gabriel Testi sonuçlarında, “eşcinsel bireylerin psikolojik tedaviye zorlanması gerektiğini düşünüyorum.” ifadesine verilen yanıtların 18-34 yaş grubu ile 55 yaş ve üzeri yaş grubu arasında farklılaştığı görülmektedir. Söz konusu ifadeye verilen yanıtların ortalaması incelendiğinde de, bu ifadeye 18-34 yaş grubunun, 55 yaş ve üzeri

gruptan daha yüksek düzeyde katılmadığı görülmektedir. Bu bakımdan genç ve orta yaş- üzeri yaş grupları arasında cinsel kimliğe yönelik tutumun farklılaştığını ifade etmek mümkündür. Bu tutum farklılığı “cinsel kimlik” bölümünde yöneltilen tüm ifadelerle verilen yanıtların ortalamalarında da açıkça görülmektedir.

Tablo 21: “Yoksulluk İle İlgili İfadelere Verilen Yanıtların Yaşa Göre Dağılımı

İfadeler	Yaş	Katılımcı Sayısı	Ortalama $\bar{X}$	Standart Sapma	P Değeri
Yaşadığım kentte yüksek gelirli ve düşük gelirli kişiler arasındaki gelir farkı büyüktür.	18-34	182	4,1484	,87631	0,21 (One Way Anova)
	35-54	173	3,9133	,88823	
	55+	70	4,1714	,86764	
	Toplam	425	4,0565	,88574	
Yoksulluk kişinin tembel olması veya iş beğenmemesi durumuyla ilişkilidir.	18-34	182	2,4505	1,10512	,387 (One Way Anova)
	35-54	173	2,3757	1,08526	
	55+	70	2,5857	,99990	
	Toplam	425	2,4424	1,08031	
Komşumun yoksul olması beni tedirgin eder.	18-34	182	2,5549	1,20988	,023 (One Way Anova)
	35-54	173	2,8439	1,25473	
	55+	70	2,9571	1,16016	
	Toplam	425	2,7388	1,22860	
Yoksul kişiler suç işlemeye daha yatkındır.	18-34	182	2,6319	1,10832	,370 (One Way Anova)
	35-54	173	2,4913	1,10821	
	55+	70	2,4571	1,05893	
	Toplam	425	2,5459	1,10034	
Yaşadığım kentte yoksul kişilere yönelik toplumsal destek yeterli düzeydedir.	18-34	182	2,1209	,91440	,046 (One Way Anova)
	35-54	173	2,2948	,88254	
	55+	70	2,4143	1,01429	
	Toplam	425	2,2400	,92339	
Herhangi bir nedenle yoksul hale gelirsem toplumsal ilişkilerimin zayıflayacağını düşünüyorum.	18-34	182	3,3242	1,23009	,227 (One Way Anova)
	35-54	173	3,1214	1,11661	
	55+	70	3,3143	1,17391	
	Toplam	425	3,2400	1,17714	

Araştırmanın “yoksulluk” bölümünde yöneltlen ifadelere verilen yanıtların katılımcıların yaş durumlarına göre farklılık gösterip göstermediği incelendiğinde “yaşadığım kentte yüksek gelirli ve düşük gelirli kişiler arasındaki gelir farkı büyüktür.”, “komşumun yoksul olması beni tedirgin eder.” ve “yaşadığım kentte yoksul kişilere yönelik toplumsal destek yeterli düzeydedir.” ifadelerine verilen yanıtların katılımcıların yaş durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği görülmektedir. ($p<0,05$) Bu ifadelerin varyans dağılımları homojen olduğu için Gabriel Testi ile farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğu incelenmiştir. Buna göre “yaşadığım kentte yüksek gelirli ve düşük gelirli kişiler arasındaki gelir farkı büyüktür” ifadesine verilen yanıtların 18-34 yaş grubu ile 35-54 yaş grubu arasında farklılaştığı görülmektedir. Bu ifadeye verilen yanıtların ortalaması incelendiğinde de 18-34 yaş grubunun İzmir’de zengin ile yoksul arasındaki gelir farkının yüksek düzeyde olduğunu 35-54 yaş grubuna göre daha fazla kabul ettikleri görülmektedir.

“Komşumun yoksul olması beni tedirgin eder.” ifadesine verilen yanıtların hangi yaş grupları arasında farklılaştığına bakıldığında ise, farklılaşmanın 18-34 yaş grubu ile 55 yaş ve üzeri yaş grubu arasında olduğu görülmektedir. Bu ifadeye verilen yanıtların ortalaması incelendiğinde de, her iki yaş grubu da kararsız olmakla birlikte, 55 yaş ve üzeri yaş grubunun “komşumun yoksul olması beni tedirgin eder” ifadesine 18-34 yaş grubundan daha fazla katıldıkları görülmektedir. Ancak “yaşadığım kentte yoksul kişilere yönelik toplumsal destek yeterli düzeydedir.” ifadesine verilen yanıtların yaşa göre dağılımı One Way Anova Testi’nde anlamlı düzeyde farklılaşmakla birlikte farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğunu saptamak amacıyla yapılan Gabriel Testi’nde yaş grupları arasında bir farklılaşma saptanmamıştır.

Tablo 22: “Engellilik” İle İlgili İfadelere Verilen Yanıtların Yaşa Göre Dağılımı

İfadeler	Yaş	Katılımcı Sayısı	Ortalama $\bar{X}$	Standart Sapma	P Değeri
Yaşadığım kentte engelli bireylere yönelik istihdam olanakları düşüktür.	18-34	182	3,4011	1,06610	,207 (One Way Anova)
	35-54	173	3,3815	1,00817	
	55+	70	3,6286	,95054	
	Toplam	425	3,4306	1,02585	

Yaşadığım kent, engelli bireylerin gündelik yaşamlarını etkin şekilde sürdürebilmeleri için uygun donanıma sahiptir.	18-34	182	2,6703	1,05175	,511 (One Way Anova)
	35-54	173	2,5838	,97060	
	55+	70	2,5143	1,09997	
	Toplam	425	2,6094	1,02695	
Engelli bireyler, eğitim olanaklarından diğer bireyler ile eşit düzeyde faydalanabilmektedir.	18-34	182	2,6484	1,02320	,266 (One Way Anova)
	35-54	173	2,7861	1,03735	
	55+	70	2,5714	1,11084	
	Toplam	425	2,6918	1,04455	
Çalışma arkadaşımın engelli olması yaptığımız işin verimliliğini düşürür.	18-34	182	1,7692	,85497	,005 (One Way Anova)
	35-54	173	2,0116	,90854	
	55+	70	2,1143	,86045	
	Toplam	425	1,9247	,88700	
Komşumun zihinsel engelinin bulunması kendimi tedirgin hissetmeme neden olur.	18-34	182	1,9176	,98543	,011 (One Way Anova)
	35-54	173	2,1445	,97464	
	55+	70	2,3000	1,01224	
	Toplam	425	2,0729	,99378	

“Engellilik” ile ilgili ifadelere katılımcıların vermiş oldukları yanıtların yaş durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelendiğinde, “çalışma arkadaşımın engelli olması yaptığımız işin verimliliğini düşürür” ve “komşumun zihinsel engelinin bulunması kendimi tedirgin hissetmeme neden olur.” ifadelerine verilen yanıtların katılımcıların yaş durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir. ($p<0,05$)

Farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğunu saptamak amacıyla varyans dağılımı homojen olduğu durumlarda gerçekleştirilen Gabriel Testi uygulanmıştır. Test sonuçlarına göre “çalışma arkadaşımın engelli olması yaptığımız işin verimliliğini düşürür.” ifadesine verilen yanıtların 18-34 yaş grubu ile 34-55 yaş grubu arasında; 18-34 yaş grubu ile 55 yaş ve üzeri yaş grubu arasında farklılaştığı görülmektedir. Bu bakımdan “çalışma arkadaşımın engelli olması yaptığımız işin verimliliğini düşürür.” ifadesine verilen yanıtları farklılaştıran grubun 18-34 yaş grubu kişilerden oluştuğunu ifade etmek mümkündür. Nitekim bu ifadeye verilen yanıtların ortalama değerlerine bakıldığında da 18-34 yaş grubunun bu ifadeye

kesinlikle katılmadıklarını belirttikleri; 35-54 ile 55 yaş ve üzeri yaş gruplarının ise bu ifadeye katılmadıklarını belirttikleri görülmektedir.

“Komşumun zihinsel engelinin bulunması kendimi tedirgin hissetmeme neden olur.” ifadesine verilen yanıtların ise, 18-34 yaş grubu ile 55 yaş ve üzeri yaş grubu arasında farklılaştığı görülmektedir. Yanıtların ortalama değerlerine bakıldığında da bu ifadeye 18-34 yaş grubunun 55 yaş ve üzeri yaş grubundan daha yüksek düzeyde katılmadıkları görülmektedir.

Tablo 23: “Göç ve Etnik Kimlik” İle İlgili İfadelere Verilen Yanıtların Yaşa Göre Dağılımı

İfadeler	Yaş	Katılımcı Sayısı	Ortalama $\bar{X}$	Standart Sapma	P Değeri
Farklı ülkelerden göç ile gelen yabancılar, yaşadığım kentin kültürel birikimini zayıflatmaktadır.	18-34	182	3,3681	1,33862	,007 (Kruskal Wallis)
	35-54	173	3,6185	1,15844	
	55+	70	3,9571	,96962	
	Toplam	425	3,5671	1,22699	
Yoksul bir ülkeden göç ile gelen yabancılar, yaşadığım kentin güvenliğini olumsuz etkilemektedir.	18-34	182	3,7582	1,13547	,199 (Kruskal Wallis)
	35-54	173	3,9017	,99805	
	55+	70	4,0714	,83962	
	Toplam	425	3,8682	1,04003	
Yoksul bir ülkeden göç ile gelen yabancılar, kentin eğitim ve sağlık hizmetlerinden yerli halk ile eşit düzeyde faydalanmalıdır.	18-34	182	3,3297	1,27496	,552 (Kruskal Wallis)
	35-54	173	3,3699	1,07920	
	55+	70	3,2143	1,11502	
	Toplam	425	3,3271	1,17113	
Yoksul bir ülkeden göç ile gelen yabancılar, ülkenin mevcut iş gücü üzerinde tehdit yaratmaktadır.	18-34	182	3,7033	1,06677	,658 (Kruskal Wallis)
	35-54	173	3,7977	,94598	
	55+	70	3,8143	,95239	
	Toplam	425	3,7600	,99943	

Yoksul bir ülkeden göç ile gelen yabancı sayısının sınırlandırılması gerektiğini düşünüyorum.	18-34	182	4,1648	1,00015	,200 (Kruskal Wallis)
	35-54	173	4,1329	1,01713	
	55+	70	4,4571	,58199	
	Toplam	425	4,2000	,95661	
Zengin ülkelerden göç ile gelen yabancı sayısının sınırlandırılması gerektiğini düşünüyorum.	18-34	182	3,5385	1,20595	,981 (One Way Anova)
	35-54	173	3,5491	1,17837	
	55+	70	3,5714	1,18654	
	Toplam	425	3,5482	1,18884	
Herkesin aynı kültür ve gelenekleri paylaşmasının ülke için daha olumlu olacağını düşünüyorum.	18-34	182	2,7637	1,37226	,180 (Kruskal Wallis)
	35-54	173	3,0000	1,17136	
	55+	70	2,8429	1,13745	
	Toplam	425	2,8729	1,25812	
Farklı bir ırk veya etnik gruptan bir bireyle arkadaşlık kurmada tereddüt yaşarım.	18-34	182	1,7747	,95120	,000 (One Way Anova)
	35-54	173	2,1445	,94434	
	55+	70	2,1714	,85077	
	Toplam	425	1,9906	,94913	
Bazı ırk veya etnik grupların diğerlerinden daha az zeki olduğunu düşünüyorum.	18-34	182	2,2967	1,30019	,058 (Kruskal Wallis)
	35-54	173	2,0116	1,03423	
	55+	70	2,3143	1,00062	
	Toplam	425	2,1835	1,15710	

Tablo 23’de görüldüğü üzere, “göç ve etnik kimlik” bölümünde yer alan “farklı ülkelerden göç ile gelen yabancılar, yaşadığım kentin kültürel birikimini zayıflatmaktadır.” ve “farklı bir ırk veya etnik gruptan bireyle arkadaşlık kurmada tereddüt yaşarım.” ifadelerine verilen yanıtlar, katılımcıların yaş durumlarına göre farklılaşmaktadır. ($p < 0,05$) İlk olarak “farklı ülkelerden göç ile gelen yabancılar yaşadığım kentin kültürel birikimini zayıflatmaktadır.” ifadesine verilen yanıtlardaki farklılığın hangi yaş grupları arasında olduğu saptamak amacıyla, varyans dağılımının homojen olmadığı durumlarda başvurulmuş Games-Howell Testi uygulanmıştır. Test sonucunda, bu ifadeye yönelik farklılaşmanın 18-34 yaş grubu ile 55 yaş ve üzeri yaş grubu arasında olduğu görülmektedir. Nitekim, bu ifadeye

verilen yanıtların ortalamasına bakıldığında da, 18-34 yaş arasındaki kişilerin farklı ülkelerden göç ile gelen yabancıların İzmir'in kültürel birikimini zayıflattığı ifadesine karşı kararsız kaldıkları; buna karşın 55 yaş ve üzeri kişilerin bu ifadeye katıldıkları görülmektedir. İkinci olarak “farklı bir ırk veya etnik gruptan bireyle arkadaşlık kurmada tereddüt yaşıyorum.” ifadesine verilen yanıtların hangi yaş grupları arasında farklılaştığını saptamak amacıyla varyans dağılımının homojen olduğu durumlarda uygulanan Gabriel Testi'ne bakıldığında, bu ifadeye verilen yanıtların 18-34 yaş grubu ile 35-54 yaş grubu arasında; 18-34 yaş grubu ile 55 yaş ve üzeri yaş grubu arasında olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu ifadeye verilen yanıtları farklılaştıran grubun 18-34 yaş grubu kişilerden oluştuğunu ifade etmek mümkündür. Bu ifadeye verilen yanıtların ortalamalarına bakıldığında da, 18-34 yaş grubundaki kişilerin “farklı bir ırk veya etnik gruptan bireyle arkadaşlık kurmada tereddüt yaşıyorum.” ifadesine 35-54 ve 55 yaş ve üzeri yaş gruplarındaki kişilerden daha yüksek düzeyde katılmadıklarını belirttikleri görülmektedir.

Tablo 24: “Mekansal Ayrışma” İle İlgili İfadelere Verilen Yanıtların Yaşa Göre Dağılımı

İfadeler	Yaş	Katılımcı Sayısı	Ortalama $\bar{X}$	Standart Sapma	P Değeri
Yaşadığım kentte "asla oturmam" dediğim alanlar bulunmaktadır.	18-34	182	4,1264	1,05142	,000 (Kruskal Wallis)
	35-54	173	3,7168	1,12354	
	55+	70	3,5286	1,28222	
	Toplam	425	3,8612	1,14390	
Oturduğum mahalleyi seçme nedenim gelir düzeyime uygun olmasıdır.	18-34	182	3,2692	1,17009	,294 (One Way Anova)
	35-54	173	3,3295	1,07892	
	55+	70	3,5143	1,04594	
	Toplam	425	3,3341	1,11439	
Yoksulların yaşadığı mahallelerde genellikle zenginler yaşamamaktadır.	18-34	182	3,9615	1,06354	,919 (One Way Anova)
	35-54	173	3,9422	,96274	
	55+	70	4,0000	,88465	
	Toplam	425	3,9600	,99328	

Yoksulların yaşadığı bir mahallede yaşamak istemem. Çünkü yoksul mahallelerde kentsel hizmet yetersizdir.	18-34	182	3,5330	1,13532	,046 (One Way Anova)
	35-54	173	3,3064	1,09641	
	55+	70	3,1857	1,15837	
	Toplam	425	3,3835	1,12904	
Yaşadığım kentte erişme olanağımın bulunmadığı özel güvenli site bulundugunu düşünuyorum.	18-34	182	3,7253	1,09812	,853 (Kruskal Wallis)
	35-54	173	3,7457	,97887	
	55+	70	3,8286	,94748	
	Toplam	425	3,7506	1,02511	
Yaşadığım kentteki özel güvenli site sayısının giderek arttığını düşünuyorum.	18-34	182	3,9231	1,01623	,643 (One Way Anova)
	35-54	173	4,0116	,85582	
	55+	70	4,0000	,85126	
	Toplam	425	3,9718	,92612	

Araştırmanın “mekânsal ayrışma” bölümünde yöneltilen ifadelere verilen yanıtların, katılımcıların yaş durumlarına göre değişkenlik gösterip göstermediği incelendiğinde “yaşadığım kentte asla oturmam dediğim alanlar bulunmaktadır.” ve “yoksulların yaşadığı bir mahallede yaşamak istemem. Çünkü yoksul mahallelerde kentsel hizmet yetersizdir.” ifadelerine verilen yanıtların katılımcıların yaş gruplarına göre değişkenlik gösterdiği görülmektedir. ($p < 0,05$) İlk olarak “yaşadığım kentte asla oturmam dediğim alanlar bulunmaktadır.” ifadesine verilen yanıtların hangi yaş grupları arasında farklılaştığını saptamak amacıyla, varyansların homojen olmadığı durumlarda başvurulmuş Games- Howell Testi uygulanmıştır. Test sonucunda, bu ifadeye verilen yanıtların 18-34 yaş grubu ile 35-54 yaş grubu arasında, 18-34 yaş grubu ile 55 yaş ve üzeri yaş grubu arasında farklılaştığı görülmektedir. Bu bakımdan, “yaşadığım kentte asla oturmam dediğim alanlar bulunmaktadır.” ifadesine verilen yanıtların 18-34 yaş grubunda farklılaştığını ifade etmek mümkündür. Bu ifadeye verilen yanıtların ortalaması incelendiğinde de, 18-34 yaş grubundaki kişilerin 35-54 ve 55 yaş ve üzeri kişilere kıyasla bu ifadeye daha yüksek düzeyde katıldıkları görülmektedir. İkinci olarak “yoksulların yaşadığı bir mahallede

yaşamak istemem. Çünkü yoksul mahallelerde kentsel hizmet yetersizdir.” ifadesine verilen yanıtların hangi yaş grupları arasında farklılaştığını saptamak amacıyla varyansların homojen olması durumunda başvuru Gabriel Testi uygulanmış, ancak test sonucunda yaş gruplarına dayalı bir farklılaşma saptanamamıştır.

3.7.5. Araştırmada Verilen Yanıtların Katılımcıların Eğitim Durumu İle İlişkisi

Araştırma kapsamında katılımcılara yöneltilen ifadelere verilen yanıtların, katılımcıların eğitim durumlarına göre değişkenlik gösterip göstermediğini analiz etmede One Way Anova testinden faydalanılmıştır. One Way Anova Testi gerçekleştirilirken ilk olarak Levene Testi’nde yer alan p değerine bakılarak varyansların homojen olup olmadığı incelenmiş, varyansların homojen dağılım göstermediği durumlarda One Way Anova testi sonlandırılarak Kruskal Wallis Testi uygulanmıştır. Söz konusu testlere ilişkin veriler aşağıdaki tablolarda yer almaktadır.

Tablo 25: “Toplumsal Cinsiyet” İle İlgili İfadelerin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

İfadeler	Eğitim Durumu	Katılımcı Sayısı	Ortalama $\bar{X}$	Standart Sapma	P Değeri
Yaşadığım kentte kadınlar gece saatlerinde dışarıya çıktıklarında güvencedir.	Ortaokul ve altı	36	2,2222	1,12405	,000 (Kruskal Wallis)
	Lise	117	3,1709	1,13935	
	Ön lisans ve lisans	205	3,2049	1,08780	
	Lisansüstü	67	3,5373	,76532	
	Toplam	425	3,1647	1,10367	
Yaşadığım kentte kadınlar ve erkekler kentin istihdam olanaklarından eşit düzeyde faydalanmaktadır.	Ortaokul ve altı	36	3,0556	1,28607	,412 (One Way Anova)
	Lise	117	3,3932	1,12155	
	Ön lisans ve lisans	205	3,3561	1,05488	
	Lisansüstü	67	3,3731	,96665	
	Toplam	425	3,3435	1,08141	

Yaşadığım kentte kadınların kendilerini tehdit altında hissedebileceği alanlar bulunmaktadır.	Ortaokul ve altı	36	3,1389	1,43731	,261 (Kruskal Wallis)
	Lise	117	3,5128	1,14180	
	Ön lisans ve lisans	205	3,5902	1,14955	
	Lisansüstü	67	3,7164	1,05609	
	Toplam	425	3,5506	1,16470	
Yaşadığım kentte kadınların kent merkezinde görünürlükleri fazladır.	Ortaokul ve altı	36	3,7778	1,01731	,002 (One Way Anova)
	Lise	117	3,9829	,83028	
	Ön lisans ve lisans	205	4,0878	,92466	
	Lisansüstü	67	4,4030	,60452	
	Toplam	425	4,0824	,87701	
Yaşadığım kentte kadınlar ev ve aile yaşamı ile sınırlandırılmıştır.	Ortaokul ve altı	36	2,5000	,94112	,024 (One Way Anova)
	Lise	117	2,1709	,89337	
	Ön lisans ve lisans	205	2,0488	,92225	
	Lisansüstü	67	1,9851	,82559	
	Toplam	425	2,1106	,90830	
Kadınlar ile erkekler kentsel karar alma süreçlerine eşit düzeyde katılım sağlamaktadır.	Ortaokul ve altı	36	3,2222	1,04502	,566 (One Way Anova)
	Lise	117	3,3077	1,00397	
	Ön lisans ve lisans	205	3,3854	1,01594	
	Lisansüstü	67	3,2090	,96196	
	Toplam	425	3,3224	1,00569	

Araştırmada “toplumsal cinsiyet” bölümünde yöneltilen ifadelere verilen yanıtların katılımcıların eğitim durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelendiğinde, “yaşadığım kentte kadınlar gece saatlerinde dışarıya çıktıklarında güvendedir.”, “yaşadığım kentte kadınların kent merkezinde görünürlükleri fazladır.” ve “yaşadığım kentte kadınlar ev ve aile yaşamı ile sınırlandırılmıştır.” ifadelerine verilen yanıtların katılımcıların eğitim durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı

düzeyde farklılaştığı görülmektedir. ($p<0,05$) Bu farklılaşmanın hangi eğitim grupları arasında olduğunu saptamak amacıyla, varyansların homojen dağılmadığı durumlarda başvurulmuş Games Howell Testi uygulanmıştır. Test sonucunda, “yaşadığım kentte kadınlar gece saatlerinde dışarıya çıktıklarında güvendedir.” ifadesine verilen yanıtları farklılaştıran eğitim gruplarının ortaokul ve altı eğitim grubu ile lisansüstü eğitim grubundaki kişilerden oluştuğu saptanmıştır. Bu ifadeye verilen yanıtların ortalamaları incelendiğinde de ortaokul ve altı eğitim seviyesindeki kişilerin, İzmir’de kadınların gece saatlerinde dışarıya çıktıklarında güvende olmadıklarını düşündükleri, lisansüstü eğitim seviyesindeki kişilerin ise ortaokul ve altı eğitim seviyesindeki kişilerin aksine, İzmir’de kadınların gece saatlerinde dışarıya çıktıklarında güvende olduklarını düşündükleri görülmektedir.

İkinci olarak, “yaşadığım kentte kadınların kent merkezinde görünürlükleri fazladır.” ifadesine verilen yanıtların hangi eğitim grupları arasında farklılaştığını saptamak amacıyla varyansların homojen dağılması durumunda başvurulmuş Gabriel Testi uygulandığında, bu ifadeye verilen yanıtların lisansüstü eğitim grubundaki kişilerde farklılaştığı görülmektedir. Bu ifadeye verilen yanıtların ortalamalarına bakıldığında da, “yaşadığım kentte kadınların kent merkezinde görünürlükleri fazladır.” ifadesine lisansüstü eğitim grubundaki kişilerin diğer kişilerden daha yüksek düzeyde katıldıkları görülmektedir.

Son olarak, “yaşadığım kentte kadınlar ev ve aile yaşamı ile sınırlandırılmıştır.” ifadesine verilen yanıtların hangi eğitim grupları arasında farklılaştığını saptamak amacıyla Gabriel Testi uygulanmıştır. Test sonucunda farklılaşmanın ortaokul ve altı eğitim grubundaki kişiler ile ön lisans ve lisans eğitim grubundaki kişiler arasında, ortaokul ve altı eğitim grubundaki kişiler ile lisansüstü eğitim grubundaki kişiler arasında olduğu görülmektedir. Bu ifadeye verilen yanıtların ortalamaları incelendiğinde de, ön lisans ve lisans ile lisansüstü eğitim grubundaki kişilerin, ortaokul ve altı eğitim grubundaki kişilere kıyasla bu ifadeye daha yüksek düzeyde katılmadıkları görülmektedir.

Tablo 26: “Cinsel Kimlik” İle İlgili İfadelerin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

İfadeler	Eğitim Durumu	Katılımcı Sayısı	Ortalama $\bar{X}$	Standart Sapma	P Değeri
Komşumun eşcinsel bir birey olmasından rahatsızlık duymam.	Ortaokul ve altı	36	3,5556	1,05409	,145 (One Way Anova)
	Lise	117	3,5385	1,20729	
	Ön lisans ve lisans	205	3,8146	1,24648	
	Lisansüstü	67	3,8507	1,10445	
	Toplam	425	3,7224	1,20263	
Eşcinsel bireylerin çocuk tacizi, tecavüzü gibi sapkın cinsel eylemler gerçekleştirme ihtimali daha yüksektir.	Ortaokul ve altı	36	2,3889	1,07644	,084 (One Way Anova)
	Lise	117	2,2564	,99268	
	Ön lisans ve lisans	205	2,0878	1,04417	
	Lisansüstü	67	1,9403	,99819	
	Toplam	425	2,1365	1,03030	
Eşcinsel bireylerin psikolojik tedaviye zorlanması gerektiğini düşünüyorum.	Ortaokul ve altı	36	2,6944	1,14191	,000 (One Way Anova)
	Lise	117	2,4103	1,01840	
	Ön lisans ve lisans	205	2,0439	1,04929	
	Lisansüstü	67	1,8806	1,05202	
	Toplam	425	2,1741	1,07405	
Kamu idaresi seçimlerinde eşcinsel bir adayı destekleyebilirim.	Ortaokul ve altı	36	2,7500	1,31747	,000 (One Way Anova)
	Lise	117	3,1538	1,16423	
	Ön lisans ve lisans	205	3,5220	1,23501	
	Lisansüstü	67	3,6418	1,22724	
	Toplam	425	3,3741	1,24529	
Eşcinselliğin giderek kabul görmesi toplumumuzda ahlaki yozlaşmaya neden olmaktadır.	Ortaokul ve altı	36	2,9444	1,24084	,001 (One Way Anova)
	Lise	117	2,7265	1,14939	
	Ön lisans ve lisans	205	2,3220	1,15629	
	Lisansüstü	67	2,2388	1,25637	
	Toplam	425	2,4729	1,19742	

Araştırmanın “cinsel kimlik” bölümünde yöneltlen ifadelerle verilen yanıtların katılımcıların eğitim durumlarına göre değişkenlik gösterip göstermediği incelendiğinde, “eşcinsel bireylerin psikolojik tedaviye zorlanması gerektiğini düşünüyorum.”, “kamu idaresi seçimlerinde eşcinsel bir adayı destekleyebilirim.” ve “eşcinselliğın giderek kabul görmesi toplumumuzda ahlaki yozlaşmaya neden olmaktadır.” ifadelerine verilen yanıtların, katılımcıların eğitim durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir. ($p<0,05$) Söz konusu ifadelerin varyans dağılımlarının homojen olması sebebiyle yanıtları farklılaştıran eğitim gruplarını saptamak amacıyla Gabriel Testi uygulanmıştır. Test sonucuna göre ilk olarak, “eşcinsel bireylerin psikolojik tedaviye zorlanması gerektiğini düşünüyorum.” ifadesine verilen yanıtların ortaokul ve altı, lise eğitim grubundaki kişiler ile ön lisans ve lisans, lisansüstü eğitim grubundaki kişiler arasında farklılaştığı görülmektedir. Bu ifadeye verilen yanıtların ortalamalarına bakıldığında da, bu ifadeye ön lisans ve lisans ile lisansüstü eğitim grubundaki kişilerin ortaokul ve altı ile lise eğitim grubundaki kişilere kıyasla daha yüksek seviyede katılmadıkları görülmektedir.

İkinci olarak, “kamu idaresi seçimlerinde eşcinsel bir adayı destekleyebilirim.” ifadesine verilen yanıtların hangi eğitim grupları arasında farklılaştığına bakıldığında, farklılaşmanın ortaokul ve altı eğitim grubundaki kişiler ile ön lisans ve lisans, lisansüstü eğitim grubundaki kişiler arasında olduğu görülmektedir. Farklılaşmanın nedeni ise, ön lisans ve lisans ile lisansüstü eğitim seviyesindeki katılımcıların kamu idaresi seçimlerinde eşcinsel bir adayı destekleyebileceklerini ifade etmeleri, buna karşın ortaokul ve altı eğitim seviyesindeki katılımcıların bu ifadeye katılmadıklarını, dolayısıyla kamu idaresi seçimlerinde eşcinsel bir adayı desteklemeyeceklerini belirtmeleridir.

Son olarak “eşcinselliğın giderek kabul görmesi toplumumuzda ahlaki yozlaşmaya neden olmaktadır.” ifadesine verilen yanıtların hangi eğitim grupları arasında farklılaştığı incelendiğinde, farklılaşmanın ortaokul ve altı eğitim grubundaki kişiler ile ön lisans ve lisans, lisansüstü eğitim grubundaki kişiler arasında olduğu görülmektedir. Farklılaşmanın nedenine bakıldığında, ortaokul ve altı ile lise eğitim seviyesindeki katılımcıların bu ifade karşısında kararsız kaldıkları, ön lisans ve lisans ile lisansüstü eğitim seviyesindeki katılımcıların ise bu ifadeye

katılmadıkları görülmektedir. Bu bakımdan genel bir değerlendirmeye, bireylerin eğitim seviyesi arttıkça, diğer bireylerin cinsel kimliklerine karşı tutumlarının da görece daha olumlu hale geldiğini ifade etmek mümkündür.

Tablo 27: “Yoksulluk” İle İlgili İfadelerin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

İfadeler	Eğitim Durumu	Katılımcı Sayısı	Ortalama $\bar{X}$	Standart Sapma	P Değeri
Yaşadığım kentte yüksek gelirli ve düşük gelirli kişiler arasındaki gelir farkı büyüktür.	Ortaokul ve altı	36	4,0000	1,12122	,518 (One Way Anova)
	Lise	117	4,1368	,83981	
	Ön lisans ve lisans	205	4,0000	,91823	
	Lisansüstü	67	4,1194	,70759	
	Toplam	425	4,0565	,88574	
Yoksulluk kişinin tembel olması veya iş beğenmemesi durumuyla ilişkilidir.	Ortaokul ve altı	36	2,9722	1,18288	,019 (One Way Anova)
	Lise	117	2,4359	1,01187	
	Ön lisans ve lisans	205	2,3902	1,09540	
	Lisansüstü	67	2,3284	1,03555	
	Toplam	425	2,4424	1,08031	
Komşumun yoksul olması beni tedirgin eder.	Ortaokul ve altı	36	2,8611	1,26836	,429 (One Way Anova)
	Lise	117	2,5812	1,24734	
	Ön lisans ve lisans	205	2,7854	1,22185	
	Lisansüstü	67	2,8060	1,19644	
	Toplam	425	2,7388	1,22860	
Yoksul kişiler suç işlemeye daha yatkındır.	Ortaokul ve altı	36	2,8333	1,13389	,056 (One Way Anova)
	Lise	117	2,3333	1,05863	
	Ön lisans ve lisans	205	2,6098	1,11755	
	Lisansüstü	67	2,5672	1,06207	
	Toplam	425	2,5459	1,10034	

Yaşadığım kentte yoksul kişilere yönelik toplumsal destek yeterli düzeydedir.	Ortaokul ve altı	36	2,3056	1,03701	,889 (One Way Anova)
	Lise	117	2,1880	,91850	
	Ön lisans ve lisans	205	2,2585	,93226	
	Lisansüstü	67	2,2388	,85439	
	Toplam	425	2,2400	,92339	
Herhangi bir nedenle yoksul hale gelirsem toplumsal ilişkilerimin zayıflayacağını düşünüyorum.	Ortaokul ve altı	36	3,1389	1,24563	,034 (One Way Anova)
	Lise	117	2,9915	1,21411	
	Ön lisans ve lisans	205	3,3366	1,14997	
	Lisansüstü	67	3,4328	1,10404	
	Toplam	425	3,2400	1,17714	

Araştırmanın “yoksulluk” bölümünde yer alan ifadelere katılımcıların vermiş oldukları yanıtların, katılımcıların eğitim durumlarına göre değişkenlik gösterip göstermediği incelendiğinde, “yoksulluk, kişinin tembel olması veya iş beğenmemesi durumuyla ilişkilidir.” ifadesi ile “herhangi bir nedenle yoksul hale gelirsem toplumsal ilişkilerimin zayıflayacağını düşünüyorum.” ifadesine verilen yanıtların katılımcıların eğitim durumlarına göre istatistiki olarak anlamlı düzeyde değişkenlik gösterdiği saptanmıştır. ($p<0,05$) Söz konusu değişkenliğin hangi eğitim grupları arasında olduğunu saptamak amacıyla varyansların homojen dağılımı koşuluyla uygulanan Gabriel Testi uygulanmıştır. Test sonucunda ilk olarak, “yoksulluk, kişinin tembel olması veya iş beğenmemesi durumuyla ilişkilidir.” ifadesine verilen yanıtların ortaokul ve altı eğitim seviyesine sahip katılımcıların yanıtlarında farklılaştığı görülmüştür. Bu ifadeye verilen yanıtların ortalamalarına bakıldığında da, ortaokul ve altı eğitim seviyesindeki katılımcıların bu ifade karşısında kararsız kaldıkları, diğer tüm eğitim seviyelerindeki katılımcıların ise bu ifadeye katılmadıkları görülmektedir.

İkinci olarak, One Way Anova Testinde “Herhangi bir nedenle yoksul hale gelirsem toplumsal ilişkilerimin zayıflayacağını düşünüyorum.” ifadesine verilen yanıtlar katılımcıların eğitim durumlarına göre anlamlı düzeyde farklılaşmakla birlikte, farklılığın hangi eğitim grupları arasında olduğunu saptamak amacıyla yapılan Gabriel Testi’nde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşmaya rastlanmamıştır.

Tablo 28: “Engellilik” İle İlgili İfadelerin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

İfadeler	Eğitim Durumu	Katılımcı Sayısı	Ortalama $\bar{X}$	Standart Sapma	P Değeri
Yaşadığım kentte engelli bireylere yönelik istihdam olanakları düşüktür.	Ortaokul ve altı	36	3,4167	1,15573	,685 (One Way Anova)
	Lise	117	3,4701	1,01347	
	Ön lisans ve lisans	205	3,3756	1,01961	
	Lisansüstü	67	3,5373	1,00496	
	Toplam	425	3,4306	1,02585	
Yaşadığım kent, engelli bireylerin gündelik yaşamlarını etkin şekilde sürdürebilmeleri için uygun donanımına sahiptir.	Ortaokul ve altı	36	2,5278	1,08196	,787 (One Way Anova)
	Lise	117	2,6838	1,02259	
	Ön lisans ve lisans	205	2,6000	1,05533	
	Lisansüstü	67	2,5522	,92579	
	Toplam	425	2,6094	1,02695	
Engelli bireyler, eğitim olanaklarından diğer bireyler ile eşit düzeyde faydalanabilmektedir.	Ortaokul ve altı	36	2,6111	1,04957	,358 (One Way Anova)
	Lise	117	2,5897	1,05171	
	Ön lisans ve lisans	205	2,7854	1,02076	
	Lisansüstü	67	2,6269	1,09870	
	Toplam	425	2,6918	1,04455	
Çalışma arkadaşımın engelli olması yaptığımız işin verimliliğini düşürür.	Ortaokul ve altı	36	2,3611	1,04616	,003 (Kruskal Wallis)
	Lise	117	2,0513	,96353	
	Ön lisans ve lisans	205	1,7805	,77688	
	Lisansüstü	67	1,9104	,88303	
	Toplam	425	1,9247	,88700	
Komşumun zihinsel engelinin	Ortaokul ve altı	36	2,1944	,92023	,698 (One Way Anova)
	Lise	117	2,0513	,95454	

bulunması kendimi tedirgin hissetmeme neden olur.	Ön lisans ve lisans	205	2,0976	,99521	
	Lisansüstü	67	1,9701	1,10055	
	Toplam	425	2,0729	,99378	

Araştırmanın “engellilik” bölümünde yöneltilecek ifadelerle verilen yanıtların katılımcıların eğitim durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelendiğinde, yalnızca “çalışma arkadaşımın engelli olması yaptığımız işin verimliliğini düşürür.” ifadesine verilen yanıtların katılımcıların eğitim durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmüştür. ($p < 0,05$) Varyansların homojen olmadığı durumlarda geçerli olan Games Howell Testi ile bu ifadeye verilen yanıtların, ortaokul ve altı, lise eğitim seviyesindeki katılımcılar ile ön lisans ve lisans eğitim seviyesindeki katılımcılar arasında farklılaştığı saptanmıştır. Verilen yanıtların ortalamaları değerlendirildiğinde de, ön lisans ve lisans eğitim seviyesindeki katılımcıların “çalışma arkadaşımın engelli olması yaptığımız işin verimliliğini düşürür.” ifadesine ortaokul ve altı ile lise eğitim seviyesindeki katılımcılara kıyasla daha yüksek düzeyde katılmadıkları görülmektedir.

Tablo 29: “Göç ve Etnik Kimlik” İle İlgili İfadelerin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

İfadeler	Eğitim Durumu	Katılımcı Sayısı	Ortalama $\bar{X}$	Standart Sapma	P Değeri
Farklı ülkelerden göç ile gelen yabancılar, yaşadığım kentin kültürel birikimini zayıflatmaktadır.	Ortaokul ve altı	36	3,7778	1,17379	,103 (One Way Anova)
	Lise	117	3,7521	1,15897	
	Ön lisans ve lisans	205	3,4341	1,28788	
	Lisansüstü	67	3,5373	1,14585	
	Toplam	425	3,5671	1,22699	
Yoksul bir ülkeden göç ile gelen yabancılar, yaşadığım kentin güvenliğini olumsuz etkilemektedir.	Ortaokul ve altı	36	3,8333	1,10841	,982 (One Way Anova)
	Lise	117	3,8718	1,00463	
	Ön lisans ve lisans	205	3,8585	1,08668	
	Lisansüstü	67	3,9104	,93308	
	Toplam	425	3,8682	1,04003	

Yoksul bir ülkeden göç ile gelen yabancılar, kentin eğitim ve sağlık hizmetlerinden yerli halk ile eşit düzeyde faydalanmalıdır.	Ortaokul ve altı	36	3,3611	1,17480	,863 (One Way Anova)
	Lise	117	3,2906	1,16752	
	Ön lisans ve lisans	205	3,3073	1,21599	
	Lisansüstü	67	3,4328	1,04771	
	Toplam	425	3,3271	1,17113	
Yoksul bir ülkeden göç ile gelen yabancılar, ülkenin mevcut iş gücü üzerinde tehdit yaratmaktadır.	Ortaokul ve altı	36	3,4722	1,08196	,129 (Kruskal Wallis)
	Lise	117	3,7094	1,00910	
	Ön lisans ve lisans	205	3,8585	,94168	
	Lisansüstü	67	3,7015	1,08732	
	Toplam	425	3,7600	,99943	
Yoksul bir ülkeden göç ile gelen yabancı sayısının sınırlandırılması gerektiğini düşünüyorum.	Ortaokul ve altı	36	3,8333	1,00000	,101 (One Way Anova)
	Lise	117	4,2564	,87251	
	Ön lisans ve lisans	205	4,2439	,94921	
	Lisansüstü	67	4,1642	1,06738	
	Toplam	425	4,2000	,95661	
Zengin ülkelerden göç ile gelen yabancı sayısının sınırlandırılması gerektiğini düşünüyorum.	Ortaokul ve altı	36	3,4167	1,25071	,840 (One Way Anova)
	Lise	117	3,5897	1,10761	
	Ön lisans ve lisans	205	3,5268	1,21490	
	Lisansüstü	67	3,6119	1,23036	
	Toplam	425	3,5482	1,18884	
Herkesin aynı kültür ve gelenekleri paylaşmasının ülke için daha olumlu olacağını düşünüyorum.	Ortaokul ve altı	36	3,2500	1,07902	,021 (One Way Anova)
	Lise	117	2,8974	1,24834	
	Ön lisans ve lisans	205	2,9171	1,25945	
	Lisansüstü	67	2,4925	1,29537	
	Toplam	425	2,8729	1,25812	
Farklı bir ırk veya etnik gruptan bir bireyle arkadaşlık	Ortaokul ve altı	36	2,3056	,95077	,000 (One Way Anova)
	Lise	117	2,2564	,94826	

kurmada tereddüt yaşarım.	Ön lisans ve lisans	205	1,8341	,92451	Anova)
	Lisansüstü	67	1,8358	,89776	
	Toplam	425	1,9906	,94913	
Bazı ırk veya etnik grupların diğerlerinden daha az zeki olduğunu düşünüyorum.	Ortaokul ve altı	36	2,5278	1,08196	,094 (One Way Anova)
	Lise	117	2,1282	1,02165	
	Ön lisans ve lisans	205	2,2293	1,23714	
	Lisansüstü	67	1,9552	1,13395	
	Toplam	425	2,1835	1,15710	

Araştırmanın “göç ve etnik kimlik” bölümünde yer alan sorulara verilen yanıtların katılımcıların eğitim durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığına bakıldığında, “herkesin aynı kültür ve gelenekleri paylaşmasının ülke için daha olumlu olacağını düşünüyorum.” ifadesi ile “farklı bir ırk veya etnik gruptan bireyle arkadaşlık kurmada tereddüt yaşarım.” ifadesine verilen yanıtların katılımcıların eğitim durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaştığı saptanmıştır. ($p<0,05$)

Bu farklılaşmaların hangi eğitim grupları arasında olduğunu tespit etmek amacıyla varyansların homojenliği koşuluyla uygulanan Gabriel Testi’ne başvurulmuştur. Test sonucunda ilk olarak, “herkesin aynı kültür ve gelenekleri paylaşmasının ülke için daha olumlu olacağını düşünüyorum.” ifadesine verilen yanıtların, ortaokul ve altı eğitim seviyesindeki kişiler ile lisansüstü eğitim seviyesindeki kişiler arasında farklılaştığı görülmüştür. Söz konusu ifadeye verilen yanıtların ortalamasına bakıldığında da, ortaokul ve altı eğitim seviyesindeki katılımcıların bu ifade karşısında kararsız kaldıkları, lisansüstü eğitim seviyesindeki katılımcıların ise bu ifadeye katılmadıkları görülmektedir.

İkinci olarak, “farklı bir ırk veya etnik gruptan bireyle arkadaşlık kurmada tereddüt yaşarım.” ifadesine verilen yanıtların hangi eğitim grupları arasında farklılaştığına bakıldığında, farklılaşmanın ortaokul ve altı eğitim grubu ile ön lisans ve lisans; lise eğitim grubu ile ön lisans ve lisans, lisansüstü eğitim grupları arasında olduğu görülmektedir. Bu ifadeye verilen yanıtların ortalaması incelendiğinde, “farklı bir ırk veya etnik gruptan bireyle arkadaşlık kurmada tereddüt yaşarım.” ifadesine ön lisans ve lisans eğitim seviyesindeki katılımcıların ortaokul ve altı

eğitim seviyesindeki katılımcılara kıyasla daha yüksek düzeyde katılmadıkları; aynı şekilde ön lisans ve lisans ile lisansüstü eğitim seviyesindeki katılımcıların da lise eğitim seviyesindeki katılımcılara kıyasla bu ifadeye daha yüksek düzeyde katılmadıkları görülmektedir.

Tablo 30: “Mekânsal Ayrışma” İle İlgili İfadelerin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

İfadeler	Eğitim Durumu	Katılımcı Sayısı	Ortalama $\bar{X}$	Standart Sapma	P Değeri
Yaşadığım kentte "asla oturmam" dediğim alanlar bulunmaktadır.	Ortaokul ve altı	36	3,4444	1,31897	,106 (One Way Anova)
	Lise	117	3,9231	1,15336	
	Ön lisans ve lisans	205	3,8537	1,11498	
	Lisansüstü	67	4,0000	1,08711	
	Toplam	425	3,8612	1,14390	
Oturduğum mahalleyi seçme nedenim gelir düzeyime uygun olmasıdır.	Ortaokul ve altı	36	3,5833	1,22766	,286 (One Way Anova)
	Lise	117	3,3846	1,15852	
	Ön lisans ve lisans	205	3,2390	1,08756	
	Lisansüstü	67	3,4030	1,04533	
	Toplam	425	3,3341	1,11439	
Yoksulların yaşadığı mahallelerde genellikle zenginler yaşamamaktadır.	Ortaokul ve altı	36	4,1944	,88864	,172 (One Way Anova)
	Lise	117	3,8205	1,03903	
	Ön lisans ve lisans	205	3,9659	,99203	
	Lisansüstü	67	4,0597	,95156	
	Toplam	425	3,9600	,99328	
Yoksulların yaşadığı bir mahallede yaşamak istemem. Çünkü yoksul mahallelerde kentsel hizmet yetersizdir.	Ortaokul ve altı	36	3,1944	1,32707	,653 (One Way Anova)
	Lise	117	3,3846	1,12837	
	Ön lisans ve lisans	205	3,3805	1,09885	
	Lisansüstü	67	3,4925	1,11970	
	Toplam	425	3,3835	1,12904	
Yaşadığım kentte erişme olanağımın bulunmadığı	Ortaokul ve altı	36	3,7778	1,07201	,066 (One Way Anova)
	Lise	117	3,5470	,99564	
	Ön lisans ve lisans	205	3,8049	1,02946	

özel güvenli site bulunduğunu düşünüyorum.	Lisansüstü	67	3,9254	1,00474	
	Toplam	425	3,7506	1,02511	
Yaşadığım kentteki özel güvenlikli site sayısının giderek arttığını düşünüyorum.	Ortaokul ve altı	36	3,9444	,89265	,001 (One Way Anova)
	Lise	117	3,7436	1,00133	
	Ön lisans ve lisans	205	3,9902	,90743	
	Lisansüstü	67	4,3284	,74647	
	Toplam	425	3,9718	,92612	

Araştırmanın “mekânsal ayrışma” bölümünde yer alan ifadelere verilen yanıtların katılımcıların eğitim durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelendiğinde “yaşadığım kentteki özel güvenli site sayısının giderek arttığını düşünüyorum.” ifadesine verilen yanıtların katılımcıların eğitim durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmüştür. ($p < 0,05$) Farklılaşmanın hangi eğitim grupları arasında olduğunu saptamak amacıyla yapılan Gabriel Testi sonucunda, farklılaşmanın lise eğitim seviyesindeki katılımcılar ile lisansüstü eğitim seviyesindeki katılımcılar arasında; ön lisans ve lisans eğitim seviyesindeki katılımcılar ile lisansüstü eğitim seviyesindeki katılımcılar arasında olduğu görülmüştür. “Yaşadığım kentteki özel güvenli site sayısının giderek arttığını düşünüyorum.” ifadesine verilen yanıtların ortalamaları incelendiğinde de, lisansüstü eğitim seviyesindeki katılımcıların bu ifadeye lise eğitim seviyesindeki katılımcılardan daha yüksek düzeyde katıldığı; aynı şekilde lisansüstü eğitim seviyesindeki katılımcıların bu ifadeye ön lisans ve lisans eğitim seviyesindeki katılımcılardan da daha yüksek düzeyde katıldığı görülmektedir.

3.7.6. Araştırmada Verilen Yanıtların Katılımcıların İzmir’de İkamet Süresi İle İlişkisi

Katılımcıların yanıtlarının, İzmir’de ikamet sürelerine göre değişkenlik arz edebileceği düşünülen ifadeleri analiz etmede ve böylelikle seçili ifadelere verilen yanıtların katılımcıların İzmir’de ikamet sürelerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmede One Way Anova Testi’nden faydalanılmıştır. Test kapsamında ilk olarak Levene Testi’ndeki p değerine bakılarak varyansların homojen dağılıp dağılmadığı incelenmiş; varyansların homojen dağılım göstermediği durumlarda One

Way Anova Testi sonlandırılarak Kruskal Wallis Testi uygulanmıştır. Uygulanan testlere ilişkin veriler aşağıdaki tablolarda yer almaktadır.

Tablo 31: “Toplumsal Cinsiyet” İle İlgili İfadelerin İzmir’de İkamet Süresine Göre Dağılımı

İfadeler	İzmir’de İkamet Süresi	Katılımcı Sayısı	Ortalama $\bar{X}$	Standart Sapma	P Değeri
Yaşadığım kentte kadınlar gece saatlerinde dışarıya çıktıklarında güvencedir.	1-5 yıl	19	3,3684	1,16479	,457 (One Way Anova)
	6-15 yıl	43	3,2326	1,04283	
	16-25 yıl	132	3,0000	1,05570	
	26-35 yıl	77	3,1429	1,04773	
	36-45 yıl	79	3,2152	1,16213	
	46-55 yıl	58	3,3448	1,22190	
	56 ve üzeri	17	3,2941	1,10480	
	Toplam	425	3,1647	1,10367	
Yaşadığım kentte kadınlar ve erkekler kentin istihdam olanaklarından eşit düzeyde faydalanmaktadır.	1-5 yıl	19	3,3684	1,06513	,651 (One Way Anova)
	6-15 yıl	43	3,4651	1,09868	
	16-25 yıl	132	3,2045	1,17700	
	26-35 yıl	77	3,4156	1,04316	
	36-45 yıl	79	3,3291	1,04662	
	46-55 yıl	58	3,4138	1,04352	
	56 ve üzeri	17	3,5882	,71229	
	Toplam	425	3,3435	1,08141	
Yaşadığım kentte kadınların kendilerini tehdit altında hissedebileceği alanlar bulunmaktadır.	1-5 yıl	19	3,6316	1,16479	,002 (One Way Anova)
	6-15 yıl	43	3,4419	1,22090	
	16-25 yıl	132	3,8409	1,09006	
	26-35 yıl	77	3,6623	1,08349	
	36-45 yıl	79	3,2278	1,19775	
	46-55 yıl	58	3,3966	1,18380	
	56 ve üzeri	17	3,0000	1,22474	
	Toplam	425	3,5506	1,16470	
Yaşadığım kentte kadınların kent merkezinde görünürlükleri fazladır.	1-5 yıl	19	4,4211	1,01739	,247 (One Way Anova)
	6-15 yıl	43	4,2791	,85428	
	16-25 yıl	132	4,0152	,90785	
	26-35 yıl	77	4,1558	,82820	
	36-45 yıl	79	3,9620	,93976	
	46-55 yıl	58	4,0517	,80399	
	56 ve üzeri	17	4,0588	,55572	
	Toplam	425	4,0588	,55572	

	Toplam	425	4,0824	,87701	
Yaşadığım kentte kadınlar ev ve aile yaşamı ile sınırlandırılmıştır.	1-5 yıl	19	1,6842	,67104	,071 (Kruskal Wallis)
	6-15 yıl	43	1,9767	,85880	
	16-25 yıl	132	2,2424	1,04203	
	26-35 yıl	77	2,2208	,85260	
	36-45 yıl	79	2,1392	,87316	
	46-55 yıl	58	1,8966	,78784	
	56 ve üzeri	17	2,0000	,70711	
	Toplam	425	2,1106	,90830	
Kadınlar ile erkekler kentsel karar alma süreçlerine eşit düzeyde katılım sağlamaktadır.	1-5 yıl	19	3,5263	1,02026	,455 (One Way Anova)
	6-15 yıl	43	3,1163	1,00497	
	16-25 yıl	132	3,2348	1,07618	
	26-35 yıl	77	3,3247	1,00579	
	36-45 yıl	79	3,3797	,88149	
	46-55 yıl	58	3,4655	,99500	
	56 ve üzeri	17	3,5294	1,00733	
	Toplam	425	3,3224	1,00569	

Araştırmanın “toplumsal cinsiyet” bölümünde yer alan ifadeler katılımcıların verdikleri yanıtların İzmir’de ikamet sürelerine göre değişkenlik gösterip göstermediği incelendiğinde, “yaşadığım kentte kadınların kendilerini tehdit altında hissedebileceği alanlar bulunmaktadır.” ifadesine verilen yanıtların katılımcıların İzmir’de ikamet sürelerine göre değişkenlik gösterdiği saptanmıştır. ($p < 0,05$) Bu farklılığı analiz etmek için Gabriel Testi uygulandığında, bu ifadeye verilen yanıtların İzmir’de 16-25 yıl ikamet eden kişilerle 36-45 yıl ve 56 yıl ve üzeri süredir ikamet eden kişiler arasında farklılaştığı görülmüştür. Bu ifadeye verilen yanıtların ortalaması incelendiğinde de, 16-25 yıldır İzmir’de ikamet eden bireylerin “yaşadığım kentte kadınların kendilerini tehdit altında hissedebileceği alanlar bulunmaktadır.” ifadesine katıldıkları, 36-45 yıl ile 56 yıl ve daha fazla süredir İzmir’de ikamet eden bireylerin ise bu ifade karşısında kararsız kaldıkları görülmektedir.

Tablo 32: “Yoksulluk” İle İlgili İfadelerin İzmir’de İkamet Süresine Göre Dağılımı

İfadeler	İzmir’de İkamet Süresi	Katılımcı Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	P Değeri
Yaşadığım kentte yüksek gelirli ve düşük gelirli kişiler arasındaki gelir farkı büyüktür.	1-5 yıl	19	4,2105	,97633	,132 (One Way Anova)
	6-15 yıl	43	4,1163	,90526	
	16-25 yıl	132	4,0455	,86372	
	26-35 yıl	77	4,2597	,81761	
	36-45 yıl	79	4,0127	,75945	
	46-55 yıl	58	3,8103	1,01665	
	56 ve üzeri	17	3,9412	1,14404	
	Toplam	425	4,0565	,88574	
Yaşadığım kentte yoksul kişilere yönelik toplumsal destek yeterli düzeydedir.	1-5 yıl	19	2,0526	,70504	,529 (One Way Anova)
	6-15 yıl	43	2,2093	,96506	
	16-25 yıl	132	2,2273	,96180	
	26-35 yıl	77	2,1299	,89370	
	36-45 yıl	79	2,2911	,90797	
	46-55 yıl	58	2,3276	,88631	
	56 ve üzeri	17	2,5882	1,06412	
	Toplam	425	2,2400	,92339	
Herhangi bir nedenle yoksul hale gelirsem toplumsal ilişkilerimin zayıflayacağını düşünüyorum.	1-5 yıl	19	3,5789	1,21636	,085 (One Way Anova)
	6-15 yıl	43	3,4884	1,27936	
	16-25 yıl	132	3,2727	1,23617	
	26-35 yıl	77	3,2857	1,12223	
	36-45 yıl	79	2,9114	1,17876	
	46-55 yıl	58	3,1724	,97581	
	56 ve üzeri	17	3,5294	1,06757	
	Toplam	425	3,2400	1,17714	

Araştırmanın yoksulluk bölümünde yer alan ve katılımcıların İzmir’de ikamet sürelerine göre yanıtlarının da farklılaşabileceği düşünülen seçili ifadelere One Way Anova Testi uygulanmış, ancak bu ifadelere verilen yanıtlarda katılımcıların İzmir’de ikamet sürelerine göre farklılaşma saptanmamıştır. ($p>0,05$)

Tablo 33: “Engellilik” İle İlgili İfadelerin İzmir’de İkamet Süresine Göre Dağılımı

İfadeler	İzmir’de İkamet Süresi	Katılımcı Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	P Değeri
Yaşadığım kentte engelli bireylere yönelik istihdam olanakları düşüktür.	1-5 yıl	19	3,3684	1,06513	,717 (One Way Anova)
	6-15 yıl	43	3,3256	,94418	
	16-25 yıl	132	3,3485	1,09115	
	26-35 yıl	77	3,5584	1,00647	
	36-45 yıl	79	3,4557	,94459	
	46-55 yıl	58	3,5517	1,02892	
	56 ve üzeri	17	3,2941	1,15999	
	Toplam	425	3,4306	1,02585	
Yaşadığım kent, engelli bireylerin gündelik yaşamlarını etkin şekilde sürdürebilmeleri için uygun donanımına sahiptir.	1-5 yıl	19	2,5263	,84119	,233 (One Way Anova)
	6-15 yıl	43	2,7907	1,10320	
	16-25 yıl	132	2,6970	1,03333	
	26-35 yıl	77	2,4545	,95346	
	36-45 yıl	79	2,4430	,98380	
	46-55 yıl	58	2,6379	1,08738	
	56 ve üzeri	17	2,9412	1,19742	
	Toplam	425	2,6094	1,02695	

Araştırmanın “engellilik” bölümünde yer alan seçili ifadelere verilen yanıtların, katılımcıların İzmir’de ikamet sürelerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelendiğinde, söz konusu ifadelere verilen yanıtlarda katılımcıların İzmir’de ikamet sürelerine göre bir farklılaşma görülmemiştir. ($p>0,05$)

Tablo 34: “Göç ve Etnik Kimlik” İle İlgili İfadelerin İzmir’de İkamet Süresine Göre Dağılımı

İfadeler	İzmir’de İkamet Süresi	Katılımcı Sayısı	Ortalama $\bar{X}$	Standart Sapma	P Değeri
Yoksul bir ülkeden göç ile gelen yabancılar, yaşadığım kentin güvenliğini	1-5 yıl	19	3,7895	1,35724	,581 (One Way Anova)
	6-15 yıl	43	3,8605	1,08192	
	16-25 yıl	132	3,8030	1,08028	
	26-35 yıl	77	3,7532	1,01509	
	36-45 yıl	79	3,9620	,96666	

olumsuz etkilemektedir.	46-55 yıl	58	4,0000	,93659	
	56 ve üzeri	17	4,1176	1,05370	
	Toplam	425	3,8682	1,04003	
Yoksul bir ülkeden göç ile gelen yabancılar, kentin eğitim ve sağlık hizmetlerinden yerli halk ile eşit düzeyde faydalanmalıdır.	1-5 yıl	19	3,7895	1,13426	,256 (One Way Anova)
	6-15 yıl	43	3,4186	1,11766	
	16-25 yıl	132	3,2727	1,22997	
	26-35 yıl	77	3,4026	1,16144	
	36-45 yıl	79	3,3165	1,18261	
	46-55 yıl	58	3,3103	1,06305	
	56 ve üzeri	17	2,7647	1,14725	
	Toplam	425	3,3271	1,17113	
Farklı ülkelerden göç ile gelen yabancılar, yaşadığım kentin kültürel birikimini zayıflatmaktadır.	1-5 yıl	19	3,2632	1,48482	,241 (One Way Anova)
	6-15 yıl	43	3,4186	1,21953	
	16-25 yıl	132	3,4545	1,30392	
	26-35 yıl	77	3,5065	1,28374	
	36-45 yıl	79	3,8101	1,05096	
	46-55 yıl	58	3,6379	1,08738	
	56 ve üzeri	17	4,0588	1,14404	
	Toplam	425	3,5671	1,22699	

Araştırmanın “göç ve etnik” kimlik bölümünde yer alan seçili ifadelere verilen yanıtların, katılımcıların İzmir’de ikamet sürelerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelendiğinde, istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma saptanmamıştır. ($p>0,05$)

Tablo 35: “Mekânsal Ayırışma” İle İlgili İfadelerin İzmir’de İkamet Süresine Göre Dağılımı

İfadeler	İzmir’de İkamet Süresi	Katılımcı Sayısı	Ortalama $\bar{X}$	Standart Sapma	P Değeri
Oturduğum mahalleyi seçme nedenim gelir düzeyime uygun olmasıdır.	1-5 yıl	19	3,5789	1,21636	,594 (One Way Anova)
	6-15 yıl	43	3,4884	,98494	
	16-25 yıl	132	3,1970	1,14211	
	26-35 yıl	77	3,4026	1,11520	
	36-45 yıl	79	3,3418	1,10808	
	46-55 yıl	58	3,2931	1,12404	
	56 ve üzeri	17	3,5294	1,12459	
	Toplam	425	3,3341	1,11439	

Yoksulların yaşadığı mahallelerde genellikle zenginler yaşamamaktadır.	1-5 yıl	19	3,7368	1,28418	,392 (One Way Anova)
	6-15 yıl	43	4,1628	,92402	
	16-25 yıl	132	3,9470	1,04344	
	26-35 yıl	77	3,9740	,97298	
	36-45 yıl	79	4,0759	,84386	
	46-55 yıl	58	3,8103	,99924	
	56 ve üzeri	17	3,7059	1,10480	
	Toplam	425	3,9600	,99328	
Yaşadığım kentte erişme olanağımın bulunmadığı özel güvenli site bulundugunu düşünüyorum.	1-5 yıl	19	4,1053	1,24252	,547 (One Way Anova)
	6-15 yıl	43	3,9535	1,06801	
	16-25 yıl	132	3,6894	1,08517	
	26-35 yıl	77	3,7662	,93042	
	36-45 yıl	79	3,6835	,96800	
	46-55 yıl	58	3,6897	,99484	
	56 ve üzeri	17	3,7647	,97014	
	Toplam	425	3,7506	1,02511	
Yaşadığım kentteki özel güvenli site sayısının giderek arttığını düşünüyorum.	1-5 yıl	19	4,1053	1,10024	,942 (One Way Anova)
	6-15 yıl	43	3,9070	,92102	
	16-25 yıl	132	3,9242	1,03098	
	26-35 yıl	77	4,0260	,79429	
	36-45 yıl	79	4,0380	,88351	
	46-55 yıl	58	3,9310	,85557	
	56 ve üzeri	17	3,9412	,96635	
	Toplam	425	3,9718	,92612	

Araştırmanın “mekânsal ayrışma” bölümünde yer alan seçili ifadeler verilen yanıtlarda katılımcıların İzmir’de ikamet sürelerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma saptanmamıştır. ($p>0,05$)

Bu bağlamda anket araştırmasında elde edilen tüm veriler değerlendirildiğinde, İzmir’de kadınların kendilerini tehdit altında hissedebileceği alanların bulunduğu, bu sebeple kent güvenliğine yönelik çalışmaların artırılması ile kadınların İzmir’in her yerinde kendilerini güvende hissetmelerinin sağlanması gerektiği görülmektedir. Bununla birlikte, kentin istihdam olanakları ile kentsel karar alma süreçlerinin önündeki toplumsal cinsiyete dayalı engellerin önüne geçecek politikalar üretilmesine, bu anlamda kentte toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik kararlı adımlara ihtiyaç duyulmaktadır.

Katılımcıların vermiş oldukları yanıtlar, İzmir’de gelir eşitsizliğinin önemli bir sorun alanı olduğunu göstermekte, yoksul kişilere yönelik toplumsal desteğin ise yeterli seviyede olmadığını ortaya koymaktadır. Bu nedenle İzmir’deki kentsel yoksulluk ve gelir eşitsizliği ile mücadele edebilmek için, kentin yoksul kesimlerini yalnızlık ve desteksizlik duygularından kurtaracak, kentsel hizmetleri kentin yoksul kesimleri için erişilebilir hale getirecek ve kentin yoksul bölgelerinin kaldırılmasını ve bu bölgelerde yaşayan kişilere istihdam olanakları yaratılmasını öncelikli hedef haline getirecek politikalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Araştırma sonuçları, İzmir’de engelli bireylerin istihdam olanaklarının düşük olduğunu ve İzmir’in engelli bireylerin gündelik yaşamlarını etkin şekilde sürdürebilmeleri için uygun donanımına sahip olmadığını göstermektedir. Bu sebeple engelli bireylerin toplumsal yalıtılmışlık duygusundan kurtulmaları ve gündelik kent yaşamında etkin bireyler haline gelebilmeleri için kentin istihdam politikalarının engelli bireyleri kapsayacak şekilde genişletilmesini ve kentin fiziksel çevresinin engelli bireylerin ihtiyaçlarını gözeterek şekilde düzenlenmesini sağlayacak girişimlere ihtiyaç duyulmaktadır.

Katılımcıların araştırmanın göç ve etnik kimlik bölümünde verdikleri yanıtlar, göç ile gelen kişilerin İzmir’in kültürel birikimini zayıflattığını, yoksul bir ülkeden göç ile gelen kişilerin İzmir’in güvenliğini olumsuz etkilediğini, göçmenlerin ülkenin işgücü üzerinde tehdit yarattığını ve farklı ülkelerden göç ile gelen kişi sayısının sınırlandırılması gerektiğini düşündüklerini göstermektedir. Bu bulgular, İzmir’de göçmenlerle yerli halk arasında önemli bir bütünleşme sorunu yaşandığını, göçmenlere karşı olumsuz tutumların hâkim olduğunu göstermektedir. Bu sebeple ülkenin ve kentin göçe ilişkin politikalarının, hem göçmenlerin dışlanmaya maruz kalmadan, insan onuruna yaraşır bir yaşam sürebilmeleri hem de yerli halkın taleplerinin dikkate alınabilmesi bakımından düzenlenmeye ve yeniden değerlendirilmeye ihtiyaç duyduğu görülmektedir.

Katılımcıların araştırmanın mekânsal ayrışma bölümünde verdikleri yanıtlar ise, İzmir’in her alanın aynı ölçüde güvenilir ve yaşanılabilir olmadığını, gelir dağılımındaki eşitsizliğin İzmir’i mekânsal olarak ayrıştırdığını ortaya koymuştur. Tüm bu veriler ışığında, anket araştırmasının hipotezi olan, kentsel

sürdürülebilirliğin toplumsal boyutu geri planda kalmıştır ifadesinin İzmir ölçeğinde doğrulandığını ifade etmek mümkündür.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

İnsanın doğa ile olan ilişkisinin doğayı anlamaya yönelik çabalardan oluştuğu ve kendisini doğanın içerisinde diğer canlılar ile eşit konumlandığı organik dünya görüşü modern bilim anlayışının gelişimiyle birlikte tersine dönmüştür. Modern bilim anlayışının etkisiyle doğa, insanlığın çıkarına hizmet eden bir makine haline gelirken, insanın doğa içerisindeki konumu da diğer tüm canlılardan üstün tutulmuştur. Sanayi Devrimi ise mevcut üretim ve tüketim anlayışını kökten değiştirerek, modern toplumların tüketim olgusu üzerine konumlandırılmasına neden olmuştur. Bu süreçte ülkeler sınır tanımayan kalkınma politikaları izlerken doğanın tahribatı giderek artmış, küresel sorunlar baş göstermeye başlamıştır. Yaşanan olumsuz gelişmelerin etkisiyle, mevcut büyüme ve kalkınma anlayışının doğa üzerinde yarattığı tahakküm sorgulanmaya başlanmış ve “sürdürülebilirlik” anlayışı gündeme getirilmiştir. Bugünkü kuşakların refahı için atılacak adımlarda gelecekteki kuşaklar için yaşanabilir bir dünya bırakılması ilkesinden taviz verilmemesi anlamında sürdürülebilirlik anlayışı, mevcut sisteme değerli bir karşı çıkış olarak görülmüştür. Bu süreçte Stockholm Konferansı, Habitat I- II- III Konferansları, Ortak Geleceğimiz Raporu, Rio Konferansı, Birleşmiş Milletler Bin Yıl Kalkınma Hedefleri, Avrupa Birliği Çevre Eylem Programları, Johannesburg Konferansı ve 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ile sürdürülebilirlik düşüncesi küresel ölçekte ele alınarak, ülkelerin izledikleri politikalara sürdürülebilirlik anlayışı doğrultusunda yön vermek amaçlanmıştır.

Sürdürülebilirlik anlayışının uluslararası alanda gündeme gelmesi önemli olmakla birlikte, Sanayi Devrimi’nden bu yana giderek ivmelenen kentleşme eğilimi, sürdürülebilirliğe kentsel alanda duyulan ihtiyacı güçlendirmiştir. Kentler, tarihin hemen her döneminde birbirinden farklı kültür ve medeniyetler ile gelişim göstermiş, toplumsal yapıdaki değişimin de merkezi olmuşlardır. Ancak, yazında “kentler yüzyılı” olarak ifade edilen 21. yüzyıl, kentler için de bir dönüm noktasını oluşturmuştur. Çünkü 21. yüzyılda kentler, bir yandan ekonomi, ulaşım, haberleşme, sağlık, eğitim, kültür ve sanatsal faaliyetlerin ülke içerisindeki merkezi haline gelirken diğer yandan yoğun bir göç dalgası ile mevcut kapasitelerinin oldukça üzerinde bir büyüme sorunu ile karşı karşıya kalmışlardır. Bu sebeple günümüzde kentler ekonomik, politik ve sosyo-kültürel olarak oldukça önemli roller

üstlenmelerine karşın; çevresel bozulmalar, enerji sorunu, gıda yetersizliği, atık yönetimi, hava ve su kirliliği, kentsel yayılma, yoksulluk, işsizlik, sosyal adalet ve eşitlik gibi sorunların merkezi haline gelmişlerdir. Kentlerde yaşanan bu sorunlar, kentlerin devamlılığı noktasında bir endişeye dönüşerek sürdürülebilirlik düşüncesinin kent ölçeğinde ele alınmasını beraberinde getirmiştir. Kentsel sürdürülebilirlik olarak ifade edilen ve kentlerin mevcut sorunlarına çözüm getirmeyi amaçlayan bu anlayış, uluslararası alanda da önemli bir yer teşkil etmiştir. Nitekim kentsel sürdürülebilirlik, Atina Anlaşması, Sürdürülebilir Kentler Programı, Avrupa Kentsel Şartı (I ve II), Avrupa Birliği Sürdürülebilir Kentler Projesi, Avrupa Sürdürülebilir Kent ve Kasabalar Konferansı, Melbourne Prensipleri, Belfast Bildirgesi, Hong Kong Bildirgesi, Bristol Mutabakatı, Leipzig Şartı ve Bask Bildirgesi gibi çok sayıda uluslararası belge ve konferansa konu olmuş, kentlerin sosyo-ekonomik ve çevresel performanslarını değerlendiren kentsel sürdürülebilirlik göstergeleri geliştirilmiştir. Ancak gelinen aşamaya bakıldığında, sürdürülebilirlik anlayışının çoğunlukla söylem düzeyinde kaldığı, kararlı adımlara dönüşemediği ve kentlerde yaşanan sorunların artarak devam ettiği görülmektedir.

Fiziksel, ekonomik, çevresel, yönetsel ve toplumsal boyutları barındıran kentsel sürdürülebilirlik; söylemin ötesine geçerek tüm boyutları dikkate alan, bütünleşik ve kararlı çabalar ile başarılabilecek bir nitelik arz etmektedir. Ancak, kentsel sürdürülebilirliği sağlama adına atılan adımlara ve geliştirilen çalışmalara bakıldığında kentlerin çevresel ve fiziksel sorunları ile sınırlı kaldığı, buna karşın kentlerin içerisinde barındırdıkları toplumlar ve bu toplumların sorunlarının göz ardı edildiği görülmektedir. Böyle bir anlayış, kentlerde yaşanan birçok sorunun temel unsurunu ihmal etmek anlamına gelmektedir.

Modernleşme ile birlikte, toplumsal yapılardaki dayanışma ve bütünleşmeye ilişkin değerlerin geçirdiği dönüşüm süreci, günümüz kentlerinde var olan sorunların temelinde yer almaktadır. Çünkü modernleşme süreci, geçmişte değerli kabul edilen toplumsal düzenin yerine değişimi ve süreksizliği yücelten yeni bir anlayış getirmiştir. Kapitalist modernleşme anlayışının etkisiyle, insanın nesne ile ilişkisindeki süreksizlik, insanın insan ile olan ilişkisine de sirayet etmiştir. Diğer bir ifadeyle, kapitalist modernleşme modelinin devamlılığı için yaratılan tüketim toplumunda, tıpkı nesneler gibi insanların da birbirlerinin hayatlarında kalıcı olma

şansı yitirilmiştir. Çünkü modernleşmenin akıl anlayışını ifade eden araçsal akıl nedeniyle bireyler, kendi çıkarlarını tüm toplumsal öğretilerin üzerinde tutan, bağlantısız özneler haline gelmiştir. Granovetter'in "zayıf bağlar çağı" olarak adlandırdığı bu çağda, hegemonik bir söylem haline gelen neoliberalizm ise, toplumsal yapılardaki eşitsizlik ve kutuplaşmaları derinleştirmiştir. Sosyal refah devleti politikalarının kapitalist sermaye birikiminin önünde bir engel olarak görülmesiyle birlikte tüm dünyaya empoze edilen neoliberalizm, serbest piyasa modelinin önündeki engellerin kaldırılması ile toplumsal eşitsizliklere de çözüm üreteceğini varsaymıştır. Ancak, toplumun üst kesiminin sahip olduğu zenginlik "aşağılara damlamak" yerine giderek büyümüş, eşitsizliğin boyutları giderek artmıştır. Günümüzde gelinen noktada eşitsizlik, bir "gelişmişlik- az gelişmişlik" sorunu olmaktan çıkarak, ülkelerin kendi içlerinde büyüyen bir soruna dönüşmüştür.

Neoliberal düşüncede yalnızca kendi çıkarını gözeten girişimci öznenin temel alınmasıyla birlikte, toplum piyasanın bir parçası haline gelmiş, yükselen bireyselleşme toplum mefhumunun kaybına yol açmıştır. Dayanışma ve bütünleşme kültürünü giderek unutturan politikalar sonucunda yalnızlık, umutsuzluk, desteksizlik ve dışlanma sorunları toplumsal yapıların temel sorunları haline gelmiştir. Bu sorunların görünürlük kazandığı mekânlar ise, günümüz kentleridir.

Toplumsal dayanışma ve bütünleşme kültüründe yaşanan çözümlerin etkisiyle, bireylerin yoksulluğu, kente göç ile gelmeleri, cinsel kimlikleri, engellilikleri ya da etnik kimlikleri birer kentsel dışlanma nedeni haline gelmiştir. Bu süreçte kentler, daha önce görülmemiş biçimde kutuplaşmalara ve bölünmelere tanıklık etmiş, toplumsal yapıdaki eşitsizlikler kentleri yeniden şekillendirmiştir. Nitekim, kentsel dönüşüm, kentlerin mevcut sorunlarına çözüm bulmayı içeren bir girişim iken, rant odaklı kentsel dönüşüm uygulamaları ile kentin dezavantajlı kesimleri yerlerinden edilmiş; mekânsal ayrışma ile kentte yaşayan bireyler arasına aşılması yüksek bir çaba gerektiren sınırlar çizilmiş; desteksizlik ve umutsuzluk duyguları ile marjinalleşen grupların varlığı kent güvenliğini bir sorun alanı haline getirmiştir.

Belirtilen tüm bu sorunlar nedeniyle, kentsel sürdürülebilirlik ancak toplumların sürdürülebilirliği halinde başarılabilecek bir olgu haline gelmiştir. Bu sebeple kentsel sürdürülebilirliğin göz ardı edilen toplumsal boyutunda ilerleme

sağlanmadan, kentlerin fiziksel ve çevresel niteliklerinin iyileştirilmesi adına atılan adımlarla gelecekteki kuşaklara adil ve yaşanılabilir kentler bırakılması mümkün görünmemektedir. Çalışmanın üçüncü bölümünde İzmir kenti özelinde yapılan anket çalışmasıyla ortaya konulan, kent yaşamında kadınların güvenliği, kadın ve erkeklerin istihdam olanaklarında ve kentsel karar alma süreçlerine katılımlarında eşitlik, farklı cinsel kimliklere saygı ve bu bireylerin önündeki toplumsal engellerin kaldırılması, kentlerde zengin ile yoksul kesim arasında giderek artan gelir farkı, yoksul kişilere verilen toplumsal desteklerin yetersizliği, engelli bireylerin kentlerde istihdama dayalı sorunları ve gündelik yaşamdaki etkinlikleri, göçmenlere karşı ön yargılı tutum ve davranışlar gerek Türkiye, gerekse de dünya kentlerinde çözüm getirilmeyi bekleyen sorunlardır.

Bu sorunlar ile mücadele edebilmek için çalışmada da yer aldığı üzere Medellin’de gecekondu bölgelerine coğrafi engellere rağmen götürülen kentsel hizmetleri, Berlin’de engelli bireylerin yardıma muhtaçlık hissetmeden dolaşabilmeleri önündeki engellerin kaldırılmasını sağlayan erişilebilirlik politikalarını, Aguascalientes’de kentin en yoksul kesimine verilen toplumsal destekleri, Bogota’da kadınların kent yaşamında kendilerini tehdit altında hissedebileceği alanlara yönelik geliştirilen uygulamaları, Leeds’de göçmenlere yönelik geliştirilen içerme politikalarını ve Cape Town’da hem doğal kaynakların korunması hem de toplumsal dayanışma adına yapılan çalışmaları örnek almak mümkündür. Bu bağlamda asıl önemli olan, kentlerin sürdürülebilirlik yolunda atmaları gereken adımlar farklılaşsa da; eşitlik, adalet, dayanışma ve bütünleşmenin tüm dünya kentleri ve toplumları için gerekli olduğunun bilincinde olunması ve bu amaçla çaba sarf edilmesidir.

KAYNAKÇA

Abramson, J. (2012). *Minerva'nın Baykuşu*. Çev. İbrahim Yıldız. Ankara: Dipnot Yayınları.

Açıkgöz, R. ve Öztürk, M.(2014). Kent Yoksulluğu ve Mekânsal Yarıлма. *Geleceğin Şehri* (ss. 309-323). İstanbul: Esenler Belediyesi Şehir Düşünce Merkezi.

Adaçay, F. R. (2015). Toplumsal Cinsiyetin Yaratılması ve Sürdürülmesinde Temel Kurumların Rolü. 5. *Uluslararası Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Konferansı Neoliberal Söylem ve Cinsiyet Çalışmaları Bildiri Kitabı* (ss. 1-16), Düzenleyen Doğu Akdeniz Üniversitesi Kadın Araştırmaları ve Eğitimi Merkezi. Gazimağusa. 25-27 Mart 2015.

Agacinski, S. (1998). *Cinsiyetler Siyaseti*. Çev. İsmail Yerguz. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Ağca, B. (2002). "*Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi*". T.C. Dışişleri Başkanlığı. http://www.mfa.gov.tr/dunya-surdurulebilir-kalkinma-zirvesi_johannesburg_-26-agustos---4-eylul-2002_.tr.mfa (28.11.2017)

Akbulut, F. (2016). Kentsel Ulaşım Hizmetlerinin Planlanması ve Yönetiminde Sürdürülebilir Politika Önerileri. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. (11): 336-355.

Akgül, U. (2010). Sürdürülebilir Kalkınma: Uygulamalı Antropolojinin Eylem Alanı. *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Antropoloji Dergisi*, (24): 133-164.

Akın, A. (2009). Sosyal Dışlanma ve Kadın Sağlığı. *Sosyal Dışlanma ve Sosyal Hizmet Sempozyumu 09 Bildiri Kitabı* (ss. 35-46), Düzenleyen Başkent Üniversitesi. Ankara. 12-14 Kasım 2009.

Akın, F. ve Pektaş, E. K. (2010). Avrupa Kentsel Şartları Perspektifinde Bir Kentli Hakkı Olarak Katılım Hakkı ve Türkiye. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 12(2): 23-49.

Akıncı, B., Nergiz, A. ve Gedik, E. (2015). Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme Göç ve Toplumsal Kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi*. 1(2): 58-83.

Akkaya, Y. (2002). Göç, Yoksulluk ve Kentsel Şiddet. *Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları* (ss. 203-215). Ankara: TODAİ Yayınları.

Akseki, H. (2011). *Kentsel Yayılmanın Tarım Arazileri Üzerindeki Etkisi, Konya Kenti Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Konya: Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Aktan, C. C. (1995). Klasik Liberalizm, Neo-Liberalizm ve Libertarianizm. *Amme İdaresi Dergisi*. 28(1): 3-32.

Aktay, Y. (2008). Kavramsal Açidan Modernizm ve Postmodernizme Bakmak. *Hece Dergisi*.(138,139,140): 8-16.

Alkan, A. (2005). *Yerel Yönetimler ve Cinsiyet*. Ankara: Dipnot Yayınları.

Alkan, H. (2000). Karar Alma Süreçlerine Katılım Sistemleri Açısından Türkiye Ekonomik ve Sosyal Konseyi. *Amme İdaresi Dergisi*, 33(2): 57-77.

Alptekin, M. Y. (2012). *Medeniyet Havzalarından Küresel Trendlere Şehir ve Toplum*. İstanbul: Beta Yayınları.

Altun, T. D. A. (2012). İzmir'de Yeni Bir Konut Üretim Süreci Olarak Kapalı Konut Siteleri. *İdeal Kent Araştırmaları Dergisi: Güvenlikli Siteler, Sosyo Mekânsal Ayrışmanın Yeni Biçimleri*. (6): 40-61.

Amin, S. (2006). *Modernite, Demokrasi ve Din, Kültüralizmlerin Eleştirisi*. Çev. Fikret Başkaya, Uğur Günsür, Güven Öztürk. Ankara: Maki Basım Yayın.

Arana, A. (20 Ocak 2014). *Aguascalientes In Mexico, A City's Scar Becomes Its Most Prized Park, La Línea Verde*. <http://citiscopes.org/story/2014/mexico-citys-scar-becomes-its-most-prized-park-la-linea-verde>, (02.05.2018)

Arda, E., Kılıçgedik, N., Bakan, S., Bakan, İ. ve Kemer, B. (2003). *Sosyal Bilimler El Sözlüğü*. İstanbul: Alfa Yayınları.

Arendt, H. (1994). *İnsanlık Durumu*. Çev. Bahadır Sina Şener. İstanbul: İletişim Yayınları.

Arredamento Mimarlık. (2002). *Le Corbusier ve Kent*. İstanbul: Boyut Yayın Grubu.

Arslan, H. (2013). Kentsel Dönüşüm ve Sosyal Dışlanma: Narlı- dere Kentsel Yenileme Projesinin Sosyal Dışlanma Ekseninde İncelenmesi. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*. 16(1): 1-45.

Aydın, B. (2010). *Gelişme Alanlarında Ekolojik Kentsel Yerleşim Kriterlerinin Belirlenmesi ve İmar Planı Kapsamında Yorumlanması: Ömerli Havzası- Sancaktepe Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü

Aydın, S. (2012). İstanbul'da Orta Sınıf ve Kapalı Siteler. *İdeal Kent Araştırmaları Dergisi: Güvenlikli Siteler, Sosyo-Mekansal Ayrışmanın Yeni Biçimleri*. (6): 96-123.

Bahar, H. İ. (2005). *Sosyoloji*. Ankara: Usak Yayınları.

Bal, H. (2006). *Kent Sosyolojisi*. Isparta: Fakülte Kitabevi.

Barlas, N. (2013). *Küresel Krizlerden Sürdürülebilir Topluma: Çağımızın Çevre Sorunları*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

Basiago, A. D. (1996). The Search for the Sustainable City in 20 th Century Urban Planning. *The Environmentalist*, 16(2): 135-155.

Basiago, A. D. (1999). Economic, Social and Environmental Sustainability in Development Theory and Urban Planning Practise. *The Environmentalist*, 19(2): 145-161.

Başaran, İ. (2008). *Sağlıklı Kent Planması Açısından Isparta*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi) İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı. (2016). *Sosyal Dışlanma Sorunsalı ve Zonguldak Roman Araştırması*. Zonguldak: Optimar Danışmanlık Araştırma A.Ş.

Battle, G. (2007). Sustainable Cities. *The Endless City* (ss. 386-384). London: Phaidon Yayınları.

Bauman, Z. (2014). *Modernite, Kapitalizm, Sosyalizm: Küresel Çağda Sosyal Eşitsizlik*. Çev. F. Doruk Ergun. İstanbul: Say Yayınları.

Bauman, Z. (2015). *Bireyselleşmiş Toplum*. Çev. Yavuz Alogan. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bayhan, V. (1996). Türkiye'de İç Göçler ve Anomik Kentleşme. *II. Ulusal Sosyoloji Kongresi: Toplum ve Göç* (ss. 178-193), Düzenleyen Devlet İstatistik Kurumu ve Sosyoloji Derneği. Mersin. 20-22 Kasım 1996.

Bayhan, V. (2012). Postmodern Kentte Yaşam Alanlarının Ötekileştirilmesi: "Yoksuk Gettolar Versus Varsıl Siteler". *Sosyo-Kültürel Farklılık ve Alaşım Mekanları: Kent ve Kentler* (ss. 425-453). Bursa: Ezgi Kitabevi.

Bayram, F. (2001). Sürdürülebilir Kentsel Gelişme: Araçlar, Yaklaşımlar ve Türkiye. *Cevat Geray'a Armağan*. (ss.251-265) *Mülkiyeliler Birliği Yayınları*: 25.

Beck, U. (2008). Risk Society's 'Cosmopolitan Moment'. Lecture at Harvard University. <http://www.labjor.unicamp.br/comciencia/files/risco/AR-UlrichBeck-Harvard.pdf> (20.04.2018)

Beneton, P. (1991). *Muhafazakarlık*. Çev. Cüneyt Akalın. İstanbul: İletişim Yayınları.

Berktaş, F. (2012). Liberalizm: Tek Bir Pozisyona İndirgenmesi Olanaksız Bir İdeoloji. *19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler* (ss. 47-106). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Berman, M. (1994). *Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor*. Çev. Ümit Altu ve Bülent Peker. İstanbul: İletişim Yayınları.

Betancur, J. (2007). Approaches to the regularization of informal settlements: the case of PRIMED in Medellin, Colombia. *Global Urban Development Magazine*. (1): 1-19.

Bilton, T., Bonnett, K., Jones, P., Lawson, T., Skinner, T., Stanworth, M. ve Webster, A. (2008). *Sosyoloji*. Çev. Kemal İnal. Ankara: Siyasal Yayınevi.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı. (2016). *2016 İnsani Gelişme Raporu*. http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/library/human_development/human_development-report-20161.html (14.03.2018).

Blassingame, L. (1998). Sustainable Cities: Oxymoron, Utopia, or Inevitability. *The Social Science Journal*. 35(1): 1-13.

Bookchin, M. (1999). *Kentsiz Kentleşme*. Çev. Burak Özyalçın. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Boudrillard, J. (2006). *Sessiz Yığınların Gölgesinde*. Çev. Oğuz Adanır. Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Bozkurt, Y. ve Şahinalp M. S. (2014). Kentsel Dönüşümün Kavramsal Çerçevesi ve Türkiye Uygulaması. *Kentsel Dönüşüm Çalıştay Sonuç Raporu* (ss. 7-115). Düzenleyen: İlbank ve T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Ankara: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı.

Bozdoğan, R. (2005). Sürdürülebilir Gelişme Düşüncesinin Tarihsel Arka Planı. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (50): 1011-1028.

Briggs, A. (1961). The Welfare State in Historical Perspective. *European Journal of Sociology*, 2(2): 221-258.

Buder, S. (1990). *Visionaries and Planners The Garden City Movement and Modern Community*. New York: Oxford University Press.

Canbay, T. ve Selim, S. (2010). Türkiye'de Hane Halkı Yoksulluğu. *Ege Akademik Bakış*. 10(2): 624-649.

Cansuyu Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği. (2010). *Türkiye'de Yoksulluk Algısı*. Ankara: Anıl Grup Matbaacılık.

Capra, F. (1989). *Batı Düşüncesinde Dönüm Noktası*. Çev. Mustafa Armağan. İstanbul: İnsan Yayınları.

Castells, M. *Kent, Sınıf, İktidar*. Çev. Asuman Erendil. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Cerdá, M., Morenoff, J.D., Hansen, B.B., Hicks, T.J., Duque, L.F., Restrepo, A. ve Roux, V.A. (2012). Reducing Violence by Transforming Neighborhoods: A Natural Experiment in Medellín, Colombia. *American Journal of Epidemiology* (10): 1045-1053.

Cevizci, A. (1999). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları.

Cirit, F. (2014). *Sürdürülebilir Kentiçi Ulaşım Politikaları ve Toplu Taşıma Sistemlerinin Karşılaştırılması, Uzmanlık Tezi*. Ankara: T.C. Kalkınma Bakanlığı Yayınları.

Clarke, S. Neoliberal Toplum Kuramı. *Neoliberalizm Muhafız Bir Seçki*. (ss.91-105). Çev. Şeyda Başlı ve Tuncel Önel. İstanbul: Yordam Kitap.

Connerton, P. (2011). *Modernite Nasıl Unutturur*. Çev. Kübra Kelebekoğlu. İstanbul: Sel Yayıncılık.

Çakır, Ö. (2002). Sosyal Dışlanma. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 4(3): 83-104.

Çelik, E. ve Güney, A. (2017). Kayıt Dışı İstihdam Olgusu ve Türkiye’de Kayıt Dışı İstihdam. *İktisadiyat Dergisi*. 1(1): 213-248.

Çetin, İ. (2012). Kentsel Ayrışma ve Mekânsal Kümelenme Biçimleri. *İdeal Kent Araştırmaları Dergisi: Neoliberalizm ve Kentsel Eşitsizlikler*. (7): 160-187.

Çiğdem, A. (1997). *Bir İmkan Olarak Modernite: Weber ve Habermas*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Çubukçu, S. U. (2012). Sosyal Demokrasi: Melez Bir Politik Gelenek. *19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler* (ss. 253-306). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Dardort, P. ve Laval, C. (2012). *Dünyanın Yeni Aklı: Neoliberal Toplum Üzerine Deneme*. Çev. Işık Ergüden. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Davila, J. D. (2013). Introduction. *Urban Mobility and Poverty: Lessons from Medellin and Soacha, Colombia* (ss. 9-14). Development Planning Unit, UCL & Faculty of Architecture, Universidad Nacional de Colombia.

Davila, J. ve Daste, D.(2011). Poverty, participation and aerial cable-cars: A case study of Medellin. *12th NAERUS Annual Conference: The city at a human scale*, (ss. 1-12), Düzenleyen Faculty of Architecture, Universidad Politécnica de Madrid. 20-22 Ekim 2011.

Dellaloğlu, B. (2012). *Benjaminia: Dil, Tarih, Coğrafya*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Demirbaş, T. (2014). *Kriminoloji*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Dempsey, N., Bramley, G., Power, S. ve Brown, C. (2011). The Social Dimension of Sustainable Development: Defining Urban Social Sustainability. *Sustainable Development*, (19): 289-300.

Deniz, A. Ç., Ekinci, Y. ve Hülür, B. (2016). *"Bizim Müstakbel Hep Harap Oldu" Suriyeli Sığınmacıların Gündelik Hayatı Antep- Kilis Çevresi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Devineaux, A. (25.11.2013). *"Avrupa'da Engelliler İçin Berlin Modeli"*. Euronews. <https://tr.euronews.com/2013/11/25/avrupa-da-engelliler-icin-berlin-modeli> (20.05.2018)

Dinçer, A. (1996). Habitat II, Dünya Kent Zirvesi. *Yeni Türkiye Dergisi Habitat II Özel Sayısı*, 2(8): 17-18.

Dinçkol, A. (2001). *Sosyolojiye Giriş*. İstanbul: Der Yayınları.

Dodman, D., McGranahan, G., Clayton, B. D. ve International Institute for Environment and Development (2013). *Integrating The Environment in Urban Planning and Management*. Nairobi: United Nations Environment Programme.

Dökmen, Z.Y. (2009). *Toplumsal Cinsiyet, Sosyal Psikolojik Açıklamalar*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Droege, P. (2006). *The Renewable City: A Comprehensive Guide to an Urban Revolution*. England: Wiley Academy.

Drummond, H., Dizgun, J. ve Keeling, D.(2012). Medellin: A City Reborn? *Focus on Geography*, 55(4):146-154.

Dubiel, H. (2017). *Yeni Muhafazakarlık Nedir?*. Çev. Erol Özbek.İstanbul:İletişim Yayınları.

Dumanlı, R. (1996). *Yoksulluk ve Türkiye'deki Boyutları Uzmanlık Tezi*. Ankara: DPT Yayınları No:2449.

Duran, L. (1982). *İdare Hukuku Ders Notları*. İstanbul: Fakülteler Matbaası.

Durkheim, E. (2006). *Toplumsal İşbölümü*. Çev. Özer Ozankaya. İstanbul:Cem Yayınevi.

Durkheim, E. (2013). *Toplum Bilimin Yöntem Kuralları*. Çev. Özer Ozankaya. İstanbul: Cem Yayınevi.

Durugönül, E. (1996). Sosyal Değişme, Göç ve Sosyal Hareketler. *II. Ulusal Sosyoloji Kongresi: Toplum ve Göç* (ss. 95-100). Düzenleyen Devlet İstatistik Kurumu ve Sosyoloji Derneği. Mersin. 20-22 Kasım 1996.

Engels, F. (2008). Önsöz. *Ücretli Emek ve Sermaye: Ücret, fiyat ve kar* (ss. 20-24). Çev. Sevim Belli. Ankara: Sol Yayınları.

Ensari, S. (2010). TÜİK'in Yoksulluk Analizleri Üzerine. *Güncel Dergisi*.87(24): 9-15.

Erden, D. (2006). Kentsel Yenileşme Projelerinin Genrification Hedefleri ve Etkileri. *İstanbul'da Soylulaştırma, Eski Kentin Yeni Sahipleri* (ss. 75-79). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Erder, S. (2002). *Kentsel Gerilim: Enformel İlişki Ağları Alan Araştırması*. Ankara: Uğur Mumcu Gazetecilik Vakfı Yayınları.

Erdoğan, N. (1991). *Sosyolojik Açıdan Kent İşsizliği ve Anomi*. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Erdoğan, N. (2002). Yoksulları Dinlemek. *Yoksulluk Halleri: Türkiye'de Kent Yoksulluğunun Toplumsal Görünümleri* (ss. 9-18). İstanbul: Demokrasi Kitaplığı Yayınevi.

Ergenoğlu, A.S. ve Yıldız, S.(2013). Fiziksel Erişilebilirlik. *Engelsiz Türkiye İçin Yolun Neresindeyiz?* (ss. 123-173). İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınları.

Ergun, D. (2008). *100 Soruda Sosyoloji El Kitabı*. Ankara: İmge Kitabevi.

Ergün, N. (2006). Genrification Kuramlarının İstanbul'da Uygulanabilirliği. *İstanbul'da Soylulaştırma, Eski Kentin Yeni Sahipleri* (ss. 15-30). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Erkan, R. (2002). *Kentleşme ve Sosyal Değişme*. Ankara: Bilimadamı Yayınları.

Ertan, A. K. (2004). 20. Yüzyıl Kent Ütopyaları, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 13(3): 5-21.

Ertan, A. K. (2007). Sürdürülebilir Kent. *Kent ve Politika: Antik Kentten Dünya Kentine* (ss. 11-26). İmge Kitabevi: Ankara.

Ertürk, H. (1996). Sürdürülebilir Kentler. *Yeni Türkiye Habitat II Özel Sayısı*, 2(8): 174-179.

Ertürk, H. (2011). *Çevre Politikası*. Bursa: Ekin Yayıncılık.

Ertürk, H. ve Sam, N.(2011). *Kent Ekonomisi*. Bursa: Ekin Kitabevi.

Ertürk, H. (2012a). *Çevre Bilimleri*. Bursa: Ekin Kitabevi.

Ertürk, H. (2012b). Kent Ekolojisi ve Sürdürülebilir Kentler. *Sosyo-Kültürel Farklılık ve Alışım Mekanları: Kent ve Kentler* (ss. 119-142). Bursa: Ezgi Kitabevi.

Es, M. (2010). 21. Yy. Kentlerinde Göçe Bağlı Olarak Ortaya Çıkan Mekansal ve Sosyal Ayrışma. *Mekan, Kültür ve Yönetim Perspektifinde 21. Yüzyıl Kentleri* (ss. 77-138). Bursa: Ekin Yayınevi.

Es, M. ve Ateş, H. (2004). Kent Yönetimi, Kentlileşme ve Göç: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*. 0(48): 205-248.

Eşitti, Ş. ve Işık, M. (2015). Sosyal Medyanın Yabancı Turistlerin Türkiye'yi Tatil Destinasyonu Olarak Tercih Etmelerine Etkisi. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*. 1(27): 11-33.

Eşkinat, R. (2015). Binyıl Kalkınma Hedeflerinden Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine. *EY International Congress on Economics II* (ss. 1-20). Ankara. 5-6 Kasım 2015.

Eurocities. (2016). *Leeds Supports Migrants' Strengths*. http://policytransfer.metropolis.org/system/images/1786/original/2016_Awards_Cities_in_action_Leeds.pdf (07.05.2018)

Eurocultures, Dortmund, F., Groupe Cadre de Vie, Praxis ve Nirov, S. (1994). *European Charter for Women in The City*. Commission of the European Union Equal Opportunities Unit.

European Commission. (1993). *Towards Sustainability*. Official Journal of the European Communities. <http://ec.europa.eu/environment/archives/action-programme/env-act5/pdf/5eap.pdf> (6.11.2017)

European Commission. (1997). *Towards an urban agenda in the European Union*. http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/communic/pdf/urban/urban_197_en.pdf (29.11.2017)

European Commission. (2002). "Decision No 1600/2002/EC Of The European Parliament and of the Council". Official Journal of the European Communities. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32002D1600&from=EN> (17.11.2017)

European Commission. (2004). *Join Report on Social Inclusion 2004*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

European Commission. (2013a). *"Decision No 1386/2013/EU Of The European Parliament and of the Council of 20 November 2013"*. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013D1386&from=EN> (28.11.2017)

European Commission. (2013b). *Access City Award 2013*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

European Commission. (2015). *Indicators for Sustainable Cities*. http://ec.europa.eu/environment/integration/research/newsalert/pdf/indicators_for_sustainable_cities_IR12_en.pdf (5.12.2017)

European Commission. (2016). *"Ljubljana European Green Capital 2016"*. http://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/wp-content/uploads/2013/02/ljubljana_european_green_capital_2016.pdf (25.11.2017)

European Commission. (2017). *"European Green Capital Award 2020 and European Green Leaf Award 2019"*. http://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/wp-content/uploads/2012/06/EGCA_EGL_Rules_of_Contest.pdf (25.11.2017)

European Committee for Social Cohesion. (2004). *A New Strategy for Social Cohesion*. Council of Europe.

European Environment Agency. (2010). *Developing a Pragmatic Approach to Assess Urban Metabolism in Europe*. Berlin: Stockholm Environment Institute.

European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia. (2006). *Muslims in the European Union: Discrimination and Islamophobia*. Austria: European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia.

European Sustainable Cities Platform. (1994). *"Charter of European Cities and Towns Towards Sustainability"*. http://www.sustainablecities.eu/fileadmin/repository/Aalborg_Charter/Aalborg_Charter_English.pdf (26.11.2017)

European Sustainable Cities Platform. (2016a). *"8th European Conference on Sustainable Cities and Towns"*.

http://conferences.sustainablecities.eu/fileadmin/user_upload/_imported/uploads/DOCUMENTS/Outcomes__Basque2016.pdf (27.11.2017)

European Sustainable Cities Platform. (2016b). "*The Basque Declaration*". http://www.sustainablecities.eu/fileadmin/repository/Basque_Declaration/BD_May_Update/Basque-Declaration-ENGLISH-www.pdf (27.11.2017)

Farrelly, E. (2015). *Mutluluğun Sakıncaları*. Çev. Erdem Gökyaran. Ankara: Yapı Kredi Yayınları.

Feinleib, M. R. (1989). National Conference on Prevention and Interventions in Youth Suicide. *Report of the Secretary's Task Force on Youth Suicide*. Washington: U.S Department of Health and Human Services.

Feyerabend, P. (2012). *Akla Veda*. Çev. Ertuğrul Başer. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Fırat, A. S. (2008). Yoksulluk, Kentlerde Suç Artışı ve Kent Merkezlerinde Özel Güvenlik Hizmetleri Verilmesi. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(3): 201-228.

Foster, J. B. (2002). *Savunmasız Gezegen, Çevrenin kısa ekonomik tarihi*. Çev. Hasan Ünder. Ankara: Epos Yayınları.

Fromm, E. (1962). Alienation Under Capitalism. *Man Alone, Alienation in Modern Society* (ss. 56-73). New York: Dell Publishing Co.

Gardner, G. (2016a). Materyaller Perspektifinden İnsanlık Tarihinde Kentler. *Worldwatch Enstitüsü Dünyanın Durumu 2016: Bir Kent Sürdürülebilir Olabilir Mi?* (ss. 13-29). Çev. Duygu Kutluay. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Gardner, G. (2016b). Kent: Sistemlerin Sistemi. *Worldwatch Enstitüsü Dünyanın Durumu 2016: Bir Kent Sürdürülebilir Olabilir Mi?* (ss. 31-51). Çev. Duygu Kutluay. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Geniş, Ş. ve Çelik, Z. (2012) Takdim. *İdeal Kent Araştırmaları Dergisi: Neoliberalizm ve Kentsel Eşitsizlikler*. (7): 5-10.

Giddens, A. (2000). *Sosyoloji*. Çev. Cemal Güzel. Ankara: Ayraç Yayınevi.

Giddens, A. (2010). *Kapitalizm ve Modern Sosyal Teori: Marx, Durkheim ve Max Weber'in Çalışmalarının Bir Analizi*. Çev. Ümit Tatlıcan ve Kıvanç Koçak İstanbul: İletişim Yayınları.

Giddens, A. (2014). *Modernite ve Bireysel Kimlik: Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum*. Çev. Ümit Tatlıcan. İstanbul: Say Yayınları.

Giddens, A. (2016). *Modernliğin Sonuçları*. Çev. Ersin Kuşdil. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Giddens, A. ve Pierson, C.(2001). *Modernliği Anlamlandırmak: Anthony Giddens'la Söyleşiler*. Çev. Serhat Uyrkulak ve Murat Sağlam. Bursa: Alfa Yayınları.

Gillham, O. (2002). *The Limitless City: A Primer on the Urban Sprawl Debate*. Washington: Island Press.

Gilman, R. (1992). "Sustainability" <http://www.context.org/about/definitions> (25.11.2017)

Giovannoni E. ve Fabietti, G. (2014). What Is Sustainability? A Review of The Concept and Its Applications. *Springer International Publishing*, 21-40.

Glaeser, E.L., Resseger, M. ve Tobio, K.(2009). Urban Inequality. *Harvard Kennedy School Taubman Center Policy Briefs*: 1-10

Godin, B. (2003). The Emergence of S&T Indicators: Why Did Governments Supplement Statistics With Indicators? *Research Policy*, 32(4): 679-691.

Gökulu, G. (2010). Kent Güvenliği Kentleşme ve Suç İlişkisi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 24(1): 209-226.

Göregenli, M. (2012). Önyargıyı ve Ayrımcılığı Azaltmak. *Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar* (ss. 247-255). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Görmez, K. (1997). *Çevre Sorunları ve Türkiye*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Görmez, K. (2010). *Çevre Sorunları*. İstanbul : Nobel Yayınları.

Gözübüyük, Ş. (1972). *Türkiye'nin İdari Yapısı*. İstanbul: Zorlu Kitabevi.

Granovetter, S. M. (1973). The Strength of Weak Ties. *American Journal of Sociology*. 78(6): 1360-1380.

Grenner, G. (2017). *Innovative Policy 2014 on Accessibility: Mandatory barrier free construction in Berlin*. <https://zeroproject.org/policy/berlin/> (30.04.2018)

Güçer, M. S. (2011). Kent Güvenliği: İstanbul Örneği. *Suç Önleme Sempozyumu Bildiri Kitabı* (ss. 330-355). Düzenleyen Bursa İl Emniyet Müdürlüğü, Uludağ Üniversitesi ve Polis Akademisi. Bursa. 7-8 Ekim 2011.

Gül, C. U. (2002). *Ussal ve Sürdürülebilir Bir Kentleşme Olgusu ve Süreci Yaratılması Üzerine Bir Araştırma*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Gündüz, M. ve Yetim, N.(1996). Terör ve Göç. *II. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildiri Kitabı* (ss. 109-116), Düzenleyen Devlet İstatistik Kurumu ve Sosyoloji Derneği. Mersin. 20-22 Kasım 1996.

Güneli, Z. (2011). Engellilerin Güvenli Bir Kent Yaşamına Entegrasyonu. (ss. 83-120) *Modern Kentleşmede Engelliler ve Güvenlik*. Ankara: Adalet Yayınevi.

Güner, U. (2015). Heteroseksist Ayrımcılığın Eşcinsel, Biseksüel ve Trans Yaşamlara Yansımaları. *Çalışma Hayatında Ayrımcılık* (ss. 23-35). Ankara: Kaos GL Yayınları.

Güney, M.E. ve Selçuk, İ.A. (2016). Avrupa Birliği (AB) Adayı Türkiye'nin LGBTİ'lerinin Gizlenme Durumları ve Kent Planlamanın Yapabilecekleri. *Megaron Dergisi*. 11(4): 579-591.

Güven, S. (1999). *Toplumbilim*. Bursa: Ezgi Kitabevi.

Habermas, J. (2004). Kamusal Alan. *Kamusal Alan* (ss. 95-102). Çev. Meral Özbek. İstanbul: Hil Yayıncılık.

Habermas, J. (2005). *Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü*. Çev. Tanıl Bora ve Mithat Sancar. İstanbul: İletişim Yayınları.

Habermas. (1994). Modernlik: Tamamlanmamış Bir Proje. *Postmodernizm*. (ss. 31-44). Çev. Güleğül Naliş, Dürml Sabuncuoğlu ve Deniz Erksan. İstanbul: Kıyı Yayınları.

Harvey, D. (2013). *Sosyal Adalet ve Şehir*. Çev. Mehmet Moralı. İstanbul:Metis Yayıncılık.

Harvey, D. (2015). *Neoliberalizmin Kısa Tarihi*. Çev. Aylin Onacak. İstanbul: Sel Yayıncılık.

Hayek, F. (2014). *Kölelik Yolu*. Çev. Turhan Feyzioğlu ve Yıldırar Arsan. Ankara: Liberte Yayınları.

Henden, B. ve Henden, R. (2005). Yerel Yönetimlerin Hizmet ve Sunumlarındaki Değişim ve E- Belediyecilik. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(14): 48-66.

Heywood, A. (2013). *Siyasi İdeolojiler*. Çev. Ahmet Kemal Bayram, Özgür Tüfekçi, Hüsamettin İnanc, Şeyma Akın ve Buğra Kalkan. Ankara: Adres Yayınları.

Hjorth, P. ve Bagheri, A. (2006). Navigating towards Sustainable Development: A System Dynamics Approach. *Elsevier*, 38(1): 74-92.

Holcomb, C. ve McCoy, (2004). Alienation: A Concept for Understanding Low-Income, Urban Client. *Journal of Humanistic Counseling, Education and Development*, 43(2):188-196.

Horkheimer, M. (1998). *Akıl Tutulması*. Çev. Orhan Koçak. İstanbul: Metis Yayınları.

Internal Displacement Monitoring Centre. (2017). *Global Report on Internal Displacement*. Internal Displacement Monitoring Centre, Geneva: Switzerland.

International Community of Practice for Sustainable Urban Development. (18 Ocak 2018) *SafetiPin Mapping Tool in Bogota*. Connective Cities: <https://www.connective-cities.net/en/good-practicedetails/gutepraktik/safetipin-mapping-tool-in-bogota-1/> (03.05.2018)

International Community of Practice for Sustainable Urban Development. (19 Haziran 2017) "*The Other Side of the Fence*" Connective Cities: <https://www.connective-cities.net/en/good-practice-details/gutepraktik/the-otherside-of-the-fence-2/> (09.05.2018)

International Labour Organization. (2015). *Reporting on Disability*. Geneva: International Labour Office.

International Organization for Migration. (2017). *World Migration Report 2018*. Geneva: International Organization for Migration.

Işık, O. (1993). Modernizmin Kenti / Postmodernizmin Kenti. *Birikim Dergisi*.(53): 27-33.

Işık, O. (1999). Kentlerde, Kentleşmeye ve 21. Yüzyılın Eşiğinde Türkiye Kentlerine Dair. *Toplum ve Hekim Dergisi*. 14(3): 163-175.

İmar ve İskan Bakanlığı. (1969). *Atina Anlaşması: Jean Giraudoux'nun Önsözü ile*. Çev. Ayda Yörük. Ankara: İmar ve İskan Bakanlığı.

Johnston, D. (2007). Yoksulluk ve Bölüşüm: Yeniden mi Neoliberal Gündemde? *Neoliberalizm: Muhalif Bir Seçki* (ss. 225-236). Çev. Şeyda Başlı ve Tuncel Öncel. İstanbul: Yordam Kitap.

Joseph, C. (26 Ağustos 2014). "*Medellín Metrocable Improves Mobility for Residents of Informal Settlements*". The City Fix. <https://thecityfix.com/blog/medellin-metrocable-improves-mobility-informal-settlements-low-income-accessibility-equity-development-coby-joseph/> (03.04.2018)

Kahraman, B. H., Keyman, F. ve Sarıbay, A. Y. (1999) *Katılımcı Demokrasi Kamusal Alan ve Yerel Yönetim*. İstanbul: Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi.

Karabağ, Y. (2004). Kentleşme, Kentlileşme ve Kentsel Suç.(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karagöz, S. (17 Temmuz 2013). *ABD'nin Derinleşen Sosyo-ekonomik Krizi*. Sabah Gazetesi. <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/karagoz/2013/07/17/abdnin-derinlesen-sosyoekonomik-krizi> (08.04.2018)

Karakuzulu, Z. (2010). Sürdürülebilir Kentler ve Kasabalar, Yerel Gündem 21 ve Bursa Örneği. *TÜCAUM VI. Ulusal Coğrafya Sempozyumu Bildiri Kitabı* (ss. 397-406), Düzenleyen Türkiye Coğrafya Araştırma ve Uygulama Merkezi. Ankara. 3-5 Kasım 2010.

Karaman, A. (2006). Soylulaştırmanın Kent Planlama Dinamiklerine Etkileri. *İstanbul'da Soylulaştırma* (ss. 71-74). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Karaman, A. (2009). Sürdürülebilir Kentsel Gelişme İstanbul Üzerinden Değerlendirmeler. *21. Uluslararası Yapı ve Yaşam Kongresi* (ss. 17-29), Düzenleyen Mimarlar Odası Bursa Şubesi. Bursa. 20-21 Mart 2009.

Karan,U. (2017). *Görmezlikten Geline Eşitsizlik: Türkiye’de Romanların Barınma ve Eğitim Hakkına Erişimi*. Uluslararası Azınlık Hakları Grubu.

Karasu, M. A. (2017). Kentsel Mekanda Suç Korkusu. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*. (20): 41-76.

Karl, M. ve Engels, F.(2013). *Komünist Manifesto*. Çev. Celal Üster ve Nur Deriş. İstanbul: Can Yayınları.

Kayan, A. (2015). Küreselleşmenin Kentler Üzerindeki Etkileri ve Küresel Kentlerin Özellikleriyle İlgili Bir Değerlendirme. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 10(1): 271-295.

Kaypak, Ş. (2016). Kentsel Bir Sorun Olarak Kentsel Güvenlik. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 4(33): 35-50.

Kazgan, E. G. (2016). *Liberalizmden Neoliberalizme: Neoliberalizmin Getirisi ve Götürüsü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Keating, M. (1993). *Yeryüzü Zirvesinde Değişimin Gündemi*. Ankara: Önder Matbaa.

Kejanlıoğlu, D. B. (2004). Medya Çalışmalarında Kamusal Alan Kavramı. *Kamusal Alan* (ss. 689-713). İstanbul: Hil Yayınları.

Keleş, R. (2002). *Kentleşme Politikası*. Ankara: İmge Kitabevi.

Keleş, R. (1998). *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: İmge Kitabevi.

Keleş, R. (2013). *100 Soruda Çevre, Çevre Sorunları ve Çevre Politikası*. İzmir: Yakın Kitabevi.

Keleş, R. ve Hamamcı, C. (1998). *Çevrebilim*. Ankara: İmge Kitabevi.

Kennedy, M. ve Leonard, P. (2001). *Dealing With Neighborhood Change: A Primer on Gentrification and Policy Choices*. Washington: The Brookings Institution Center on Urban and Metropolitan Policy and PolicyLink.

Kentleşme Şurası. (2009a). *Yerel Yönetimler, Katılımcılık ve Kentsel Yönetim Komisyonu Raporu*. Ankara: T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı.

Kentleşme Şurası. (2009b). *Kentsel Yoksulluk, Göç ve Sosyal Politikalar*. Ankara: Bayındırlık ve İskân Bakanlığı.

Keyder, Ç. ve Adaman, F. (2006). *Türkiye’de Büyük Kentlerin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma*. Avrupa Komisyonu Sosyal Dışlanma İle Mücadele Mahalli Topluluk Eylem Planı 2002-2006.

Kılıçoğlu, P. (2005). *Türkiye’nin Çevre Politikalarında Sürdürülebilir Gelişme*. Ankara: Turhan Kitabevi.

Kıvılcım, İ. (2014). "AB'de 7'nci Çevre Eylem Programı Başladı" İktisadi Kalkınma Vakfı.

http://oldweb.ikv.org.tr/images/upload/data/files/abde_7nci_cevre_eylem_programi_basladi.pdf (28.11.2017)

Kiper, P. (2007). Küreselleşme Sürecinde Değişen- Yitirilen Kentler. *Kent ve Politika: Antik Kentten Dünya Kentine* (ss. 77-89). Ankara: İmge Kitabevi.

Kirman, A. (2010). İslamofobinin Kökleri: Batılı mı Doğulu mu? *Journal of Islamic Research*. 21(1): 21-39.

Klauer, B. (1999). Defining and Achieving Sustainable Development. *International Journal of Sustainable Development & World Ecology*. 6: 114-121.

KMPG International Cooperative. (2016). *The Future of Cities: Measuring Sustainability*. Swiss: KPMG International.

Kongar, E. (1999). *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kovacevic, M. ve Calderon, C. (2016). *UNDP's Multidimensional Poverty Index: 2014 Specification*. New York: UNDP Human Development Report Office.http://hdr.undp.org/sites/default/files/specifications_for_computation_of_the_mpi_0.pdf (20.03.2018)

Köken, K. (2017). *Sürdürülebilir Kentsel Tasarım İlkeleri Açısından Kentsel Dönüşüm Projelerinin İncelenmesi*, (Uzmanlık Tezi). İller Bankası Anonim Şirketi.

Kösemihal, N. Ş. (1968). *Sosyoloji Tarihi*. İstanbul: Yükselen Matbaası.

Köten, E. ve Erdoğan, B.(2014). *Engelli Gençler, Sosyal Dışlanma ve İnternet*. İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi Yayınları.

Kumar, K. (2005). *Ütopyacılık*. Çev. Ali Somel. Ankara: İmge Kitabevi.

Kurt, H. (2007). Kentsel ve Çevresel Sorunların Çözümünde Ütopacıların Mirası. *Kent ve Politika Antik Kentten Dünya Kentine* (ss. 159-175). Ankara: İmge Kitabevi.

Küçükalp, D. (2017). *Nietzsche'nin Ahlak ve Politika Felsefesi*. Bursa: Dora Yayınevi.

Kümbetoğlu, B. (2002). Afet Sonrası Kadınlar ve Yoksulluk. *Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları* (ss. 129-142). Ankara: Türkiye Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü.

Lapavitsas, C. (2007). Neoliberal Dönemde Anayolcu İktisat Kuramı. *Neoliberalizm: Muhalif Bir Seçki* (ss. 59-76). Çev. Şeyda Başlı ve Tuncel Öncel. İstanbul: Yordam Kitap.

Leeuwen, K. V. ve Koop, S. (2012). "Watershare": *City Blueprint*. <https://www.watershare.eu/tool/city-blueprint/start/> (1.12.2017)

Lipu, M.H.S., Jamal, T. ve Miah, M.A.R. (2013). Barriers to Energy Access in the Urban Poor Areas of Dhaka, Bangladesh: Analysis of Present Situation and Recommendations. *International Journal of Energy Economics and Policy*. 3(4): 395-411.

Luchini, A. (2006). Modern İnsanın Sinir Yorgunluğu. *Şehir Sosyolojisinin ve İnsan Ekolojisinin Teorik Temelleri* (ss. 227-238). Çev. Ayda Yörükan. Ankara: Nobel Yayıncılık.

MacGregor, S. (2007). Refah Devleti ve Neoliberalizm. *Neoliberalizm: Muhalif Bir Seçki* (ss. 236-248). Çev. Şeyda Başlı ve Tuncel Öncel. İstanbul: Yordam Kitap.

Maciver, R.M. ve Page, C.(1969). *Cemiyet*. Çev. Amiran Kurtkan. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Maclean, K. (2014). *The 'Medellín Miracle':The politics of crisis,elites and coalitions*. Developmental Leadership Program. Research Paper 24.

Marcuse, H. (1990). *Tek Boyutlu İnsan*. Çev. Aziz Yardımlı. İstanbul: İdea Yayınları.

Marshall, G. (2005). *Sosyoloji Sözlüğü*. Çev. Orhan Akınhay ve Derya Kömürcü. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

McKenzie, S. (2004). Social Sustainability: Towards Some Definitions. *Hawke Research Institute Working Paper Serries*. 27: 1-29.

Meadows, D. H. ve Meadows, L. D. (1978). *Ekonomik Büyümenin Sınırları*. Çev. Kemal Tosun. İstanbul: İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını.

Mengi, A. ve Algan, N. (2003). *Küreselleşme ve Yerelleşme Çağında Bölgesel Sürdürülebilir Gelişme, AB ve Türkiye Örneği*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Merwe, J. V. (2015). *City of Cape Town: Cape Town and its path to sustainability*. Global Compact Cities Programme.

Mızrak, B. (2017). Amerika'da Ayrımcı Politikalar ve Siyahi Mücadele Tarihi. *İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi*. (33): 1-25.

Mill, J. S. (2012). *Özgürlük Üzerine*. Çev. Tuncay Türk. İstanbul: Oda Yayınları.

Moffat, I. (2000). Ecological Footprints and Sustainable Development. *Ecological Economics*, (32): 359-362.

Monkkonen, P. (2010). Measuring Residential Segregation in Urban Mexico: Levels and Patterns. *Berkeley Institute of Urban and Regional Development*. 1-40.

Munck, R. (2007). Neoliberalizm ve Siyaset, Neoliberalizmin Siyaseti. *Neoliberalizm Muhalif Bir Seçki* (ss.106-123). Çev. Şeyda Başlı ve Tuncel Öncel. İstanbul: Yordam Kitap.

Nagurney, A. (2015). Design of Sustainable Supply Chains for Sustainable Cities. *Environment and Planning*, (42): 40-57.

Nakanishi, H., Sirkeci, İ. ve Cabbarlı, H. (2008). *Sorunlu Bölgelerde Göç*. Çev. Nihal Tezel Yağcıbaşı. Ankara: Global Strateji Enstitüsü.

Navarro, V. ve Shi, L. (2001). The Political Context of Social Inequalities and Health. *Social Science and Medicine*. (52): 481-491.

Newton, P. (2001). Urban Indicators and the Management of Cities. *Urban Indicators for Managing Cities* (ss. 15-36). Manila: Asian Development Bank.

Nihistani, K. (1990). *The Self-Overcoming of Nihilism*. Çev. Graham Parkes. New York: New York Press.

Nijkamp, P. ve Pepping, G. (1998). A Meta-analytical Evaluation of Sustainable City Initiatives. *Urban Studies*, 35(9): 1481-1500.

Nowosielski, M. (2012). Challenging Urban Exclusion? Theory and Practice. *Polish Sociological Review*, 3(179), 369-383.

Nozick, R. (2006). *Anarşi, Devlet Ütopya*. Çev. Alişan Oktay. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Ocak, E. (2002). Yoksulun Evi. *Yoksulluk Halleri: Türkiye'de Yoksulluğun Toplumsal Görünümleri* (ss. 89-115). İstanbul: Demokrasi Kitaplığı Yayınevi.

Okumuş, İ. (2013). *Yeşil Ekonomi Göstergeleri Açısından Türkiye'nin Sürdürülebilir Kalkınma Performansı*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özbay, F. (2002). *Kentleşmenin Sosyal Boyutları ve Anomi: Kütahya Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özbudun, S. (2002). Küresel Bir "Yoksulluk Kültürü" mü? *Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları* (ss. 53-69). Ankara: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi.

Özbulut, M. ve Sayar, Ö.Ö. (2009). Bir Sosyal Dışlanma Fotoğrafı, Engelli Bireylerin Toplumla Bütünleştirilmesine Yönelik Tespit, Bilgilendirme ve Veri Tabanı Oluşturma Çalışması (ÖZVERİ-Malatya) Projesi Araştırma Sonuçları. *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi*. 5(17): 59-76.

Özcan, K. (2016). Kent Planlamada Sürdürülebilirlik Gündemi: Bir Kavramsallaştırma Denemesi. *Avrasya Terim Dergisi*, 4(2): 7-17.

Özdemir, D. (2010). Kentsel Dönüşüm Olgusunun Süreç İçinde Değişen Anlamları. *Kentsel Dönüşümde Politika, Mezuat, Uygulama* (ss. 1-31). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Özensel, E. (2012). Kentleşme ve Suç. *Kent Sosyolojisi* (ss. 365-378). Ankara: Hece Yayınları

Özer, Y. E. (2010). *Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Yapılanması ve İşlevselliği*. Bursa: Ekin Kitabevi.

Özgökçeler, S. ve Bıçk, D. (2010). Özürlülerin Sosyal Dışlanma Boyutları: Bursa ve Çanakkale Örneklerinden Yansıyanlar. *II. Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu Bildiriler Kitabı* (ss. 217-243), Düzenleyen Pamukkale Üniversitesi İİBF ÇEEİ Bölümü. Pamukkale. 4-6 Kasım 2010.

Özgür, E. F. (2006). Sosyal ve Mekansal Ayrışma Çerçevesinde Yeni Konutlaşma Eğilimleri: Kapalı Siteler, İstanbul, Çekmeköy Örneği. *Planlama Dergisi*. (4): 79-95.

Özkan, S. (2017). Küresel Neoliberalizmin Kentsel Tasvirinde Kapalı Yerleşmeler ve Sosyo- Mekansal Ayrışma: Latin Amerika-Türkiye. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 14(2): 411-428.

Öztürk, A. B. (2009). Bizim Çocuklarımız - Onların Çocukları: Yoksul Çocuklar ve Toplumsal Dışlanma . *Sosyal Dışlanma ve Sosyal Hizmet, Sosyal Hizmet Sempozyumu 09 Bildiri Kitabı* (ss. 161-171). Düzenleyen Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü. Ankara. 12-14 Kasım 2009.

Öztürk, M. (2013). *Hayata Renk Katanlar "Engelli Grupları"*. Ağrı: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Yayınları .

Pappelbaum, R. (1970). *Toplumsal Değişim Kuramları*. Çev. Türker Alkan. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Paz, O. (1996). *Çamurdan Doğanlar*. Çev. Kemal Atakay. İstanbul: Can Yayınları.

Petring, A. (2013). *Sosyal Devlet ve Sosyal Demokrasi*. Çev. Recai Hallaç. İstanbul: Friedrich Ebert Vakfı.

Polanyi, K. (2010). *Büyük Dönüşüm: Çağımızın Siyasal ve Ekonomik Kökenleri*. Çev. Ayşe Buğra. İstanbul: İletişim Yayınları.

Prasad, R. ve Bansal, S. (2015). Basic of Urban Sustainability. *2nd International Conference on Recent Innovations in Science, Engineering and Management*, (ss. 720-726). JNU Convention Center. New Delhi. 22 Kasım 2015.

Rees, W. ve Wackernagel, M. (2004). What is an Ecological Footprint. *The Sustainable Urban Development* (ss. 211-220). New York: Routledge.

Rode, P. ve Burdett, R. (2007). The Urban Age Project. *The Endless City* (ss. 8-32). London: Phaidon Yayınları.

Rodriguez, L.M., Gutierrez, A.J. ve Denham, O.C. (2010). *Aguascalientes, The Green Line: Comprehensive Social Development Plan*. Global Network of Cities, Local and Regional Governments: <https://www.uclg.org/sites/default/files/aguascalientes.pdf> (02.05.2018)

Rosenau, P. M. (2004). *Post- Modernizm ve Toplum Bilimleri*. Çev. Tuncay Birkan. Ark Yayınları.

Sadri, S. Z. (2013). Kentsel Dönüşüm ve Kentte İnsan Hakları. *Kentsel Dönüşüm ve Kentte İnsan Hakları* (ss. 1-17). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Sanoff, H. (2000). *Community Participation Methods in Design and Planning*. New York: Wiley Yayınları.

Sapancalı, F. (2005). *Sosyal Dışlanma*. İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.

Saraç, B. ve Alptekin, N. (2017). Türkiye'de İllerin Sürdürülebilir Kalkınma Göstergelerine Göre Değerlendirilmesi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 13(1): 19-50.

Sarıkaya, Z. H. (2004). Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Çevre Politikaları ve Uygulamaları. *Su Kirlenmesi Kontrolü Dergisi*, 14(1): 1-10.

Satterthwaite, D. (1997). Sustainable Cities or Cities that Contribute to Sustainable Development? *Urban Studies*, 34(10): 1667-1691.

Sen, A. (2000). *Social Exclusion, Concept, Application and Scrutiny*. Philippines: Office of Environment and Social Development.

Sennett, R. (2008). *Karakter Aşınması, Yeni Kapitalizmde İşin Kişilik Üzerindeki Etkileri*. Çev. Barış Yıldırım. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Sennett, R. (2011). *Yeni Kapitalizm Kültürü*. Çev. Aylin Onacak. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Sennett, R. (2016). *Kamusal İnsanın Çöküşü*. Çev. Serpil Durak ve Abdullah Yılmaz. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Seyyar, A. (2003). Sosyal Siyaset Açısından Yoksulluğa Karşı Mücadele. *Yoksulluk* (ss. 38-70). İstanbul: Deniz Feneri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği.

Short, B. (2013). *Cities and Nature*. New York: Routledge.

Siemens. (2010). "Sürdürülebilir Şehirler".
http://www.siemens.com.tr/i/Assets/surdurulebilir_sehirler/SurdurulebilirSehir%20ic.pdf (29.11.2017)

Simmel, G. (2000). Metropol ve Zihinsel Yaşam. *Şehir ve Cemiyet* (ss. 167-185). Çev. Ahmet Aydoğan. İstanbul: İz Yayıncılık.

Simmel, G. (2006). *Modern Kültürde Çatışma*. Çev. Tanıl Bora, Nazile Kalaycı ve Elçin Gen. İstanbul: İletişim Yayınları.

Simmel, G. (2014). *Paranın Felsefesi*. Çev. Yavuz Alogan ve Öykü Didem Aydın. İstanbul: İthaki Yayınları.

Sipahi, E. B. (2006). Yoksulluğun Küreselleşmesi ve Kentsel Yoksulluk: Ekonomik ve Sosyal Boyutlarıyla Konya Örneğinde Yoksulluk . *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*.(11):173-189.

Sipahi, E. B. (2012). "Yeni" Liberalizmin "Yeni" Yaşam Alanları Olarak Güvenlikli Siteler: Konya Örneği. *İdeal Kent: Kent Araştırmaları Dergisi Neoliberalizm ve Kentsel Eşitsizlikler*. (7): 110-135.

Slaterry, M. (2008). *Sosyolojide Temel Fikirler*. Çev. Ümit Tatlıcan ve Gülhan Demiriz. İstanbul: Sentez Yayınları.

Snapper, D. (2005). *Sosyoloji Düşüncesinin Özünde Öteki İle İlişki*. Çev. Ayşegül Sönmezay. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Sobacı, Z. (2007). Yönetişim Kavramı ve Türkiye'de Uygulanabilirliği Üzerine Değerlendirmeler. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 5(1): 219-236.

Somersan, S. (2004). *Sosyal Bilimlerde Etnisite ve Irk*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Somersan, S. (2012). Irkların Olmadığı Bir Dünyada Irkçılık. *Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar* (ss. 199-213). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Sorensen, A. (2011). Megacity Sustainability: Urban Form, Development and Governance. *Megacities* (ss. 397-418). Tokyo: Springer.

Sorokin, P. A. (1994). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları II*. Çev. Münir Öymen. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.

Summers, R. (2015). Migrant Access Project Evoluation Report. <https://www.leeds.gov.uk/docs/MAP-evaluation.pdf> (05.05.2018)

Swingewood, A. (1998). *Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi*. Çev. Osman Akınhay. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Şahin, E. Ç. (2009). Tüketim Toplumu: Mükemmele Evrilen Politika. *Medya, Tüketim Kültürü ve Yaşam Tarzları* (ss. 103-141). Ütopya Yayınevi.

Şahin, H. (2017). Tanımlar. *Engellilik ve Etik* (ss. 7-10). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.

Şahin, T. (2009). *Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi*. Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi. Ankara: Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü.

Şenses, F. (2001). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Şimşek, O. (2017). *Küreselleşme ve Yeni Devlet Kapitalizminin Yükselişi*. Ankara: Türk Metal Sendikası Araştırma ve Eğitim Merkezi Yayınları.

T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü. (2000). Kentlerde Kadınların İş Yaşamına Katılım Sorunlarının Sosyo- Ekonomik ve Kültürel Boyutları. Ankara: Cem Web Ofset.

T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı. (1999). *Habitat Gündemi ve İstanbul Deklarasyonu*. Ankara: T.C. Toplu Konut İdaresi Başkanlığı.

T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı. (2002). *Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi Johannesburg Uygulama Planı*. Ankara: Kardelen Ofset.

T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2011). *"Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programı (UN-HABITAT)"*. <http://www.mfa.gov.tr/birlesmis-milletler-insan-yerlesimleri-programi.tr.mfa> (17.10.2017)

Taylor, C. (2011). *Modernliğin Sıkıntıları*. Çev. Uğur Canbilen. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Teber, S. (2001). *Melankoli (Normal Bir Anomali)*. İstanbul: Say Yayınları.

Tekeli, İ. (2011). *Kent, Kentli Hakları, Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tekeli, İ. ve Ataöv, A. (2017). *Sürdürülebilir Toplum ve Yapılı Çevre*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

The Global Network on Disability Inclusive and Accessible Urban Development. (2016). *The Inclusion Imperative: Towards Disability-inclusive and Accessible Urban Development*. [https://www.cbm.org/article/downloads/54741/The Inclusion-Imperative-Towards-Disability-Inclusive-and-Accessible-Urb....pdf](https://www.cbm.org/article/downloads/54741/The-Inclusion-Imperative-Towards-Disability-Inclusive-and-Accessible-Urb....pdf) (20.04.2018)

The Policy Transfer Platform. (2010). *Metropolis, The Green Line: Social Development Comprehensive Plan*. <http://policytransfer.metropolis.org/case-studies/the-green-line-social-development-comprehensive-plan> (02.05.2018)

The Policy Transfer Platform. (2013). *Metropolis, Making Berlin Accessible to All*. <http://policytransfer.metropolis.org/case-studies/making-berlin-accessible-to-all> (30.04.2018)

The Policy Transfer Platform. (2015). *Metropolis. Using Safetipin to Build Safer Cities For Women Bogota*. <http://policytransfer.metropolis.org/case-studies/using-safetipin-to-build-safer-cities-for-women> (03.05.2018)

The Urban China Initiative (2014). *The China Urban Sustainability Index 2013*. China: The Urban China Initiative.

The World Bank. (1987). *Environment, Growth and Development*. Development Committee Pamphlet 14. World Bank. Washington D.C.

The World Bank. (2016). *Taking on Inequality*. <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/25078/9781464809583.pdf> (20.04.2018)

Theodor, W. A. ve Horkheimer M. (2014). *Aydınlanmanın Diyalektiği*. Çev. Nihat Ülner ve Elif Öztarhan Karadoğan. İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.

Theodore, N., Peck, J. ve Brenner, N. (2012). Neoliberal Kentçilik: Kentler ve Piyasaların Egemenliği. *İdeal Kent: Kent Araştırmaları Dergisi Neoliberalizm ve Kentsel Eşitsizlikler*.(7): 21-38.

Tokgöz, C. (2011). *Bilişim Çağında Toplumsal Gözetim Aracı Olarak Gözetim Olgusu ve Yeni İletişim Ortamlarında Bireyin Gözetim Farkındalığı Üzerine Bir Araştırma*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tolan, B. (1980). *Çağdaş Toplumun Bunalımı: Anomi ve Yabancılaşma*. Ankara: Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları No:132.

Topal, A. K. (2004). Kavramsal Olarak Kent Nedir ve Türkiye'de Kent Neresidir? *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1): 276-294.

Toprak, Z. (2010). *Yerel Yönetimler*. İzmir: Birleşik Matbaacılık.

Toprak, Z. (2012). *Çevre Yönetimi ve Politikası*. Ankara: Teknik Yayınevi.

Toprak, Z. (2016). *Kent Yönetimi ve Politikası*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Torlak, S.E. ve Polat, F.(2006). Kentlileşme Sürecinde Kimlik Farklılaşması Açısından Denizli'de İki Mahallenin Karşılaştırmalı Analizi. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(2), 167-186.

Tosun, E. K. (2009). Sürdürülebilirlik Olgusu ve Kentsel Yapıya Etkileri. *Paradoks, Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 5(2): 1-14.

Toulmin, S. (2002). *Kozmopolis Modernite'nin Gizli Gündemi*. Çev. Hüsamettin Arslan. İstanbul: Paradigma Yayınları.

Touraine, A. (2012). *Modernliğin Eleştirisi*. Çev. Hülya Tufan. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Tönnies, F. (1942). Cemaat ve Cemiyet Nazariyesi. Çev. Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*. 3-4(9): 712-748.

Tufan, B. ve Özgür, Ö. (2009). Göç, Farklılık ve Sosyal Dışlanma. *Sosyal Dışlanma ve Sosyal Hizmet Sempozyumu 09 Bildiri Kitabı* (ss. 85-94). Düzenleyen Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü. Ankara. 12-14 Kasım 2009.

Turgut, N. (1996). Sürdürülebilir Kalkınmanın Sağlanmasında Katılımın Rolü. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 52(1): 701-715.

Turgut, N. (2009). *Çevre Politikası ve Hukuku*. Ankara: İmaj Yayınları.

Turner, B. S. (2014). *Klasik Sosyoloji*. Çev. İdil Çetin. İstanbul: İletişim Yayınları.

Tümertekin, E. ve Özgüç, N. (1997). *Beşeri Coğrafya*. İstanbul: Çantay Kitabevi.

Tümtaş, M. S. (2012). *Kent, Mekan ve Ayrışma*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği. (2017). *Kentsel Dönüşüm Nedir? Sorular, Sorunlar, Çözümler*. Ankara: Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Yayınları.

Türkdoğan, O. (1999). *Etnik Sosyoloji*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Türkiye Belediyeler Birliği, (2017). "Avrupa Kentsel Şartı". http://www.tbb.gov.tr/online/kitaplar/avrupa_kentsel_sarti_2017/html5forpc.html (20.11.2017)

Türkiye Mimarlar Odası. (2007). "Sürdürülebilir Avrupa Kentleri için Leipzig Şartı". <http://www.mo.org.tr/UIKDocs/leipzigisarti.pdf> (27.11.2017)

Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği. (2015). "Sağlıklı Şehirler Hareketi". <http://www.skb.gov.tr/saglikli-sehirler-hareketi-s13520k/> (27.11.2017)

Türkkahraman, M. ve Tutar, H. (2009). Sosyal Değişme, Bütünleşme ve Çözülme Bağlamında Toplumda Farklı Kültür ve Anlayışların Yeri ve Önemi. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*. 1(1): 1-16.

Uchitelle, S. (2000). Urban Education in Distress South Africa and United States Mutual Dilemmas for Two Democratic Societies. *International Journal of Educational Reform*. 9(3): 224-229.

U.K. Presidency. (2005). "Conclusions of Bristol Ministerial Meeting on Sustainable Communities in Europe". http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/zakonodaja/mednarodni_dokumenti/Bristol2005. (27.11.2017)

Uluslararası Göç Örgütü. (2009). *Göç Terimleri Sözlüğü*. Çev. Littera Çeviri ve Dil Hizmetleri Dnş. Ltd. Şti. Cenevre: Uluslararası Göç Örgütü.

Ulusoy, A. ve Vural, T. (2001). Kentleşmenin Sosyo Ekonomik Etkileri. *Belediye Dergisi*, 7(12): 8-15.

Unat, N.A. (2002). *Bitmeyen Göç, Konuk İşçilikten Ulus Ötesi Yurttaşlığa*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

UN Habitat ve UNEP. (2002). "Sustainable Cities Programme". <https://unhabitat.org/books/sustainable-cities-programme-1990-2000-3/> (22.11.2017)

UN-Habitat. (2012). *Water & Sanitation*. UN-Habitat: <https://unhabitat.org/urban-themes/water-and-sanitation-2/> (22.04.2018)

UN-Habitat. (2016). "UN-Habitat for a Better Urban Future". <https://unhabitat.org/habitat-iii/> (28.11. 2017)

United Cities and Local Governments. (2016). *Global Charter-Agenda for Human Rights in the City*. https://www.uclg-cisd.org/sites/default/files/CISDP%20Carta-Agenda_ENG_0.pdf (17.04.2018)

United Nations Environment Programme. (2002). *"Melbourne Principles for Sustainable Cities"*.

<http://www.epa.vic.gov.au/~media/Publications/Melbourne%20Principles.pdf>
(27.11.2017)

United Nations Human Settlements Programme. (2007). *Enhancing Urban Safety and Security*. London: UN-Habitat.

United Nations Human Settlements Programme. (2015). *Urban Solutions*. Nairobi: Unhabitat.

United Nations Women. (2018). *Turning Promises Into Action: Gender Equality in the 2030 Agenda for Sustainable Development*. New York: United Nations.

United Nations. (1982). *"World Charter for Nature"*.
<http://www.un.org/documents/ga/res/37/a37r007.html> (30.10. 2017).

United Nations. (1994). *"Cairo Declaration on Population & Development, ICPD"*.
<http://www.un.org/popin/icpd/conference/bkg/egypt.html> (10.11.2017)

United Nations. (1995). *"World Summit for Social Development"*. Inclusive Social Development Department of Economic and Social Affairs.
<https://www.un.org/development/desa/dspd/world-summit-for-social-development-1995/wssd-1995-agreements/pawssd-chapter-2.html> (23.02.2018)

United Nations.(2001). *"Road map towards the implementation of the United Nations Millennium Declaration Report of the Secretary-General."*
<https://www.un.org/millenniumgoals/sgreport2001.pdf> (10.11.2017)

United Nations. (2002). Johannesburg Summit 2002: *"Global Challenge Global Opportunity Trends In Sustainable Development"*
https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/critical_trends_report_2002.pdf (29.11.2007)

United Nations. (2004) *"Hong Kong Declaration on Sustainable Development for Cities"*. http://www.un.org/esa/sustdev/csd/csd12/HK_declaration.pdf (27.11.2017)

United Nations. (2012). *"The Future We Want, United Nations Conference on Sustainable Development Outcome of the Conference"*.
http://www.surdurulebilirlikalkinma.gov.tr/wpcontent/uploads/2016/06/Future_We_Want.pdf (13.11.2017)

United Nations. (2014). *The Millennium Development Goals Report*. New York: United Nations.

United Nations. (2015). *World Urbanization Prospects 2014 Revision*. New York: United Nations.

United Nations. (2016a) *Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development: Sustainable Development Goals Knowledge Platform*.
<https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld> (10.11.2017)

United Nations. (2016b). Draft outcome document of the United Nations Conference on: *The United Nations Conference on Housing and Sustainable Urban Development*
<http://habitat3.org/wp-content/uploads/Draft-Outcome-Document-of-Habitat-III-E.pdf> (3.11.2017)

United Nations. (2016c). *The Sustainable Development Goals Report*. New York: United Nations.

United Nations. (2016d) *International Migration Report 2015*. New York: United Nations.

United Nations. (2017a). *"The New Urban Agenda"*. <http://habitat3.org/wp-content/uploads/NUA-English.pdf> (29.12.2017).

United Nations. (2017b). *The United Nations World Water Development Report*. Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.

Urban Institute. (2014). *Urban Service Delivery Assessment Framework*. Washington: The Local Public Sector Initiative.

Vatandaş, C. (2007). Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*. (35): 29-56.

Vergara, F. (2014). *Liberalizmin Felsefi Temelleri*. Çev. Bülent Arıbaş. İstanbul: İletişim Yayınları.

Viswanath, K. (2015). *Creating Engagement in Public Spaces for Safer Cities for Women*. UNHABİTAT: <https://unhabitat.org/public-spaces-for-safer-cities-for-women/> (03.05.2018)

Vural, İ. Y. ve Aktan C.C. (2002). Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri. *Yoksullukla Mücadele Stratejileri* (ss. 39-70). Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayınları.

Wacquant, L. (2011). *Kent Paryaları*. Çev. Mehmet Doğan. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Weber, M. (2002). *Sosyolojinin Temel Kavramları*. Çev. Medeni Beyaztaş. İstanbul: Bakış Yayınları.

Weingaertner, C. ve Moberg, A. (2014). Exploring Social Sustainability: Learning from perspectives on Urban Development and Companies and Products. *Sustainable Development*, 22(2): 122-133.

Whitehead, M. (2003). (Re) Analysing the Sustainable City: Nature, Urbanisation and Regulation of Socio-Environmental Relations in the UK. *Urban Studies*, 40(7): 1183-1206.

Wilson, W.J. ve Power, A. (2000). Social Exclusion and Future of Cities. *Case Paper 35, London School of Economics*. 1-31.

Wirth, L. (2002). Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentlileşme. *20. Yüzyıl Kenti* (ss. 77-107). Çev. Bülent Duru ve Ayten Alkan. Ankara: İmge Kitabevi.

World Commission on Environment and Development. (1987). "*Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future*." http://www.channelingreality.com/documents/brundtland_searchable.pdf (30.10.2017)

World Health Organization ve The United Nations Development Programme. (2009). *The Energy Access Situation In Developing Countries: A Review Focusing on the Least Developed Countries and Sub-Saharan Africa*. New York.

World Health Organization ve The World Bank. (2011). *World Report on Disability*. Geneva: World Health Organization.

Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık .

Yalçın, M.C. ve Çavuşoğlu, E. (2013). Kentsel Dönüşümü ve Kentsel Muhalefeti Kent Hakkı Üzerinden Düşünmek. *Kentsel Dönüşüm ve İnsan Hakları* (ss. 87-106). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Yaşar, M. R. (2007). Yalnızlık. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 17(1): 237-260.

Yazar, K. H. (2006). *Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Çerçevesinde Orta Ölçekli Kentlere Dönük Kent Planlama Yöntem Önerisi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yıldırım, E. (2006). Güncel Bir Kent Sorunu: Kentsel Dönüşüm. *Planlama Dergisi*. (1): 7-24.

Yıldırım, U. ve Öner, Ş. (2003). Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımının Türkiye'ye Yansımaları: GAP'ta Sürdürülebilir Kalkınma ve Yerel Gündem 21. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 12(4): 6-27.

Yıldız, F. (2011). *İmar Bilgisi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Yılmaz, E. (2001). Suçlu Kentin Çocukları: İstanbul'da Suç İşlemiş Çocuklar Sorunu. *21. yüzyıl Karşısında Kent ve İnsan* (ss. 339-352). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Yiğit, Ö., Yaşar, S. ve Tayfur, T. (2009). Engelli Bireylerin Toplumsal Hayatta Yaşadıkları Zorluklar ve Engelsiz Yarınlar İçin Çözüm Önerileri . *Sosyal Dışlanma ve Sosyal Hizmet Sempozyumu 09 Bildiri Kitabı* (ss. 683-690). Düzenleyen Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü. Ankara. 12- 14 Kasım 2009.

Yörükan, A. (2006). *Şehir Sosyolojisinin ve İnsan Ekolojisinin Teorik Temelleri*. Ankara : Nobel Yayıncılık.

Yörükan, T. (2012). *Sosyolojik ve Sosyal Psikolojik Görüş Açısıyla Şehir, Konut ve Mahremiyet*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

Yurtbaşı, M. (2012). Excellence Compact Dictionary, İstanbul: Excellence Publishing.

Zarkov, D. (2018). Poverty and inequality in Europe. *European Journal of Women's Studies*. 25(2): 133-137.

Zimmerman, M. E. (2011). *Heidegger Moderniteyle Hesaplaşma: Teknoloji, Politika, Sanat*. Çev. Hüsamettin Arslan. İstanbul: Paradigma Yayıncılık.

Ek 1: Anket Formu

Sayın Katılımcı,

Bu anket formu Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı'nda Doç. Dr. İbrahim Güray Yontar danışmanlığında yürütülen “Kentsel Sürdürülebilirliği Sağlamada Geri Planda Kalan Bir Boyut: Toplumsal Dayanışma ve Bütünleşme Kültürü” adlı yüksek lisans tezi kapsamında, kentsel sürdürülebilirliğin sağlanmasında önemli bir engel oluştan toplumsal dayanışma ve bütünleşme sorununun ölçülmesi amacıyla hazırlanmıştır. Anket formunu yalnızca İzmir’de ikamet eden bireylerin yanıtlaması gerekmektedir. Anket kapsamında elde edilen bilgiler tamamen bilimsel amaçla kullanılacak, verdiğiniz yanıtlar üçüncü kişilerle paylaşılmayacaktır. Sorulara içtenlikle yanıt vermeniz araştırmanın amacına ulaşmasında oldukça değerli görülmektedir. Araştırmaya katkılarınız için teşekkür ederiz.

SILA CEYLAN

1.) Cinsiyetiniz

a)Kadın b)Erkek

2.) Yaşınız

3.) Öğrenim Durumunuz

a)İlkokul b)Ortaokul c)Lise d)Lisans e) Yüksek Lisans f)Doktora

4.) Kaç yıldır İzmir’de ikamet ediyorsunuz?

CİNSİYET	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne katılıyorum Ne Katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1.) Yaşadığım kentte kadınlar gece saatlerinde dışarıya çıktıklarında güvencedir.					
2.) Yaşadığım kentte kadınlar ve erkekler kentin istihdam olanaklarından eşit düzeyde faydalanmaktadır.					
3.) Yaşadığım kentte kadınların kendilerini tehdit altında hissedebileceği alanlar bulunmaktadır.					

4.) Yaşadığım kentte kadınların kent merkezinde görünürlükleri fazladır.					
5.) Yaşadığım kentte kadınlar ev ve aile yaşamı ile sınırlandırılmıştır.					
6.) Kadınlar ile erkekler kentsel karar alma süreçlerine eşit düzeyde katılım sağlamaktadır.					
CİNSEL KİMLİK	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne katılıyorum Ne Katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
7.) Komşumun eşcinsel bir birey olmasından rahatsızlık duymam.					
8.) Eşcinsel bireylerin çocuk tacizi, tecavüzü gibi sapkın cinsel eylemler gerçekleştirme ihtimali daha yüksektir.					
9.) Eşcinsel bireylerin psikolojik tedaviye zorlanması gerektiğini düşünüyorum.					
10.) Kamu idaresi seçimlerinde eşcinsel bir adayı destekleyebilirim.					
11.) Eşcinselliğin giderek kabul görmesi toplumumuzda ahlaki yozlaşmaya neden olmaktadır.					
YOKSULLUK	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne katılıyorum Ne katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
12.) Yaşadığım kentte yüksek gelirli ve düşük gelirli kişiler arasındaki gelir farkı büyüktür.					

13.) Yoksulluk, kişinin tembel olması veya iş beğenmemesi durumuyla ilişkilidir.					
14.) Komşunun yoksul olması beni tedirgin eder.					
15.) Yoksul kişiler suç işlemeye daha yatkındır.					
16.) Yaşadığım kentte yoksul kişilere yönelik toplumsal destek yeterli düzeydedir.					
17.) Herhangi bir nedenle yoksul hale gelirsem toplumsal ilişkilerimin zayıflayacağını düşünüyorum.					

ENGELLİLİK	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne katılıyorum Ne katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
18.) Yaşadığım kentte engelli bireylere yönelik istihdam olanakları düşüktür.					
19.) Yaşadığım kent, engelli bireylerin gündelik yaşamlarını etkin şekilde sürdürebilmeleri için uygun donanıma sahiptir.					

20.) Engelli bireyler, eğitim olanaklarından diğer bireyler ile eşit düzeyde faydalanabilmektedir.					
21.) Çalışma arkadaşımın engelli olması yaptığımız işin verimliliğini düşürür.					
22.) Komşumun zihinsel engelinin bulunması kendimi tedirgin hissetmeme neden olur.					
GÖÇ VE ETNİK KİMLİK	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne katılıyorum Ne katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
23.) Farklı ülkelerden göç ile gelen yabancılar, yaşadığım kentin kültürel birikimini zayıflatmaktadır.					
24.) Yoksul bir ülkeden göç ile gelen yabancılar, yaşadığım kentin güvenliğini olumsuz etkilemektedir.					
25.) Yoksul bir ülkeden göç ile gelen yabancılar, kentin eğitim ve sağlık hizmetlerinden yerli halk ile eşit düzeyde faydalanmalıdır.					
26.) Yoksul ülkelerden göç ile gelen yabancılar, ülkenin mevcut iş gücü üzerinde tehdit yaratmaktadır.					

27.) Yoksul ülkelerden göç ile gelen yabancı sayısının sınırlandırılması gerektiğini düşünüyorum.					
28.) Zengin ülkelerden göç ile gelen yabancı sayısının sınırlandırılması gerektiğini düşünüyorum.					
29.) Herkesin aynı kültür ve gelenekleri paylaşmasının ülke için daha olumlu olacağını düşünüyorum.					
30.) Farklı bir ırk veya etnik gruptan bir bireyle arkadaşlık kurmada tereddüt yaşıyorum.					
31.) Bazı ırk veya etnik grupların diğerlerinden daha az zeki olduğunu düşünüyorum.					
MEKÂNSAL AYRIŞMA	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne katılıyorum Ne katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
32.) Yaşadığım kentte “asla oturmam” dediğim alanlar bulunmaktadır.					
33.) Oturduğum mahalleyi seçme nedenim gelir düzeyime uygun olmasıdır.					
34.) Yoksulların yaşadığı mahallelerde genellikle zenginler yaşamamaktadır.					

35.) Yoksulların yaşadığı bir mahallede yaşamak istemem. Çünkü yoksul mahallelerde kentsel hizmet yetersizdir.					
36.) Yaşadığım kentte erişme olanağının bulunmadığı özel güvenli site bulundğunu düşünüyorum.					
37.) Yaşadığım kentteki özel güvenli site sayısının giderek arttığını düşünüyorum.					